

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА  
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**Міжнародна науково-практична  
конференція**

**Світові тенденції та  
перспективи розвитку  
фінансової системи України**

**23 травня 2024 року**

**FORUM EFBM 3.0  
FROM RECOVERY TO GROWTH**

# **FORUM EFBM 3.0**

## **ВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДО ЗРОСТАННЯ**

Матеріали Міжнародного форуму

XVII Міжнародна науково-практична конференція

**«СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ  
ФІНАНСОВОЇ СИТЕМИ УКРАЇНИ»**

Київ 2024

УДК 330, 331, 336

JEL classification: D00, E00, F00, G00, M00

**Рецензенти:**

**Б. Засадний**, доктор економічних наук, професор

**М. Бондар**, доктор економічних наук, професор

*Рекомендовано вченою радою економічного факультету  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
(протокол №12 від 14 травня 2024 року)*

**Редакційна колегія:**

д-р екон. наук, проф. А.І. Ігнатюк (голова); канд. фіз.-мат. наук, доц. Л.А. Анісімова; д-р екон. наук, проф. І.О. Лютий; д-р екон. наук, проф. Н.В. Ковтун; д-р екон. наук, проф. Н.В. Приказюк; д-р екон. наук, проф. В.В. Вірченко; д-р екон. наук, проф. О.І. Ляшенко; д-р екон. наук, проф. М.В. Ситницький; д-р екон. наук, проф. Г.М. Филюк; д-р екон. наук, проф. А.О. Ходжаян; канд. пед. наук, доц. І.О. Діденко; канд. екон. наук, доц. Н.В. Гончаренко; канд. екон. наук, доц. Н.В. Руденко; д-р екон. наук, проф. М.М. Бердар; д-р екон. наук, проф. Т.В. Гайдай; д-р екон. наук, проф. А.Б. Камінський; д-р екон. наук, доц. Л.В. Пащук; д-р істор. наук, проф. О.В. Чеберяко; д-р екон. наук, доц. А.С. Шолойко; канд. екон. наук, доц. І.А. Гончар; канд. екон. наук, доц. В.В. Журило; канд. екон. наук, доц. П.В. Кухта; д-р філософії, асист. Р.М. Лісова; канд. філол. наук, доц. А.С. Сизенко.

**E40 Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління**, матеріали III Міжнародного форуму / за заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк : Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. Міжнародний форум EFVM 3.0 «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. ВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДО ЗРОСТАННЯ». – 1125 с.

XVII Міжнародна науково-практична конференція «СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ». 232 с.

Збірник містить матеріали III Міжнародного форуму «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. ВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДО ЗРОСТАННЯ», що проходив 21-24 травня 2024 року на економічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірник охоплює наукові публікації за основними напрямками економічної науки.

Для науковців, державних службовців, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, імен власних та інших відомостей.*

**ISBN 978-617-520-827-4 (online)**

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024

# **FORUM EFBM 3.0**

## **FROM RECOVERY TO GROWTH**

Proceedings of the International Forum

Research Session

**GLOBAL TRENDS IN THE FINANCIAL SYSTEM OF  
UKRAINE AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT**

Kyiv 2024

УДК 330, 331, 336

JEL classification: D00, E00, F00, G00, M00

Reviewers:

***Bohdan Zasadnyi, Doctor of Economics, Professor***

***Mykola Bondar, Doctor of Economics, Professor***

*Approved by the Academic Council Faculty of Economics of Taras Shevchenko  
National University of Kyiv (14 may 2024, protocol №12)*

Editorial Board:

Anzhela Ignatiuk, Doctor of Economics, Professor (Head of Editorial Board); Lyudmyla Anisimova, PhD in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor; Ihor Liutyii, Doctor of Economics, Professor; Natalia Kovtun, Doctor of Economics, Professor; Nataliia Prukaziuk, Doctor of Economics, Professor; Volodymyr Virchenko, Doctor of Economics, Professor; Olena Liashenko, Doctor of Economics, Professor; Maksym Sitnicki, Doctor of Economics, Professor; Halyna Filiuk, Doctor of Economics, Professor; Alina Khodzhaian, Doctor of Economics, Professor; Iryna Didenko, PhD in Pedagogic Sciences, Associate Professor; Natalia Goncharenko, PhD in Economics, Associate Professor; Natalia Rudenko, PhD in Economics, Associate Professor; Marharyta Berdar, Doctor of Economics, Professor; Tetiana Gaidai, Doctor of Economics, Professor; Andriy Kaminsky, Doctor of Economics, Professor; Lidiia Pashchuk, Doctor of Economics, Associate Professor; Oksana Cheberyako, Doctor of Habil. in Historical Sciences, PhD in Economics, Professor; Antonina Sholoiko, Doctor of Economics, Associate Professor; Ihor Honchar, PhD in Economics, Associate Professor; Viktoria Zhurilo, PhD in Economics, Associate Professor; Pavlo Kukhta, PhD in Economics, Associate Professor; Anastasiia Syzenko, PhD in Philology; Associate Professor; Ruslana Lisova, PhD, Assistant.

**E40 Economics. Finance. Business. Management**, Proceedings of the III International Forum / Edited by Prof. Anzhela Ignatiuk : Kyiv : Publishing Lira-K, 2024. «Economics. Finance. Business. Management. FROM RECOVERY TO GROWTH» – 1125 c.  
«GLOBAL TRENDS IN THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT» – 232 p.

The proceedings contain the papers presented at the III International Forum «Economics. Finance. Business. Management. *FROM RECOVERY TO GROWTH*» held on May 21-24, 2024 at the Faculty of Economics of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The proceedings cover research papers in key areas of economics.

For scholars, civil servants, teachers, postgraduate and graduate students of economics in higher educational institutions.

*The authors of published papers are solely responsible for the selection and accuracy of presented facts, quotations, economic and statistical data, professional terminology, proper names, and other data.*

**ISBN 978-617-520-827-4 (online)**

© Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2024

## СЕКЦІЯ 1

<b>Алексесенко Людмила, Тулай Оксана</b> СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ІНВЕСТИЦІЙНО-БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ	13
<b>Бак Наталія</b> ВИДАТКИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ДОЦЛЬНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	16
<b>Баранник Лілія, Тараненко Вікторія</b> ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЯКОСТІ	19
<b>Bedianashvili Givi</b> SUSTAINABLE COMPETITIVENESS AND ECONOMIC SECURITY IN THE MODERN CONDITION OF GLOBALIZATION	22
<b>Білявська Ольга</b> ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СЕРЕДНЬОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ	24
<b>Богдан Тетяна</b> ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ЄС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ	27
<b>Vakulenko Veronika</b> GENDER BUDGETING IN UKRAINE AND ITS POTENTIAL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	32
<b>Варналій Захарій, Бондаренко Сніжана</b> ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	33
<b>Вовченко Оксана</b> КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	36
<b>Глушко Аліна</b> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	39
<b>Грешко Роман</b> ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	41
<b>Делас Віталіна, Кобзиста Олена</b> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ: РОЛЬ СПРОЩЕНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ	44
<b>Демиденко Людмила, Наконечна Юлія</b> ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАВДАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	48
<b>Dziubliuk Oleksandr</b> BANK LOANS AS AN IMPORTANT FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW	51
<b>Жук Наталя</b> ГЛОБАЛЬНА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ЗНАЧЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	54
<b>Зайчикова Віталіна</b> ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	57
<b>Зяць Тетяна</b> СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	58
<b>Зянько Віталій, Нечипоренко Тетяна</b> РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	61
<b>Івахненко Ірина</b> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НА РИНКУ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ	64
<b>Калівошко Олексій</b> СУПЕРЕЧНОСТІ ПРУДЕНЦІЙНОГО НАГЛЯДУ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	68
<b>Колдовський Артем</b> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ІНФРАСТРУКТУРУ УКРАЇНИ	71
<b>Коляда Тетяна</b> РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ	75
<b>Косаревич Назар</b> ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	78
<b>Крупка Ігор, Савка Оріся</b> ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ КІК В ЄС	82

<b>Кудряшов Василь</b> КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	86
<b>Леонтович Сергій</b> ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	89
<b>Лютий Ігор</b> АКТУАЛІТЕТИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	92
<b>Маслій Олександра, Галушка Роман</b> ВРАХУВАННЯ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	95
<b>Мищенко Володимир</b> ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ	97
<b>Науменкова Світлана, Мищенко Світлана</b> ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ	100
<b>Нестеров Євген</b> СИСТЕМА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ	103
<b>Нікіфоров Петро</b> РИЗИКИ ТА НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ	106
<b>Petlenko Yuliia</b> ENSURING INTEGRITY AND ACCOUNTABILITY IN UKRAINE'S DEFENCE AND SECURITY BUDGETING PRACTICES DURING WAR	109
<b>Pidchosa Oleksandr, Pidchosa Liudmyla</b> GOLD SURGES TO NEW HEIGHTS: ANALYZING THE 2024 PRICE RALLY	112
<b>Плшакова Наталія, Яфінович Олена</b> ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА КРАУДФАНДИНГУ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	115
<b>Prokopenko Olha</b> INNOVATIVE APPROACHES TO SUSTAINABLE ENTREPRENEURSHIP: INTEGRATING FINANCIAL STRATEGIES	118
<b>Радченко Оксана, Поліщук Павло</b> РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ	119
<b>Рак Роман</b> РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	122
<b>Рожко Олександр</b> ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	126
<b>Слатвінська Марина</b> СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ	130
<b>Сова Олена</b> ФАКТОРИ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ УКРАЇНИ	134
<b>Терещенко Ганна, Дмитренко Тетяна</b> ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ НА КРИПТОРИНКУ	137
<b>Тропіна Валентина</b> ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	140
<b>Харабара Віолетта</b> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ОБЛІГАЦІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ	143
<b>Чеберяко Оксана, Герус Дарія</b> БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ЗАГРОЗИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ	146
<b>Шаров Олександр</b> ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ	150

## СЕКЦІЯ 2

<b>Акопян Дарина</b> ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ AI У РОБОТУ БАНКІВ	153
<b>Алханішвілі Давид-Сослан</b> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ	156
<b>Гончаренко Ярослав</b> КОНЦЕСІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	158
<b>Жук Катерина</b> ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	161
<b>Жуков Андрій</b> ПЕРСОНАЛЬНІ ФІНАНСИ В МЕХАНІЗМІ ВНУТРІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ УКРАЇНИ	164
<b>Залужна Зоряна</b> АДАПТИВНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ НА ШЛЯХУ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ	167
<b>Камардіна Дар'я</b> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА НАПРЯМІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	171
<b>Кіров Богдан</b> ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ	175
<b>Коваленко Володимир</b> ІНОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЄКТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	177
<b>Кожушко Еліна</b> КОНЦЕПЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	180
<b>Кошелєв Ілля</b> ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІКРО, МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	183
<b>Красьоха Ольга</b> ОБЛІГАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОЗИК ЯК ДЖЕРЕЛО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД	187
<b>Лещенко Ірина</b> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	190
<b>Лялькін Олександр</b> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ВИВЕДЕНОГО КАПІТАЛУ	195
<b>Мацур Сергій</b> ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОБРОБКИ ВЕЛИКИХ МАСИВІВ ДАНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ ІЗ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ	198
<b>Мельник Наталія</b> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ, ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ	201
<b>Придворницька Вікторія</b> ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	205
<b>Ракович Юлія</b> ЦИФРОВІ ПОДАТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	208
<b>Скрипка Анна</b> МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК КЛЮЧОВІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ	210
<b>Тимошицька Анастасія</b> ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	213
<b>Ткаченко Дмитро</b> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ТА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ	216
<b>Чеберяко Оксана, Чеберяко Євгеній</b> СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ФІНАНСОВОЇ ВІДБУДОВИ	219
<b>Чубін Дмитро</b> МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	223
<b>Шевченко Софія</b> ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КЛІМАТИЧНИХ	226
<b>Щербак Ярослав</b> ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ	230

## SECTION 1

<b>Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana</b> STRATEGIC ORIENTATIONS OF INVESTMENT BANKING BUSINESS IN CONDITIONS OF GEOPOLITICAL TENSION	13
<b>Bak Nataliia</b> DEVELOPMENT EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS IN THE CONDITIONS OF WAR: FEASIBILITY AND POSSIBILITIES OF EFFECTIVE MANAGEMENT	16
<b>Barannyk Liliia, Taranenko Viktoriia</b> FINANCIAL INCLUSION: ECONOMIC AND SOCIAL PROPERTIES	19
<b>Bedianashvili Givi</b> SUSTAINABLE COMPETITIVENESS AND ECONOMIC SECURITY IN THE MODERN CONDITION OF GLOBALIZATION	22
<b>Biliavska Olha</b> PRIORITIES OF BUDGET POLICY OF UKRAINE IN THE MEDIUM- TERM PERSPECTIVE	24
<b>Bogdan Tetiana</b> EU FINANCIAL SUPPORT TO THE UKRAINE'S PROGRESSING TOWARDS EU MEMBERSHIP	27
<b>Vakulenko Veronika</b> GENDER BUDGETING IN UKRAINE AND ITS POTENTIAL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	32
<b>Varnalii Zakharii, Bondarenko Snizhana</b> FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE DURING WAR: CHALLENGES AND REALITIES OF ENSURING	33
<b>Vovchenko Oksana</b> CYBERSECURITY AS A MODERN DEVELOPMENT TREND OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE	36
<b>Hlushko Alina</b> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FINANCIAL SERVICES SECTOR OF UKRAINE: THE EU EXPERIENCE IN REGULATORY AND LEGAL REGULATION	39
<b>Greshko Roman</b> ORGANIZATION OF THE BUDGETING PROCESS AT THE ENTERPRISE	41
<b>Delas Vitalina, Kobzyska Olena</b> EFFICIENCY OF TAX POLICY: THE ROLE OF SIMPLIFIED AND GENERAL TAXATION SYSTEMS	44
<b>Demydenko Liudmyla, Nakonechna Yuliia</b> PROSPECTS AND TASKS OF BUDGET DECENTRALIZATION IN UKRAINE	48
<b>Dziubliuk Oleksandr</b> BANK LOANS AS AN IMPORTANT FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW	51
<b>Zhuk Natalia</b> GLOBAL DIGITAL ECONOMY: IMPORTANCE AND DEVELOPMENT TRENDS	54
<b>Zaichykova Vitalina</b> FINANCIAL STRATEGY FOR THE REGIONAL RECOVERY OF UKRAINE	57
<b>Zaiats Tetiana</b> SOCIOECONOMIC DETERMINANTS OF UKRAINIAN SOCIETY	58
<b>Zianko Vitalii, Nechyporenko Tetiana</b> THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FINANCIAL SECTOR	61
<b>Ivakhnenko Iryna</b> CURRENT TRENDS OF FUNCTIONING OF ASSET MANAGEMENT COMPANIES IN THE RESIDENTIAL REAL ESTATE MARKET	64
<b>Kalivoshko Oleksii</b> CONTRADICTIONS OF PRUDENTIAL SUPERVISION OF THE SPHERE OF FINANCIAL TECHNOLOGIES AT THE PRESENT STAGE	68
<b>Koldovskiy Artem</b> DIGITALIZATION AND ITS IMPACT ON THE FINANCIAL INFRASTRUCTURE AND SYSTEM OF UKRAINE	71
<b>Koliada Tetiana</b> DEVELOPMENT OF CREATIVE INDUSTRIES AS A PRIORITY FOR POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE	75
<b>Kosarevych Nazar</b> FINANCIAL SUSTAINABILITY OF LOCAL GOVERNMENT BUDGETS IN THE CONDITIONS OF WAR	78
<b>Krupka Ihor, Orysia Savka</b> ECONOMIC AND LEGAL REGULATION OF CFC INCOME TAXATION IN THE EU	82

<b>Kudryashov Vasyl</b> CONCEPTUAL FRAMEWORK PF FINANCIAL SECURITY FOR RECOVERY OF UKRAINE	86
<b>Leontovych Serhii</b> THE INFLUENCE OF THE MILITARY CONFLICT ON THE STATE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE	89
<b>Liutyi Ihor</b> ACTUALITIES OF FINANCIAL POLICY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW	92
<b>Maslui Oleksandra, Galushka Roman</b> ACCOUNTING THE CHALLENGES OF DIGITALIZATION IN THE ASSESSMENT OF THE STATE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY	95
<b>Mishchenko Volodymyr</b> PROBLEMS OF DIGITAL RISK MANAGEMENT OF BANKS	97
<b>Naumenkova Svitlana, Mishchenko Svitlana</b> INNOVATIVE TOOLS IN PUBLIC FINANCE MANAGEMENT	100
<b>Nesterov Yevhen</b> THE SYSTEM OF PUBLIC FINANCES OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS	103
<b>Nikiforov Petro</b> RISKS AND INEFFICIENCY OF THE INSTITUTIONS OF THE MODERN GLOBAL FINANCIAL SPACE	106
<b>Petlenko Yuliia</b> ENSURING INTEGRITY AND ACCOUNTABILITY IN UKRAINE'S DEFENCE AND SECURITY BUDGETING PRACTICES DURING WAR	109
<b>Pidchosa Oleksandr, Pidchosa Liudmyla</b> GOLD SURGES TO NEW HEIGHTS: ANALYZING THE 2024 PRICE RALLY	112
<b>Plieshakova Nataliia, Iafinovykh Olena</b> FOREIGN PRACTICE OF CROWDFUNDING IN REAL ESTATE: OPPORTUNITIES FOR UKRAINE	115
<b>Prokopenko Olha</b> INNOVATIVE APPROACHES TO SUSTAINABLE ENTREPRENEURSHIP: INTEGRATING FINANCIAL STRATEGIES	118
<b>Radchenko Oksana, Polishchuk Pavlo</b> DEVELOPMENT OF TRANSFER PRICING INSTRUMENTS IN UKRAINE	119
<b>Rak Roman</b> THE ROLE OF DIGITAL TRANSFORMATION IN ENSURING THE SOLVENCY OF THE ENTERPRISE	122
<b>Rozhko Oleksandr</b> THE PROBLEM OF EFFICIENCY OF FISCAL POLICY IN CRISIS CONDITIONS	126
<b>Slatvinska Marina</b> PROMOTING THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE	130
<b>Sova Olena</b> FACTORS OF UKRAINE'S SOCIETAL PROGRESS	134
<b>Tereshchenko Hanna, Dmytrenko Tetiana</b> INCREASING FINANCIAL AND DIGITAL LITERACY AS A FACTOR OF RISKS REDUCTION IN THE CRYPTO MARKET	137
<b>Tropina Valentyna</b> INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES	140
<b>Kharabara Violetta</b> PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN BOND FINANCING	143
<b>Chebryako Oksana, Herus Dariia</b> BUDGET SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF A LARGE-SCALE WAR: THREATS AND DIRECTIONS OF ITS STRENGTHENING	146
<b>Sharov Oleksandr</b> POST-WAR UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY: FINANCIAL ASPECTS	150

## SECTION 2

<b>Akopian Darina</b> IMPLEMENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) TECHNOLOGIES IN BANKING	153
<b>Alkhanishvili David-Soslan,</b> INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING TAX SECURITY	156
<b>Honcharenko Yaroslav</b> CONCESSIONS AS A TOOL FOR FOREIGN INVESTMENT ATTRACTION	158
<b>Zhuk Kateryna</b> SOURCES OF FINANCING THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE	161
<b>Zhukov Andriy</b> PERSONAL FINANCES IN THE MECHANISM OF INTERNAL STATE BORROWING OF UKRAINE	164
<b>Zaluzhna Zoriana</b> ADAPTIVE BUDGETING IN WARTIME CONDITIONS TOWARDS THE ECONOMIC RESILIENCE OF THE STATE	167
<b>Kamardina Daria</b> INTERRELATION OF CUSTOMS POLICY AND DIRECTIONS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE	171
<b>Kirov Bohdan</b> THE EVOLUTION OF THEORETICAL RESEARCH ON DEBT SECURIT	175
<b>Kovalenko Volodymyr</b> INTERNATIONAL OFFICIAL AND PRIVATE AID AS AN INSTRUMENT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES	177
<b>Kozhushko Elina</b> THE CONCEPT OF RESEARCH ON PREFERENTIAL TAXATION OF CORPORATE PROFITS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION	180
<b>Koshelev Illia</b> FINANCIAL INCLUSION: IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF OF MICRO, SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE	183
<b>Krasokha Olha</b> THE MUNICIPAL BONDS AS A SOURCE OF POST-WAR RECOVERY TERRITORIAL COMMUNITIES	187
<b>Leshchenko Iryna</b> SOCIAL PROTECTION AND SOCIAL SECURITY OF THE POPULATION UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS	190
<b>Lialkin Oleksandr</b> THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TAXATION OF DISTRIBUTED PROFITS	195
<b>Matsur Serhii</b> IMPLEMENTATION OF AN AUTOMATED SYSTEM FOR PROCESSING LARGE AMOUNTS OF DATA TO ANALYZE FISCAL RISKS IN TRANSFER PRICING IN UKRAINE	198
<b>Melnyk Nataliia</b> THEORETICAL ASPECTS OF RISK MANAGEMENT IN PUBLIC SECTOR INSTITUTIONS OF UKRAINE AS A COMPONENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM	201
<b>Prydvornytska Viktoriia</b> PRIORITIZATION OF FUNDING FOR THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE	205
<b>Rakovych Iuliia</b> DIGITAL TAXES AS A SOURCE OF BUDGET REVENUES: DOMESTIC EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE	208
<b>Skrypka Anna</b> CUSTOMS PAYMENTS AS KEY SOURCES OF BUDGET FORMATION	210
<b>Tymoshytska Anastasiia</b> FINANCING HEALTH CARE IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES	213
<b>Tkachenko Dmytro</b> THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENCE AND ANALYSIS OF THE FINANCIAL SYSTEM	216
<b>Cheberyako Oksana, Cheberiaiko Yevgenii</b> GLOBAL EXPERIENCE OF POST-WAR FINANCIAL RECONSTRUCTION	219
<b>Chubin Dmytro</b> METHODOLOGY FOR ASSESSMENT OF THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE	223
<b>Shevchenko Sofiia</b> GLOBAL RISKS AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF MODERN CLIMATE FINANCE	226
<b>Scherbak Yaroslav</b> PROSPECTS AND THREATS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN GLOBAL FINANCIAL SYSTEM	230

**Алексєєнко Людмила,**  
докт. екон. наук, професор  
**Тулай Оксана,**  
докт. екон. наук, професор,  
Західноукраїнський національний університет

## **СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ІНВЕСТИЦІЙНО-БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ**

**Ключові слова:** банківська індустрія, інвестиції, фінансові транзакції, штучний інтелект, фінтернет, кібербезпека.

**Alekseyenko Lyudmyla,**  
Dr. of Econ., Professor  
**Tulai Oksana,**  
Dr. of Econ., Professor,  
West Ukrainian National University

## **STRATEGIC ORIENTATIONS OF INVESTMENT BANKING BUSINESS IN CONDITIONS OF GEOPOLITICAL TENSION**

**Keywords:** banking industry, investments, financial transactions, artificial intelligence, finternet, cybersecurity.

Geopolitical tensions and military aggression are changing the fundamental architecture of the banking industry and capital markets. The transformation of the investment banking business is affected by higher interest rates, shrinking money supply, climate change and tighter regulatory rules. Since 2020, global output has declined by about \$3.3 trillion, with the costs falling disproportionately on the most vulnerable countries. As a result, our medium-term global growth forecast remains well below the historical average of just over 3 percent. IMF Managing Director Kristalina Georgieva admits that fundamental reforms must play an important role in boosting investment – strengthening management, reducing bureaucratic procedures and improving access to capital [1].

Digitization affects many sectors of the economy and this characterizes the formation of a new digital economy, as artificial intelligence significantly accelerates the fourth industrial revolution. Agustin Carstens and Nandan Nilekani propose the concept of "Finternet" as a vision of the future financial system: multiple financial ecosystems interconnected with each other – much like the internet [2]. The Finternet would be designed to empower individuals and businesses by placing them at the centre of their financial lives.

In the digital economy, financial infrastructure is the foundation of the financial system and includes institutions, information, technologies, rules and standards that provide financial intermediation. In conditions of geopolitical tensions, trends and segments of global banking services are changing [3]. Fundamental changes have taken place in the world rankings of the top 100 global banks, when, along with American and Chinese banks, banks from India and the Middle East begin

to dominate, which, in the process of economic growth, scale huge investments in domestic infrastructure [4]. In the future, sovereign wealth funds in the Middle East will also have a strong influence on global money flows.

Financial intermediaries are key participants in modern payment systems: they ensure the efficient transfer of funds between economic agents; ensure data security and protection which is critical to maintaining user trust; contribute to the expansion of access to payment services through the introduction of new technologies and the development of mobile and electronic payment systems; innovations introduced by financial intermediaries, such as fast and secure payments, contribute to the development of e-commerce and the digital economy; contribute to the maintenance of liquidity and stability of payment systems, ensuring the chain of financial transactions.

In 2024, the financial and fiscal regulators of the EU continue to take large-scale measures to monitor and reduce the risk of financial instability and the development of the international payment system. Interest rates and high-rated government bond yields in the eurozone turned positive in 2022-2024 but remained lower than in other major economies. The gap in interest rates with other developed countries began to widen in 2022, except Japan. Long-term interest rates in the euro area remain around 200 basis points below those in the US and 150 basis points below those in the UK, which may hinder the rebalancing of euro-denominated assets [5].

Banks with stronger corporate and underwriting banking franchises have more room to increase their fee income. They also receive commissions from the issue and mergers and acquisitions. As volatility in financial markets decreases, investment banks' income from trading in stocks and fixed-income bonds will decrease. In 2024, banks should prioritize non-interest income to compensate for the shortfall in net interest income. Overall, this will increase fee income through various channels, but consumer-oriented fees (overdraft fees, credit card late fees, insufficient funds fees) may increase regulatory scrutiny.

Research on the impact of joining the Economic and Monetary Union (EMU) on foreign direct investment (FDI) inflows in the 11 New Member States (NMS) deserves special attention. The use of panel regression analysis and the gravity model makes it possible to assess the impact of macroeconomic indicators on the outflow of FDI from 21 industrialized countries (EU countries, Japan, the USA) to new member countries [6]. Empirically, the results suggest that favorable macroeconomic indicators in new member countries, such as a stable exchange rate, lower inflation, long-term interest rates, and EU/EMU membership, are positively correlated with FDI inflows from new member countries. Conversely, rising inflation and exchange rate fluctuations in new member countries are negatively related to FDI inflows, while inflation in FDI source countries is positively correlated with investment in new member countries.

Ukraine is a country with a functioning democracy, a developed civil society, democratic institutions, free elections and free expression of citizens' will, and is in the negotiation process regarding membership in the European Union. The National Bank of Ukraine continues to cooperate with the Ministry of Finance of the United States of America in the field of ensuring cyber security in the banking and financial

sectors of Ukraine [7]. For this purpose, a Memorandum on interaction and cooperation in the field of cyber security was signed. An agreement was reached on cooperation in the implementation of information exchange mechanisms in the field of cyber security and cyber threats; further development of the Cyber Protection Center of the National Bank (CSIRT-NBU); development and implementation of measures to support the National Bank on cyber security issues in the banking and financial sectors of Ukraine.

In conclusion, we note that the strategic choice of financial intermediaries takes place in conditions of fundamental changes for their business models. In the new AI-driven digital economy, financial intermediaries enable access to financial services and scale financial inclusion to support economic development. Digitization scales the methods of exchanging information about cyber security threats and incidents, cyber threat actors, therefore interaction and cooperation in the field of cyber security based on the principles of transparency, voluntariness and confidentiality will contribute to the development of the banking and financial sectors in Ukraine.

## REFERENCES

1. The 2020s: Turbulent, Tepid or Transformational? Policy Choices for a Weak Global Economy. April 11, 2024. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/04/sp041124-outlook-global-economy-policy-priorities-kristalina-georgieva>.
2. Agustin Carstens, Nandan Nilekani. Finternet: the financial system for the future. BIS Working Papers, 15 April 2024, No 1178, 44 p.
3. Marina Estato, Apsan Frediani. Crafting the Future of Finance: A Comparative Analysis of Cryptocurrency Regulation in the Global Economy. Journal of Financial Risk Management, March 2024, Vol. 13, No. 1. DOI: 10.4236/jfrm.2024.131010.
4. Next in banking and capital markets 2024: Turn uncertainty into opportunity. URL: <https://www.pwc.com/us/en/industries/financial-services/library/banking-industry-trends.html>.
5. The international role of the euro. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/ire/html/ecb.ire202306~d334007ede.en.html#toc2>.
6. Ismar Velić, Igor Cvečić. Monetary Integration Effects on Foreign Direct Investments in New EU Member States. Journal of Economic Integration. 2024 March;39(1):55-85. DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2024008>.
7. Національний банк України та Міністерство фінансів США продовжать обмін досвідом у сфері кібербезпеки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-ta-ministerstvo-finansiv-ssha-prodovjat-obmin-dosvidom-u-sferi-kiberbezpeki>.

**Бак Наталія**

канд. екон. наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ВИДАТКИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ  
ДОЦІЛЬНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ****Ключові слова:** місцеві бюджети, бюджет розвитку, бюджетний менеджмент, безпека.**Bak Nataliia**

PhD, Associate Professor

Yuriy Fedcovich Chernivtsi National University

**DEVELOPMENT EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS IN THE  
CONDITIONS OF WAR: FEASIBILITY AND POSSIBILITIES OF  
EFFECTIVE MANAGEMENT****Keywords:** local budgets, development budget, budget management, security.

Забезпечити ефективність використання бюджетних ресурсів – це класичне зобов'язання всіх органів влади, причетних до системи менеджменту публічних фінансів. Актуальність його виконання, безсумнівно, загострилася в умовах повномасштабної агресії росії проти Української держави. Необхідність спрямувати всі можливі бюджетні ресурси на захист країни об'єктивно диктує обмеження на їх використання за напрямками, стандартними в умовах мирного часу. Проте значна частина бюджетних ресурсів перебуває в управлінні органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), які уповноважені самостійно, в рамках чинного законодавства, визначати пріоритети бюджетного фінансування.

Одним з успішних результатів реформи бюджетної децентралізації стала активізація зусиль ОМС щодо економічного прогресу територій, які були забезпечені, в тому числі, видатками розвитку місцевих бюджетів. Проте в умовах війни гостро постало питання про їх доцільність загалом і можливості посилення ефективності здійснення, зокрема [1]. Тому метою дослідження став пошук відповіді на означені питання та її аргументація.

Склад видатків розвитку місцевих бюджетів регламентується статтею 71 Бюджетного кодексу України. Їхній перелік з початком воєнної агресії залишився без змін. Проте можливості реалізації суттєво обмежені через уведення в дію постанови Кабінету Міністрів України [2]. Нагальність таких обмежень не викликає зауважень, особливо на третьому році повномасштабної війни, коли потреби захисту держави домінують у всіх сферах (не тільки фінансовій). Відповідно, доцільність витрачання бюджетних ресурсів на інші, не безпекові цілі, на нашу думку, визначається їхньою значимістю з погляду забезпечення існування держави. До таких потреб відносимо соціальний захист населення, функціонування сфер охорони здоров'я, освіти й державного управління в мінімально необхідному обсязі. З цього переліку необхідно вилучити спрямування коштів на потреби розвитку, які не пов'язані із

забезпеченням захисту країни чи базових потреб населення (відповідно до «піраміди Маслоу»).

Чинні механізми формування та використання бюджетних ресурсів можуть і призводять до виходу за вище означені рамки. Це пояснює, чому, незважаючи на вже дворічний період воєнних дій, в Україні фіксується зростання обсягу: 1) доходів за всіма джерелами бюджету розвитку місцевих бюджетів (наприклад, доходів від операцій з капіталом – з 2,3 у 2022 р. до 3,6 млрд грн у 2023 р., від пайової участі в розвитку місцевої інфраструктури – зі 133,9 до 179,5 млн грн, відповідно, концесійних платежів – з 2,9 до 8,5 млн грн); 2) капітальних видатків спеціального фонду місцевих бюджетів майже втричі, до 144,4 млрд грн у 2023 р., в тому числі видатків на придбання основного капіталу – в 3,5 рази, до 71,2 млрд грн). При цьому ОМС ухвалили рішення про передачу коштів із загального фонду до бюджету розвитку в розмірі від 51,5 млрд грн у 2021 р. до 120,4 млрд грн у 2022 р. [3]. Крім того, поширеною практикою стало нарощування під кінець бюджетного періоду обсягів кредиторської заборгованості місцевих бюджетів. На нашу думку, такі дані однозначно вказують на наявність у бюджетній системі України внутрішнього резерву для фінансування безпекових та інших, більш нагальних, ніж окремі видатки розвитку, потреб.

З іншого боку, переважаюча частина доходів бюджету розвитку – це успішний результат бюджетного менеджменту та активної позиції ОМС, насамперед, у територіальних громадах, віддалених від лінії активних бойових дій. Також громади та обрані ними ОМС, нерідко на межі дозволених чинним законодавством можливостей, беруть участь у фінансуванні різноманітних потреб захисту держави, в тому числі придбаваючи військову техніку та озброєння. Тому дуже важливо зберегти досягнення бюджетної децентралізації - сформований у ОМС орієнтир на повноцінну реалізацію власних бюджетних повноважень та право на індивідуальний розвиток територіальних громад.

З огляду на таку діалектику доцільно внести зміни до механізму управління бюджетними ресурсами країни, щоб гарантувати їх цільове використання на захист держави під час війни, при цьому зберігаючи стимули для ОМС по нарощуванню доходів місцевих бюджетів. Такі зміни на період воєнного стану можуть містити:

1. призупинення дії положення про віднесення до капітальних видатків бюджету розвитку місцевих бюджетів «інших заходів, пов'язаних з розширеним відтворенням» [3, пункт 3 статті 71] через відсутність у бюджетному законодавстві регламентування поняття «розширене відтворення»;
2. заборону на використання доходів загального фонду місцевих бюджетів на потреби бюджету розвитку;
3. розширення набору показників податкових і неподаткових надходжень місцевих бюджетів, які є основою для розрахунку розміру базової дотації;
4. обмеження на здійснення ОМС позик, джерелом повернення яких прогнозовано в майбутньому стануть податкові надходження місцевих бюджетів;

5. посилення вимог щодо дотримання принципу публічності та прозорості на етапах підготовки, проведення та звітування про результати тендерів, аукціонів у сфері використання бюджетних ресурсів, а також при приватному (грантовому) фінансуванні потреб розвитку територіальних громад (так званому «залученні небюджетних джерел для фінансування капітальних потреб»);

6. ґрунтовний аналіз і оцінку незавершених проектів розвитку територій з погляду їх актуальності в умовах воєнного стану та повоєнного розвитку (наприклад, через зміну соціальних (у тому числі демографічних) показників території, її економічного потенціалу, а також перспективи реалізації подібних загальнодержавних програм).

За змістом, видатки розвитку – це інвестиції в майбутнє, якого заслуговують сучасники й нащадки. Воно повинно бути в кожній територіальній громаді, що обумовлює доцільність таких видатків у місцевих бюджетах. Проте управління ними сьогодні потребує ретельного обґрунтування, співвіднесення з конкретикою джерел фінансування, а також моніторингу й публічності на всіх етапах реалізації. Вважаємо, що успіх запропонованих заходів напряду залежить від застосування аналогічного підходу з наголосом на доцільності та ефективності використання бюджетних ресурсів при управлінні бюджетними ресурсами, які акумулює центральний рівень влади в Україні.

### Список використаних джерел:

1. Бліщук, К. (2022). Управління місцевими фінансами в умовах воєнного часу: проблеми та можливості для їх вирішення. Економіка та суспільство. 2022. № 43. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-67>; Вінокуров Я. У країні війна, а влада робить ремонти. Чи можна витратити ці гроші на армію? Економічна правда. 18 лип. 2023 р. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/18/702312/>; Пекар В. Чому досі не запроваджено стан «воєнної економіки». Главком. 20 лип. 2023 р. URL : [https://glavcom.ua/columns/v\\_pekar/chomu-dosi-ne-zaprovadzheno-stan-vojennoji-ekonomiki-943279.html](https://glavcom.ua/columns/v_pekar/chomu-dosi-ne-zaprovadzheno-stan-vojennoji-ekonomiki-943279.html) (дата звернення 22.04.2024).

2. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 9 черв. 2021 р. № 590. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.04.2024).

3. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open Budget. URL : <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 22.04.2024).

**Баранник Лілія,**  
д-р екон. наук, професор,  
**Тараненко Вікторія,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Університет митної справи та фінансів

## **ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЯКОСТІ**

**Ключові слова:** фінансова система, фінансова доступність, фінансові продукти, цифровізація, фінансова грамотність.

**Barannyk Liliia**  
Doctor of Economics, Professor,  
**Taranenko Viktoriia**  
PhD, Associate Professor,  
University of Customs and Finance of Dnipro

## **FINANCIAL INCLUSION: ECONOMIC AND SOCIAL PROPERTIES**

**Keywords:** financial system, financial accessibility, financial products, digitalization, financial literacy.

Фінансова інклюзія як наукове поняття з'явилося в науковому та медійному просторах відносно недавно. Фінансова інклюзія означає «фінансову доступність», тобто ситуацію, при якій «окремі особи та підприємства мають доступ до корисних і доступних фінансових продуктів та послуг, які задовольняють їх потреби – транзакцій, платежів, заощаджень, кредитів та страхування – відповідальним і стійким чином» [1].

Сучасна інклюзивна фінансова система набула нових якостей: тепер вона відіграє життєво важливу роль, пропонуючи послуги із заощаджень, платежів, управління ризиками людям з широким спектром потреб для всіх верств населення.

«Доступність фінансових послуг є будівельним матеріалом як для скорочення бідності, так і для створення можливостей для економічного зростання, при цьому доступ до цифрових фінансових послуг має вирішальне значення для приєднання до нової цифрової економіки. Фінансова доступність полегшує повсякденне життя й допомагає сім'ям та підприємствам планувати все: від довгострокових цілей до непередбачених надзвичайних ситуацій. Будучи власниками рахунків, люди з більшою ймовірністю будуть використовувати інші фінансові послуги, такі як заощадження, кредити та страхування, починати та розширювати бізнес, інвестувати в освіту чи охорону здоров'я, управляти ризиками та витримувати фінансові потрясіння, і все це може покращити загальну якість їхнього життя» [там само].

Чому це стало можливим. Світова фінансова криза зробила потужний поштовх розвитку фінансових і технічних (далі – фінтех) компаній, у яких обсяг трансакційних витрат був набагато нижчим порівняно з традиційними гравцями фінансового ринку. Фінтех-компанії поступово стали серйозно конкурувати з банками та різного роду фінансовими посередниками, що

прискорило процес створення інновацій через появу безлічі фінтех-стартапів. Завдяки такому бурхливому розвитку цифровізації у сфері фінансів з'являються нові послуги, а традиційні стають більш швидкісними, зручними, ефективними, менш витратними та доступнішими [2]. Світовий Банк констатував, що починаючи з 2011 року 1,2 млрд осіб відкрили фінансовий рахунок. Однак, у світі ще близько 1,7 млрд дорослих (або 31% дорослого населення) не мають основного трансакційного рахунку. У всьому світі дві третини дорослих, які не мають облікового запису, називають відсутність грошей основною причиною. Це означає, що фінансові послуги ще не доступні за ціною та не призначені для користувачів із низькими доходами [1]. Інші перешкоди для відкриття рахунку включають віддаленість від постачальника фінансових послуг, відсутність необхідних документів та/або довіри до постачальників фінансових послуг. В Україні до таких інституцій потрапили недержавні пенсійні фонди. Разом з тим, згідно з методологією ОЕСР, показник фінансової грамотності України у 2021 р. становить 12,3 бали (або 58% від максимального значення – 21 бал). Цей показник наразі демонструє добру динаміку – менш ніж за 3 роки зріс на 6,0% [3].

Освоїтися з новими фінансовими (зокрема банківськими) операціями багато в чому допомагають самі банки та громадські організації. Для людей старої генерації, мало обізнаних із роботою банкоматів, терміналів, можливостями мобільних телефонів та Інтернет організовані так звані "Університети третього віку", де розширюють обрії фінансової грамотності навчаючи користуванню технічними та фінансовими новинками.

До основних напрямків підвищення рівня фінансової інклюзії слід віднести:

- розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, електронних сервісів і програмного забезпечення;
- проведення цифровізації фінансового ринку;
- посилення заходів кібербезпеки фінансової сфери;
- зростання асортименту та якості фінансових послуг;
- забезпечення фізичної та цінової доступності фінансових послуг та продуктів;
- реалізацію програм, спрямованих на зростання фінансової грамотності населення та підприємців;
- адаптацію дистанційних каналів доступу до фінансових послуг до потреб людей з ОВЗ та інвалідністю;
- підвищення масштабу та життєздатності за допомогою великомасштабних державних програм, таких як соціальні трансферти на ці транзакційні рахунки;
- зосередження уваги на охопленні таких груп населення, як жінки та сільські виробники;
- заохочення використання фінансових послуг, перехід від доступу до фінансів до використання рахунків.

### Список використаних джерел:

1. UFA2020 Overview: Universal Financial Access by 2020. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>
2. Allen, F., Demirguc-Kunt, A., Klapper, L., & Martinez Peria, M. S. The foundations of financial inclusion: Understanding ownership and use of formal accounts. *Journal of Financial Intermediation*. 2016. 27. P.1–30.
3. Financial literacy, financial inclusion and financial well-being in Ukraine in 2021. Report on the results of the research prepared by Info Sapiens. September 2021. Kyiv, Ukraine. URL: [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/Research\\_Financial\\_Literacy\\_Inclusion\\_Welfare\\_2021\\_en.pdf](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021_en.pdf)

**Givi Bedianashvili**

D.Sc. in Economics, Associate Professor  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University;  
Professor at Grigol Robakidze University;  
Academician of Georgian Academy  
of Economic Sciences  
Tbilisi, Georgia

## **SUSTAINABLE COMPETITIVENESS AND ECONOMIC SECURITY IN THE MODERN CONDITION OF GLOBALIZATION**

**Key words:** confrontational globalization, sustainable competitiveness, economic security

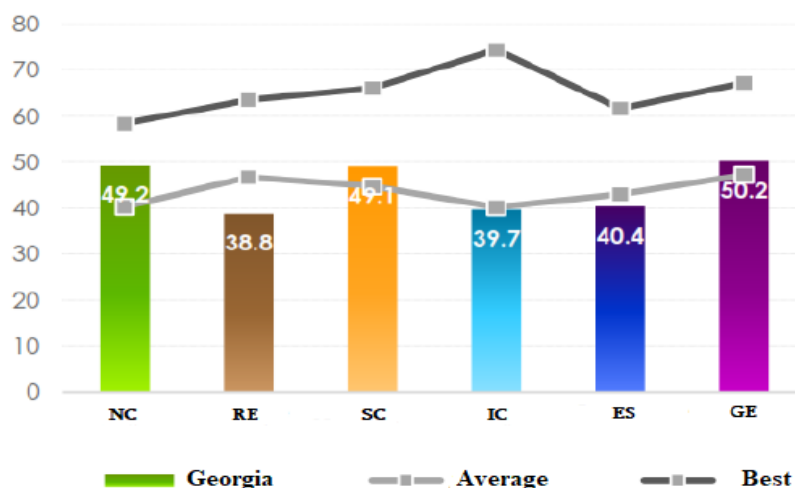
In the era of confrontational globalization, recent events have brought to light how issues swiftly permeate through the socio-economic frameworks of nations [1]. This escalating sense of uncertainty underscores the imperative to address national competitiveness while also integrating sustainability considerations. Global sustainable competitiveness encompasses a nation's ability to maintain or enhance the well-being of its populace amidst global competition, all while preserving opportunities for future generations [2].

Given the challenges posed by confrontational globalization, recent analyses have shown how issues quickly manifest across the socio-economic fabric of nations, particularly in the realm of economic security. Economic security in contemporary contexts garners significant attention from researchers [3-7].

We believe that discussions on economic security should coincide with considerations of increasing insecurity, confrontational globalization, and sustainable competitiveness. The growing sense of insecurity [1], stemming from the demands of economic security, underscores the importance of bolstering countries' competitiveness while addressing sustainability concerns.

At its core, global sustainable competitiveness entails the effective functioning and development of a nation's entire socio-economic system amid uncertainty in a globalized setting.

According to the modern concept, global sustainable competitiveness encompasses various components, including natural capital (NC – the existing natural environment, resource availability, and depletion levels), resource efficiency and intensity (RE – the efficient utilization of available resources, indicative of operational competitiveness in a resource-constrained world), social capital (SC – encompassing health, safety, freedom, equality, and life satisfaction within a nation), intellectual capital and innovation (IC – the capacity to generate wealth and employment through innovation and value-added industries in global markets), economic sustainability and competitiveness (EC – reflecting the ability to create wealth sustainably through economic development), and governance effectiveness (GE – the outcomes of critical government sectors and investments, such as infrastructure, market structure, and employment, ensuring conditions for sustainable wealth generation). The relative level of sub-indices of global sustainable competitiveness of Georgia as of 2022 is shown in the figure (based on data from source [2]):



In the current phase of confrontational globalization, amidst anticipated increases in global insecurity, maintaining the requisite level of sustainable competitiveness necessitates further bolstering the natural capital component, aligning with efforts to address the global climate crisis and promote green growth.

Promoting the development of the intellectual capital component of sustainable competitiveness is crucial within the context of accelerating the transition to a knowledge-based economy. This entails prioritizing scientific research and providing increased financial support.

Enhancing the components of economic sustainability and resource efficiency is particularly vital for fostering sustainable competitiveness and economic security. This can be achieved through prioritizing knowledge acquisition and the adoption of digital technologies.

For the sustainable competitiveness of the country and the development of economic security, it is of particular importance to significantly improve the blocks of economic sustainability and resource efficiency, by ensuring the knowledge factor and the adoption of digital technologies.

#### References:

1. Bedianashvili, G. (2023). Macrosystemic Challenges of Uncertainty under the Conditions of Confrontational Globalization. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci.*, 17 (2), 174-179.
2. SolAbility (2022). Global Sustainability Competitiveness Index. <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/methodology>
3. Papava, V. (2024). Globalization with Economic Security and “Glocalization”. *Core Academy*, April 24, <https://doi.org/10.61362/KRAC3227>.
4. Papava, V., Maisaia V. (2023). On Economic Security under Confrontational Globalization and the Main Concepts of Geo-Economic Warfare. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci.*, 17 (3), 116-120.
5. Cheberyako, O., Kolesnyk, V., & Gaiduchenko, A. (2020). Defense Financing Features Within the Context of The New Challenges. *Globalization and Business*, 10, 163-169. <https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.020>.
6. Kipiani V. (2024). On some features of modern economic security (In Georgian). <https://accentnews.ge/ka/article/111939-tanamedrove-ekonomikuri-usaprtxoebis-zogiart-tavis>
7. Veshapidze, S., Zubiashvili, T., & Chiabrishvili, K. (2021). Globalization And New Opportunities for Georgia. *Globalization and Business*. 12, 32-36. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.003>

**Білявська Ольга Борисівна,**  
канд. екон. наук,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

## **ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СЕРЕДНЬОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ**

**Ключові слова:** бюджетна політика, пріоритети, бюджетна стратегія.

**Biliavska Olha,**  
PhD,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **PRIORITIES OF BUDGET POLICY OF UKRAINE IN THE MEDIUM- TERM PERSPECTIVE**

**Key words:** budgetary policy, priorities, budgetary strategy.

В умовах складної макрофінансової ситуації, яка склалася внаслідок агресії російської федерації проти України, особливої актуальності набуває обґрунтованість середньострокового планування, спрямованого на узгодження у бюджетному процесі виконання поточних завдань та стратегічних орієнтирів політики соціально-економічного розвитку.

Окреме місце в бюджетній політиці держави займає бюджетна стратегія. Незважаючи на ту критичну ситуацію, яка склалася в Україні, реалізація бюджетної стратегії в щорічних законах про Державний бюджет має на меті пріоритетні цілі євроінтеграції України та її відновлення після перемоги. [3,с.53]

Ураховуючи реалії сьогодення, коли діяльність Уряду залежить від перебігу подій на фронті, постійної зміни зовнішніх та внутрішніх умов економічного розвитку, виникнення нових викликів для країни, визначення кардинально інших, ніж у мирний час, пріоритетів бюджетної політики та розроблення середньострокових прогнозів відбувається із значним ступенем невизначеності, зокрема щодо ситуації у сфері національної та регіональної безпеки.

Серед ризиків, які матимуть значний вплив на економіку України у 2024-2026 роках, Міністерство економіки України [6] визначає такі:

- продовження війни на території України; послаблення/затримка фінансової підтримки процесів відбудови України зі сторони міжнародних партнерів; уповільнення процесів інтеграції України до ЄС;
- неможливість за різних причин повноцінного використання; значний дефіцит потужності в електроенергетиці (енерготерор); низька кредитна активність комерційних банків у реальному секторі; посилення неплатоспроможності суб'єктів економічної діяльності; відсутність можливості неемісійного покриття дефіциту державного бюджету та касових розривів у Пенсійному фонді, інших Фондах державного соціального страхування;
- стрімке посилення трудової міграції за кордон та глибока соціалізація значної частини біженців за кордоном із мінімальною ймовірністю їх

повернення у майбутньому, з одночасною демографічною кризою в Україні, зокрема, прогнозованим дефіцитом трудових ресурсів – надвеликий відсоток населення, що потребує соціальної підтримки (пенсіонери, діти, інваліди), гендерним зсувом і зuboжінням переважної частини населення;

- світова економічна криза і, як наслідок, суттєве зростання цін на світових енергетичних та продовольчих ринках.

Як наслідок, «під час бюджетної кризи відбувається пропорційне скорочення видатків на мережу установ, організацій та розпорядників бюджетних коштів». [2, с. 126]

Тому виклики, які стоять перед Україною, як у воєнний час, так і в повоєнний період, вимагають від учасників бюджетного процесу зважених і продуманих рішень стосовно напрямів використання бюджетних коштів з метою підтримати та посилити оборону держави у протистоянні агресору та виконати соціальні зобов'язання та зобов'язання перед кредиторами.

Серед принципів бюджетної стратегії, визначених Інститутом суспільно-економічних досліджень [1, с. 72], в умовах сьогодення найбільшої актуальності набувають:

- відповідність бюджетної політики національним інтересам; забезпечення суверенітету держави у здійсненні національної бюджетної політики;
- забезпечення реалістичності цілей бюджетної політики та обґрунтованості концентрації ресурсів для їх досягнення;
- зменшення масштабів прямої бюджетної підтримки економічної діяльності на користь інструментів податкового стимулювання та створення сприятливого підприємницького клімату;
- зміцнення дієздатності держави на основі забезпечення ресурсами можливостей реалізації її функцій у здійсненні зовнішньої та внутрішньої політики;
- забезпечення цілісності і єдності бюджетної системи як фінансової основи і передумови цілісності та єдності держави.

Наразі консенсусна оцінка експертів щодо відновлення економіки України порівняно з попередньою значно покращилася. Так, за прогнозами експертів очікується зростання ВВП у 2023 році на рівні 4,5% (порівняно з попередньою оцінкою 0,3% станом на квітень 2023 року), у 2024 році – рівні 4,2% (3,8% попередня оцінка відповідно). Водночас, попри єдність думок щодо зростання економіки, такі оцінки мають певну варіативність – від 2,7% до 6,4% на 2023 рік та від 3% до 6,4% на 2024 рік реального ВВП. Варто зазначити, що для того рівня невизначеності, який наразі існує, такий розбіг у значеннях зовсім не є значним. [6, с. 6]

З метою відновлення фіскальної боргової стійкості з одночасним сприянням довгостроковому зростанню в контексті післявоєнної відбудови та на шляху України до вступу в ЄС Урядом України та Національним банком України в рамках програми EFF (Extended Fund Facility) визначили, що у середньостроковій перспективі бюджетні видатки мають врахувати потреби воєнного часу, з переоцінкою пріоритетних напрямів, зокрема перегляд видатків на відновлення та відбудову, а також на мережу соціального забезпечення для задоволення післявоєнних. [5]

Основними пріоритетами бюджетної політики відповідно до запропонованої Президентом України майбутньої Української доктрини [7] у середньостроковій перспективі є фінансування сектору безпеки та посилення обороноздатності держави (Філософія перемоги); реформування оборонно-промислового комплексу (Глобальність української безпеки); створення системи підтримки військових та їх сімей, реабілітація ветеранів, їх інтеграція у суспільне та економічне життя (Політика героїв), компенсація збитків постраждалим через війну.

Утім, Національна економічна стратегія на період 2030 року [4], затверджена Кабінетом Міністрів України ще у 2021 році, не враховує наявність нових викликів та пріоритетність стратегічних цілей національної безпеки, соціального захисту осіб, що постраждали в наслідок війни, відновлення та розвиток країни.

Тому перегляд і коригування стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни Урядом та напрямів формування та реалізації політик у відповідних сферах головними розпорядниками коштів у середньостроковому періоді під час воєнного стану та у довгостроковому – післявоєнному відновленні країни – має відбуватися, зокрема з урахуванням їх пріоритетності й актуальності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень: Аврамченко К. В., Дешко А.Л., Жаліло Я.А. та ін. – К.: СТ-ДРУК, 2016. – 112 с.
2. Ідентифікація результатів використання програмно-цільового методу в бюджетному процесі // Буряченко А.Є., Логвінов П.В. // Науковий вісник НГУ, 2015, № 2. – с. 123 – 129.
3. Оптимізація видатків державного бюджету України в умовах війни // Лютий І., Рожко О., Лютий С. // Світ фінансів, 4(73)/2022. – с. 45 – 55.
4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. Електронний ресурс - <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>. - Режим доступу – 15.04.2024.
5. Про схвалення проекту Листа про наміри Уряду України і Національного банку України до Міжнародного валютного фонду та проекту Меморандуму про економічну та фінансову політику: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.06.2023 р. № 538-р. Електронний ресурс - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2023-%D1%80#Text> – режим доступу 15.04.2024.
6. Україна: відновлення та перспективи зростання. Консенсус прогноз // Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства економіки України, жовтень 2023, № 56. – 25 с.
7. У 27-му річницю Конституції України Президент запропонував до обговорення орієнтири майбутньої Української доктрини та вручив державні нагороди - <https://www.president.gov.ua/news/u-27-mu-richnitsu-konstituciyi-ukrayini-prezident-zaproponuv-83865> - режим доступу 15.04.2024.

**Богдан Тетяна**

доктор екон. наук, провідний дослідник  
дослідницької грантової програми EURIZON  
«Роль ЄС у відновленні зовнішньої стійкості та  
довгострокового зростання української економіки»

## **ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ЄС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** вступ до ЄС, Український фонд, фонди солідарності, відновлення економіки.

**Bogdan Tetiana,**

Dr. habil. (Economics), Leading Researcher of  
the EURIZON Research Grant Program  
"EU's Role in Restoring External Sustainability and  
Long-Term Growth of the Ukrainian Economy"

## **EU FINANCIAL SUPPORT TO THE UKRAINE'S PROGRESSING TOWARDS EU MEMBERSHIP**

**Key words:** EU accession, Ukraine Facility, cohesion funds, economic recovery.

**Abstract:** *Author analyses the current mechanisms of financial support of Ukraine offered by the EU institutions and its member states and the officially approved plans for 2024-2027. She suggests the insufficiency of financial sources for reforms and overcoming the war damages in Ukraine after exhausting the potential of "Ukraine Facility". The methodological pillars of the model of staged accession to the EU are summarized as the most holistic and logically structured concept that can ensure significant progress of reforms towards EU accession and financial support of candidate country out of the EU structural funds. Proposals are developed for setting up of the new European funds for financing the recovery and modernization of Ukraine and its inclusion into the EU cohesion policy.*

**Анотація.** Проаналізовано поточні механізми фінансової підтримки України з боку інститутів та держав-членів ЄС і офіційно схвалені плани на 2024-2027 рр. Вказується на недостатність джерел фінансування проведення реформ і подолання наслідків війни в Україні після звуження потенціалу «Ukraine Facility». Узагальнено методологічні засади моделі поетапного вступу до ЄС як найбільш цілісно-узгодженої та логічно-структурованої концепції, що може забезпечити суттєвий прогрес євроінтеграційних реформ і фінансово підтримати країну-кандидата із структурних фондів ЄС. Розроблено пропозиції щодо формування нових європейських фондів для фінансування відновлення й модернізації України та її включення до політики солідарності ЄС.

Для наближення членства в ЄС Україна має виконувати багатовекторні завдання побудови сталої демократії й ринкової економіки, впроваджувати далекосяжні політичні, соціально-економічні та правові реформи. Досягнення прогресу на цьому шляху потребуватиме досконалих організаційно-інституційних механізмів, а також адекватної фінансової підтримки з боку ЄС.

Від початку війни ЄС надає вагому фінансову допомогу Україні для забезпечення економічної стійкості й боротьби з агресором і вже став найбільшим донором. Сума зобов'язань ЄС, його колективних інститутів і держав-членів досягла 144,1 млрд євро, включаючи 85,4 млрд – фінансової допомоги і 49,7 млрд військової допомоги. Європейська комісія і Рада ухвалили виділення Україні 77 млрд євро, Уряди країн ЄС – 59,1 млрд, Європейський інвестиційний банк – 2,4 млрд, а Європейський фонд миру – 5,6 млрд євро [1]. Серед 3-х видів підтримки ЄС фінансова допомога складає майже 60% загальної допомоги у всіх формах, а військова допомога - 34,5%. Серед окремих країн лідерами з надання допомоги Україні, поряд із США, є Німеччина (22,1 млрд євро), Великобританія (15,7 млрд), Данія (8,8 млрд), Норвегія (7,6 млрд), Японія (7,5 млрд), Нідерланди (6,2 млрд).

Таблиця 1 – Фінансова, гуманітарна й військова допомога Україні від держав-донорів у період 24.01.2022-15.01.2024 у млрд євро

Країна (група країн)	Фінансова допомога	Гуманітарна допомога	Військова допомога	Разом допомога 3-х видів
<b>ЄС, колективні інститути та країни-члени</b>	<b>85,41</b>	<b>9,05</b>	<b>49,67</b>	<b>144,13</b>
Країни-члени ЄС	<b>8,23</b>	<b>6,84</b>	<b>44,07</b>	<b>59,14</b>
Колективні інститути ЄС	<b>77,18</b>	<b>2,21</b>	<b>5,60</b>	<b>84,99</b>
ЄС (Єврокомісія і Рада)	74,82	2,21	0,00	77,03
Європейський фонд миру	0,00	0,00	5,60	5,60
Європейський інвестбанк	2,36	0,00	0,00	2,36
<b>Англо-саксонські країни</b>	<b>33,43</b>	<b>3,43</b>	<b>53,92</b>	<b>90,77</b>
США	24,03	2,47	42,22	68,72
Великобританія	5,96	0,58	9,12	15,66
Канада	3,43	0,27	2,07	5,78
<b>Інші двосторонні донори</b>	<b>9,73</b>	<b>4,85</b>	<b>3,94</b>	<b>18,52</b>
Японія	5,55	1,91	0,06	7,53
Норвегія	3,42	0,35	3,80	7,57
<b>Багатосторонні донори</b>	<b>12,71</b>	<b>0,02</b>	<b>0,00</b>	<b>12,73</b>
<b>Всього двосторонні і багато-сторонні донори</b>	<b>141,28</b>	<b>17,35</b>	<b>107,53</b>	<b>266,16</b>

Джерело: Кільський інститут світової економіки.

27 лютого 2024 р. Європарламент ухвалив рішення про впровадження нового механізму підтримки України - «Ukraine Facility» (Українського фонду) на 2024-2027 рр. обсягом 50 млрд євро. "План України", під який

виділятиметься фінансування, має бути націлений на прискорення економічного зростання, зменшення соціальної нерівності, наближення України до стандартів ЄС та усунення перешкод для вступу до ЄС.

Очікується, що в 2024 р. ЄС зможе виділити Україні з даного фонду 16 млрд євро кредитів і грантів, а в 2023 р. Україна отримала 18 млрд євро кредиту MFA. М. Emerson з Центру досліджень європейської політики (CEPS) оцінив, що якби Україна вже зараз була повноправним членом ЄС, то отримувала б чистого фінансування з фондів солідарності ЄС в сумі 18,9 мільярда євро на рік [2].

Тобто в 2023-2024 роках Україна фактично вже залучає від ЄС фінансову підтримку співставну із статусом країни-нового члена ЄС. Але в 2026-2027 роках фінансовий потенціал Українського фонду суттєво зменшиться. Якщо допустити, що виплати з Фонду становитимуть 16 млрд євро в 2024 р. і 14 млрд у 2025 р., то в 2026-2027 рр. Україна матиме змогу отримувати не більше 10 млрд євро на рік.

Очевидно, що в середньо-строковій перспективі Україна потребуватиме масштабних вкладень не тільки в інституційні зміни для просування євроінтеграції, а й у відновлення та модернізацію пошкоджених агресором активів. Фахівці Світового банку, Уряду, Єврокомісії та ООН оцінили потреби України у фінансуванні відновлення й реконструкції на рівні 486 млрд дол. упродовж 10-ти років [3]. Тобто в розрахунку на рік потреби України в фінансуванні становитимуть 44 млрд євро. Найбільші потреби мають житловий сектор, транспортний сектор, промисловість і торгівля.

На жаль, наявні на сьогодні механізми міжнародної підтримки України не дають чіткого бачення джерел та інструментів фінансування відбудови національної економіки та заходів з імплементації стандартів ЄС у період після 2025 р. У той же час Україна як кандидат на вступ до ЄС і країна, постраждала від збройної агресії, вочевидь, потребуватиме більш масштабного фінансування в 2026-2027 рр., ніж передбачають поточні рамки Українського фонду. А з 2028 р. постане необхідність формувати нові фонди для фінансування економічного відновлення та модернізації України.

У цьому контексті бажаною для нашої країни є модель поетапного приєднання до ЄС (англ: staged accession model), що дозволяє прискорити процес інтеграції в ЄС та фінансово підтримати країну-кандидата за рахунок структурних фондів ЄС ще у процесі ведення переговорів про вступ. Інтеграція пов'язується з певними «етапами» із заздалегідь визначеними контрольними показниками, які гарантують відповідність *acquis* ЄС [4].

М. Alesina зазначає, що поетапна інтеграція забезпечує послідовну участь у фондах та інституціях ЄС після фіксації успішних результатів у всіх кластерах переговорів, включаючи наближення законодавства до *acquis* ЄС, впровадження ринкових правил і реформ, які закріплюють верховенство права та демократичні принципи управління [5].

Найбільш ґрунтовно і деталізовано модель поетапного приєднання було опрацьовано Центром досліджень європейської політики (CEPS) у Брюсселі і Центром європейської політики (CEP) у Белграді. Їх співробітники М. Emerson, М. Lazarević, S. Blockmans і S. Subotić запропонували також Шаблон

поетапного приєднання до ЄС [6]. Розроблена ними модель включає чітку структуру вимог, стимулів і винагород для країни-кандидата. Кожен етап передбачає певні трансферти ЄС за досягнення заздалегідь визначених цілей.

Автори моделі поетапного приєднання в 2023 р. обґрунтували нову схему фінансування із структурних фондів ЄС – отримання кандидатом до 40% звичайного фінансування країни-члена на Етапі I підготовки до вступу, а потім до 60% на Етапі II, із переходом до повного фінансування на Етапі III [7].

Вони підкреслюють, що модель поетапного приєднання на сьогодні є єдиною структурованою розробкою, яка ґрунтується на кластерах і розділах поточної методології вступу до ЄС. Тому впровадження моделі не перешкоджало б переговорному процесу між ЄС і державами-кандидатами, але додало б стимулів кандидатам швидше імплементувати *acquis* ЄС.

Вище зазначалося, що Україна як кандидат на вступ до ЄС і країна, постраждала від збройної агресії, об'єктивно потребуватиме додаткового зовнішнього фінансування в 2026-2027 роках. Хоча параметри середньострокової фіскальної рамки ЄС на цей період вже визначені та включають діючі суми асигнувань *Ukraine Facility*, певний простір для фінансових маневрів з'явиться у 2026 р. Саме тоді Єврокомісія вже не буде залучати позики для анти-ковідного Фонду ЄС «*Recovery and Resilience Facility*» і зможе запозичувати більше коштів для покриття потреб України.

Починаючи з 2028 р. почне діяти новий середньостроковий бюджет ЄС, який мав би передбачати формування нових фондів для фінансування економічного відновлення й реконструкції України та (при успішному просуванні євроінтеграційного процесу) реалізації політики солідарності ЄС відносно нашої країни. Але введення елементів політики солідарності ЄС відносно України ще до офіційного вступу в ЄС має спиратися на засади моделі поетапного приєднання до ЄС (замість моделі класичного приєднання).

Введення моделі поетапного приєднання дозволило б Україні скористатися фінансовими та інституційними здобутками ще у процесі ведення переговорів про вступ до ЄС і сприяло б реалізації швидких переваг для населення України від наближення до ЄС. А успішна євроінтеграція має вирішальне значення не лише для виживання і поступу України як суверенної держави, але й для безпеки та процвітання Європи загалом.

### Список використаних джерел:

1. Kiel Institute for the World Economy. Ukraine Support Tracker Data. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/>
2. M. Emerson. Ukraine and the EU Budget – A Tale of Two Narratives: The Manageable Versus the Alarmist / Stockholm Centre for Eastern European Studies, December 2023. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/ukraine-and-the-eu-budget-a-tale-of-two-narratives/>
3. Ukraine, Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), February 2022 – December 2023. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations.

4. M. Emerson, S. Blockmans. The Impressive EU-Ukraine Summits - Alongside the Inadequate Enlargement Methodology / Stockholm Center for Eastern European Studies, February 2023. URL: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2023/02/the-impressive-eu-ukraine-summits-alongside-the-inadequate-enlargement-methodology.pdf>

5. Designed in Brussels made in Ukraine: Future of EU–Ukraine Relations / ELF Study 5, edited by M. Alesina. URL: <https://liberalforum.eu/publication/designed-in-brussels-made-in-ukraine-future-of-eu-ukraine-relations/>

6. M. Emerson, M. Lazarević, S. Blockmans and S. Subotić. A Template for Staged Accession to the EU/ Centre for European Policy Studies (CEPS), 1 October 2021. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/a-template-for-staged-accession-to-the-eu/>

7. Mihajlović M., Blockmans S., Subotić S., Emerson M. Template 2.0 for Staged Accession to the EU. Centre for European Policy Studies (CEPS), August 2023. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/template-2-0-for-staged-accession-to-the-eu/>

**Vakulenko Veronika**  
Dr., Associate Professor  
Nord University Business  
School  
Bodø, Norway

## **GENDER BUDGETING IN UKRAINE AND ITS POTENTIAL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

**Keywords:** gender budgeting, Ukraine, sustainable development

### **Abstract**

Gender equality, a core international value and one of the United Nations' sustainable development goals, is critical for economic and social progression, yet it faces significant challenges. Various studies indicate that despite global recognition, gender inequality persists with issues like wage disparities, inequality, and discrimination. Recent global crises like COVID-19 and the war in Ukraine have exacerbated financial strains on public sectors, undermining social initiatives including gender budgeting (GB). These crises highlighted the criticalities related to outdated budgeting methods that fail to address modern challenges, emphasizing the need for new budgeting techniques that address grand societal challenges. GB, increasingly adopted worldwide, aims to address gender disparities by aligning budget processes with gender equality goals, thereby fostering economic benefits and enhancing social conditions. This approach, however, varies in effectiveness across countries, with some, like Ukraine, facing implementation challenges despite significant investment and interest in GB practices.

**Варналій Захарій Степанович,**  
доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри фінансів,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**Бондаренко Сніжана Михайлівна,**  
аспірантка кафедри фінансів,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

## **ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**Ключові слова:** фінанси, фінансова стабільність, фінансовий стан, фінансові ресурси, загроза.

**Varnalii Zakharii,**  
Doctor of Economics Sciences, Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv,  
Professor of the Department of Finance

**Bondarenko Snizhana,**  
PhD student of the Department of Finance,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE DURING WAR: CHALLENGES AND REALITIES OF ENSURING**

**Keywords:** finance, financial stability, financial position, financial resources, threat.

Фінансова стабільність є невід'ємним елементом успішного функціонування будь-якого підприємства. Особливого значення фінансова стабільність підприємств України набуває в умовах повномасштабної російсько-української війни. Це поняття визначається як здатність суб'єкта господарювання утримувати стійкий фінансовий стан в різних умовах або економічних та фінансових труднощів. Фінансова стабільність передбачає здатність відновлювати баланс між активами та зобов'язаннями, витримувати коливання ринкових умов, а також забезпечувати ефективне управління ризиками. Важливим аспектом є також здатність адаптуватися до змін в економічному середовищі та ефективно реагувати на зовнішні виклики та загрози. У зв'язку з постійно зростаючою невизначеністю в економіці, розуміння та забезпечення фінансової стабільності стає важливим завданням для тривалого й успішного існування економічних суб'єктів [1].

Фінансова стабільність підприємств України значно постраждала під час воєнного конфлікту. Перш за все, спостерігається зниження обсягів виробництва та продажів у багатьох секторах економіки через порушення ланцюгів постачання, втрату ринків збуту та зупинку виробничих процесів у зоні конфлікту. Підприємства також зазнали великих фінансових витрат на

захист від воєнних дій, включаючи збільшені витрати на безпеку працівників, оборонні споруди та охоронні послуги.

Крім того, фінансова стабільність підприємств знаходиться під загрозою через зростання ризиків та нестабільність економічного середовища в період воєнного конфлікту. Підприємства стикалися зі значними фінансовими ризиками, пов'язаними з коливаннями валютних курсів, змінами в регулятивному середовищі та збільшеним рівнем невизначеності [2].

Забезпечення фінансової стабільності підприємства реалізується певними етапами, які визначені на рисунку 1.

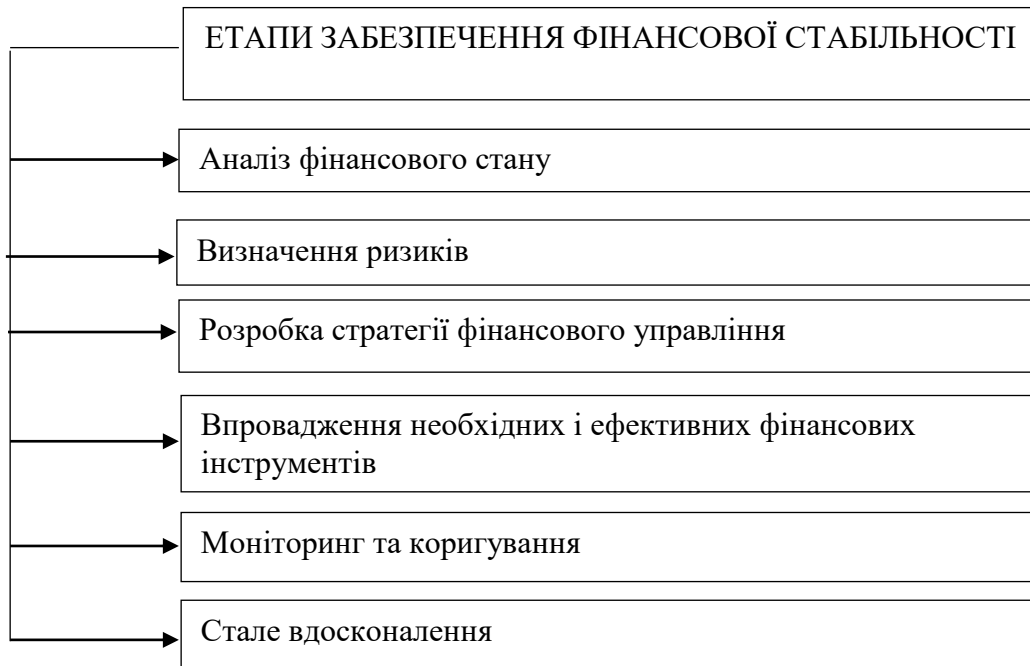


Рис. 1 Етапи забезпечення фінансової стабільності підприємства  
*Джерело: систематизовано авторами на основі [3-5]*

Отже, забезпечення фінансової стабільності починається з аналізу фінансового стану, що включає в себе ретельне вивчення показників прибутковості, ліквідності, платоспроможності тощо. Далі визначаються можливі ризики, які впливають на фінансову стабільність. На основі цього аналізу формується стратегія фінансового управління, яка включає оптимізацію бюджету, управління оборотним капіталом, впровадження ефективних фінансових інструментів. Особлива увага приділяється впровадженню ефективної системи обліку та моніторингу фінансових показників. Процес завершується регулярним моніторингом та коригуванням стратегії фінансового управління, забезпечуючи стале вдосконалення відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Однак, несвідоме управління фінансовою стабільністю може призвести до низки проблем, особливо в умовах військової агресії та воєнного стану. Тому, в умовах непередбачуваних обставин, важливо розробляти ефективні стратегії та інструменти, які дають змогу сучасним підприємствам забезпечити свою фінансову стабільність.

Таким чином, можна стверджувати, що фінансова стабільність підприємства – це складний процес, який вимагає комплексного підходу. Фінансова стабільність підприємства визначається не лише його фінансовим станом, але і здатністю ефективно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики. Треба зазначити, що інструменти забезпечення фінансової стабільності включають в себе ефективне управління ризиками, раціональне фінансове планування та збалансовану політику управління оборотним та основним капіталом.

У кризові періоди розвитку, повномасштабної війни в Україні найбільшою небезпекою для підприємства є руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового) як головного чинника життєдіяльності підприємств, їхніх можливостей. Результатом впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на фінансову стабільність підприємств може бути припинення фінансово-господарської діяльності підприємств, визнання їх банкрутами і, ймовірно, їх ліквідація.

Тому, для мінімізації загроз фінансовій стабільності підприємства необхідна ефективна система управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку підприємств, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аспекти впровадження принципів сталого розвитку в фінансовому менеджменті, розробку більш ефективних моделей ризик-менеджменту та аналізу стратегій забезпечення фінансової стабільності в складних економіко-політичних умовах.

### Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. Бондаренко С. М. Фінансова безпека підприємств України як чинник забезпечення їх фінансової стабільності. Економіка і регіон. 2022. Випуск 4 (87). С. 301-307. doi: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4\(87\).2812](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4(87).2812).
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Знання України, 2020. 423 с.
3. Крупка М. І. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України: монографія / М. І. Крупка, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 404 с.
4. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. Інфраструктура ринку. 2021. Випуск 56. С. 129-134.
5. Фінанси. Підручник : 2-ге вид., доп. та перероб. / І. О. Лютий, С. Я. Боринець, З. С. Варналій та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: 2023. 716 с.

**Вовченко Оксана,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Національний університет «Полтавська політехніка  
імені Юрія Кондратюка»

## **КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** кібербезпека, кібератака, кіберзагроза, фінтех, фішинг, фінансові втрати, репутаційні ризики.

**Oksana Vovchenko,**  
PhD, Associate Professor,  
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

## **CYBERSECURITY AS A MODERN DEVELOPMENT TREND OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE**

**Key words:** cybersecurity, cyberattack, cyberthreat, fintech, phishing, financial losses, reputational risks.

В сучасному динамічному світі, де передові фінансові інновації та технології розвиваються в геометричній прогресії, питання кібербезпеки набуває надзвичайно важливого значення. Це особливо стосується банківської системи, яка є одним із ключових елементів фінансової інфраструктури будь-якої країни. Застосування fintech у банківській сфері, враховуючи тренди та перспективи фінтех-галузі, забезпечує вищий рівень обслуговування клієнтів і полегшує доступ до фінансової інформації, проте значно розширює спектр кіберзагроз. Збільшення кількості та складності кібератак, зростання залежності від онлайн-банкінгу та повномасштабна війна в країні, а також зростання фінансових втрат від перелічених чинників, роблять захист банківських систем від кіберзлочинців все більш складним завданням.

Негативний вплив на функціонування банківської системи не лише через фінансові втрати, але й через збільшення репутаційних збитків має витік інформації. Згідно з даними компанії IBM [1], середня вартість витоку даних досягла максимуму у 2023 році та становила 4,45 млн доларів (рис. 1). У порівнянні з 2022 роком, коли вартість витоку була 4,35 млн доларів США, показник збільшився на 2,3%.

Варто відмітити, що інтенсивність кібератак (яка оцінюється European Repository of Cyber Incidents (EuRepoC) за шкалою від 1 до 15 балів, виходячи з фактичних наслідків та соціально-політичної серйозності кіберінциденту), в Україні за 2023 рік зросла до показника 2,76 [2].

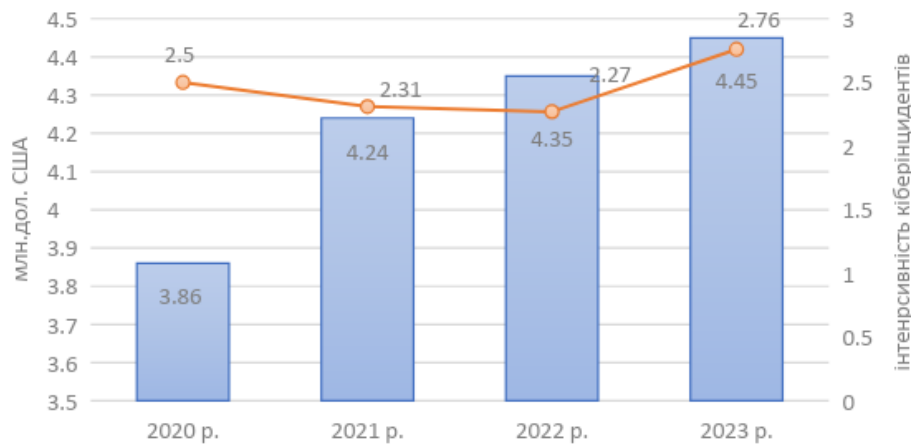


Рис. 1. Динаміка вартості витоку даних та інтенсивності кібератак протягом 2020-2023 років.

Джерело: побудовано автором за даними [1, 2].

Тож до основних кіберзагроз, з якими постійно стикаються українські банки варто віднести:

1. Фішингові атаки – надсилання шахраями електронних листів або текстових повідомлень, що маскуються під повідомлення від легітимних організацій, щоб отримати доступ до конфіденційної інформації клієнтів.

2. Malware – зловмисне програмне забезпечення, яке може бути використано для крадіжки даних, пошкодження систем або вимагання викупу, та поширюється через електронну пошту, веб-сайти або заражені USB-накопичувачі.

3. DDoS-атаки – атаки через бот-мережі чи програмні застосунки, що проявляються у відмові в обслуговуванні та можуть призвести до того, що банківські платіжні системи стають недоступними для клієнтів.

Серед найсучасніших методів кібератак виділяють атаки на ланцюг постачання, атаки з використанням штучного інтелекту, квантові обчислення та атаки на метавсесвіт. У 2023 році наймасштабнішими кібератаками на українські банки, стали атака на метавсесвіт, яка була здійснена на «ПУМБ» та призвела до втрати віртуальних активів банку і його клієнтів; а також DDoS-атака на сервіси «Монобанк» із одночасним навантаженням 580 млн запитів [3]. Результатом таких атак можуть бути як прямі фінансові втрати, так і зменшення довіри до безпеки банківської системи, погіршення клієнтського досвіду.

Інтенсивність та різноманіття кібератак вказують на необхідність постійного удосконалення заходів та навичок кібербезпеки. Ще у 2018 році Європейський центральний банк опублікував важливий документ «Очікування щодо нагляду за кіберстійкістю» (CROE) [4], який швидко став головним ресурсом для операторів фінансової інфраструктури в Європі. Цей документ містить рекомендації та очікування відносно забезпечення кіберстійкості в фінансовому секторі. Основні аспекти CROE в банківських установах спрямовані на:

- наявність чіткої стратегії кібербезпеки, яка повинна бути інтегрованою з загальною стратегією та ризик-менеджментом;
- відповідальність керівництва банку за кібербезпеку;

- регулярне проведення та оцінка кіберризиків, щоб виявити та оцінити потенційні загрози, вразливості та впливи;
- впровадження технічних, організаційних та фізичних заходів захисту для зменшення кіберризиків (брэндмауери, системи виявлення вторгнень, шифрування, навчання персоналу, контроль доступу, захист даних);
- постійний моніторинг банківських систем на предмет кіберзагроз та інцидентів, а також наявність планів реагування на випадок кібератак;
- регулярне тестування систем кібербезпеки та навчання персоналу щодо кіберзагроз та методів захисту;
- розробка чіткого плану комунікації з регуляторами, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами у випадку кіберінцидентів.

Отже, кібербезпека є одним із найважливіших викликів, з якими стикається банківська система України сьогодні. Впровадження комплексного підходу до кібербезпеки, використання передових європейських практик та державна підтримка розвитку кібербезпеки в Україні – це ключові фактори, які допоможуть захистити банківську систему від кібератак та забезпечити стійкість та безпеку фінансового сектору країни.

### Список використаних джерел:

1. Cost of a Data Breach Report. *IBM Security*. URL: <https://www.ibm.com/downloads/cas/E3G5JMBP> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Overview of cyber incidents against Ukraine between 01-01-2020 and 01-01-2023. *European Repository of Cyber Incidents (EuRepoC)*. URL: <https://www.swp-berlin.org/en/swp/about-us/organization/swp-projects/european-repository-on-cyber-incidents-eurepoc> (дата звернення: 18.04.2024).
3. Балашова Л., Калашник П. Монобанк пережив масштабну DDoS-атаку із навантаженням 580 млн запитів. Хакери майже два роки постійно атакують українські банки. Як це впливає на їхній бізнес. *Forbes Ukraine*. 2023. URL: <https://forbes.ua/innovations/tse-prosto-kosmos-monobank-perezhiv-masshtabnu-ddos-ataku-iz-navantazhennyam-580-mln-zapitiv-yak-podibni-ataki-vplivayut-na-biznes-22012024-18687> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Cyber resilience oversight expectations for financial market infrastructures. *European Central Bank*. 2018. URL: [https://www.ecb.europa.eu/paym/pdf/cons/cyberresilience/Cyber\\_resilience\\_oversight\\_expectations\\_for\\_financial\\_market\\_infrastructures.pdf](https://www.ecb.europa.eu/paym/pdf/cons/cyberresilience/Cyber_resilience_oversight_expectations_for_financial_market_infrastructures.pdf) (дата звернення: 18.04.2024).

**Глушко Аліна Дмитрівна,**  
канд. екон. наук, доцент, доцент  
Національний університет «Полтавська політехніка  
імені Юрія Кондратюка»

## **ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

**Ключові слова:** цифрова екосистема фінансових послуг, цифровізація, регуляторні інструменти.

**Hlushko Alina,**  
PhD, Associate Professor,  
National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic

## **ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FINANCIAL SERVICES SECTOR OF UKRAINE: THE EU EXPERIENCE IN REGULATORY AND LEGAL REGULATION**

**Keywords:** digital ecosystem of financial services, digitalization, regulatory instruments.

Глобальні процеси цифровізації не стали виключенням для ринку фінансових послуг. Тенденції останніх років свідчать про швидке зростання цифрової екосистеми фінансових послуг в Україні [1]. Використання штучного інтелекту правомірно визначити ключовим інструментом для розвитку фінансових послуг у 2024 році.

В першу чергу, активно розвиватиметься впровадження штучного інтелекту в процес кредитування з метою підвищення точності оцінювання кредитоспроможності позичальників. Штучний інтелект буде інтегровано в рутинні процеси, включаючи онбординг клієнтів, щоб забезпечити швидку та ефективну обробку запитів та вирішення фінансових потреб. По-друге, значно розширюються можливості автоматизації інвестиційних рішень. Світові платформи, зокрема Robinhood, вже успішно використовують штучний інтелект для автоматизованої торгівлі на фондових, валютних та інших ринках. Саме цей досвід планують використати суб'єкти фінансового ринку України. По-третє, розширюються можливості розумної автоматизації в частині оптимізації підтримки клієнтів. Удосконалення функціонування чат-ботів, які використовують текстові, голосові та відеоінтерфейси, та їх інтеграція з такими рішеннями, як ChatGPT, дозволить споживачам отримувати необхідну інформацію в будь-який час [2]. Це допоможе зменшити навантаження на відділи клієнтської підтримки та скоротити витрати компаній на обслуговування клієнтів. Окрім вищезазначеного, впровадження штучного інтелекту в частині автоматизації процесів аналізу великих масивів даних дозволить оперативно виявляти потенційно небезпечні операції та ефективно протидіяти кіберзлочинності у фінансовій сфері.

Поряд із безперечними перевагами і можливостями для ефективного функціонування ринку фінансових послуг в Україні від використання штучного інтелекту, його впровадження може нести і ряд загроз. Тому досвід країн ЄС в аспекті нормативно-правового регулювання застосування штучного інтелекту є орієнтиром для вдосконалення вітчизняного законодавства.

13 березня 2024 року Європейський парламент ухвалив Закон про штучний інтелект (англ. Artificial Intelligence Act, AI Act), метою якого є забезпечення безпеки та дотримання прав громадян [3]. Закон спрямований на забезпечення етичного та відповідального використання штучного інтелекту, а захист прав та свободи людей. Законом про штучний інтелект запропоновано систему градації ризиків, пов'язаних з використанням систем на базі штучного інтелекту, і заборонено деякі практики їх застосування. Зокрема, заборонено використання зображень обличчя з інтернету та записів камер відеоспостереження для створення баз даних; заборонено використання систем розпізнавання обличчя у режимі реального часу, систем розпізнавання емоцій у підприємствах і в школах; заборонено системи «соціального рейтингу» і системи, які маніпулюють поведінкою людини. Слід відмітити, що згідно з Законом сферами з високим рівнем ризику для застосування штучного інтелекту визначено критично важливу інфраструктуру, освіту та професійну підготовку, основні приватні та державні послуги (охорона здоров'я, банківські послуги), певні системи в правоохоронних органах, міграції та управлінні кордонами, правосуддя та ін.

В Україні, в умовах активного використання штучного інтелекту, в тому числі у сфері фінансових послуг, впровадження ефективного регуляторного інструментарію [4] для забезпечення захищеності прав і свобод громадян є пріоритетним завданням сьогодення.

### Список використаних джерел:

1. Khudolii, Y., & Hlushko, A. (2023). The impact of innovation and fintech on the banking business. *ScienceRise*, (3), 41–50. doi: <https://doi.org/10.21303/2313-8416.2023.003218>
2. Фінтех у 2024 році: чого чекати. Основні тренди в галузі фінтеху в Україні та світі. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/4/708359/>
3. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law>
4. Glushko, A.D. (2013). Directions of Efficiency of State Regulatory Policy in Ukraine. *World Applied Sciences Journal*. Pakistan: International Digital Organization for Scientific Information, 27 (4), 448–453. doi: <https://doi.org/10.5829/idosi.wasj.2013.27.04.13656>

**Грешко Р.І.**кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри фінансів і кредиту,  
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Ключові слова: бюджетування, бюджет, планування, фінансові ресурси, активи.

**Roman Greshko**PhD in Economics,  
Associate professor at the Department of Finance and Credit,  
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University**ORGANIZATION OF THE BUDGETING PROCESS AT THE ENTERPRISE****Key words:** budgeting, budget, planning, financial resources, assets.

Сучасні системи управління бізнесом вимагають ефективної організації процесу бюджетування. За допомогою бюджетування підприємства отримують корисну фінансову інформацію, таку як рух грошей, фінансові ресурси, активи, стан розрахунків, показники фінансової ефективності тощо, щоб вони могли приймати відповідні бізнес-рішення.

Організація процесу бюджетування підприємства визначається тим, що бюджетування - це, з одного боку, складання фінансових планів (бюджетів) і кошторисів, а з іншого - управлінська технологія розробки та реалізації фінансових планів.

Вдало організований процес бюджетування відіграє суттєву роль у прийнятті обґрунтованих бізнес-рішень, адже він ґрунтується на ретельному плануванні, чіткій організації, глибокому аналізі та ефективному контролі діяльності компанії. Внутрішній процес бюджетування складається з кількох послідовних етапів.

На першому етапі - відбувається стратегічне планування та розробка стратегії, яка визначає ключові цілі майбутньої діяльності підприємства. Лише після чіткого визначення стратегічних цілей та завдань, розпочинається процес фінансового планування. Це гарантує, що всі бюджетні рішення відповідають загальній стратегії розвитку компанії та сприяють її досягненню.

Другим етапом - визначення фінансової структури підприємства та обґрунтування фінансової стратегії. Крім того, у стратегічному плануванні фінансова стратегія, яка є важливою стратегією для підприємства, відіграє центральну роль. «Фінансова стратегія - це метод, за допомогою якого підприємство реалізує довгострокові цілі фінансової діяльності та усуває протиріччя між потребою у фінансових ресурсах і можливістю їх формування[1].

Фінансова стратегія кожного підприємства визначає форми фінансування, як вони розгортаються, процес управління та як використовуються кошти.

Третій етап - стосується інформування процесу бюджетування та аналізу звітних показників попереднього періоду. Начальник відділу надсилає зібрані

дані до фінансового відділу для розрахунку та узагальнення показників. Фінансовий відділ підприємства запитує такі дані: Відомості про розмір доходу, обсяг поставленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг, дані про основні статті витрат, дані про прибутки та збитки, фінансова звітність, інвестиції, фонди заробітної плати та інші дані.

Четвертий етап - розробка фінансового регулювання. Фінансові правила встановлені та узгоджені з обліковою політикою підприємства. Підприємства повинні прагнути вирішити всі методологічні питання, продумано підбирати інструменти фінансового планування та розвивати організаційні процеси. Встановлення чітких мандатів і бюджетних положень також є важливим, а саме встановлення графіків і порядку складання, погодження та затвердження бюджетів, графіків і порядку складання звітів про виконання бюджету, графіків аналізу та контролю за виконанням бюджету [2].

П'ятий етап - автоматизація бюджетування. Він запускається після того, як вся система бюджетування підготовлена, налаштована і працює без помилок.

Шостий етап - стосується контролю за виконанням бюджету. Технологія контролю полягає у виконанні необхідних заходів для виявлення відхилень фактичних даних від бюджетних.

Важливо відзначити, що система бюджетного планування включає підготовку бюджету і включає дві підсистеми:

- кошторисне планування діяльності окремих структурних підрозділів підприємства;
- комплексне бюджетне планування для всього підприємства.

Отже, за результатами фінансового планування підприємство визначає свої основні завдання. При цьому на початку фінансового планування фінансовий відділ підприємства спочатку оцінює обсяг ресурсів, необхідних для реалізації визначеної стратегії, і спосіб їх отримання. Фінансовий план підприємства визначає показники, які мають бути досягнуті протягом певного періоду часу.

Водночас бюджет визначає економічний план підприємства і виконує роль фінансового плану діяльності підприємства на очікуваний період, що відображає обсяг капіталу, необхідний для реалізації стратегії, очікувані доходи, витрати та прибуток.

Фінансові плани та бюджети створюються на різні періоди часу, особливо на короткий термін, місяць, квартал або рік, і на довгостроковий період, протягом року.

Довгострокове бюджетне планування визначає прийнятну швидкість відтворення розширення, а короткострокове планування забезпечує певну платоспроможність підприємства.

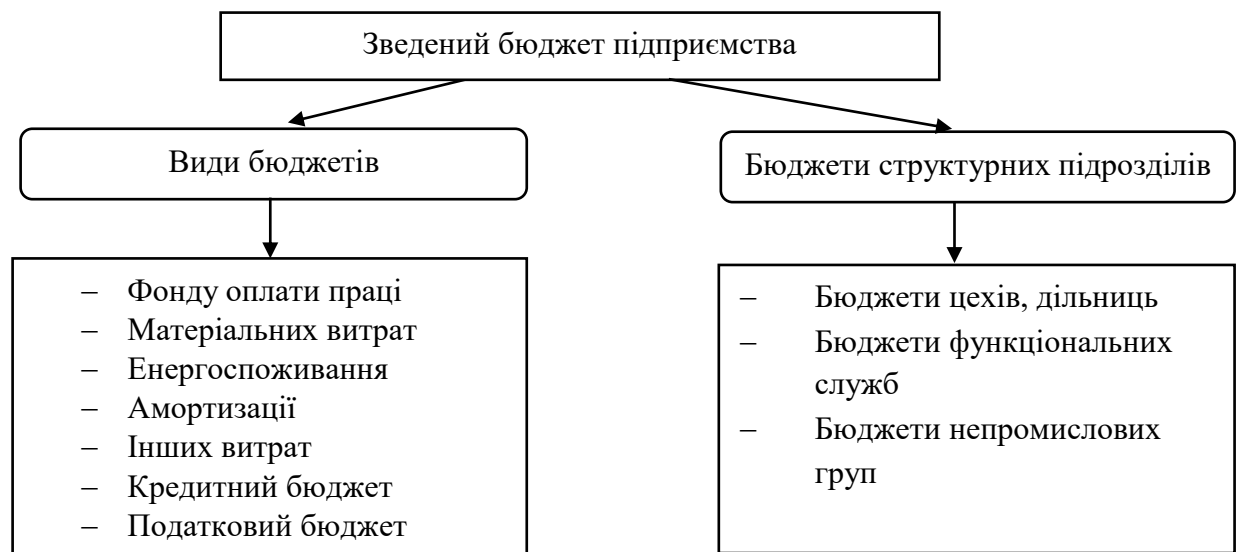
Бюджети розробляються для підприємства з метою прогнозування фінансових потоків, визначення обсягів фінансових ресурсів, очікуваних фінансових результатів, визначення показників фінансової ефективності та рентабельності, лімітів найважливіших витрат, обґрунтування фінансових можливостей ведення бізнесу, реалізації інвестиційних проектів [3].

Підприємство створюють бюджети, які за значенням і змістом поділяються на такі групи:

- операційний бюджет - це бюджет прямих матеріальних витрат, бюджет продажів і бюджет адміністративних витрат;
- додаткові бюджети, особливо податкові бюджети, кредитні бюджети, інвестиційні плани тощо;
- спеціальний бюджет (окремі програми та проекти).

Здійснення бюджетного планування на підприємстві включає планування діяльності окремих структурних підрозділів і підприємства в цілому. Це дозволяє щоквартально коригувати плани та кошториси, економлячи фінансові ресурси та скорочуючи додаткові витрати.

За складом видатків зведений бюджет відповідає загальному бюджету кожного департаменту плюс бюджет відрахувань і бюджет податків (рис.1).



*Рис.1. Орієнтовна система бюджетів підприємства*

Зведений бюджет включає доходи і видатки. Оптимальним вважається бюджет, у якому дохідна частина бюджету відповідає видатковій. Формування дохідної частини бюджету здійснюється на підставі даних планів фінансових надходжень і планів реалізації продукції з урахуванням балансового балансу підприємства. Зведений план фінансових надходжень підприємства дає можливість сформувати видаткову частину бюджету.

Тому бюджетування відіграє важливу роль у плануванні діяльності компанії. Правильна організація процесу бюджетування забезпечує ефективне управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємства.

#### **Список використаних джерел:**

1. Басюк Т.П. Актуалізація процесу бюджетування на підприємствах харчової промисловості в умовах економіки воєнного стану. Економіка і суспільство. 2022. № 42. URL:file:///C:/Users/Home/Downloads/1595%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1531-1-10-20220913.pdf
2. Топило В.А. Впровадження системи бюджетування на підприємствах. Ефективна економіка. 2020. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8\\_2020/159.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/159.pdf)
3. Самусевич Я.В., Темченко А.В. Бюджетування на промислових підприємствах. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2021. №1. URL: [https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1\\_2021/16.pdf](https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2021/16.pdf)

**Делас Віталіна**

канд. економ. наук, доцент  
Київський національний університет  
Імені Тараса Шевченка

**Кобзиста Олена**

канд. економ. наук, доцент  
Академія праці, соціальних відносин і туризму

## **ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ: РОЛЬ СПРОЩЕНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ**

**Ключові слова:** податкова політика, оподаткування, спрощена система оподаткування, ефективність податкової політики

**Vitalina Delas**

PhD, Associate Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Olena Kobzysta**

PhD, Associate Professor,  
Academy of Labor, Social Relations and Tourism

## **EFFICIENCY OF TAX POLICY: THE ROLE OF SIMPLIFIED AND GENERAL TAXATION SYSTEMS**

**Keywords:** tax policy, taxation, simplified taxation system, effectiveness of tax policy

В класичному трактуванні ефективність податкової політики часто пов'язують з обсягом надходжень податків до державного бюджету [2], необхідних для виконання державою своїх функцій та сприяння економічному розвитку [3]. Переважна більшість державних заходів у сфері податкової політики в Україні спрямована на максимізацію податкових надходжень до бюджету. За останні 8 років обсяг податкових надходжень до державного бюджету зріс майже у 2,4 рази, а обсяг податків, сплачених фізичними та юридичними особами з їхніх доходів – більше, ніж у 2,5 рази [5]. При цьому варто зазначити, що на темпи росту, ймовірно, всього вплинули і активні бойові дії останніх років. Якби не події за часів повномасштабного воєнного вторгнення, можливо допустити, що темпи зростання були б ще вищими.

Проте, на нашу думку, класичне трактування ефективної податкової політики варто дещо розширити: ефективною можна вважати таку податкову політику, заходи якої спрямовані на максимальне задоволення інтересів усіх зацікавлених осіб: держави, платників податків та суспільства в цілому. Для прикладу, американські дослідники, аналізуючи показники ефективності податкової політики, взагалі не розглядають наповненість бюджету податковими надходженнями як самоціль податкової політики. Серед іншого вони виділяють:

1. Рівномірний розподіл податкового тиску.
2. Мінімальний тиск на процес прийняття економічних рішень.
3. Стимулювання інвестування в бізнес шляхом оптимізації рівноваги між соціальною справедливістю та економічною ефективністю.
4. Сприяння стабілізації та економічному розвитку.
5. Розроблення зрозумілої системи оподаткування.
6. Зменшення витрат на податкове адміністрування [2].

Спробою стимулювання в Україні інвестування в малий бізнес та сприяння його розвитку стало впровадження наряду із іншими формами організації підприємницької діяльності інституту фізичних осіб-підприємців та поряд з тим введення спрощеної системи оподаткування. Простота розрахунку обсягу податкового навантаження разом із мінімізацією податкових внесків визначає найчастіше податкову стратегію бізнесу, що обирає форму організації діяльності (чи це буде звичайна юридична особа, яка працює на загальній системі оподаткування, чи фізична особа-підприємець, яка працює на загальній системі чи структура, що обирає спрощену систему). Таким чином, поряд з іншим, ключовим завданням, що мала вирішити політика можливості вибору схеми сплати податків – це виведення з тіні доходів малих підприємств.

В силу цього актуальним бачиться аналіз певних складових податкової політики, зокрема щодо оподаткування діяльності тих суб'єктів господарювання, у яких виникають підстави вибору різних схем сплати податків на власний розсуд. До таких осіб відносяться підприємницькі одиниці, які в рівній мірі мають підстави працювати як на загальній системі оподаткування, так і на спрощеній.

Найбільші можливості щодо застосування переваг спрощеної системи оподаткування надають II і III група, через спроможність співпраці з усіма іншими суб'єктами, що використовують спрощену систему оподаткування та з певними обмеженнями регламентують співпрацю з юридичними особами без прив'язки до єдиного виду діяльності (як у IV групи). Збільшення допустимих обсягів господарських операцій (з січня 2024 р.) роблять II і III групи ще більш привабливими з точки зору використання підприємцями.

При прийнятті рішення щодо вибору певної системи оподаткування, господарюючі суб'єкти найчастіше схильні вибирати ту систему, яка приносить їм очевидні фінансові вигоди. Якщо брати за інших рівних умов одне і те ж підприємство, яке отримуватиме дохід у встановлених законодавством граничних межах, то можна з певною мірою наближення визначити, які реальні фінансові вигоди приносить спрощена система оподаткування підприємцям, а які – державі.

Як свідчать розрахунки, економія на сумі податків для господарюючих суб'єктів, які вибрали II групу спрощеного оподаткування з урахуванням законодавчо збільшеного максимуму може досягти 40 – 45 тис грн.

Використовуючи аналогічні вихідні дані, таку ж схему аналізу можна запропонувати і для господарюючого суб'єкта, якщо у нього виникають підстави працювати на загальній системі чи вибору III групи єдиного податку. За таких обставин сума надходжень до бюджету для держави за вибору

господарюючими суб'єктами спрощеної системи оподаткування III групи є очевидною.

Дана схема розрахунку є досить спрощеною, оскільки за використання загальної системи оподаткування виникає ще сплата інших можливих податків та значно вищі адміністративні витрати по веденню податкового обліку на підприємстві. Крім того, вибір системи оподаткування залежить від рівня доходів, виду діяльності, умов діяльності, контрагентів, з якими господарюючий суб'єкт співпрацює та ін. Але, якщо виходити з того, що в Україні діє 748,1 тис. фізичних осіб – підприємців, що обрали III групу, то спрощена система оподаткування виглядає вигідною не тільки для платників податків, але й для держави, особливо в частині обсягів надходження до бюджету [3, 5].

Поряд з тим, багато можливостей, що пропонуються різними системами оподаткування, поряд з принесенням очевидних вигод, можуть пропонувати шляхи до фінансових викривлень та диспропорцій. Зокрема це стосується використання праці найманих працівників та сплати пов'язаних з цим процесом податків та зборів. І хоч частина цих платежів йдуть до бюджету, а частина до позабюджетних фондів, і у них різна економічна сутність, платниками податків, зборів та внесків вони часто ототожнюються, і всі сприймаються податками, оскільки є обов'язковими платежами. На думку спеціалістів, політика підтримки малого підприємництва в Україні стала своєрідним офшорним проектом, про що свідчать розрахунки наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Обсяги обов'язкових платежів за різних рівнів оплати праці**

Розмір заробітної плати (доходу)	8000	10000	15000	20000	25000	30000
Обов'язкові платежі (роботодавців та працівників) за використання праці найманих працівників	3 200	4 150	6 225	8 300	10 375	12 450
Обов'язкові платежі за співпраці з господарюючим суб'єктом-спрощенцем, III група	2 160	1 600	1 850	2 100	2 350	2 600
Перевищення обсягів платежів	1,48	2,59	3,36	3,95	4,41	4,79

Джерело: розраховано і складено автором

На думку вітчизняних аналітиків, використання фізичних осіб-підприємців на єдиному податку – офіційний механізм зменшення навантаження на фонд зарплати [4].

Звичайно, тут не враховується той момент, що обсяг сплаченого єдиного соціального внеску прямо впливає на суми майбутніх соціальних виплат (у першу чергу пенсії за віком). Однак, для роботодавців цей аспект може бути актуальним лише з точки зору корпоративної соціальної відповідальності, а наймані працівники часто схильні максимізувати свої доходи у поточному періоді без серйозної прив'язки до забезпечення майбутніх виплат. Більшість вітчизняних роботодавців не приймають на себе відповідальність за розмір перспективних виплат своїм працівникам, а тому мінімізацію усіх поточних зобов'язань (як податкових так і перед позабюджетними фондами) вважають одним із ключових моментів своєї фінансової стратегії.

Таким чином, збільшення податкових надходжень від єдиного податку супроводжується скороченням податкових платежів від оподаткування доходів фізичних осіб і скорочення надходжень до позабюджетних цільових фондів.

Підсумовуючи вище викладене, можна стверджувати, що формування оптимальної системи оподаткування є процесом тривалим і часто суперечливим. Впровадження змін в податкове законодавство потребує серйозного попереднього аналізу та зваженості, прорахунку усіх можливих наслідків, які випливатимуть із запроваджених змін, та чіткого розуміння того, якої мети планується досягнути.

### Список використаних джерел:

1. Фінанси. Підручник : підручник: 2-ге вид., доп. та перероб. / І.О. Лютий, С.Я Боринець, З.С. Варналій та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ : 2023. 716 с.
2. Тюріна М.М. Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://economyandsociety.in.ua/journals/18\\_ukr/29.pdf](http://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/29.pdf)
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu\\_u/sze\\_20.htm](https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm)
6. Доходи держбюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>

**Демиденко Людмила**

канд. екон. наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

**Наконечна Юлія**

канд. екон. наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАВДАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** бюджетна децентралізація, податкові надходження, міжбюджетні трансферти, інструменти міжбюджетного вирівнювання

**Liudmyla Demydenko,**

PhD, Associate Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Yuliia Nakonechna,**

PhD, Associate Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **PROSPECTS AND TASKS OF BUDGET DECENTRALIZATION IN UKRAINE**

**Key words:** budget decentralization, tax revenues, interbudgetary transfers, instruments of interbudgetary equalization

Виклики, які стоять перед Україною в умовах війни вимагають пошуку нових рішень в сфері розбудови державних та місцевих фінансів. Бюджетна децентралізація є основою функціонування бюджетних систем європейських країн та нагальним об'єктивним завданням удосконалення міжбюджетних відносин в Україні[1]. Вихідним положенням у забезпеченні процесу децентралізації є дотримання принципів субсидіарної та самостійності бюджетної системи, які ґрунтуються на балансі між фінансовим суверенітетом місцевих бюджетів та необхідністю централізації бюджетних ресурсів у державному бюджеті, що забезпечує економічний та соціальний розвиток країни.

У сучасних умовах воєнного стану фінансове забезпечення потреб та допомога постраждалим від окупації, ліквідація наслідків воєнних дій на території громад в Україні, зокрема відновлення інфраструктури та житлового фонду потребує стабільних джерел внутрішнього та зовнішнього фінансування.

Першочерговим завданням відбудови та відновлення регіонів і створення рівноцінних умов життя та усунення дисбалансу у рівні добробуту громадян різних адміністративно-територіальних одиниць є удосконалення системи формування та використання коштів місцевих бюджетів, підвищення ефективності механізму фінансового вирівнювання - вертикального та

горизонтального розподілу фінансових ресурсів між областями, громадами України. Інструментами такого вирівнювання є: відсотковий розподіл податків між різними ланками бюджетної системи (розщеплення податків) і трансфертне фінансове вирівнювання доходів (за допомогою дотацій, субвенцій та інших видів міжбюджетних трансфертів).

Щодо розподілу податкових надходжень, то такі податки як податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок, рентна плати є спільними джерелами формування державного та місцевих бюджетів, а податок на додану вартість, мито, податок на майно повністю спрямовуються лише до одного з бюджетів. Під час воєнних дій порядок розподілу податків зазнав певних змін, зокрема податок з доходів фізичних осіб військовослужбовців було передано до державного бюджету. Разом з тим, на нашу думку, саме забезпечення стабільного трансфертного фінансування місцевих бюджетів з державного бюджету і удосконалення системи дотування регіонів, сьогодні, є гострою необхідністю набуття фінансової спроможності територій та необхідною умовою для виконання громадами власних та делегованих державою повноважень під час війни.

Певна самостійність та незалежність місцевих органів влади має поєднуватись з необхідністю виконання чітко визначених делегованих повноважень. Мають бути уточнені бюджетні повноваження щодо визначення та покриття фінансових потреб, витрат, що можуть очікуватися у зв'язку з виконанням завдань місцевих органів самоврядування в період воєнного стану[2].

Місцеві бюджети є основою для здійснення соціально-економічної політики місцевих органів самоврядування, при його формуванні та виконанні необхідно враховувати вимоги макроекономічної рівноваги. При формуванні та виконанні місцевих бюджетів необхідно враховувати показники ефективності використання бюджетних коштів, контролювати облік видатків і результатів. В рамках системи децентралізації формування фінансових ресурсів громад має чітко корегуватися з повнотою відповідальності за ефективне використання коштів громади[3].

В сфері фіскальної децентралізації потрібно продовжувати робити наступні кроки:

в першу чергу, потрібно чітко визначити повноваження і відповідальність кожного учасника бюджетного процесу;

під час воєнного стану і після війни потрібно забезпечити систему управління місцевими фінансами територіальних громад прибравши пострадянські управлінські ланки (районні адміністрації) та замінивши їх незалежною системою державного нагляду;

забезпечити місцеві бюджети потужними джерелами доходів: передавши частину податку на прибуток на місцевий рівень, що стимулюватиме місцеві органи влади сприяти розвитку бізнесу та підприємницької активності на своїй території;

забезпечити надання соціальних гарантій та підтримки соціальних стандартів життя населення у тих громадах, що зазнали руйнівних наслідків та збитків від вторгнення країни-агресорки;

оскільки податкоспроможність регіонів різниться в межах держави, необхідним є удосконалення механізму забезпечення розвитку пріоритетних високоефективних галузей економіки – сільського господарства, харчової промисловості, туристичної галузі, ІТ- технологій та інших прибуткових напрямів.

### Список використаних джерел:

1. Barida, N., Demydenko, L., Nakonechna, Y., Tretiak, D., & Miedviedkova, N. Ensuring transparency and publicity of local budgets in Ukraine in the face of new challenges. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13(73). P.56-73. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.73.01.5>

2. Ломачинська, І., Чуркіна, І. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Grail of Science*, 2022. № 20, P. 29-31.

3. Бородіна О.А., Ляшенко В.І. Бюджетне забезпечення сталого розвитку просторових утворень в умовах євроінтеграції: досвід Польщі для України. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 1 (44). С. 114-123. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.1\(44\).114-123](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.1(44).114-123)

**Dziubliuk Oleksandr,**  
Doctor of Economic Sciences, Professor,  
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

## **BANK LOANS AS AN IMPORTANT FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW**

**Key words:** credit, bank, deposit certificate, loan portfolio, interest rate, National Bank of Ukraine, banking system, real sector.

The most important aspect of the implementation of the credit policy of the banking sector of Ukraine under martial law is the provision of adequate monetary resources for the economic activity of businesses and households. This is necessary so that the continuity of capital flows, the proper level of consumer demand and the expansion of the domestic market become factors in the normal functioning of society in the conditions of military aggression. It is also necessary that the stable development of the economy would serve as a reliable foundation for organizing support for Ukraine's heroic resistance to the enemy, when the task of ensuring the proper defense capability of the state, a sufficient amount of military equipment, forces and means of fighting the occupiers is in the foreground. Therefore, the banking sector must generate all the country's internal resources for this purpose. Under such circumstances, it is the proper level of credit activity of the banking system that is the key to maintaining financial stability and developing the national economy on a sustainable growth trajectory. After all, the difficult conditions of the economic situation in Ukraine during the period of martial law directly affected the activities of the banking sector in terms of credit support for the production and consumer needs of all market participants.

It is obvious that the negative changes in the work of business have affected the functioning of all institutions in the country, including the banking sector. This happened precisely because of the war and the fundamental changes in the economy caused by it, which are associated with the destruction of civilian and infrastructure facilities, forced migration of the population, occupation of territories where profitable businesses operated, gradual militarization and the spread of military laws and discipline to civilian sectors of the economy. At the same time, the main source of filling the budget during the war, preserving jobs, economic development and maintaining social stability in the country is the normal operation of business. Therefore, it is credit support for business by banks that should be considered the most important priority of the country's financial sector.

The need for active credit support for businesses and households appeared long before the start of large-scale aggression, even in the context of the unfolding financial and economic crisis in Ukraine in 2014-2015. after the annexation of Crimea and the beginning of fighting in the east. And with the beginning of the war in 2022, this problem only worsened, as the internal resources of enterprises to restore production activity approached the minimum values. At the same time, even before the start of large-scale military aggression, the possibilities of obtaining a bank loan for business were characterized by a fairly high level of complexity. This was

due to a number of objective factors, such as: 1) high interest rates on bank loans; 2) interest and commission payments could absorb almost all of the company's profits; 3) implementation of a restrained credit policy of commercial banks; 4) reluctance of banks to issue loans due to high risks of non-repayment.

As a result, over the past decade, the scale of credit support for the real sector of the economy has significantly decreased, which has affected the dynamics of production, gross domestic product and the well-being of society (Fig. 1).

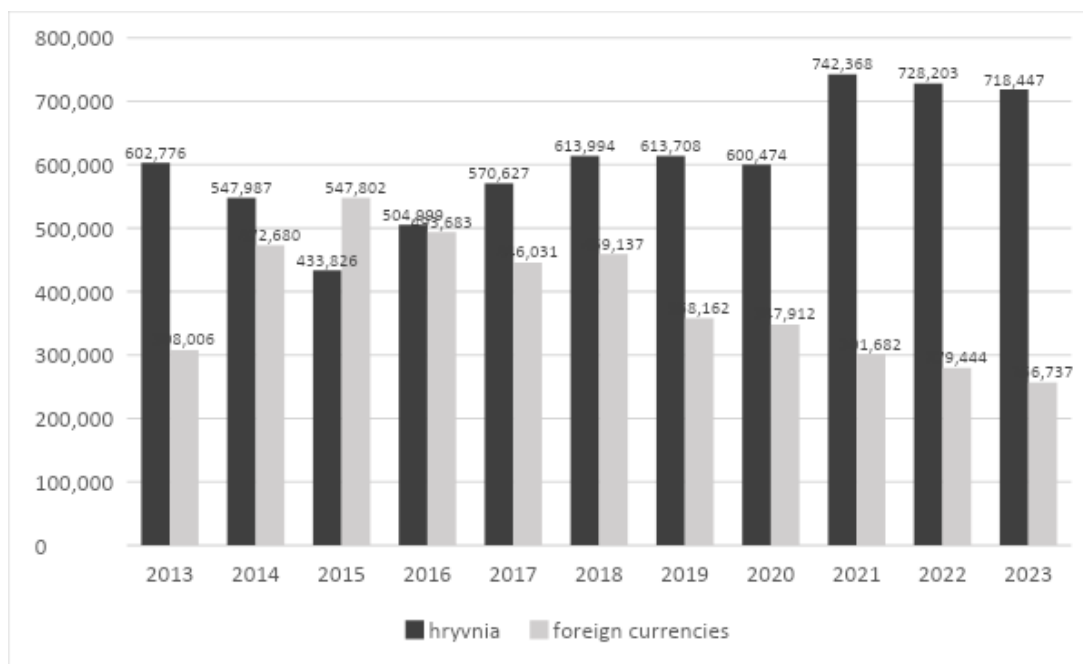


Fig.1. Loans granted by banks in national and foreign currencies, in millions of hryvnias [1]

At the same time, over the past decade, there has been a sharp increase in non-credit investments in the banking sector as part of the total portfolio of assets, in particular, investments of banking institutions in government securities, as well as certificates of deposit of the National Bank of Ukraine. The reason for this lies primarily in the implementation of the central bank's tight restrictive monetary policy to raise the discount rate, interest rates on NBU certificates of deposit, as well as yields on government securities. The NBU declares this as a means of effective control over inflation, which it sets as its priority goal [2]. However, as a result, the National Bank of Ukraine essentially negated the functions of the banking system as a financial intermediary. After all, by attracting funds from market participants, the banking sector does not issue loans to those enterprises or sectors of the economy that need them, but places the appropriate resources on NBU certificates of deposit, thereby accumulating significant amounts of excess liquidity.

Despite the difficult situation in the economy provoked by the war, the volume of excess liquidity in the banking sector is only growing. This means that commercial banks have no incentives to actively attract deposits or direct them to lending to the economy. And this is a very negative result of the banking business, because the demand for credit resources from the real sector is constantly growing, as the shortage of enterprises' own working capital and the inability of them to attract loans in foreign markets are felt.

The implementation of measures to intensify bank lending to the real sector should include the following main steps: 1) downward revision of the NBU's interest rate policy so that extremely high interest rates on certificates of deposit do not interfere with the investment of banking resources in real sector enterprises; 2) development of mechanisms for targeted long-term refinancing, which could create a long-term resource base for banks to lend to large-scale investment projects.

Thus, the main change in the strategic goal of the credit policy of the banking sector of Ukraine under martial law should be aimed at intensifying bank lending to enterprises and households. This should be a priority task in view of the enormous dual role of credit: on the one hand, at the macro level – through the active influence on the dynamics of economic growth, inflation and financial stability in the country, and on the other hand, at the micro level – through the ability to ensure the normal life of enterprises, promote the circulation of capital and the continuity of production and, as a result, support employment, which is a particularly important means of material support and social protection society in the face of the devastating impact of the war on the economy.

### **References:**

1. Financial Sector Statistics. Official website of the National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-financial>
2. Monetary policy guidelines for the duration of martial law. Approved by a Decision of the Council of the National Bank of Ukraine dated 15 April 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>

**Жук Наталя,**  
доктор філософії з економіки, старший викладач,  
Національна академія Служби безпеки України

## **ГЛОБАЛЬНА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ЗНАЧЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

**Ключові слова:** глобальна цифрова економіка, цифрові технології, великі дані.

**Natalia Zhuk,**  
PhD in Economics, Senior Teacher,  
National Academy of the Security Service of Ukraine

## **GLOBAL DIGITAL ECONOMY: IMPORTANCE AND DEVELOPMENT TRENDS**

**Keywords:** global digital economy, digital technologies, big data.

Цифрова економіка трансформувала спосіб життя й ведення бізнесу в глобальному масштабі. Зі стрімким розвитком технологій та широким розповсюдженням інтернету цифрова економіка стала рушійною силою економічного зростання, інновацій та глобалізації. Розглядаючи світові тенденції розвитку глобальної цифрової економіки, особливу увагу слід приділити пріоритетним зростання, викликам та можливостям.

Однією з помітних тенденцій розвитку глобальної цифрової економіки є експоненціальне зростання обсягів даних. Поширення цифрових пристроїв, соціальних мереж, онлайн-транзакцій та підключених систем призвело до появи безпрецедентної кількості даних. Великі дані, що характеризуються своїм обсягом, швидкістю та різноманітністю, стали цінним активом як для бізнесу, так і для урядів та приватних осіб. Вони використовуються для отримання інсайтів, прийняття рішень, створення нових продуктів і послуг та покращення клієнтського досвіду. Більше того, досягнення в аналітиці даних, штучному інтелекті (ШІ) та машинному навчанні дозволили організаціям витягувати з даних значущу інформацію та отримувати дієві висновки [1].

Ще однією ключовою тенденцією є зростаюча взаємопов'язаність і оцифрування галузей і секторів. Інтернет речей (IoT) призвів до поширення підключених пристроїв і систем, створюючи мережу розумних пристроїв, які спілкуються і взаємодіють один з одним. Це трансформувало такі галузі, як виробництво, охорона здоров'я, транспорт і сільське господарство, дозволивши їм стати більш ефективними, продуктивними і стійкими. Зокрема, «розумні» заводи використовують підключені датчики і пристрої для оптимізації виробничих процесів, скорочення простоїв і поліпшення контролю якості. У сфері охорони здоров'я телемедицина і віддалений моніторинг пацієнтів набули широкого поширення, забезпечуючи доступ до медичних послуг у віддалених районах і покращуючи результати лікування пацієнтів. У транспортній галузі підключені транспортні засоби і розумна логістика вдосконалили управління ланцюгами поставок, оптимізацію маршрутів і відстеження активів. У сільському господарстві методи точного землеробства, що спираються на дані,

призвели до більш сталих практик і вищих врожаїв сільськогосподарських культур.

Електронна комерція та цифрові платформи також змінили глобальну цифрову економіку. Електронна комерція зруйнувала традиційні моделі роздрібною торгівлі, дозволивши споживачам здійснювати покупки онлайн, а бізнесу - продавати товари та послуги по всьому світу. Платформи електронної комерції, такі як Amazon, Alibaba та eBay, створили нові бізнес-моделі, трансформували ланцюги поставок та революціонізували досвід клієнтів. Крім того, цифрові платформи, такі як Google, Facebook і Airbnb, трансформували різні сектори, включаючи рекламу, соціальні мережі та готельний бізнес, з'єднавши споживачів з бізнесом і створивши нові екосистеми. Ці платформи також викликали занепокоєння щодо конфіденційності даних, безпеки та антимонопольного законодавства, що призвело до посилення регулювання та контролю з боку урядів і регуляторних органів по всьому світу.

Глобальна цифрова економіка також стала свідком значного прогресу у сфері фінансових технологій (Fintech) та цифрових платежів. Фінтех підірвав традиційні фінансові послуги, використовуючи технології для створення інноваційних продуктів і послуг, таких як мобільний банкінг, цифрові гаманці, пірингове кредитування та криптовалюти на основі блокчейну. Фінтех розширив доступ до фінансових послуг для населення, що не має банківських рахунків, полегшив транскордонні транзакції та трансформував традиційні банківські операції. Цифрові платежі, що здійснюються за допомогою мобільних пристроїв і цифрових гаманців, стали повсюдними, уможливаючи безперешкодні та зручні транскордонні транзакції, що призвело до зростання безготівкових суспільств, та зменшення традиційних готівкових операцій.

Глобальна цифрова економіка спричинила появу цифрової інклюзії. Хоча цифрові технології принесли багато переваг, вони також створили цифровий розрив, в результаті якого деякі групи населення і регіони залишилися позаду. Цей розрив часто базується на таких чинниках, як дохід, освіта, вік і географія. Щоб вирішити цю проблему, уряди, неприбуткові організації та технологічні компанії вживають заходів для сприяння цифровій інклюзії та подолання розриву. Такі ініціативи, як доступ до Інтернету, навчання навичок і програм цифрової грамотності, впроваджуються для рівних можливостей участі в цифровій економіці. Цифрова інклюзія – це не лише соціальна відповідальність, але й економічний чинник, оскільки вона може сприяти зменшенню нерівності, стимулюванню інновацій та економічному зростанню [2].

Важливою тенденцією розвитку глобальної цифрової економіки є зростання цифрового підприємництва та інновацій. Цифрові технології знизили бар'єри для входу на ринок, дозволивши приватним особам і малому бізнесу започатковувати та масштабувати свої підприємства з мінімальними ресурсами. Цифрові платформи, такі як краудфандингові платформи, онлайн-маркети та соціальні мережі, надали підприємцям нові можливості для доступу до фінансування, зв'язку з клієнтами та тестування своїх ідей. Це призвело до зростання стартапів та інноваційних хабів у різних частинах світу, створюючи динамічну екосистему цифрового підприємництва. Уряди та політики також визнають важливість сприяння інноваціям і впроваджують політику, спрямовану на розвиток підприємництва, залучення інвестицій та створення сприятливої екосистеми для стартапів [3].

Глобальна цифрова економіка спричинює конвергенцію, трансформацію та появу нових технологій. Зокрема, конвергенція штучного інтелекту, Інтернету речей та великих даних спричинили розвиток «розумних міст», де дані та технології використовуються для оптимізації міського планування, транспорту, енергоменеджменту та державних послуг. Технологія блокчейн також набула популярності, пропонуючи децентралізовані та прозорі рішення для різних галузей, включаючи фінанси, управління ланцюгами поставок та цифрову верифікацію особистості. Технології доповненої реальності (AR), віртуальної реальності (VR) і змішаної реальності (MR) трансформують такі галузі, як ігри, розваги та освіта, пропонуючи захоплюючий досвід і нові можливості для бізнесу. Квантові обчислення, хоча все ще перебувають на стадії зародження, завдяки своїй безпрецедентній обчислювальній потужності мають потенціал для революції в таких галузях, як охорона здоров'я, фінанси та криптографія.

Розвиток глобальної цифрової економіки також формується під впливом зростаючої важливості кібербезпеки та конфіденційності даних. Зростаюча оцифровка персональних, ділових та урядових даних викликає занепокоєння щодо витоків даних, кіберзагроз та порушень конфіденційності. Гучні витокі даних, такі як скандал з Cambridge Analytica і витік даних Equifax, підкреслили вразливість цифрових систем і необхідність надійних заходів кібербезпеки. Уряди та регуляторні органи в усьому світі відреагували на це запровадженням більш суворих правил щодо захисту даних, таких як Загальний регламент захисту даних (GDPR) Європейського Союзу, який встановив стандарти захисту даних у всьому світі. Цей регламент встановив суворі вимоги до того, як організації збирають, зберігають, обробляють і поширюють дані, а також посилив покарання за їх недотримання. Як наслідок, організації інвестують більше коштів у заходи кібербезпеки, такі як шифрування, багатофакторна автентифікація та розвідка загроз, щоб захистити свої цифрові активи та забезпечити конфіденційність і безпеку даних користувачів [4].

Отже, глобальна цифрова економіка стала свідком значних тенденцій у своєму розвитку, зумовлених такими факторами, як експоненціальне зростання обсягів даних, підвищення рівня підключення та оцифрування, електронна комерція та цифрові платформи, фінтех і цифрові платежі, кібербезпека та конфіденційність даних, цифрова інклюзія, цифрове підприємництво та інновації, конвергенція технологій, а також зміна споживчої поведінки та очікувань споживачів. Ці тенденції трансформують галузі, руйнують традиційні бізнес-моделі, створюють нові можливості та ставлять виклики перед різними зацікавленими сторонами, зокрема бізнесом, урядами, споживачами та регуляторними органами. Розвиток глобальної цифрової економіки потребує постійного вдосконалення та розвитку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Світовий банк. Зміна характеру роботи. URL: <https://www.worldbank.org>
2. Міжнародний союз електрозв'язку. Вимірювання цифрового розвитку: Факти та цифри. URL: <https://www.itu.int>
3. Deloitte. Технологічні тенденції 2019. URL: <https://www2.deloitte.com> Всесвітній економічний форум. (2020).
4. Звіт про глобальну конкурентоспроможність. URL: Отримано з <https://www.weforum.org>

**Зайчикова Віталіна,**  
канд.екон.наук,  
старший науковий співробітник, доцент,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

## **ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** фінансова політика, фінансова стратегія, публічні інвестиції, державний бюджет, місцеві бюджети

### **Анотація:**

Розглянуто проблемні питання фінансової політики України у взаємовідносинах з міжнародними фінансовими організаціями, а також стратегічні документи щодо відновлення економіки. Сформульовано пропозиції до фінансової стратегії регіонального відновлення з урахуванням сучасних теоретичних підходів теорії невизначеності, фінансової стратегії у публічному секторі та менеджменту публічних інвестицій.

**Vitalina Zaichykova,**  
PhD, Senior staff scientist  
Associate Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **FINANCIAL STRATEGY FOR THE REGIONAL RECOVERY OF UKRAINE**

**Key words:** financial policy, financial strategy, public investments, state budget, local budgets

### **Abstract/Thesis:**

Problematic issues of Ukraine's financial policy in relations with international financial organizations, as well as strategic documents on economic recovery, were considered. Proposals for the financial strategy of regional recovery are formulated taking into account modern theoretical approaches of uncertainty theory, financial strategy in the public sector and public investment management.

**Заяць Тетяна,**  
д.е.н., проф.,  
Інститут демографії та проблем якості життя  
Національної академії наук України

## СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

**Ключові слова:** суспільство, національна єдність, громадянська свідомість, людський капітал, соціоекономіка.

**Tetiana Zaiats,**  
Doctor of Economic Sciences, Prof.,  
Institute for Demography and Life Quality Problems of the  
National Academy of Sciences of Ukraine

## SOCIOECONOMIC DETERMINANTS OF UKRAINIAN SOCIETY

**Keywords:** society, national unity, civic consciousness, human capital, socioeconomics.

Україна, як країна з багатою історичною та культурною спадщиною, активно розвивається в напрямку зміцнення громадянської свідомості та посилення соціальної відповідальності перед наступними поколіннями. Українське суспільство наразі проявляє згуртованість і витривалість у подоланні труднощів і викликів, спричинених повномасштабним вторгненням на її територію. Напередодні війни в Україні не було сформовано чітку систему національних ідей та ідеалів, мали місце антагоністичні цінності в різних соціальних групах. У воєнний час виправлення цієї ситуації набуло надзвичайної важливості, оскільки пріоритетним завданням стало відстоювання територіальної цілісності країни та безпека громадян.

Респонденти (вибірка з 733-985 осіб) оцінювали ступінь важливості кожної позиції із запропонованих тверджень. Серед відповідей найпоширенішими були: державна незалежність і відчуття безпеки. Як важливу опцію 94,1% опитаних відмітили родинні зв'язки (табл. 1).

*Таблиця 1*

Ціннісні домінанти населення України за вибіркою, серпень-2022 [1]

Позиція	Відсоток респондентів, які відповіли «скоріше важливо» та «дуже важливо», %
Власна безпека та безпека близьких людей	98,5
Державна незалежність України	97,1
Міцна сім'я	94,1
Демократичний розвиток країни	94,0
Домашній комфорт	91,6
Матеріальний добробут	73,3

Незважаючи на складну політичну та економічну ситуацію, співвітчизники демонструють надзвичайну вольову силу та наполегливість у досягненні суспільно важливих цілей і прагнень про мирне майбутнє. Україна має потужний людський потенціал, який може бути використаний для

подальшого прогресу та подолання існуючих перешкод. Наприклад, останніми роками спостерігається зростання активності молоді в різних сферах громадського життя. Вони виявляють зацікавленість у власному просвітництві, в участі у волонтерських і благодійних проектах, а також у політичному та соціальному житті громад. Це свідчить про перспективність і енергійність українського молодого покоління, що створює основу для повоєнного розвитку країни. Розробляються різноманітні громадські ініціативи, акції та програми, спрямовані на підтримку екології, культури, освіти тощо.

За проміжок часу з 24.02.2022 року й донині, українське суспільство набуло виразної ціннісної гомогенності, переорієнтації векторів у бік цінностей самовизначення та готовності до змін. Відмітимо значні зміни на рівні цінностей і громадянської ідентичності українців, що є особливо важливим для зміцнення соціального капіталу. Традиційно домінують універсалізм і доброта. На високому рівні залишилися конформність і потреба в безпеці. За останній рік дещо зросли значення цінності традиційності, гедонізму, стимуляції та особливо самостійності [2, с. 80]. Єдність є важливим детермінантом, який визначає соціальні настрої всередині держави. За результатами соціологічного матеріалу «Уявлення про патріотизм та майбутнє України», сформовано рейтинг факторів, що об'єднують українців в умовах війни (табл. 2).

Таблиця 2

Результати опитування щодо об'єднуючих українське суспільство факторів, серпень-2023 [3]

Позиція	Відсоток респондентів, %
Перемоги ЗСУ	65
Відбудова України	49
Взаємодопомога	40
Економічне зростання	30
Мова	25
Вступ до ЄС/НАТО	20
Політична єдність	15
Культура	13
Історія	9
Повернення біженців додому	4
Релігія	4
Спортивні здобутки	1

Дослідження вказують, що для українців, які знаходяться на Батьківщині, головним фактором об'єднання є успіхи ЗСУ, тоді як для біженців за кордоном і внутрішніх переселенців, на першому місці – відбудова країни. Частка українців, які вважають, що відбудова триватиме понад 10 років, наприкінці 2023 року збільшилася до 73% порівняно з весняними прогнозами (63%).

Наприкінці 2023 року основними проблемами українці вважали війну (96%), корупцію (88%), руйнування інфраструктури та житла (82%) [4]. Водночас, у сучасних умовах буття українське суспільство зіткнулося з численними внутрішніми проблемами, які впливають на його соціоекономічний розвиток і стабільність. Окреслимо деякі з них:

1. Втрати найціннішого ресурсу – людського. На початок 2024 року населення України скоротилося до 34-35 млн. У 2023 році за попередніми даними коефіцієнт народжуваності склав лише 0,8 при нормі природного відтворення 2,15 [5]. У світі не напрацьовано дієвих шаблонів стимулювання народжуваності, отже для вирішення проблеми старіння нації державі може

знадобитися такий інструмент як проведення імміграційної політики. Але наше суспільство завжди було монослов'янським, що створює ризики для формування локальних субнаціональних анклавів.

2. Деформація статево-вікової структури населення. Військова небезпека, передусім необхідність захистити дітей, стала причиною вимушеної міграції великої кількості громадян, переважно жінок і дітей. Зросла кількість родин із відносинами на відстані, овдовілих жінок, дітей-сиріт і однопатківських сімей. Чоловіки репродуктивного віку гинуть на фронті. Усвідомлення ризиків воєнного стану прискорює прийняття закоханими рішення про реєстрацію шлюбу – в перший рік повномасштабного вторгнення офіційно в Україні було зареєстровано 222 890 подружніх пар. Це на 4% більше, ніж у 2021 році [6].

3. Емоційне вигорання. Тривалий і надмірний стрес ускладнює сприйняття реальності та може бути механізмом психологічного захисту від виснаження. Байдужість до оточуючих, дистанціювання від роботи, втрата мотивації становлять потенційну загрозу для суспільного, особистого та професійного життя. Більшість респондентів (55%) зазначають, що в їхньому житті останнім часом переважає втома. Серед інших найбільш поширених станів – напруженість (43%), роздратування (32%), безсилля (31%), розчарування (29%), обережність і страх (по 28%), гнів (25%) [7].

Отже, розглядаючи внутрішні детермінанти українського суспільства, варто аналізувати різні фактори впливу на його функціонування та розвиток, а саме: демографічні виклики, соціальну напруженість, економічні диспропорції, недостатню діалогову політичну платформу.

### Список використаних джерел:

1. Редькіна А. Українські національні інтереси й цінності: суспільне усвідомлення та переоцінка. Політичні дослідження. 2023. № 1(5). С. 144-162. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-8>

2. Нечітайло І.С., Борюшкіна О.В. Актуальні проблеми сучасного українського суспільства. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2023. Вип. 99. С. 78-90. URL: <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2023.99.6>

3. Перемоги ЗСУ, відбудова та взаємодопомога. ГС "Visit Ukraine Today". 27.08.2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2492/victories-of-the-armed-forces-reconstruction-and-mutual-assistance-what-ukrainians-think-unites-society-the-most>

4. Що хвилює українців наприкінці 2023 року. Проект Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні "Взаємодія". 17.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/shho-hvylyuye-ukrayintsiv-naprykintsi-2023-roku-rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannya>

5. Скільки залишилось українців? Інтерв'ю Е. Лібанової. Журнал Forbes Ukraine. 17.01.2023. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/skilki-zalishilos-ukrayintsiv-khto-ne-povernetsya-yakim-bude-ukrainske-suspilstvo-ta-ekonomika-intervyu-z-sotsiologineyu-elloyu-libanovoyu-17012023-11104>

6. Балюх Н. У 2023 році найбільше шлюбів в Україні зареєстрували в Києві. 14.02.2024. Суспільне Київ. URL: <https://suspilne.media/kyiv/684704-u-2023-roci-najbilse-slubiv-v-ukraini-zareestruvali-v-kievi-opendatabot/>

7. Градус українського суспільства під час війни: дев'ята хвиля. Дослідницька компанія Gradus Research. Січень 2024. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-ninth-wave/>

**Зянько Віталій,**  
доктор економічних наук, професор,  
Вінницький національний технічний університет  
**Нечипоренко Тетяна,**  
кандидат економічних наук,  
Вінницький технічний фаховий коледж

## **РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ**

**Ключові слова:** штучний інтелект, фінансовий сектор, продукти штучного інтелекту

**Vitalii Zianko,**  
Doctor of Economic Sciences, Professor,  
Vinnitsia National Technical University  
**Tetiana Nechyporenko,**  
PhD in Economics,  
Vinnytsia Technical Vocational College

## **THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FINANCIAL SECTOR**

**Key words:** artificial intelligence, financial sector, artificial intelligence products

На сучасному етапі розвитку новітніх технологій та робототехніки штучний інтелект (ШІ) відкриває перспективи для фінансового сектора сприяючи автоматизації процесів, покращенню управління ризиками, підвищенню фінансової безпеки за допомогою автоматичної обробки даних та виявлення потенційних загроз.

Упровадження ШІ в фінансову сферу допомагає зниженню витрат, підвищенню ефективності роботи фінансових установ, а відтак забезпечує більш високу конкурентоспроможність країни. Проте, реалії вказують, що питання щодо формулювання відповідей на ризики чи загрози для вітчизняної фінансової системи, які можуть бути зумовлені стрімким розвитком ШІ у цій сфері, зокрема у розвитку фінансового сектора держави, досі залишаються дискусійними.

Застосування ШІ як засобу цифровізації економіки країни зіткнулося з певними проблемами. По-перше, складність інтеграції ШІ в існуючі економічні системи та процеси вимагає істотних змін як у внутрішніх процедурах так й в інфраструктурі. По-друге, розробка і впровадження ШІ потребують масштабних інвестицій, що є важким тягарем для країни з обмеженими ресурсами. Нарешті, пов'язані зі застосуванням ШІ етичні та правові питання, включаючи захист персональних даних, вплив на ринок праці, нерівний доступ до технологій та диспропорції в розподілі вигоди від її використання, можуть посилити соціальну та економічну нерівність.

Разом з тим, серед багатьох країн поширюється тенденція до включення використання ШІ у свої стратегічні програми розвитку, що дозволяє досягти

успішних результатів у їх впровадженні. «Заклала перший камінь» у розвиток та регулювання ШІ й Україна, схваливши 2 грудня 2020 року за № 1556-р «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні» [1].

У чинному законодавстві України закріплено правове розуміння поняття штучного інтелекту, згідно з яким ШІ – це організований набір інформаційних технологій, із застосуванням якого можливо виконувати складні комплексні завдання за допомогою системи наукових методів дослідження та алгоритмів обробки інформації, отриманої чи самостійно створеної, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати, як виконати поставлені завдання [1].

Швидкість розвитку та впровадження ШІ перш за все залежить від обсягів фінансування. Нині очевидними лідерами у фінансуванні ШІ є США, Китай та країни ЄС. Проте й такі країни як Великобританія, Індія та Канада останнім часом також демонструють ознаки значного зростання фінансування ШІ.

Під штучним інтелектом у фінансовому секторі розуміють застосування різноманітних технологій, алгоритмів та методів ШІ для оптимізації й автоматизації різних процесів і завдань, пов'язаних з фінансами, інвестиціями, банківською діяльністю, страхуванням та іншими галузями [2]. Використання ШІ може сприяти значному підвищенню конкурентоспроможності фінансового сектору України на світовому ринку і допомогти його модернізації в умовах постійного розвитку цифрової економіки.

Серед технологій ШІ найпоширеніших у фінансовому секторі України є чатботи, робоедвайзинг, роботи-колектори, скорингові системи, сервіси мікрокредитування, автентифікація споживачів фінансових послуг, комплаєнс, виявлення шахрайства тощо. Штучний інтелект досить ефективно взаємодіє з сучасними технологіями, такими як блокчейн, big data, електронний гаманець, краудфандингові платформи, інтернет-еквайринг, онлайн-торгівля фінансовими продуктами і послугами та ін.

Системи ШІ призначені для автоматизації канцелярських і рутинних завдань та обробки великих обсягів даних. Завдяки цим комп'ютерним інструментам працівники мають доступ до фінансових, виробничих та інших базових операційних компаній, а також можливість взаємодіяти з клієнтами в режимі реального часу. Такий підхід дозволяє оперативно реагувати на події та ефективно адаптуватися до мінливих обставин.

Продукти ШІ забезпечують автоматизацію та оптимізацію різних процесів, підвищують швидкість та точність рішень, а також вирішують складні завдання, які раніше були недосяжні для традиційного програмного забезпечення.

Упровадження ШІ у фінансовий сектор сприяє покращенню ефективності та якості фінансових послуг завдяки: зменшенню корупції та запобіганню відмиванню доходів; прогнозуванню, персоналізації і автоматизації надання фінансових послуг; розробці онлайн-маркетингу, який точно визначає потреби клієнтів і можливості їх задоволення; оформленню платіжних документів.

Разом з тим, використання ШІ у фінансовому секторі породжує ряд ризиків і зумовлює необхідність розробки системи управління ними.

Ключовими, на наш погляд, загрозами від впливу ШІ на фінансовий сектор є такі:

- некоректний алгоритм вибору фінансових показників;
- загрози національній та фінансовій безпеці від кібератак;
- втрата контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів ринку;
- скорочення чисельності працівників фінансово-кредитних установ та організацій.

При збільшенні обсягів фінансових транзакцій впровадження ШІ у фінансову сферу дозволить покращити якість надання фінансових послуг, скоротити терміни їх надання та диверсифікувати ці послуги, що позитивно вплине на стан фінансово-кредитних відносин і сприятиме ефективній взаємодії між сферами та ланками фінансової системи.

Отже, впровадження ШІ у фінансовий сектор України стає драйвером його розвитку, оскільки забезпечує ряд переваг та можливостей для оптимізації процесів.

### **Список використаних джерел:**

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р від 02.12.2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

2. Єфремова К. В. (2020). До питання застосування штучного Інтелекту у сфері фінансових послуг. [https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Tezy\\_25\\_06\\_20/Tezy\\_25\\_06\\_20\\_300-305.pdf](https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Tezy_25_06_20/Tezy_25_06_20_300-305.pdf)

**Івахненко Ірина,**

доктор. екон. наук, професор,  
Київський національний університет  
будівництва і архітектури

## **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НА РИНКУ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ**

**Ключові слова:** компанія з управління активами, житлова нерухомість, інвестування в нерухомість.

**Iryna Ivakhnenko,**

doctor. economy science, professor,  
Kyiv National University  
construction and architecture

## **CURRENT TRENDS OF FUNCTIONING OF ASSET MANAGEMENT COMPANIES IN THE RESIDENTIAL REAL ESTATE MARKET**

**Key words:** asset management company, residential real estate, real estate investment.

У зв'язку з переходом економіки України на ринкові умови зменшилась роль держави у фінансуванні житлового будівництва, що не компенсувалось своєчасним створенням нових механізмів залучення коштів та створенням інституційних передумов його фінансового забезпечення. Відставання із впровадженням ринкових механізмів фінансування зумовило малі обсяги житлового будівництва, високі ризики і, відповідно, високі процентні ставки та малодоступність кредитних коштів. Україна суттєво відстає від зарубіжних країн за обсягами та якістю житла, забезпеченістю ним населення. Рівень доходів основної частини населення не дозволяє купувати житло не тільки за ринковими цінами, а й за собівартістю.

На сьогодні питання вибору механізму фінансування житлового будівництва є предметом дискусій серед вітчизняних вчених і практиків. Однак спірним залишається питання вибору найменш ризикованого механізму залучення грошових коштів для фінансування будівництва житла, а також ролі кожного механізму у вітчизняній системі фінансування житлового будівництва.

У розвинених країнах переважає ринковий підхід до вирішення житлової проблеми. Оскільки середній клас займає в суспільстві провідне місце, виникає можливість купувати нове житло в кредит на основі пропозицій розвиненого житлового ринку та стабільності банківської системи, яка дозволяє розвивати ринок іпотечних кредитів. Але приблизно 20% населення соціально незахищені та отримують практично безоплатне комунальне житло.

У вітчизняній практиці при плановій економіці основними були державне житлове будівництво та будівництво житла підприємствами та організаціями для своїх працівників, тоді як кооперативна та індивідуальна забудова в містах

відігравали незначну роль. Із переходом на ринкові засади та скороченням бюджетного фінансування житлового будівництва та забезпечення населення житлом, основним джерелом інвестицій у житлове будівництво стали власні заощадження населення. Однак, низький рівень платоспроможності основної частини населення зумовлює пошук нових джерел фінансування будівництва житла. Механізми і джерела фінансування будівництва житла залежать від характеристик житлового будинку та способу його використання.

Джерела фінансування будівництва житла розділяються на такі групи:

1. Кошти населення: власні джерела (доходи, заощадження, кошти від продажу майна); позичкові кошти (кредити банків, позики організацій).

2. Кошти комерційних і некомерційних організацій: власні доходи організацій; позичкові кошти (кредити банків, випуск житлових облігацій).

3. Кошти держави (місцевої влади): кошти бюджетів; кошти цільових позабюджетних фондів; кошти, що залучені за рахунок емісії житлових цінних паперів. Донедавна фінансування нового будівництва було можливим за трьома способами: через інвестиційний договір із забудовником, цільові житлові облігації та участь у фонді фінансування будівництва (ФФБ). При цьому ФФБ були механізмом найменш популярним серед забудовників, проте найбільш безпечним для інвестора.

В Україні кошти з державного бюджету направляються в основному на реалізацію цільових програм відтворення житла і зменшуються з кожним роком. Фінансові кошти місцевих бюджетів являються лімітованими і призначені в цілому для оплати завершеного будівництва житла незаможних верств населення. Фінансування житлового будівництва за рахунок коштів підприємств і некомерційних організацій також носить обмежений характер.

За даними [1] структура коштів, які інвестуються в житлове будівництво має такий вигляд, як на рисунку 1. Зауважимо, що значне превалювання коштів населення серед джерел інвестування є характерною ознакою вітчизняного ринку.

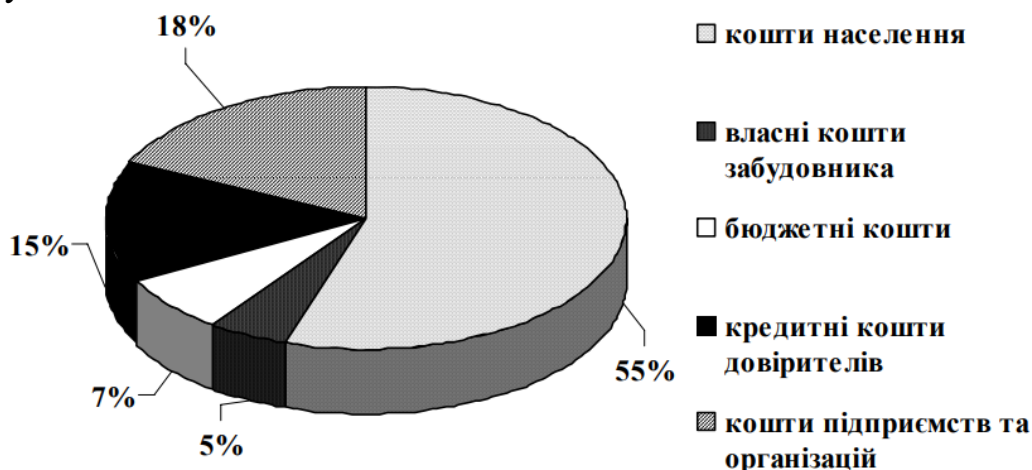


Рис. 1. Структура формування інвестиційних ресурсів у житлове будівництво.

В той же час, частка інституційних учасників іпотечного ринку складає лише третину коштів, які інвестуються у житлове будівництво — 33,0%, а саме, "кошти підприємств та організацій" — 18,0% та "кредитні кошти довірителів"

— 15,0%. Це свідчить про незадовільний ступінь залучення фінансових інститутів до іпотечного ринку, до фінансування житлового будівництва в Україні [2].

Починаючи будівельні проекти житлової нерухомості, забудовники зобов'язані вибрати механізм фінансування проекту, найбільш задовольняє їх інтересам і законом. Інвестори, які вирішили розмістити інвестиції в будівництво, також перед таким розміщенням повинні визначитися в частині гарантій захисту своїх інвестицій. Згідно зі статтею 4 Закону України „Про інвестиційну діяльність” інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва може здійснюватися виключно через фонди фінансування будівництва (далі – ФФБ), фонди операцій з нерухомістю (далі – ФОН), інститути спільного інвестування (далі – ІСІ), а також через випуск безпроцентних (цільових) облігацій, за якими базовим товаром виступає одиниця нерухомості. Інші способи прямо заборонені законом [3].

Існує велике різноманіття характеристик та параметрів за якими здійснюється класифікація інвестування в галузі будівництва житла. Однак, з причини знаходження України на початковому етапі формування ринкової економіки, вітчизняні будівельні підприємства, до недавнього часу, мали можливість користуватися лише обмеженим колом джерел залучення інвестицій.

З початком реформ в Україні різко погіршився фінансовий стан будівельних підприємств, утворився гострий дефіцит грошових коштів. Обмеженість фінансових ресурсів посилилася зростанням вартості кредитів та прогресуючої інфляцією. У той же час, розвиток ринкових відносин приніс нововведення в типи, форми та механізми залучення інвестиційних ресурсів будівельними підприємствами, які перейшли до самостійного формування своєї фінансово – економічної та інвестиційної політики [4].

Якщо будівництво здійснюється по системі держзамовлення й муніципального замовлення, воно повинно вестися за встановленими розцінками, що забезпечують для будівельної організації мінімальний, але достатній рівень рентабельності. Для прискорення розробки нових проектів по будівництву масового житла необхідно створити на державному рівні механізм обмеження строку, який надається забудовникові для реалізації проекту, в зв'язку із заходами державної підтримки.

Проблеми, що вимагають державного регулювання й стимулювання в сфері інвестиційно – будівельної діяльності, носять багатопрофільний характер. У зв'язку із цим насамперед було б доцільним створення комісій з економічного регулювання й стимулюванню розвитку цього виду діяльності, у які входили б представники місцевого самоврядування, авторитетні керівники державних і комерційних структур, наукові й вузівські працівники для підготовки і представлення законодавчим органам відповідних обґрунтованих пропозицій і проектів рішень.

Вивчення зарубіжного досвіду процесу фінансування житлового будівництва свідчить про необхідність системних перетворень на вітчизняному ринку, які полягають в мобілізації фінансових ресурсів для підвищення:

- використання проектного фінансування і можливостей самофінансування будівельними компаніями та запровадження інтегрованої схеми фінансування житлового будівництва;
- випуску цінних паперів під конкретні будівельні проекти для широкого залучення коштів населення, а також детінізації та репатріації капіталу компаній – забудовників.
- системної державної фінансової підтримки покупців та орендарів житла;
- здешевлення банківських кредитів та створення заощаджувально-накопичувальних схем в житловому будівництві.

### Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu\\_u/bud.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/bud.htm)
2. Юркевич О.М. Розвиток форм фінансування житлового будівництва в Україні /Інвестиції: практика та досвід., №12,-2017.-с. 30-34
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
4. Синякова А.Ф. Концесійні угоди: залучення у регіон інвестицій з допомогою державно-приватного партнерства // Журнал «Регіональна економіка: теорія та практика». - Харків, 2011, № 10 (49). - С. 59-64.

**Калівошко Олексій,**  
доктор економічних наук, доцент,  
Національний університет біоресурсів і природокористування України

## **СУПЕРЕЧНОСТІ ПРУДЕНЦІЙНОГО НАГЛЯДУ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

**Ключові слова:** фінансові технології, сектори сфери фінансових технологій, фінансові ринки, фінансова система, суперечності пруденційного нагляду

**Kalivoshko Oleksii,**  
Dr. Sci. (Econ.), assoc. Prof.,  
The National University of life and environmental sciences of Ukraine

## **CONTRADICTIONS OF PRUDENTIAL SUPERVISION OF THE SPHERE OF FINANCIAL TECHNOLOGIES AT THE PRESENT STAGE**

**Key words:** financial technologies, financial technology sectors, financial markets, financial system, contradictions of prudential supervision

На сучасному етапі розвитку економічної системи фінансові технології стають стають невід'ємною магістральною складовою фінансової системи. Оскільки ні в світовій, ні у вітчизняній контрольно-регулюючій практиці не існує універсального нормативного підходу для оцінки якості та ефективності діяльності фінансових посередників, які здійснюють свою діяльність у секторі фінансових технологій, а тим паче навіть базових засад пруденційного нагляду за ними, а ті, що використовуються у розвинених країнах не відповідають реаліям сьогодення в Україні, було вирішено здійснити спробу висвітлення цієї проблеми [3; 4].

Окрім значного та прискореного зростання всіх секторів сфери фінансових технологій особливо прискореними темпами зростають платіжний, кредитний та фінансових послуг. Це викликано, в першу чергу такими факторами, як:

- зростаюча недовіра суспільства до банківської системи, у країнах, що розвиваються, зазнають трансформацій в економічних системах, а також при наявності різноманітних катаклізмів;
- корумпованість та низькою ефективністю управлінців держаних фінансових організацій;
- неефективність фінансових ринків;
- споживачі банківських послуг характеризуються, як такі, що віддають перевагу зручностям ніж схильністю до довіри, за існуючого менш суворого захисту даних, швидкого росту середнього класу, а також більше груп населення з досвідом використання та забезпеченням мобільними пристроями;
- наявність великої кількості кваліфікованих випускників інженерно-технічних спеціальностей;

• відсутність у дорослого населення банківських рахунків, відповідно не надання їм банківських послуг буде явним невикористанням ринкових можливостей [1, с. 408; 2, с. 101].

Вищезазначене призводить до того, коли фінансові посередники, які надають послуги онлайн, іноді навіть без наявності відповідних дозволів, статутних та нормативних документів, починають конкурувати з традиційними комерційними банками та небанківськими посередниками, котрі в переважній своїй більшості починають цікавитися, інвестувати та використовувати нові можливості, тобто також стають причетними до фінтеху [2, с. 105].

Окрім цього, значно зростають обсяги даних, які обробляються та використовуються платіжними процесорами, це призводить до виникнення нової порції суперечностей у сфері розвитку пруденційного нагляду за діяльністю організацій у сфері фінансових технологій [3; 4].

Беручи до уваги, що у наших співгромадян втрачена довіра до класичних комерційних банків, в умовах зростаючої потреби у забезпеченні різноманітними фінансовими послугами та наявності якісного інтернету загалом та мобільного інтернету зокрема, на більшій території країни зацікавленість до фінтеху також зростатиме [1, с. 411; 2, с. 104].

Крім того, наше населення має достатньо високий рівень освіти у порівнянні з іншими країнами, що перебувають на подібній стадії розвитку [1, с. 411; 2, с. 104].

Загалом, якщо брати всі установи, які інвестують та розвивають фінтех в Україні, то їх вже буде більше 100, ці компанії займаються платіжними та грошовими переказами; кредитним обслуговуванням; технологіями та інфраструктурою; діджитал та необанками; управляють фінансами; мобільними гаманцями [1, с. 411; 2, с. 104].

Зазвичай українські фінтех компанії прагнуть працювати не тільки на вітчизняному, але й на світовому ринку. Проте, їм поки, що важко перебувати на світовому ринку, особливо в плані фінансового забезпечення [1, с. 412; 2, с. 105].

Не забуватимемо і про більш-менш класичні суперечності, як:

- неоднорідність міжнародного законодавства;
- проблеми кібербезпеки і захисту особистих даних з одночасним зростанням кількості кібератак на фінансові установи;
- необхідності новаційного нормативного регулювання, оскільки традиційні методи нагляду, особливо вітчизняні, не відповідають потребам сьогодення та не ефективно працюють для контролю за новітніми технологіями [3; 4].

Українськ економіка стикалася і до війни, зі складними суперечностями у сфері пруденційного нагляду за фінансовими технологіями, а з її початком їх кількість лише зросла. Для забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи необхідно розробити оптимальні методики контролю та стратегії регулювання, які враховуватимуть специфіку FinTech та відповідатимуть викликам сучасності.

Розвиток фінансових технологій в Україні має значний потенціал для поліпшення фінансової системи, збільшення фінансової включеності та

стимулювання економічного зростання як у воєнний, так і післявоєнний періоди.

Однак, для досягнення цих цілей необхідно активне співробітництво між урядом, його регуляторами та організаціями, що працюють у сфері фінтеху, а також постійне вдосконалення інституційних та нормативно-правових передумов їх функціонування.

### Список використаних джерел:

1. Калівошко О.М. Теоретико-методологічні засади та практика функціонування інститутів фінансово-кредитного ринку України: Монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 438 с.
2. Калівошко Олексій. Про розвиток сектору фінансових технологій в Україні і світі. Вісник львівського університету. Львів, 2022. Вип. 62. С. 99-110. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2022.62.0.6208>.
3. Kalivoshko, O., Kraevsky, V., Burdeha, K., Lyuty, I., Kiktev, N. The Role of Innovation in Economic Growth: Information and Analytical Aspect. 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology, PIC S and T 2021, 2021, P. 120–124.
4. Kraevsky, V., Kostenko, O., Kalivoshko, O., Kiktev, N., Lyuty, I. Financial infrastructure of telecommunication space: Accounting information attributive of syntalytical submission. 2019 IEEE International Scientific-Practical Conference: Problems of Infocommunications Science and Technology, PIC S and T 2019 - Proceedings, 2019, pp. 873–876.

**Колдовський Артем,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

## **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ІНФРАСТРУКТУРУ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** фінансова інфраструктура, трансформація, цифровізація, Національний банк України, блокчейн, CBDC.

**Koldovskiy Artem,**  
PhD in Economics, Associate Professor  
Zhytomyr Economic and Humanitarian Institute of the University “Ukraine”

## **DIGITALIZATION AND ITS IMPACT ON THE FINANCIAL INFRASTRUCTURE OF UKRAINE**

**Key words:** financial infrastructure, transformation, digitalization, National Bank of Ukraine, blockchain, CBDC.

### **Abstract**

This paper examines the transformative impact of digitalization on the financial infrastructure and system of Ukraine. It explores how the integration of digital technologies such as mobile payments, digital banking, and blockchain has reshaped the landscape of financial services in terms of accessibility, efficiency, and security. The study employs a mixed-methods approach, combining quantitative data on the adoption rates and efficiency improvements of digital services with qualitative insights from user surveys to gauge satisfaction and perceived benefits.

The results indicate a significant increase in the adoption of digital financial services, particularly among younger demographics, with a noted improvement in transaction efficiency and financial inclusivity. The study also highlights the critical role of regulatory adaptations by the National Bank of Ukraine in fostering a secure and robust digital financial environment. Challenges persist, particularly in bridging the digital divide that still affects rural and underserved communities, impacting their ability to access these emerging financial services.

Based on the findings, the paper recommends that policymakers and financial institutions continue to evolve regulatory frameworks and invest in cybersecurity to protect users and build trust in digital systems. Furthermore, it advocates for targeted educational programs to enhance digital literacy across all demographics, ensuring that the benefits of digitalization are universally accessible. The paper concludes that while digitalization presents significant opportunities for the Ukrainian financial system, concerted efforts are needed to address the accompanying challenges to ensure equitable benefits.

---

## Conference paper

Digitalization has emerged as a transformative force across global industries, with profound impacts on financial systems worldwide [1]. Ukraine, in particular, has experienced significant changes in its financial infrastructure due to rapid advancements in digital technologies. This introduction explores the influence of digitalization on Ukraine's financial infrastructure and system, highlighting the implications for economic operations, regulatory frameworks, and consumer behavior.

First, the shift towards digital financial services in Ukraine is reshaping how financial transactions are conducted. The adoption of technologies such as blockchain, mobile payments, and digital banking platforms has not only enhanced transaction efficiency but also increased transparency and security. These changes have facilitated greater access to financial services for a broader segment of the population, promoting financial inclusivity [1].

Second, digitalization has necessitated the evolution of regulatory frameworks within Ukraine's financial sector. The National Bank of Ukraine and other regulatory bodies have been compelled to revise existing laws and introduce new regulations to address the challenges posed by digital finance, such as cyber security risks and digital fraud. The development of these regulations aims to protect consumers and ensure the stability of the financial system while fostering innovation.

Finally, consumer behavior in Ukraine has dramatically shifted due to digitalization [2]. With increased reliance on digital solutions, consumer expectations have evolved, demanding more rapid, user-friendly, and accessible financial services. This shift has spurred financial institutions to innovate continually, thereby accelerating the pace of digital adoption and further integrating digital technologies into everyday financial activities.

The research reveals a significant uptick in the utilization of digital banking services and mobile payment solutions across Ukraine over the last five years. Quantitative data illustrates a 70% increase in the number of users engaging with digital platforms for their financial transactions [2]. Demographically, the expansion is most notable among users aged 18-34, suggesting a generational shift towards digital finance. Qualitative insights gleaned from user surveys highlight the perceived benefits of digital financial services, notably enhanced convenience and reduced transaction times. A majority of respondents expressed a high degree of satisfaction with the ease of access to financial services, which they had not experienced with traditional banking methods [2].

The introduction of stringent regulations by the National Bank of Ukraine aimed at streamlining digital transactions has marked a pivotal shift. These regulations include enhanced cybersecurity measures, mandatory compliance checks for financial institutions, and improved protocols for monitoring digital fraud. An assessment of the impact of these new regulations shows a 40% reduction in reported instances of digital fraud year-over-year [3]. Furthermore, compliance rates among financial institutions have seen a steady increase, suggesting a positive reception and adaptation to the new regulatory environment.

Data analysis indicates significant shifts in consumer behavior with increased reliance on digital financial services. There is a notable increase in electronic payment utilization, with a 50% reduction in cash transactions. Investment in digital-only financial products, such as online savings accounts and peer-to-peer lending platforms, has doubled [13].

Consumer satisfaction surveys reveal high trust levels in digital platforms, particularly regarding their robust security measures and the transparency of transactions. However, there remains a segment of the population, primarily in rural areas, that has reported minimal engagement with these digital advancements, highlighting an ongoing digital divide.

Digitalization has fostered greater financial inclusivity, particularly benefiting remote and underserved communities in Ukraine. For instance, residents in rural areas now have enhanced access to banking services through mobile technologies, reducing the historical reliance on physical bank branches. However, disparities remain in digital access and literacy, underscoring the need for targeted educational programs and infrastructure development to ensure comprehensive inclusivity.

The transformation towards a digital financial infrastructure is not devoid of challenges. Notably, there are significant hurdles related to the digital divide, resistance from traditional financial institutions, and technical limitations in less urbanized areas. These challenges necessitate ongoing attention from policymakers and stakeholders to ensure that the transition not only fosters innovation but also addresses the infrastructural and societal needs that accompany such changes.

Projected trends indicate a continuing rise in the adoption of digital technologies in finance, driven by advancements in blockchain, artificial intelligence, and personalized financial services. These developments suggest a dynamic future for Ukraine's financial landscape, potentially enhancing its competitiveness on a global scale.

Comparing Ukraine's digitalization journey with global trends reveals both parallels and unique challenges. Unlike leading economies such as the United States and South Korea, where digital finance is nearly ubiquitous, Ukraine is navigating a transitional phase with distinct socio-economic dynamics. Learning from these global precedents could accelerate Ukraine's advancements in digital finance.

The study conclusively demonstrates that digitalization has substantially transformed the financial infrastructure in Ukraine, markedly enhancing access, efficiency, and security of financial services. The increased adoption of digital banking and mobile payments has not only streamlined financial transactions but also fostered greater financial inclusivity, particularly benefiting the younger demographics and residents in remote areas. Despite these advancements, the persistence of a digital divide, particularly in rural regions, underscores the need for more inclusive digital literacy programs and infrastructural enhancements.

In light of these findings, it is recommended that policymakers and financial institutions continue to strengthen and adapt regulatory frameworks to keep pace with rapid technological advancements. This includes implementing robust cybersecurity measures and fraud detection systems to safeguard user data and build public trust in digital platforms. Additionally, there is a critical need for targeted educational

initiatives that equip all segments of the population with the necessary skills and knowledge to navigate and benefit from digital financial services.

Financial institutions should invest in technology that tailors' services to the needs of underserved populations, potentially leveraging emerging technologies such as AI and blockchain to enhance service delivery and financial security. Continued monitoring and research into the impacts of digital financial services will be essential to navigate the evolving challenges and opportunities presented by digitalization. By embracing these recommendations, Ukraine can ensure a more resilient, inclusive, and innovative financial future.

### References:

1. Shafranova, K., Navolska, N., Koldovskyi, A. (2024). Navigating the digital frontier: a comparative examination of Central Bank Digital Currency (CBDC) and the Quantum Financial System (QFS). *SocioEconomic Challenges*, 8(1), 90-111. [https://doi.org/10.61093/sec.8\(1\).90-111.2024](https://doi.org/10.61093/sec.8(1).90-111.2024).
2. Sanko, H., Koldovskyi, A. (2017). Analysis of consumers' innovation efficiency: changes of the consumption patterns in the Ukrainian society over the last 25 years. *Geopolitics under Globalization*, 1(2), 4-12. doi:10.21511/gg.01(2).2017.0.1.
3. Koldovskiy, A., Chernega, K. (2018). Modeling the Ukrainian consumption. *Geopolitics under Globalization*, 2(1), 34-44. doi:[https://doi.org/10.21511/gg.02\(1\).2018.05](https://doi.org/10.21511/gg.02(1).2018.05).

**Коляда Тетяна,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Державний податковий університет

## **РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** креативні індустрії, сталий розвиток, доходи місцевих бюджетів, цифрові технології, територіальні громади.

**Tetiana Koliada,**  
PhD, Associate Professor,  
State Tax University

## **DEVELOPMENT OF CREATIVE INDUSTRIES AS A PRIORITY FOR POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE**

**Key words:** creative industries, sustainable development, revenues of local budgets, digital technologies, territorial communities.

Трансформація підходів до повоєнної відбудови економіки України, у тому числі й територіальних громад, відбувалася від розробки «Плану Маршалла» за рахунок отримання зовнішніх позикових та грантових ресурсів до визначення власної «стратегії інноваційного розвитку», що базується на внутрішніх драйверах зростання. При цьому акцент робиться на необхідності розглядати сучасні цифрові технології як рушійну силу та основу нової моделі зростання економіки.

Фактично мова йде формування нової моделі продуктивних сил, у якості яких виступають цифрові технології, які одночасно у режимі реального часу зможуть контролювати всі операції (транзакції) в економіці та створювати нові креативні індустрії. Під новими продуктивними силами розуміються цифрові технології, за допомогою яких виробляються матеріальні блага або послуги, а також формується прошарок інтелектуально-креативних людей, здатних створювати інноваційну та конкурентоздатну продукцію.

Сьогодні вже є очевидним, що ні Бюджетна декларація на 2022-2024 роки, ні Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки не можуть розглядатися, як дорожня карта з реалізації визначених заходів у сучасних умовах. Оскільки передбачені у них на 2024 рік показники питомої ваги доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України на рівні не нижче 20% та 25,5% відповідно не можуть бути досягнуті.

Так, у 2022 році частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) становила 24,4%, а вже у 2023 році – лише 17,8%. Зазначена тенденція зберігається й на 2024 рік через вилучення з 1 жовтня 2023 року до державного бюджету частини основного бюджетоутворюючого податку місцевих бюджетів – військового ПДФО. Якщо у 2022 році питома вага

податку з доходів фізичних осіб становила 49,0% у доходах місцевих бюджетів, то у 2023 році відбулося скорочення до 44,3%.

Якщо дослідити структуру дохідних джерел місцевих бюджетів України за остання п'ять років, питома вага податкових надходжень має тренд до заростання і становить майже 70% від загальної суми доходів (Табл. 1).

Таблиця 1

### Структура дохідних джерел місцевих бюджетів України за 2019-2023 рр., %

	2019	2020	2021	2022	2023
<b>Власні доходи загалом, у тому числі</b>	53,6	65,8	63,4	75,3	72,8
- податкові надходження	48,3	60,5	60,9	70,9	66,6
- неподаткові надходження	4,7	4,5	2,0	3,9	5,6
- доходи від операцій з капіталом	0,5	0,7	0,4	0,4	0,6
- цільові фонди	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
<b>Офіційні трансферти</b>	46,4	34,2	36,6	24,7	27,2
<b>Усього</b>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розроблено автором за даними Міністерства фінансів України (<https://www.mof.gov.ua>)

При цьому найбільшу питому вагу у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів становить податок та збір на доходи фізичних осіб (Табл. 2). Тому вилучення у 2023 році військового ПДФО зі складу доходів місцевих бюджетів призвело до скорочення частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, що також спричинило скорочення питомої ваги власних доходів місцевих органів влади.

Таблиця 2

### Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2019-2023 рр., %

	2019	2020	2021	2022	2023
<b>Податкові надходження, у тому числі</b>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- податок та збір на доходи фізичних осіб	61,2	62,3	62,7	69,2	66,6
- податок на прибуток підприємств	3,8	3,4	3,4	3,4	3,6
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	2,0	1,6	1,1	1,8	0,7
- внутрішні податки на товари та послуги	5,1	5,5	5,4	3,3	5,2
- місцеві податки	27,2	26,5	26,9	22,2	23,0
- інші податки та збори	0,7	0,7	0,5	0,1	1,1

Джерело: розроблено автором за даними Міністерства фінансів України (<https://www.mof.gov.ua>)

Основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, при цьому головними бюджетоутворюючими податками виступають податок та збір на доходи фізичних осіб та єдиний податок у складі місцевих податків і зборів [1, с.151]. Тому обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів будуть безпосередньо залежати від кількості працюючих та сплачуючих ПДФО до бюджетів територіальних громад, розміру їхньої заробітної плати, а також підприємницьких здібностей мешканців громад – це малий та середній бізнес, що сплачує єдиний податок.

Враховуючи, що сучасний тренд розвитку економіки базується на цифровій трансформації та інноваціях, тому доцільно у післявоєнному відновленні територіальних громад акцент робити на розвиток креативної економіки або окремих її індустрій. Це дозволить одночасно забезпечити робочими місцями населення за рахунок використання їхніх знань та інтелектуальних здібностей у сфері IT-індустрії, наукових досліджень, освіти, Інтернет-торгівлі, штучному інтелекті тощо. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, руйнування виробничих потужностей фактично головним активом буде виступати інтелектуально-креативна людина.

При цьому на органи місцевого самоврядування покладається роль ініціатора та координатора розвитку індустрій креативної економіки за рахунок формування та реалізації відповідних місцевих політик і стратегій, що передбачають використання ефективного інструментарію, та забезпечать розвиток людського капіталу та економічне зростання територіальних громад.

### **Список використаних джерел:**

1. Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Локалізація глобальних механізмів залучення кредитних та інвестиційних ресурсів для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад України. Проблеми економіки. 2022. № 3. С. 149-155. DOI: 10.32983/2222-0712-2022-3-149-155

**Косаревич Назар,**  
кандидат економічних наук,  
начальник управління з питань  
бюджету та контролю за виконанням  
делегованих повноважень,  
Івано-Франківська обласна рада

## **ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ**

**Ключові слова:** бюджет територіальної громади, місцеве самоврядування, фінансова стійкість, доходи бюджету, видатки бюджету, збалансування бюджету.

**Nazar Kosarevych,**  
PhD in economics,  
head of the department of  
budget issues and control over  
the delegated powers' execution,  
Ivano-Frankivsk regional council

## **FINANCIAL SUSTAINABILITY OF LOCAL GOVERNMENT BUDGETS IN THE CONDITIONS OF WAR**

**Key words:** territorial community budget, local self-government, financial sustainability, budget revenues, budget expenditures, budget balancing.

Військова агресія і повномасштабне вторгнення росії в Україну призвели до значного дисбалансу фінансової системи України та вплинули на фінансову стійкість бюджетів місцевого самоврядування, сформовану протягом останніх років. Це зумовило необхідність проведення системного моніторингу і аналізу проблемних питань, пов'язаних із реалізацією бюджетної політики на усіх стадіях бюджетного процесу та роботи органів місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Дослідження питань бюджетної політики, проблемних аспектів ефективності і оптимізації видаткових потреб у сучасних умовах, збалансованості місцевих фінансів ми бачимо в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: Дж. М. Кейнса, Дж. Стігліца, І. Чугунова, І. Лук'яненко, В. Кравченка, Л. Лисяк, В. Зайчикової, О. Кириленко та ін.

Згідно з бюджетним законодавством України, одним з принципів стійкого розвитку фінансової політики на місцевому рівні є збалансованість системи бюджетів місцевого самоврядування. Позитивний результат при цьому може бути лише завдяки сукупності трьох компонентних складових. По перше, органи влади на місцях повинні прагнути забезпечити максимальне надходження доходів до місцевих бюджетів в рамках визначених Бюджетним кодексом України відсотків та переліку податків. По друге, має бути присутній

раціональних підхід у здійсненні витрат бюджету у доцільних напрямках з метою забезпечення справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства для задоволення потреб суспільства. По третє, кожен етап повинен відбуватися за присутності контрольної функції фінансів, яка дає можливість оцінити повноту надходження і ефективність використання фінансових ресурсів бюджету.

Наведені вище критерії збалансованості місцевих бюджетів в сукупності із стратегічними цілями розвитку територіальних громад сприяють нормалізації руху фінансового капіталу громади та успішному виконанню завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування [1].

Це підтверджується також змістовним визначенням поняття фінансової стійкості місцевих бюджетів, яке ми бачимо у твердженнях науковців і теоретиків. Зокрема, Старостенко Н.В. визначає фінансову стійкість як “здатність органів місцевого самоврядування акумулювати обсяг доходів, достатній для покриття їх видатків і забезпечення збалансованості бюджету протягом бюджетного року” [7].

Управління місцевими бюджетами в умовах війни є надзвичайно складним завданням, оскільки воєнний конфлікт суттєво впливає на економічні умови та фінансову стабільність територій. Система міжбюджетного регулювання та фінансового вирівнювання, за якою функціонують усі бюджети України, з лютого 2024 року зазнала вимушених змін, позаяк відбувся перерозподіл податкового капіталу територіальних громад і змістились акценти “донорів” до державного фонду через значне скорочення дохідної частини місцевих бюджетів громад, які перебувають (перебували) в зоні бойових дій.

Військові дії завдають суттєвої шкоди ресурсному потенціалу бюджетів територіальних громад. Кожна четверта громада, що знаходилася у зоні вторгнення, зібрала щонайменше на 50 відсотків менше доходів від довоєнних планів. Зменшення дохідної частини спостерігалось у двох третинах бюджетів територіальних громад, наближених до зони бойових дій. У більшості територіальних громад відбулося різке зниження надходжень податку на доходи фізичних осіб, акцизів та земельного податку – головних бюджетоформуєчих податків місцевих бюджетів [9]. Темпи росту доходів місцевих бюджетів у 2022 році в порівнянні з 2021 роком у прифронтових областях були значно нижчими (в межах 83,7 – 119,5 відс.) ніж у решті областей України ( в межах 128,5-143,2 відс.) [3].

Повномасштабне вторгнення спричинило диференціацію фінансових потоків місцевих бюджетів у розрізі усіх регіонів України, що зумовлено рядом чинників. Це, в першу чергу, великі міграційні рухи населення із східних областей України; релокація малого та середнього бізнесу у безпечніші для роботи місця; зменшення податкових надходжень до державного бюджету у зв'язку із руйнуванням ворогом потужних стратегічних підприємств чи захопленням промислово розвинутих регіонів.

Темпи росту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2023 рік по відношенню до 2022 року підтверджують сказане, так як у 10-ти областях західного і північного розташування цей показник є вищим від

середнього по Україні на 12,8-39,6 відсоткові пункти. При обрахунку не брався до уваги податок на доходи фізичних осіб від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу, позаяк його надходження були тимчасовими, оскільки тепер цей платіж вилучений з переліку надходжень до місцевих бюджетів (він сплачувався лише до бюджетів, на території яких розміщувалися військові формування, що загалом не дає "правдивої" інформації про динаміку реального стану економічного розвитку територій).

Вторгнення росії поставило значні виклики перед органами місцевого самоврядування базового рівня – територіальними громадами, оскільки в більшості саме на місцевому рівні необхідно вирішувати проблеми гуманітарного, комунального, логістичного та міграційного характеру, проводити відновлювальні роботи, - а це все потребує значних коштів. Слід також врахувати, що місцеві громади в умовах режиму воєнного стану несуть основний тягар забезпечення безперебійної роботи соціальної інфраструктури – утримання шкіл, лікарень, соціальних закладів і закладів культури, надання підтримки і допомоги внутрішньо переміщеним особам, матеріально-технічної підтримки та забезпечення потреб військових частин, допомоги військовим, які повернулися з війни, соціальної підтримки сім'ям загиблих захисників.

Враховуючи реалії сьогодення, на рівні місцевих бюджетів здійснюються заходи з оптимізації видатків для вирішення актуальних пріоритетів забезпечення фінансування Збройних сил України та оборони держави, зокрема видатки першочергово спрямовуються на допомогу військовим, задоволення продовольчих потреб цивільного населення; евакуацію, переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця тощо.

Правовим підґрунтям діяльності місцевих бюджетів у період війни є постійні зміни до законодавства України, зокрема в частині міжбюджетних відносин між державним та місцевими бюджетами. Так, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 визначено порядок та черговість проведення органами Державної казначейської служби платежів за видатками державного та місцевих бюджетів [2]. Згідно з цією постановою першочергово фінансується національна безпека і оборона, наступними за черговістю йдуть видатки, які вкрай необхідні для життєдіяльності установ та забезпечення базових гарантій соціального захисту людей. Це видатки на забезпечення потреб внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, ремонти, будівництво захисних споруд цивільного захисту, забезпечення нормального освітнього процесу і медичних послуг, фінансування об'єктів критичної інфраструктури. Інші видатки фінансуються при наявності ресурсу Єдиного казначейського рахунку [1].

Узагальнивши вищесказане, можна стверджувати, що бюджети місцевого самоврядування в Україні на цей час перебувають у транзитивному стані, який дозволяє зберегти існуючу модель міжбюджетних відносин та забезпечувати фінансову стійкість економічного підґрунтя доходів бюджету. Переорієнтація бюджетних видатків на підтримку військових потреб та соціальних витрат

населення відображають намагання забезпечити стійке функціонування важливих сфер життя країни в умовах невпевненості та кризи. Важливо продовжувати раціонально управляти фінансами та забезпечувати динамічний розвиток територій, спираючись на обґрунтований фінансовий план та широкий спектр заходів.

### Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: закон Верховної Ради України від 8 липня 2010 року № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151.
2. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
3. Виконання доходів місцевих бюджетів. Сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>
4. Західна О., Бундз Н. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2022. № 12 (112). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5670/5548>
5. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с. 5.
6. Піхоцька М., Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. № 35. С. 25–32.
7. Старостенко Н.В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н.В. Старостенко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 7. – С. 38–47.
8. Чугунов І., Пасічник М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету в умовах воєнного стану. Фінанси та банківська справа. 2022. № 5. С. 124–136.
9. Як змінилися бюджети громад під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/>

**Крупка Ігор,**  
д.е.н., професор,  
**Савка Орися,**  
аспірантка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

## **ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ КІК В ЄС**

**Ключові слова:** контрольовані іноземні компанії, резиденти, оподаткування, прибуток, пасивні доходи, План *BEPS*, Директиви *ATAD*, *ЄС*.

**Ihor Krupka,**  
Doctor of Economic Sciences, Professor,  
**Savka Orysia,**  
PhD student,  
Ivan Franko National University of Lviv

## **ECONOMIC AND LEGAL REGULATION OF CFC INCOME TAXATION IN THE EU**

**Keywords:** controlled foreign companies, residents, taxation, income, passive income, BEPS Plan, ATAD Directives, EU.

У другій половині ХХ ст. кожна держава намагалась розробити власні правила оподаткування для компаній, що здійснюють господарську діяльність як на її території, так і на території іншої чи декількох держав для захисту національних інтересів та збільшення податкових надходжень, а згодом і для уникнення подвійного оподаткування. І перед кожною з них постало питання в напрацюванні процедур, рекомендацій та інструментів для прозорого відображення та оптимального оподаткування доходу, який отримують закордоном філії чи дочірні фірми резидентів країни – так звані контрольовані іноземні компанії (КІК, англ. *Controlled Foreign Corporations, CFC*).

З огляду на те, що в державах були неоднакові тлумачення і правила, які не рідко суперечили одні одним, ОЕСР та G 20 вирішили узгодити їх і впродовж 2013-2015 років розробили “План протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування” (*Base erosion and Profit Shifting, BEPS*) [3]. Цей план містить 15 кроків (пунктів, заходів) для боротьби з розмиванням податкової бази та уникненням оподаткування в низькоподаткових країнах через впровадження міжнародних стандартів й оновлення внутрішнього законодавства держав. Упровадження цих правил відрізняється в кожній країні залежно від специфіки її законодавства та економічних умов. Рекомендації щодо оподаткування КІК наведено в третьому пункті плану *BEPS*, спрямованому на створення ефективних правил оподаткування таких компаній. Так, цей пункт плану [5] містить рекомендації для поліпшення національних правил щодо КІК,

які спрямовані на запобігання зменшенню оподаткованої бази через переведення прибутку до іноземних дочірніх компаній у країнах з нижчими ставками оподаткування. Запропоновані рекомендації дозволяють країнам без правил КІК напряду (безпосередньо) впроваджувати ці правила, а країнам, які мають правила КІК — змінювати національне законодавство для більшої відповідності плану *BEPS*.

Необхідність врахування рекомендацій *BEPS* зумовила перегляд законодавства у багатьох країнах. З огляду на це ЄС для полегшення процесу їх імплементації країнами-учасницями й гармонізації законодавства в межах інтеграційного об'єднання ухвалив низку Директив *ATAD* (*The Anti Tax Avoidance Directive, ATAD*) та визначив терміни впровадження. Основні новації Директиви *ATAD 1* (2016 р.) [4] щодо КІК такі:

- визначає КІК як іноземні дочірні компанії, які контролюють її платники податків та сплачують податки за кордоном за нижчими податковими ставками;
- зараховує дохід КІК до податкової бази резидентів, щоб запобігти уникненню оподаткування пасивних доходів;
- спрямована на оподаткування пасивних доходів КІК (дивідендів, процентних доходів та роялті) в юрисдикції контролюючої особи;
- встановлює критерії контролю над КІК, зазвичай, на основі права власності або права голосу;
- передбачає винятки або звільнення, які можна застосовувати до певних типів доходів або ситуацій, щоб уникнути надмірного податкового тягара або подвійного оподаткування.

Водночас Директива *ATAD 2* (2017 р.) [6] зосереджена на проблемах гібридних невідповідностей і податкової прозорості, зокрема щодо КІК:

- спрямована на міждержавні податкові угоди, щоб нейтралізувати відмінності в податкових режимах між юрисдикціями;
- усуває розбіжності в класифікації фінансових інструментів або організацій між юрисдикціями, забезпечуючи їх узгоджене ставлення до цілей оподаткування.
- не дозволяє платникам податків вимагати подвійних відрахувань для тих самих витрат або вимагати відрахувань без відповідного врахування доходу в іншій юрисдикції;
- вимагає розкриття певних транскордонних податкових домовленостей, що підвищують прозорість та посилюють боротьбу з ухиленням від сплати податків (моніторинг домовленостей, які мають на меті отримання податкових переваг, зобов'язання у звітуванні всіх посередників міжнародної угоди (юристів, бухгалтерів, радників, які надають консультації та сприяють здійсненню транскордонної угоди);
- сприяє співпраці та обміну інформацією між державами ЄС для полегшення виконання положень Директиви та ефективної боротьби з ухиленням від сплати податків.

У 2021 році ухвалена, а 1 січня 2024 року набуде чинності *ATAD 3* [7], яку застосовуватимуть до всіх компаній, що є податковими резидентами країн ЄС, у тому числі і партнерств (товариств). Нова директива встановлює критерії, за

якими компанії можуть бути визнані як такі, що мають високий ризик недостатньої економічної присутності, зокрема якщо:

- понад 75% доходів компанії становлять такі доходи, як дивіденди, проценти, роялті, доходи від лізингу та інші;
- за останні два роки більше 60% вартості активів компанії перебували за межами країни резидентства;
- більше 60% доходу компанії отримано з-за кордону;
- упродовж останніх двох років компанія здійснювала аутсорсинг управління та ухвалення рішень.

Правила *ATAD 3* не поширюються на публічні компанії, регульовані фінансові установи, окремі холдингові компанії та компанії з мінімум п'ятьма штатними працівниками, залученими винятково до основної діяльності. Ця директива надає країнам ЄС право самостійно встановлювати штрафи за порушення звітності КІК, а мінімальний розмір штрафу повинен становити принаймні 5% від її обороту. Ці зміни, на наш погляд, помітно вплинуть на міжнародний бізнес європейських компаній, зокрема на їх фінансове і податкове планування (розроблення стратегії) під час здійснення транскордонних операцій.

Україна приєдналася до плану *BEPS* на початку 2017 р., зобов'язавшись виконати мінімальний стандарт [2], який містить чотири обов'язкові кроки (заходи) з п'ятнадцяти. Інші кроки (заходи) плану *BEPS* країна може впроваджувати на свій розсуд. Так, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [1] створив умови для впровадження додаткових кроків відповідно до національної стратегії, зокрема такі як визначення КІК та їх оподаткування, обмеження витрат за фінансовими операціями з пов'язаними особами, запобігання уникненню статусу постійного представництва й удосконалення правил трансферного ціноутворення. Додаткове податкове регулювання, з одного боку, посилить тиск на ослаблений український бізнес, а з іншого - є надважливим для протидії ухилянню від сплати податків з огляду на значне переведення бізнесу за кордон і створення там КІК резидентами України, які внаслідок війни тимчасово емігрували.

Сьогодні регулювання діяльності КІК є важливим чинником якісного податкового планування та розвитку національних податкових систем. Розроблення уніфікованих правил КІК ОЕСР та ЄС скероване на створення справедливішої і прозорішої міжнародної системи оподаткування, яка зменшить можливості для ТНК участі в агресивному транскордонному податковому плануванні й переміщенні прибутку в юрисдикції з нижчими ставками оподаткування. Мета податкового нагляду над КІК резидентів України полягає в підвищенні прозорості ведення бізнесу, припиненні відтоку їхнього капіталу у «податкові гавані» через впровадження автоматичного обміну податковою інформацією і модернізацію двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування на основі Плану *BEPS* та Директив *ATAD* Європейського Союзу, що гармонізує вітчизняне законодавства з міжнародними стандартами та сприятиме євроінтеграційним процесам.

### Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 року № 466-IX, стаття 39-2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>.
2. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти). Міністерство фінансів України. 47 с. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2017\\_Roadmap\\_BEPS\\_UKRAINE\\_ua\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua(1).pdf).
3. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. OECD. 2013. URL: [https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting\\_9789264202719-en#page1](https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting_9789264202719-en#page1).
4. The Anti Tax Avoidance Directive. European Commission. 2016. URL: [https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/company-taxation/anti-tax-avoidance-directive\\_en](https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/company-taxation/anti-tax-avoidance-directive_en).
5. Designing effective controlled foreign company rules. Action 3: 2015 final report. OECD. 2015. URL: [https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/designing-effective-controlled-foreign-company-rules-action-3-2015-final-report\\_9789264241152-en#page1](https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/designing-effective-controlled-foreign-company-rules-action-3-2015-final-report_9789264241152-en#page1).
6. Council Directive (EU) 2017/952 of 29 May 2017 amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries. Official Journal of the European Union. L 144/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32017L0952>.
7. Proposal for a Council Directive laying down rules to prevent the misuse of shell entities for tax purposes and amending Directive 2011/16/EU. Brussels, 22.12.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0565>.

**Кудряшов Василь,**  
доктор економічних наук, професор  
завідувач відділення  
управління державними фінансами  
Академія фінансового управління.

## **КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** державний бюджет, доходи державного бюджету, видатки державного бюджету, бюджетний дефіцит, фінансування державного бюджету, традиційна фіскальна політика, нестандартна фіскальна політика, відновлення України.

**Vasyl Kudryashov,**  
doctor of economic sciences, professor  
head of state finance management  
Academy of Financial Management

## **CONCEPTUAL FRAMEWORK OF FINANCIAL SECURITY FOR RECOVERY OF UKRAINE**

**Key words:** state budget, state budget revenues, state budget expenditures, budget deficit, state budget financing, traditional fiscal policy, non-standard fiscal policy, recovery of Ukraine.

Протидія руйнівним впливам війни вимагала застосування належного забезпечення заходів, спрямованих на зміцнення оборони, утримання безпеки, надання соціальної підтримки, координації міграції населення та підприємств, підтримки економічної активності, функціональної спроможності державного управління, недопущення різких змін у сфері фінансової забезпеченості, а також утримання боргової стійкості та вирішення багатьох інших проблем.

Фінансова система мирного часу не могла забезпечити таких змін, до того ж, вона також зазнала руйнівних та дестабілізуючих впливів війни (розбалансування управління фінансами, руйнування ринкового регулювання, погіршення бізнес-активності, перешкоди доступу до зарубіжних ринків, ускладнення соціального забезпечення, загострення ризиків виконання державного бюджету).

Уже на початковому етапі війни виникла необхідність стрімкого збільшення обсягу витрат та перегрупування їх складових. Зростання видатків державного бюджету потребувало забезпечення їх покриття відповідним фінансовим ресурсом.

У 2022 р. обсяги основної складової дохідної частини державного бюджету, податкових надходжень, зменшилися на 14,21% відносно показників, досягнутих у 2021 р. Водночас загальну суму доходів бюджету було збільшено на 37,82%. Такі зміни були забезпечені за рахунок значного зростання показників неподаткових доходів (на 97,50%), а також надходжень від зарубіжних партнерів (у 372,94 рази) [1].

Для вирішення таких задач було розширено використання нетрадиційних механізмів мобілізації доходів, до складу яких відносяться перерахування

частини активів центрального банку до складу доходів державного бюджету, а також збільшення офіційних трансфертів, отриманих від зарубіжних партнерів. Водночас такі зміни не призвели до покриття видатків (з урахуванням кредитування) доходами до рівня, досягнутого у довоєнні періоди. Відзначалося його зниження з 92,75% у 2019 р. до 66,19% у 2022 р. За підсумками 2023 р. відбулося зростання показників податкових надходжень, але покриття видатків (з урахуванням кредитування) податковими доходами становило лише 29,98% (у 2019 р. – 74,55%).

В період війни значно знизилися показники покриття видатків бюджету за рахунок мобілізованих доходів, водночас зросли показники покриття витрат ресурсом, залученим до складу фінансування державного бюджету. Якщо у 2019 р. за рахунок доходів було покрито 92,75% видатків (з урахуванням кредитування), а з використанням надходжень до фінансування бюджету – 7,25%, то у 2022 р. за рахунок доходів було профінансовано 83,21% витрат, а надходжень до фінансування державного бюджету було покрито 16,79% загального обсягу видатків. У 2023 р., відповідно, (на основі доходів з урахуванням кредитування) – 66,77%, а надходжень до фінансування бюджету – 33,23%.

Необхідним стало застосування такого фіскального механізму, як збільшення дефіциту державного бюджету за рамки фіскальних правил. Його обсяги у 2023 р. (відносно показника, досягнутого у 2019 р.) збільшилися у 17,08 рази. Таким чином, в умовах війни був здійснений перехід до нової, відмінної від довоєнних часів моделі фіскальної політики в Україні, яка передбачає розширення нестандартних механізмів управління державними фінансами.

У 2022 р. (до попереднього року) показники дефіциту бюджету злетіли до 462%, а у 2023 р. – 45,83%. У порівнянні з показниками 2021 р., обсяги дефіциту за підсумками 2023 р. зросли до 673,89%. Водночас доходи бюджету збільшилися, відповідно до 37,83% та 49,45% (в цілому – до 205,98%). До складу дефіциту було віднесено 33,23% загального обсягу видатків бюджету (у 2021 р. – 13,28%), а у 2023 р. – 49,76%.

Таким чином, відбувалося заміщення доходів державного бюджету (що спрямовуються на покриття видатків) ресурсом, що отримується в рамках фінансування державного бюджету. Планом на 2024 р. передбачено, що залучення ресурсу (в рамках фінансування державного бюджету) на неборговій основі досягатиме лише 0,19% загального обсягу коштів, мобілізованих в рамках фінансування державного бюджету, а на основі запозичень – 99,81%. До складу механізмів залучення ресурсу відносяться надходження від приватизації державного майна, а також кошти від проведення активних операцій в рамках фінансування державного бюджету. В період війни значно знизилися показники покриття видатків бюджету за рахунок мобілізованих доходів, водночас зросли показники покриття витрат ресурсом, залученим до складу фінансування державного бюджету. Планом на 2024 р. передбачено покриття видатків за рахунок мобілізованих доходів на 53,16%, а з використання ресурсу, залученого для фінансування державного бюджету – на 46,84% [2].

У повоєнний період перед органами державного управління постають задачі щодо відновлення розвитку країни після руйнівних впливів практично у

всіх її сферах (економічній, соціальній, фінансовій, державного управління на різних рівнях та ін.), що були викликані війною. Такі перетворення потребують розроблення та впровадження програм фінансового забезпечення переходу України до подолання наслідків війни, а також відродження стабільного поступального розвитку.

У повоєнний період перед органами державного управління постають задачі щодо відновлення розвитку країни після руйнівних впливів практично у всіх її сферах (економічній, соціальній, фінансовій, державного управління на різних рівнях), що були викликані війною. Такі перетворення потребують розроблення та впровадження програм фінансового забезпечення переходу України до подолання наслідків війни, а також відродження стабільного поступального розвитку у післявоєнний період. Постають задачі відновлення застосування механізмів стандартної політики. Водночас таке відновлення має впроваджуватися поступово.

До основних задач, що потребують вирішення відносяться:

1) У сфері управління видатками: перегляд обсягів та структури видатків і кредитування державного бюджету (посилення інвестиційної спрямованості та підтримки поступального розвитку України);

2) У сфері управління доходами: запровадження механізмів збільшення доходів державного бюджету (передусім, податкових надходжень),

3) Балансування бюджету та допущення дефіциту: обмеження (визначені фіскальними правилами) зведення бюджету з дефіцитом мають враховувати потреби інвестиційної діяльності та подолання впливів надзвичайних ситуацій;

4) Застосування механізмів неборгового фінансування (в рамках фінансування бюджету): розширення механізмів неборгового покриття дефіциту бюджету (надходження від приватизації, а також проведення активних операцій);

5) Управління державними запозиченнями: внесення змін до обсягів та структури державних запозичень щодо збільшення внутрішньої їх складової порівняно з зовнішньою;

6) Заміщення запозичень, отриманих за пільгових умов: впровадження механізмів заміщення ресурсу, отриманого від зарубіжних партнерів на основі запозичень (за пільгових умов) на ринкові позики,

7) Відновлення запозичень на основі ринкових принципів розміщення: впровадження програми відновлення доступу до міжнародного фінансового ринку (з розміщення державних запозичень України);

8) У сфері управління державним боргом: впровадження додаткових механізмів утримання фінансової збалансованості та боргової стійкості;

9) У сфері регулювання бюджетних операцій: відновлення дії фіскальних правил.

#### Список використаних джерел:

1. Виконання державного бюджету України. Мінфін. 01.03.2024. – <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/>; Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

**Леонтович Сергій**

канд. екон. наук, доцент,  
Національний університет оборони України

## **ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** фінанси, державне регулювання, бюджет, міжнародна підтримка

**Serhii Leontovych**

Candidate of Economic Sciences (Ph.D.), Associate Professor,  
National Defence University of Ukraine

## **THE INFLUENCE OF THE MILITARY CONFLICT ON THE STATE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE**

**Keywords:** finance, state regulation, budget, international support

З початку російсько-українського воєнного конфлікту зросла роль держави, поглибились і трансформувались також методи управління та регулювання національної економіки, насамперед фінансові [5]. Огляд стану фінансової системи України аналізується за напрямками чинних фінансових механізмів та інструментарію і їх кореляції з макроекономічними показниками; аналізом бюджетно-податкових інструментів; узагальненням пріоритетів поствоєнного відновлення України та механізмів їх фінансового забезпечення.

Втрати економіки та окремих галузей в умовах воєнного стану сягають майже  $\frac{1}{4}$  валового внутрішнього продукту (ВВП). Тому необхідна акумуляція фінансових ресурсів за принципами системності та збалансованості, пріоритетністю джерел, розподілу ресурсів за напрямів фінансування для забезпечення національної безпеки, виплати державного боргу, підтримки економіки та населення. Найповніше відображення впливу воєнного конфлікту на фінансову систему показує структура Державного бюджету, порівняння доходів та видатків якого за 2021 та 2023 рр. приведено на рис. 1.

Податкові надходження за аналізований період знизилися майже наполовину й у 2023 році склали 53 % рівня 2021 року. При цьому неподаткові надходження зрости у 2,6 разів. Таке джерело доходів Державного бюджету як надходження від Європейського союзу (ЄС) практично з мізерних 0,1 % зросло до 16% у загальних доходах. Тобто, основним джерелом фінансування стала міжнародна допомога, хоча зберігається певний рівень внутрішніх залучень. У видатках Державного бюджету лідирує оборона, на яку у 2023 році припадає половина видатків бюджету, тоді як у 2021 році вони склали 8,6 %. За аналізовані роки незначно зросли видатки на громадський порядок – до 14,3 % з 11,7 %. За всіма іншими статтями видатків спостерігається значне зниження: найбільше по видатках на економічну діяльність – на 72 %, освіту – на 65 %, охорону здоров'я – на 60 %, соціальний захист – 49 %.

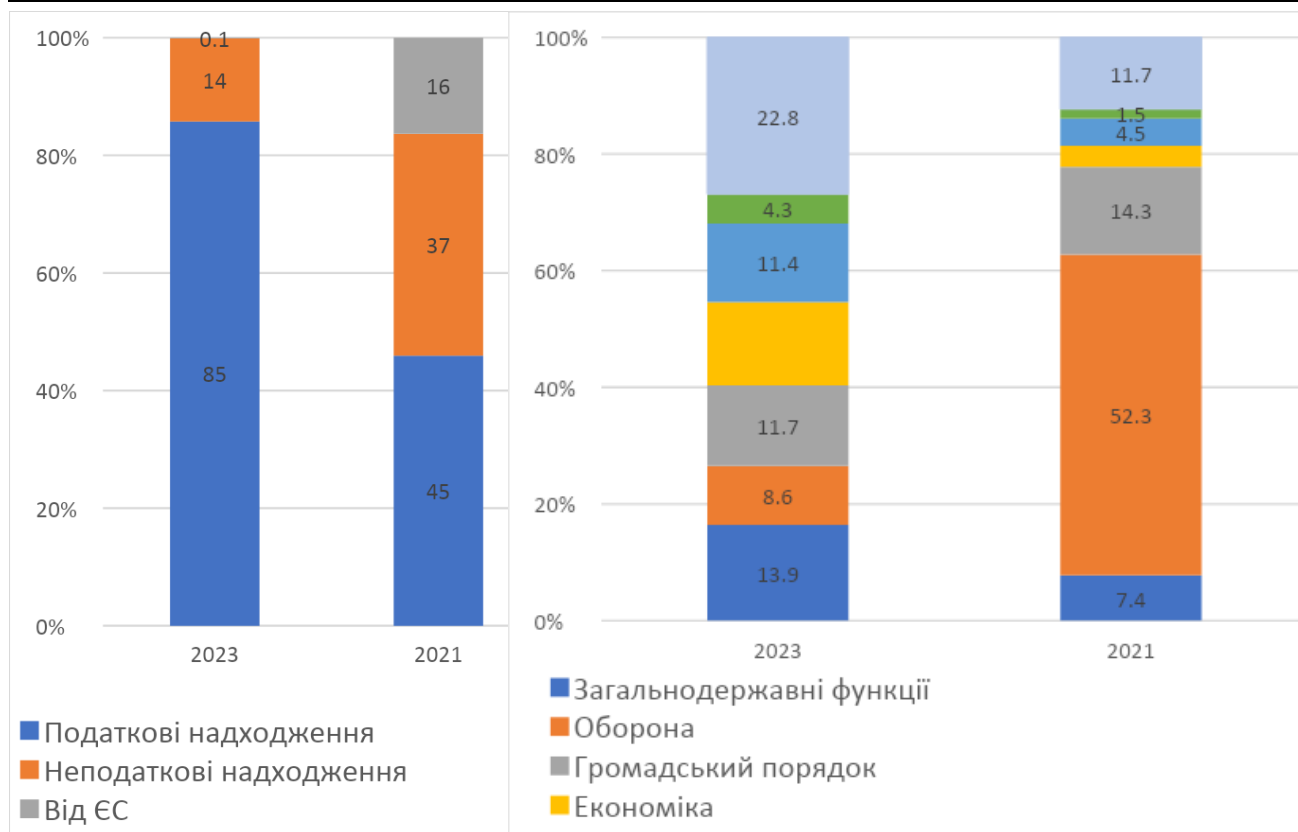


Рис1. Структура доходів та видатків Державного бюджету України за 2021 та 2023 рр., %

Джерело: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

Водночас бізнес і населення адаптуються до умов воєнного стану. Індекс очікувань ділової активності за опитуваннями Національного банку України (НБУ) [1] у 2023 році перевищував 100 %, вперше з 2022 року, а у IV кварталі 2023 року склав 101,6 %. Цьому сприяють приватне споживання внаслідок росту доходів (виплати військовослужбовцям), високі врожаї сільськогосподарської продукції, поживлення будівництва внаслідок розміщення оборонних замовлень тощо.

Стан і макроекономічний прогноз розвитку України, який закладено у бюджет поточного 2024 року, приведено в табл. 1. Попри значні втрати, спричинені впливом воєнного конфлікту на стан фінансової системи України, прогноз на 2024-2026 рр. досить оптимістичний. У 2024 році НБУ очікує зростання ВВП на рівні 3.6%, насамперед завдяки подальшому відновленню споживання [3]. Хоч зростання ВВП закладається досить помірно (4,6-6,9%), проте не очікується росту інфляції, прогнозується певний прибуток промислових підприємств, поступовий спад безробіття, покращення сальдо торговельного балансу через збільшення експорту. Загалом, чинні фінансові механізми спрямовані винятково на забезпечення національної безпеки та підтримки життєдіяльності бюджетоформуючих секторів економіки. Як передбачається, позитивні ефекти очікуються від реалізації вже прийнятих рішень економічної та фінансової політики: відбудова інфраструктури, розмінування земель, розширення логістики, посилення підтримки бізнесу та населення через програми пільгового кредитування.

Таблиця 1. Стан і макроекономічний прогноз розвитку України, 2021 р. та 2024-2026 рр.

Показник	2021	2024	2025	2026
	факт	прогноз		
ВВП номінальний, млрд грн	5459	7643	8980,6	10421,8
% до попереднього року	130,0	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін, %	110,0	109,7	108,1	106,9
Індекс цін виробників промпродукції, %	162,3	111,4	109,7	108,2
Прибуток підприємств, млрд грн	1266,5	1716,4	2330,1	2718,5
Рівень безробіття населення, %	10,3	18,7	17,7	15,0
Сальдо торговельного балансу, млн дол.	487	-40172	-27044	-25433
Експорт товарів і послуг, млн дол.	68089	56272	67161	81010

Джерело: [4]

За даними НБУ [2; 3], завдячуючи міжнародній підтримці прискорюється вступ України до ЄС, а це сприятиме зростанню інвестиційної активності, співпраці із міжнародними партнерами та фінансовими організаціями, зокрема з МВФ, впровадження реформ в рамках Плану України на 2024-2027 роки з реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо створення Українського фонду.

Таким чином, для покращення функціонування фінансової системи, необхідно вирішувати першочергові завдання, у зв'язку з стратегією відновлення України. Пріоритети фінансування мають бути зосереджені у площині підтримки фінансового ринку та економічно важливих галузей. Для цього необхідна скоординована робота усіх гілок влади та належне нормативне забезпечення в частині оподаткування, кредитування, страхування, підтримки доходів, збуту, експорту та гарантування безпеки на усіх рівнях. Поствоєнне відновлення вимагатиме зосередження на реформах утримання макроекономічної стабільності, основою буде прогрес у напрямі вступу до ЄС.

### Список використаних джерел

1. Ділові очікування підприємств України. URL: [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/BOS\\_2024-Q1.pdf?v=7](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q1.pdf?v=7) (дата звернення 24.03.2024).
2. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. URL: [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/FSR\\_2023-H2.pdf?v=6](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6) (дата звернення 24.03.2024).
3. Макроекономічний та монетарний огляд, вересень 2023 року URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-veresen-2023-roku#> (дата звернення 24.03.2024).
4. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки. Постанова КМУ від 15 грудня 2023 р. № 1315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.03.2024).
5. Leontovych, S., Radchenko, O., Kalivoshko, O. (2023), «Financial regulation mechanism the ukrainian economy under martial law: a review of policies and instruments». Transformation of economics, finance and management in the context of world globalization : Scientific monograph. State University of Jan Kochanowski. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". pp. 118-142. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-307-1-6>.

**Лютий Ігор Олексійович**  
д.е.н., професор,  
член-кореспондент НАН України  
завідувач кафедри фінансів  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **АКТУАЛІТЕТИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Ключові слова:** фінансова політика, актуалітети фінансової політики в умовах військової агресії, державний бюджет, методи та інструменти механізму фінансової політики

**Ihor Liutyi**  
Doctor of Economics, Professor,  
Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine  
Head of the Department of Finance  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **ACTUALITIES OF FINANCIAL POLICY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW**

**Keywords:** financial policy, actualities of financial policy in the conditions of military aggression, state budget, methods and tools of the financial policy mechanism.

Процес трансформації фінансової системи України, що викликаний військовою агресією РФ визначає необхідність переосмислення теоретичних підходів та практики реалізації функцій держави, а також актуалітетів фінансової політики уряду, що конкретизують пріоритетні цілі та визначають механізми ефективного використання фінансових ресурсів державними інститутами та окремими суб'єктами економічної діяльності. Обґрунтованість, зрозумілість пріоритетних цілей фінансової політики є запорукою консенсусу інтересів у суспільстві, а прозорість і добросовісність використання фінансових ресурсів державного бюджету формує атмосферу довіри громадян до влади, що є основою консолідації суспільства та забезпечення Перемоги.

В умовах мирного часу пріоритетом фінансової політики уряду є реалізація конституційних прав та забезпечення зростання добробуту громадян, досягнення компромісу між економічними інтересами окремих суб'єктів через ефективний розподіл та перерозподіл ВВП інститутами бюджетної системи, що є умовою стабільності та економічного зростання в країні [1]. Інша економічно-політична ситуація в період, коли країна опиняється у стані війни. В цій ситуації особливість функціонування фінансової системи – порушення фінансової стабільності та макроекономічні дисбаланси як наслідок касові розриви між доходами та видатками державного та місцевих бюджетів. Така ситуація визначає необхідність переосмислення та визначення пріоритетними оперативного-тактичних цілей фінансової політики, які забезпечують збалансованість фінансової системи на сьогодні, а відповідно, необхідне

фінансування державних інститутів і перш за все, фінансування ЗСУ та сектору безпеки і оборони держави.

Дана ціль визначає необхідність перегляду підходів щодо формування та розподілу державного бюджету, і перш за все, трансформації структури видатків державного бюджету. При цьому окремим викликом є проблема оптимізації джерел надходжень державного бюджету за умови забезпечення дієвого контролю за цільовим характером використання бюджетних коштів. В умовах наявних фінансових дисбалансів, які є наслідком військової агресії посилюється проблема дефіциту державного бюджету, періодичність касових розривів, що у свою чергу, визначає пошук альтернативних джерел фінансування державного бюджету в умовах загальної невизначеності. За цих умов економічна, а відповідно, фінансова політика повинна базуватись на необхідності зміни бюджетних пріоритетів, а саме: обмеження витрат на оплату праці, і перш за все керівників підприємств, членів правління і наглядових рад суб'єктів державного сектору економіки; припинення фінансування необов'язкових витрат, які не впливають на забезпечення основних видів бюджетних послуг; трансформацію системи державного управління з позицій скорочення кількості державних службовців та реалізацію інших складових економічної політики, що зумовить мінімізацію бюджетних видатків.

Аналіз структури видатків консолідованого бюджету України в умовах військової агресії показує значне зростання видатків на забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, у 2022 році видатки державного бюджету на національну безпеку і оборону держави склали 1537,5 млрд грн або 31,2 відсотка ВВП, що на 1271,9 млрд грн більше ніж у 2021 році. У 2023 році на національну безпеку і оборону держави спрямовано загальний ресурс у сумі 2 648,9 млрд грн (зокрема 12,1 млрд грн наданих державних гарантій), що становить 41 відсоток ВВП і на 1111,4 млрд грн більше ніж у 2022 році. Додатково до вказаних фінансових ресурсів, у складі спеціального фонду Державного бюджету України з метою ліквідації гуманітарних, соціальних, економічних наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, було утворено фонд ліквідації наслідків збройної агресії [2]. У 2023 році до цього фонду надійшло 61,9 млрд гривень, з яких було здійснено видатки Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури України – 22,5 млрд грн; Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України – 15,1 млрд грн, зокрема субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії, – 3,4 млрд гривень [3]. В умовах війни збільшуються видатки на оборону країни, відновлення зруйнованих загарбником підприємств оборонного комплексу, критичної інфраструктури, соціальних об'єктів, фінансування заходів, пов'язаних з евакуацією населення, соціальне забезпечення безробітних, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та ветеранам війни.

Актуалітети фінансової політики України в період війни мають базуватися на наступних підходах [4]:

-зміна ієрархічної структури цілей фінансової політики держави у якій пріоритетом стає повноцінне фінансування ЗСУ та сектору безпеки і оборони

держави як основний чинник Перемоги й відновлення територіальної цілісності України;

-переорієнтація на використання прямих ( адміністративних) методів та інструментів у механізмі реалізації фінансової політики держави, що дасть змогу більш дієво та оперативно задіяти механізми управління й використання наявних фінансових ресурсів. Це особливо важливо за часткової руйнації національної економічної системи та ринкових взаємозв'язків між суб'єктами господарської діяльності;

- законодавче визначення пріоритетних цілей бюджетної політики у період воєнного стану та їх поділ на ті, що потребують «повноцінного» фінансування через бюджетний механізм, і ті, котрі мають статус «необхідного» фінансування. Такий підхід допоможе оптимізувати обсяги та структуру витрат державного бюджету, що має особливе значення за умови істотного дефіциту та невизначеності при пошуку альтернативних джерел його покриття;

- посилення прозорості та публічності в функціонуванні інститутів фінансової системи держави як умови посилення контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, зростання ролі громадського контролю та інститутів державного моніторингу. Саме публічність фінансової системи держави є умовою довіри до влади та консолідації суспільства, а також умови зрозумілості фінансової політики та посилення фінансової підтримки України з боку держав-партнерів.

Окремим пріоритетом фінансової політики уряду є розв'язання проблеми деструктуризації ринку праці, що пов'язано із значною міграцією населення та посиленням демографічних суперечностей. На сьогодні Україна зіткнулась одночасно з проблемою нестачі робочих рук серед багатьох професій, але при цьому, маємо значну кількість ВПО, які потребують значної бюджетної підтримки. Особливого значення серед пріоритетів фінансової політики є вирішення питання створення умов для переходу від відновлення втрачених за час війни інвестиційних ресурсів до активного нарощування капіталу в економіці. Така політика відповідає стратегії України до повноправного членства у Європейському Співтоваристві.

### **Список використаних джерел:**

1. Лютий І.О. Фінансова політика: сучасні виклики та суперечності реалізації в Україні. Фінанси України. 2020. №5. С. 50-62.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». Стаття 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
3. Міністерство фінансів України. Бюджет 2023 року URL: [https://www.mof.gov.ua/uk/budget\\_2023-582](https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2023-582)
4. Лютий І.О., Медведкова Н. С. Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України. Фінанси України. 2023. №6. С. 61-74.

**Маслій Олександра,**  
кандидат економічних наук, доцент,  
**Галушка Роман,**  
аспірант кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування  
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

## ВРАХУВАННЯ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

**Ключові слова:** фінансово-економічна безпека, фінансова стабільність, цифровізація.

**Oleksandra Maslii,**  
PhD, Associate Professor  
**Roman Galushka,**  
graduate student of Department of Finance, Banking and Taxation  
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

## ACCOUNTING THE CHALLENGES OF DIGITALIZATION IN THE ASSESSMENT OF THE STATE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY

**Keywords:** financial and economic security, financial stability, digitalization

У сучасних умовах фінансова система України перебуває у процесі інтенсивної цифрової трансформації, що супроводжується нововведеннями та ґрунтовними змінами у її функціонуванні. Поряд із беззаперечними перевагами діджиталізація генерує нові виклики для фінансової стабільності та загрози фінансово-економічній безпеці (рис. 1).

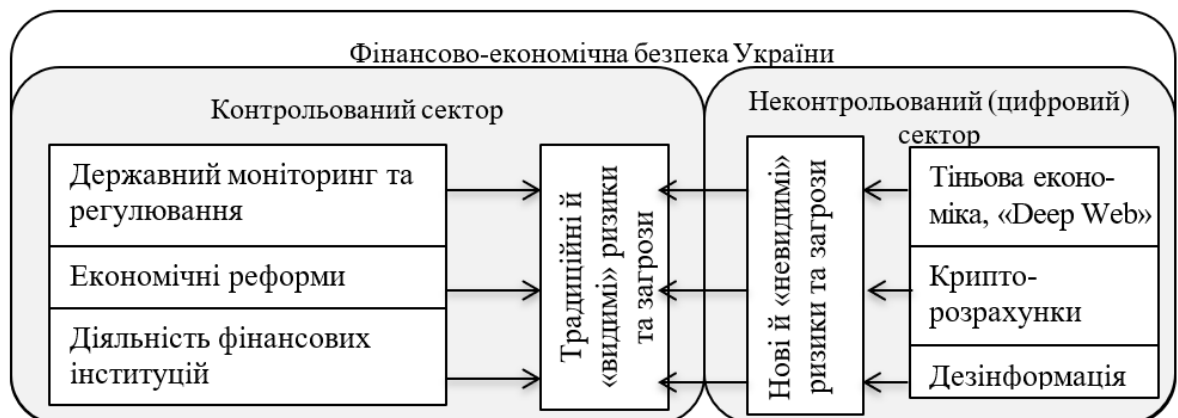


Рис. 1. Виклики, ризики та загрози фінансово-економічній безпеці України в умовах діджиталізації

\* побудовано авторами

У чинних методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2] не розглядаються нові сектори економічної взаємодії, такі як ринок криптовалют, електронні платіжні сервіси, кіберзлочинність у фінансовому секторі та розповсюдження дезінформації, а тому загрози в цих

областях мають необмежений вплив на більш важливу боргову, бюджетну та грошово-кредитну складові фінансової безпеки. Застарілий перелік індикаторів фінансової безпеки України не відображає актуальних загроз в умовах діджиталізації. Тому неврахування викликів цифровізації при оцінюванні фінансово-економічної безпеки України в умовах сьогодення зменшує достовірність отриманих оцінок.

Зважаючи на кардинальні зміни у фінансовій системі та нові ризики й загрози у зв'язку з її цифровою трансформацією, назріла необхідність перегляду існуючих методичних рекомендацій щодо оцінювання економічної безпеки України у напрямі коригування переліку індикаторів її фінансової складової з урахування процесів діджиталізації.

Залишення загроз цифровізації поза межами стратегічного курсу у сфері забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави [4] унеможливорює гарантування фінансової стабільності на макрорівні. Оскільки нові, часто непрогнозовані, ризики та загрози цифровізації попередити складно, варто сформувати механізми їх нейтралізації та мінімізації на етапі зародження чи опосередковано впливати на суміжні фактори. Тому ефективна протидія поширенню загроз ґрунтується на моніторингу фінансової безпеки держави, що має бути розширений на донині ігноровані, з точки зору фінансової безпеки, зони цифрової інфраструктури, розробці та впровадженню відповідних стратегічних, тактичних і оперативних управлінських заходів з урахуванням впливу тотальної цифровізації.

### Список використаних джерел:

1. Варналій З.С., Онищенко С.В., Маслій О.А. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації. Конкурентні стратегії безпеки розвитку України у глобальному середовищі : монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; за заг. ред. А. І. Мокія. Львів, 2019. С. 21-95 (872 с.). URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/8786>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0916665-08#Text>
3. Пугач О. Моделювання загроз системі економічної безпеки
4. національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. Економіка і регіон. 2015. № 3 (52). С. 103–109. URL: <http://reposit.pntu.edu.ua/handle/PoltNTU/2924>
5. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
6. Onyshchenko V., Onyshchenko S., Maslii O., Maksymenko A. Systematization of Threats to Financial Security of Individual, Society, Business and the State in Terms of the Pandemic. Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations, 2023. С. 749–760. doi: [https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1\\_63](https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_63)

**Міщенко Володимир,**  
доктор екон. наук, професор,  
Інститут економіки та прогнозування НАН України

## **ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ**

**Ключові слова:** банк, цифрові технології, ризики, стратегічне планування, кіберзахист.

**Volodymyr Mishchenko,**  
Doctor of Economics, Professor,  
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine

## **PROBLEMS OF DIGITAL RISK MANAGEMENT OF BANKS**

**Key words:** banking, digital, risk, strategic planning, cyber defense.

Банківська справа є високотехнологічною сферою діяльності, орієнтованою на використання сучасних технологій, що дозволяє банкам збільшувати свої прибутки та поліпшувати якість обслуговування клієнтів [1, с. 288]. Аналіз світового досвіду свідчить про те, що переважна більшість банків сьогодні найбільш активно використовують хмарні технології та периферійні обчислення, прикладний штучний інтелект, розробку програмного забезпечення нового покоління, а також нові методи цифрової ідентифікації, що обумовлено високим рівнем готовності цих технологій і можливістю швидкого та прибуткового їх використання з метою посилення конкурентних переваг [2].

Разом з тим, широкомасштабна цифровізація всіх напрямів банківської діяльності має і зворотній бік. Використання нових технологій, на додачу до традиційних банківських ризиків, провокує появу нових, зокрема кіберризиків, а через збільшення «поверхні атаки» кількість та інтенсивність їх реалізації суттєво посилюються, тоді як надійні методи та інструменти управління ними лише починають розроблятися [3, с. 58].

Виникнення ризиків, пов'язаних з використанням цифрових технологій, до певної міри нівелює переваги впровадження технологічних інновацій у банківську діяльність. В кінцевому підсумку, такі ризики можуть суттєво знизити рівень економічної та фінансової стабільності країни загалом.

Головними видами ризиків, на які наражаються банки у зв'язку з використанням цифрових технологій, є кібератаки, втрата даних та ризики відносин з третіми сторонами [3, с. 56]. І хоча більшість банків чітко усвідомлюють причини виникнення та наслідки реалізації таких ризиків, їхні можливості щодо підтримки належного рівня кібербезпеки ще залишаються недостатніми, а більшість центральних банків лише розпочали підготовку відповідних нормативних документів щодо управління цифровими ризиками.

Особливості використання банками основних цифрових технологій та пов'язаних із ними ризиків полягають у такому:

1) використання хмарних технологій та периферійних обчислень дозволяє банкам переміщувати значну частину робочих навантажень у хмару, що

підвищує продуктивність і створює додаткові можливості для їх масштабування. Однак відмінності в структурі та рівнях організації ІТ-систем можуть наражати банки на суттєві ризики, особливо в разі використання загальнодоступних хмарних середовищ.

2) прикладний штучний інтелект банки ефективно застосовують для виявлення фінансових злочинів та управління фінансовими ризиками. Однак використання цієї технології може наражати банк на прийняття упереджених рішень або сприяти маніпулюванню поведінкою службовців чи клієнтів.

3) з метою спрощення процесів створення мобільних користувацьких додатків, баз даних, сайтів тощо банки на основі технологій low-code та no-code самостійно розробляють програмне забезпечення, що дозволяє прискорити створення нових технологічних продуктів, поліпшити їх якість, і суттєво трансформувати життєвий цикл розробки програмного забезпечення та безпеку в технологічному середовищі банку. Разом з тим, використання базових програм може наражати на технологічні ризики та ризики третіх сторін.

4) з метою формування архітектури нульової довіри, захисту активів, даних та облікових записів, забезпечення конфіденційності та ідентифікації клієнтів, партнерів і співробітників банки активно використовують технології автоматизованого контролю доступу, цифрового підтвердження особи або її повноважень, 360-градусного огляду клієнтів тощо. Однак, використання таких систем може наражати банки на технологічні та операційні ризики, що потребує включення архітектури безпеки в самі цифрові технології [4, с. 7; 5, с. 150].

Варто також зазначити, що в процесі використання цифрових технологій через невідповідність вимогам регуляторів банки можуть наражатися на регуляторні ризики [6, с. 28; 7, с. 81]. Щоб уникнути таких ситуацій регулятори повинні розробляти необхідне методичне забезпечення та правила моніторингу кіберризиків, створювати більш надійні та інформативні метрики та індикатори, формувати вимоги до звітності тощо, враховуючи перспективи розвитку цифрових технологій. Дотримання нормативних вимог банками вже саме по собі є важливим чинником підвищення рівня кібербезпеки банківської діяльності.

Ключовими проблемами управління цифровими ризиками в банках є недостатнє технічне та технологічне забезпечення; недостатній рівень інвестицій у кібербезпеку; слабкі можливості виявлення та оцінки ризиків; відсутність системного підходу та методичного забезпечення щодо організації управління кіберризиками, а також нестача кваліфікованих кадрів. Наявність цих проблем призводить до того, що в багатьох банках можливості підтримки належного рівня кібербезпеки ще відстають від темпів впровадження цифрових технологій.

У зв'язку з цим головним завданням банків повинна бути комплексна інтеграція технологічних, організаційних та управлінських заходів щодо забезпечення та підтримки належного рівня кібербезпеки в загальні системи управління ризиками, а технічні та технологічні рішення повинні бути вмонтовані в операційну модель банку, програмне забезпечення, продукти та послуги [8, с. 47]. Формування архітектури безпеки повинно розпочинатися з

автоматизації підтримки безпеки окремих технологій і технологічного середовища загалом, а закінчуватися безпечним наданням цифрових послуг.

Для вирішення цього завдання банки повинні розробляти та періодично переглядати стратегічні плани кібербезпеки, які ґрунтуються на включенні ризик-орієнтованого підходу в операційну модель банку. Головними складовими таких планів повинні бути:

- 1) визначення пріоритетних технологій та потенційних ризиків, на які може наражатися банк у процесі їх використання;
- 2) забезпечення належного рівня фінансування впровадження технологій та підтримки базового рівня кібербезпеки;
- 3) інтеграція системи управління кіберризиками в загальну систему управління банком;
- 4) розроблення ефективних механізмів своєчасного реагування на кіберінциденти та швидкого відновлення операційної стійкості банку до первісного стану, включно з процедурами тестування реагування та відновлення;
- 5) розроблення механізмів захисту від ризиків, які можуть виникнути в результаті взаємодії зі сторонніми постачальниками;
- 6) організація безпечного управління життєвим циклом даних;
- 7) механізми забезпечення банку спеціалістами в галузі цифрових технологій та кібербезпеки.

#### Список використаних джерел:

1. Міщенко В. І. Механізми регулювання процесів цифровізації для забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 283–290.
2. Atkins L. et al. The cyber clock is ticking. McKinsey. 2024. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/the-cyber-clock-is-ticking-derisking-emerging-technologies-in-financial>
3. Міщенко В. І. Управління кібербезпекою в системі забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2023. № 1. С. 47–72. <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047>
4. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Сучасні проблеми капіталізації банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. № 2. С. 3–11.
5. Mishchenko V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. Operational Risk Management of Using Electronic and Mobile Money. *Banks and Bank Systems*. 2022. № 17 (3). P. 142–157. [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12)
6. Міщенко В. І. Санаційний банк – «брідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : монографія. Київ : УБС НБУ, 2011. 119 с.
7. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko S., Mishchenko V., Ivanov V. Assessment and Mitigation of Credit Risks in Project Financing. *Banks and Bank Systems*. 2020. № 15 (1). P. 72–84. [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.15\(1\).2020.08](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.15(1).2020.08)
8. Mishchenko S., Naumenkova, S., Mishchenko V., Ivanov V., Lysenko R. Growing discoordination between monetary and fiscal policies in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. № 14 (2). P. 40–49. [https://doi.org/10.21511/bbs.14\(2\).2019.04](https://doi.org/10.21511/bbs.14(2).2019.04)

**Науменкова Світлана,**  
доктор екон. наук, професор,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
**Міщенко Світлана,**  
доктор екон. наук, професор,  
Державний торговельно-економічний університет

## ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

**Ключові слова:** сталий розвиток, державний борг, зелені фінансові інструменти, боргові свопи, Україна

**Svitlana Naumenkova,**  
Doctor of Economics, Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
**Svitlana Mishchenko,**  
Doctor of Economics, Professor,  
State University of Trade and Economics

## INNOVATIVE TOOLS IN PUBLIC FINANCE MANAGEMENT

**Key words:** sustainable development, state debt, green financing tools, debt swaps, Ukraine

Збільшення витрат, необхідних для подолання наслідків повномасштабної війни, призводять до виснаження фінансових ресурсів, зменшуючи обсяги інвестицій у реалізацію відновлення економіки України [1, с. 43]. Враховуючи обмежені можливості держави щодо фінансування екологічних заходів, нами досліджено використання інноваційних інструментів в управлінні державними фінансами - інноваційних боргових свопів, а саме: Bilateral Debt-for-Nature Initiatives, Debt-for-Nature Swaps, Debt-for-Climate Swaps, визначено перспективи та обмеження їхнього запровадження в Україні.

Фінансування масштабних екологічних програм в Україні є край обмеженим. Так, планові обсяги фінансування проєктів відповідно до Ukraine's National Recovery Plan в межах стратегічного імперативу: "Re-build clean and safe environment" складають близько 20 млрд дол. США до 2032 року, що дорівнює лише 2,7% від загального фінансування проєктів в межах всіх національних програм плану відновлення.

З огляду на це, посилюється увага до зелених боргових свопів, які розглядаються як інструмент залучення капіталу в країнах з низьким рівнем доходу та високим рівнем боргового навантаження. Обмін (або конверсія) боргу відбувається на основі списання частини зовнішнього боргу країни в обмін на зобов'язання її уряду мобілізувати внутрішні ресурси (місцеву валюту чи інші активи), для фінансування досягнення узгоджених екологічних цілей на погоджених з кредитором умовах [2, с. 292].

Економічний зміст двосторонніх боргових свопів (Bilateral Debt-for-Nature Initiatives) ґрунтується на спільній готовності: кредиторів – списати (погасити) борг на суму меншу, ніж номінальна вартість боргу, та уряду-

боржника – мобілізувати еквівалент зменшеної суми в місцевій валюті для досягнення визначених цілей.

Як свідчить зарубіжний досвід, двосторонні зелені боргові свопи орієнтовані на акумулювання відносно невеликої суми коштів для використання на місцевому рівні, переважно для фінансування локальних екологічних проектів або тих, які були профінансовані раніше (наприклад, проектів ліквідації наслідків ураганів, повеней, управління ресурсами прибережних зон та ін.); грантової підтримки екологічних ініціатив та екологічних організацій [3, с. 704]. На нашу думку, в Україні укладання таких угод можливо для реалізації суспільно значущих екологічних ініціатив на місцевому рівні, в першу чергу, для вирішення завдань збереження/відновлення біорізноманіття. Зауважимо, що ця проблема є край важливою для відновлення екосистеми України, де мешкає понад 70 тисяч біологічних видів, та яка охоплює 35% біорізноманіття Європи.

В умовах посилення кліматичних та екологічних загроз також актуалізується увага до інших боргових свопів, таких, як Debt-for-Nature Swaps (DFN Swaps) та Debt-for-Climate Swaps (DFC Swaps). Ці інструменти поки що є нішевими на ринках боргового капіталу. Слід зазначити, що угоди з використанням DFCS є більш складними та не виключають можливості масштабування грошових потоків з розширенням кола потенційних учасників для реалізації більш масштабних кліматичних та екологічних цілей, таких як декарбонізація енергетики [4, с.390], фінансування заходів з адаптації до зміну клімату та ін. Особливістю таких угод є створення компанії спеціального призначення (SPV), якій неурядова організація (NGO) передає акумульовані від донорів кошти реалізації узгоджених цілей [2, с. 295; 3, с. 707].

Посилення уваги до цих боргових свопів зумовило необхідність більш детального дослідження ключових характеристик цих інструментів за особливостями використання та очікуваними наслідками; оцінювання сукупних ризиків та вибору адекватної форми реструктуризації частини зовнішнього державного боргу; організації звітності для контролю та моніторингу за досягненням запланованих ключових показників (KPI [5, с. 63]).

Важливі умови, які потрібно узгодити з кредиторами, що впливають на швидкість анулювання або зменшення боргу, – це:

- обмінний курс, за яким здійснюються виплати в місцевій валюті;
- графік платежів (одноразовий переказ або частинами);
- спосіб платежу (наприклад, готівкою, державними облігаціями та ін.) [2, с. 292]

Нами запропоновано підходи та представлено різні варіанти реструктуризації частини зовнішнього боргу в обмін на зобов'язання інвестувати в природу. На основі застосування авторської методики представлено результати розрахунків боргового профілю при використанні зелених боргових свопів за різними сценарними умовами [3, с. 709].

Вважаємо про доцільність укладання угод з обміну боргу на готовність держави мобілізувати кошти для зеленого відновлення в межах Ukraine's National Recovery Plan [2, с. 295; 3, с. 708]. Перевагами такого підходу є:

- диверсифікація джерел донорської допомоги відповідно до цілей та спрямованості національних програм;
- забезпечення чіткої взаємодії з міжнародними фінансовими інститутами (WBG, IMF);
- реструктуризація частини зовнішнього державного боргу в обмін на зобов'язання України мобілізувати певну суму коштів для екологічного відновлення відповідно до спрямованості національних програм;
- проведення незалежного моніторингу та організація звітності для контролю виконання узгоджених проєктів та досягнення запланованих KPI;
- можливість використання вітчизняними банками, які беруть участь у фінансуванні екологічних та кліматичних проєктів, гарантійних інструментів установ Групи Світового банку (IBRD; IFC, MIGA, IDA) [6, с. 13];
- розширення практики екологізації управління державними фінансами з можливістю застосування набутого досвіду в інших секторах економіки (енергетичному, аграрному та ін.).

### Список використаних джерел:

1. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Ivanov V., Lysenko R. Growing discoordination between monetary and fiscal policies in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. №14(2). P. 40-49. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14\(2\).2019.04](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14(2).2019.04)
2. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. №189. С. 291-299. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-51>.
3. Naumenkova S., Mishchenko V., Chugunov I., Mishchenko S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. №21(3). P.698–713. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
4. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. №20 (1). P. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
5. Міщенко С. В., Науменкова С. В., Міщенко В. І. Управління ризиками зеленого фінансування в Україні. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2023. Т. 28. Вип. 3 (97). С. 61–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-97-11>.
6. Науменкова С., Міщенко С., Тіщенко Є. Фінансові інструменти убезпечення від політичних ризиків у проєктному фінансуванні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. №10(187). С. 6 – 17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/187-10/1>.

**Нестеров Євген**

КНУ імені Тараса Шевченка

студент 1 курсу магістратури, ОП «Фінанси  
публічного сектору»Науковий керівник: д.е.н., проф. Лютий Ігор  
Олексійович**СИСТЕМА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ  
СУЧАСНОСТІ****Ключові слова:** Публічні фінанси, ефективне управління,  
Євроінтеграційний курс**Yevhen Nesterov**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

I year master's degree, educational program «Public  
sector finances»Supervisor: Doctor of Economics, Professor Ihor  
Lyutyu**THE SYSTEM OF PUBLIC FINANCES OF UKRAINE IN MODERN  
CONDITIONS****Key words:** Public finance, effective management, European integration course

Публічні фінанси є невід'ємною складовою суспільно-економічної системи будь-якої країни та відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування держави та наданні необхідних послуг громадянам. Основна мета публічних фінансів полягає в ефективному зборі, розподілі та використанні грошових ресурсів для задоволення загальних потреб суспільства. Так, публічні фінанси забезпечують фінансування державних програм і послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення, інфраструктура та безпека. Це дозволяє державі виконувати свої функції і забезпечувати розвиток країни.

Крім того, вони сприяють збалансованому розвитку економіки шляхом інвестування у проекти з інфраструктури, науки та інновацій, що стимулює економічне зростання та створює нові робочі місця. Також публічні фінанси відіграють важливу роль у збереженні фінансової стабільності країни, забезпечуючи контроль над інфляцією, управлінням державним боргом та регулюванням податкової політики. Отже, публічні фінанси не лише забезпечують фінансування державних програм та послуг, але й є важливим інструментом управління економікою та забезпеченням стабільності та розвитку суспільства.

У нинішніх умовах економіко-політичної ситуації Україна розглядає підходи економічного зростання, як важливий крок для підвищення життєвого рівня населення та посилення свого місця у світовій економіці. Однією з

ключових складових досягнення цієї мети є ефективне управління державними фінансами. У цьому контексті аналіз інструментів публічних фінансів та їхнього впливу на різні галузі економіки є надзвичайно важливим у розробці та впровадженні стратегій економічного розвитку. І. О. Луніна [1] висловила пропозиції стосовно використання податкових ресурсів України для фінансування потреб воєнних та післявоєнних відновлювальних заходів. Т. І. Єфименко [2] підкреслила, що в контексті євроінтеграційного курсу України та гармонізації з європейськими стандартами реалізація стратегії податкових витрат може стати одним із шляхів відновлення економіки в умовах кризи, шляхом оптимізації структури та обсягів податкових пільг.

Деякі економісти розглядають поняття «публічні фінанси» не лише з різних точок зору, але й включають до нього різноманітні складові. Так, наприклад, Нікіфоров П. та Легкоступ І. казали, що сукупність коштів суспільної форми власності у розпорядженні публічних інститутів, призначених для надання суспільних благ і послуг та задоволення інших колективних інтересів громадян [3, с. 290].

Продовжуючи дослідження питання та аспектів розбудови системи публічних фінансів, слід звернути увагу на забезпечення її прозорості та відкритості. Це передбачає широкий доступ до інформації про бюджетні доходи та витрати, податкову політику, державний борг та інші фінансові показники. Прозорість управління публічними фінансами сприяє не лише запобіганню корупції, але й підвищенню довіри громадськості до владних структур.

Другим важливим аспектом є ефективне управління фінансами. Це передбачає не лише правильне розподілення бюджетних коштів, але й систему контролю за їхнім використанням. Україна повинна розробити ефективну систему фінансового контролю, яка б запобігала витратам коштів на корупцію та неправомірні цілі, а також забезпечувала максимальну ефективність використання бюджетних ресурсів.

Звертаючись до сучасної системи та розбудови публічних фінансів, треба звернути уваги на декілька підходів, запропонованих Лютим І. О. та Медведковою Н. С, а саме:

1. Зменшення податкового тиску на бізнес з боку держави;
2. Забезпечення помірної частки перерозподілу ВВП через бюджет та ефективне використання бюджетних видатків для виконання функцій держави та надання публічних сервісів;
3. Збереження помірної дефіциту бюджету та ефективне управління державним боргом [4].

Підсумовуючи вищесказане, хочу наголосити, що розбудова системи публічних фінансів в Україні є необхідною умовою для успішної інтеграції до Європейського Союзу. Це завдання вимагає комплексного підходу та впровадження широкого спектру реформ у фіскальній, податковій, бюджетній та інших сферах фінансової політики. Використання досвіду країн ЄС, а також міжнародна підтримка та співпраця, можуть допомогти Україні успішно впоратися з цим викликом і стати членом європейської спільноти, забезпечивши своєму народу стабільну, процвітаючу та справедливую майбутню

долю. Таким чином, можна зробити висновок, що система публічних фінансів передбачає реалізацію комплексних заходів та завдань і вони не повинні протирічити стратегічним цілям відновлення України як європейської держави [5].

### Список використаних джерел:

1. Луніна І. О. Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України [Електронний ресурс]. Фінанси України. 2022. № 8. С. 7–26. - Режим доступу: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.007>.
2. Єфименко Т. І. Управління державними фінансами в період воєнного стану та повоєнної відбудови України: науковий супровід трансформацій [Електронний ресурс] . Фінанси України. 2023. № 1. С. 7–25. - Режим доступу: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.007>.
3. Нікіфоров П., Легкоступ І. Публічні фінанси в сучасній Україні: теоретичний та практичний аспект. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 3. С. 287-295.
4. Лютий І. О., Медведкова Н. С. Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України [Електронний ресурс]. “Фінанси України”, 6’2023 - Режим доступу: [https://finukr.org.ua/docs/FU\\_23\\_06\\_061\\_uk.pdf](https://finukr.org.ua/docs/FU_23_06_061_uk.pdf)
5. Нестеров Є.В. Концепція розбудови системи публічних фінансів в умовах відновлення [Електронний ресурс]. “Шевченківська весна 2024”, С. 76 – Режим доступу: [https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2024/04/Збірник-ШВ\\_2024.pdf](https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2024/04/Збірник-ШВ_2024.pdf)

**Нікіфоров Петро**

доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри фінансів і кредиту,  
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

## **РИЗИКИ ТА НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ**

**Ключові слова:** ТНК, публічні фінанси, фіскальна політика, фінансовий простір.

**Petro Nikiforov**

Doctor of Economics, Professor,  
Head of the Department of Finance and Credit,  
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

## **RISKS AND INEFFICIENCY OF THE INSTITUTIONS OF THE MODERN GLOBAL FINANCIAL SPACE**

**Keywords:** TNC, public finance, fiscal policy, financial space.

Транснаціональні корпорації, держави та міжнародні фінансово-кредитні установи виступають сьогодні трьома найважливішими акторами міжнародних фінансів, трьома структуроутворюючими учасниками світового фінансового простору. Експансіонізм ТНК вимагає від держав суттєвих трансформацій у регулятивній діяльності, система відносин між державою і ТНК постійно продукує певні суперечності. Сьогодні у глобалізованому світі ТНК визначаються своєю досить самостійною та вагомою роллю в глобальних фінансах, вони по суті стають на один рівень з державами за потенціалом та ступенем впливу.

У свою чергу міжнародні фінансово-кредитні установи продовжують здійснювати неоліберальну політику монетарно-фіскального контролю урядів країн-реципієнтів. Підкреслимо, що в транзитивних економіках, як і в країнах з ринками, що розвиваються не існує по суті незалежного Центрального банку і державної структури, яка жорстко контролює діяльність суб'єктів на фінансових ринках, особливо систему комерційних банків.

Водночас, у сучасному світовому фінансовому просторі продовжують існувати великі ризики, які закладають передумови для нестабільності у майбутньому. Соціальні і політичні ускладнення у сучасному глобальному світі, економічні кризи, епідемії, війни мабуть своєрідно віддзеркалюють неефективність суспільних інститутів західної цивілізації, у тому числі у світовому фінансовому просторі.

Більшість фахівців та експертів, які аналізують кризові процеси в рамках сучасної соціально-економічної моделі розвинутих країн зазвичай звертають увагу на такі явища як значний державний борг, який продукує інститут держави, неефективне регулювання фінансових ринків і погане управління банками з боку міжнародних фінансових інститутів і транснаціональних

структур та все більш зростаючу нерівність не тільки між країнами, але й між суб'єктами в межах окремої держави [1]. Що означають ці явища у сучасному світі? Занепад чи відмирання колись ефективних економічних та фінансових інститутів, чи всього лише симптоми своєрідної інституційної недуги сучасного світу, яка лікується спільними зусиллями всіх вищезгаданих учасників світового фінансового простору.

Сфери публічних (суспільних) фінансів у державах з політичними системами представницьких демократій мають одну спільну хворобу – величезні борги, які держави примудрились накопичити за останні десятиліття. А головна проблема цих боргів (на яку мало звертають увагу) полягає в тому, що вони (борги) дають змогу нинішнім поколінням виборців жити за рахунок тих, хто ще не працює, або взагалі ще не народився. Існують підрахунки, за якими чиста поточна вартість майбутніх зобов'язань урядів на певну дату буде перевищувати чисту поточну вартість майбутніх доходів урядів на цю ж дату на астрономічні суми у десятки трильйонів доларів. І ці цифри є по суті, вимогами нинішніх предпенсійних і пенсійних поколінь до своїх дітей та онуків, які згідно сучасних законів зобов'язані будуть знайти у майбутньому ці гроші за рахунок або значного зростання податків, або радикального скорочення витрат держав.

Сучасна фіскальна політика розвинених країн безпосередньо спрямована на таке переведення боргів між поколіннями, а це в свою чергу руйнує суспільний договір між поколіннями, тобто політичну та соціальну стабільність суспільства. Молоді люди починають усвідомлювати, що політики відбирають у них майбутнє. Просте вирішення цієї проблеми – конституційна поправка про збалансований бюджет. Проте існують як досвід подолання фінансових криз, так і аргументи фінансової науки на користь використання дефіциту держбюджету як інструменту стимулювання економіки під час рецесії.

Країни-члени ЄС мають невдалий досвід обмеження лише структурного дефіциту, залишивши собі місце для маневру в сфері циклічного дефіциту, хоча структурний, як правило, у чотири- шість разів більший ніж циклічний і досвід показує що будь-який уряд, який справді намагається скоротити структурний дефіцит зазнає невдач та втрачає владу. Безумовно, перекладання відповідальності за фіскальну благодійність (марнотратство) одного покоління на інші буде не просто несправедливим щодо молоді, але й згубним з точки зору економічної ефективності для всіх. Фінансова наука та практичний досвід розвинених і не тільки, країн свідчать, що на темпи економічного зростання в цих країнах впливають надмірні розміри державних боргів [2].

Тобто, якщо не зайнятись кардинальним реформуванням сфери публічних фінансів, не акцентувати на більшій економічній ефективності від використання суспільних ресурсів, не запроваджувати існуючі у приватному бізнесі загально визнані принципи обліку та фінансової звітності у бюджетному процесі на усіх рівнях, не робити більш транспарентними всі подробиці та нюанси формування та використання бюджетних коштів як спільного ресурсу всіх поколінь, все може закінчитися так званими «фіскальними обривами», поєднанням дефолтів та інфляції.

Ще одна проблема, яка може продукувати значні ризики для учасників світового фінансового простору – це регулювання фінансових ринків, регулятивні заходи щодо діяльності інститутів фінансового посередництва. Окремі фахівці вважають, що саме регульовані фінансові ринки стимулюють швидке економічне зростання, а дерегуляція власне є джерелом криз. Інші – навпаки, наголошують, що саме зарегульованість ринків, надзвичайно складні, навіть надскладні системи регулювання діяльності банків, фондів, страхових компаній, бірж ставали причинами криз у XXI столітті.

Існує група поважних, авторитетних учених і фахівців-практиків, які висловлюють сумніви стосовно економічної і соціальної корисності більшої частини нових теоретичних і технічних зрушень у фінансовій сфері, пов'язаних із фінансовою інженерією, зокрема і появи ринку деривативів, які один із авторитетних світових інвесторів назвав колись «фінансовою зброєю масового ураження». Безумовно, прогрес сьогодні в умовах масової цифровізації економіки і суспільства не зупиниш, проте хоча б прогнозувати найближчі наслідки окремих фінансових інновацій потрібно, особливо в системі сучасних «модних» методів ризик-менеджменту великих і дуже великих фінансових установ. Зрозуміло, що проблема не у новітніх фінансових інструментах на ринку, а все ж таки у фінансовому регулюванні.

Не викликає сумніву той факт, що потрібно регулювати фінансові ринки, адже нерегульований фінансовий ринок – це нонсенс, його в природі не існує. Проблема скоріше в тому, яке фінансове регулювання працює найкраще? Складний, багатоаспектний, деталізований кодекс правил, норм, стандартів чи достатньо прості, чітко зафіксовані правила, які базуються як на свободі дій так і на чітко прописаній особистій і корпоративній відповідальності, навіть кримінальній. Нам здається, що сама природа фінансових ринків, специфіка діяльності на них дозволяє надавати перевагу другому варіанту, адже надмірно складне регулювання, за висловом Н. Фергюсона – «це саме та хвороба, яка вдає з себе лікування» [1, с.57].

Безумовно, занадто складне регулювання дійсно може набути ознак хвороби, яку воно (регулювання) мало б лікувати. Глобальна фінансова система настільки складна, що регулятори приречені на невдачі у своїх спробах звільнити цю систему від криз, а глобальних гравців від занадто ризикованих дій. Людський чинник буде продовжувати відігравати тут визначальну роль. Саме тому новітні фінансові технології повинні доповнюватись моральними спроможностями тих, хто буде приймати фінансові рішення. Такі спроможності поступово переберуть на себе роль визначального економічного ресурсу суспільства, у тому числі і у взаємодіях суб'єктів фінансових ринків, як і в діях представників державного менеджменту у сфері публічних фінансів.

### Список використаних джерел:

1. Фергюсон Ніл. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки. К. : Наш Формат. 2020. 144 с.
2. Кармен Рейнгарт, Кен Рогофф. Циклічна історія фінансових криз. К. : Наш Формат. 2019. 283 с.

**Yuliia Petlenko,**  
PhD, Associate Professor,  
Copenhagen Business School,

## **ENSURING INTEGRITY AND ACCOUNTABILITY IN UKRAINE'S DEFENCE AND SECURITY BUDGETING PRACTICES DURING WAR**

**Keywords:** Ukraine, Defence Budgeting, Integrity, Accountability, Wartime Transparency, Public Oversight, International Support, Financial Management

In the contemporary landscape, transparency within the budgetary process and the comprehensive disclosure of all accompanying documents stand as imperative prerequisites for informed decision-making within the realm of public finances. This not only serves to mitigate corruption but also fosters public trust. In Ukraine, akin to numerous other nations, there exists a burgeoning interest among citizens, public entities, and stakeholders in the budgetary procedures, particularly concerning the formulation, enactment, and execution of the defence and security budget, which, during periods of conflict, assume paramount significance and financial allocation within Ukraine's public budget framework.

Our research endeavours were directed towards evaluating the transparency of Ukraine's defence budget by scrutinizing key documents through the lens of accessibility, comprehensiveness, reliability, and thoroughness. This entailed an examination of legislative provisions governing information rights and classification protocols within the defence domain, alongside an analysis of the respective roles and responsibilities of stakeholders involved in defence-related processes.

### **Objective:**

The aim is to critically assess the current standards of transparency in Ukraine's defence and security budgeting and propose effective strategies to improve financial oversight and transparency during the ongoing conflict.

### **Methods:**

This study utilises qualitative analysis, reviewing policy documents, budget reports, and interviews with key stakeholders in the defence sector. It compares Ukraine's practices against global best practices in similar conditions, drawing on data from governmental and international defence agencies to outline the transparency landscape during the war.

### **Proposals for Improvement Based on Results:**

1. Implement real-time financial disclosure mechanisms to continuously update information on defence spending and procurement (Figure 1). This addresses the observation from our findings that despite a robust legal framework, confidential budgetary procedures and non-competitive procurement practices persist within the defence realm, hindering transparency efforts. By providing real-time updates, stakeholders can have access to timely information, enhancing transparency and accountability.

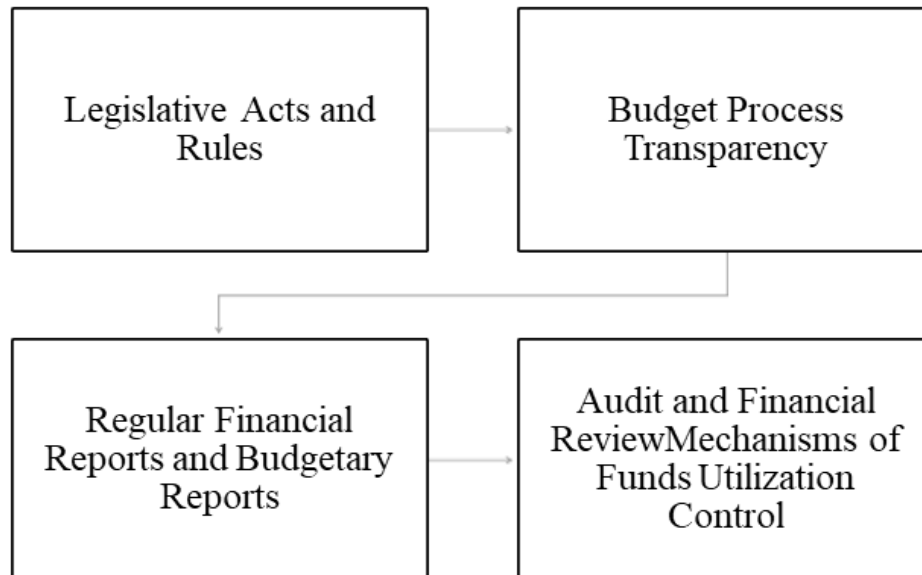


Figure 1. Rationale for Financial Transparency in the Defense and Security  
Sector Source: Author's own work

2. Partner with international defence organizations to integrate proven transparency practices suitable for war conditions. Given the observation of a culture of confidentiality within Ukraine's defence sector, collaboration with international partners can facilitate the adoption of best practices and standards, aligning Ukraine's practices with established international norms set forth by organizations like NATO, Interpol, and the OSCE.

3. Enhance the role of civil society and independent oversight bodies in monitoring defence expenditures. Despite the imperative for public participation highlighted in our findings, initiatives in this regard have not been adequately integrated into the budgetary formation process. Strengthening the involvement of civil society and independent oversight bodies can address this gap, allowing for greater scrutiny and accountability in defence budgeting.

4. Schedule frequent and comprehensive audits by independent entities to assess the appropriateness and effectiveness of defence spending. Our findings emphasize the prevalence of confidential budgetary procedures within the defence sector despite existing legal frameworks for transparency. Regular audits conducted by independent entities can provide assurance that defence expenditures are in line with established regulations and are effectively utilized, thereby enhancing transparency and accountability.

### **Conclusion**

Improving transparency in defence and security sector budgeting during conflict is crucial for efficient resource utilization, building public trust, and maintaining international support. By adopting the strategies outlined, Ukraine can better manage its defence resources, ensuring accountability and transparency to its citizens and international partners.

## References:

1. Jusufi, I. (2023). NATO Ministries of Defense and Transparency of Job Roles of Civilian Personnel: Openness or Secrecy?. *Democracy and Security*, 1-30.
2. Barany, Z. (2023). Armies and Autocrats: Why Putin's Military Failed. *Journal of Democracy*, 34(1), 80-94.
3. Yu, J., & Zhang, Z. (2023). Future directions for research in national and subnational government budgeting. *Research Handbook on Public Financial Management*, 154-177.
4. Lunn, S. (2023). Ensuring Democratic Control of Armed Forces-The Enduring Challenges. *Connections* (18121098), 22(1).
5. Petlenko, Y., & Drozd, N. (2022). Current Framework for the Transparent Budgeting in the Defense and Security Sector of Ukraine. Publishing House "Baltija Publishing".
6. Lyuty, I., Petlenko, Yu., & Drozd, N. (2022). The importance of openness and transparency in the budget process in the defense and security sector of Ukraine. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 6(47), 99-110.

**Oleksandr Pidchosa**PhD, Associate Professor, Ng Teng Fong Sino Group Belt and Road Research  
Institute

Hong Kong Chu Hai College

**Liudmyla Pidchosa**

PhD in Economics

## GOLD SURGES TO NEW HEIGHTS: ANALYZING THE 2024 PRICE RALLY

**Keywords:** gold, physical gold, Ukrainian crisis, covid.

The main periods of growth in the price of gold are associated with crisis phenomena, for example, the oil shocks of 1970-80, 2021-22 commodities supercycle or the 1995-2012 supercycle, which coincided with the 2007-9 crisis (Fig. 1). Supercycles are often associated with the fact that investors prefer to "leave" the stock market for commodities in the periods of uncertainty.

For example, as a result of the destabilization of major world currencies and serious fluctuations in share prices, the debt crisis in Europe and the acceleration of inflation in different countries, in 2011, the price of gold on the Hong Kong stock exchange set a new record.

Since the beginning of 2014, against the backdrop of the Ukrainian crisis, the Iraqi civil strife and the weakening dollar, gold has risen in price by 15%.

In 2015, the price of gold fell to a five-year low of \$1,080 per ounce, which is associated with expectations of a tightening of the monetary policy of the US Federal Reserve System this year, namely, an increase in the base interest rate, the first since 2006.

In 2019, world gold prices exceeded \$1,400 per ounce for the first time since September 2013. On August 13, 2019, gold prices reached a six-year high against the background of the global economic downturn.

On March 6, 2020 (beginning of covid panic and later pandemic), world market prices for gold peaked at \$1,690/oz. On March 8-9, after the failure of the OPEC+ deal to reduce oil production and the subsequent collapse in oil prices, gold rose to a record \$1,702/oz.



**Fig. 1.** Gold Price Dynamics, 1980-April, 2024

Source: Trading Economics, 2024 [1].

After covid there was an expectation of a recession against the backdrop of a banking crisis in the US and Europe, as well as concerns about the future role of the US dollar in 2023 against this background, we see an increase in the price of gold.

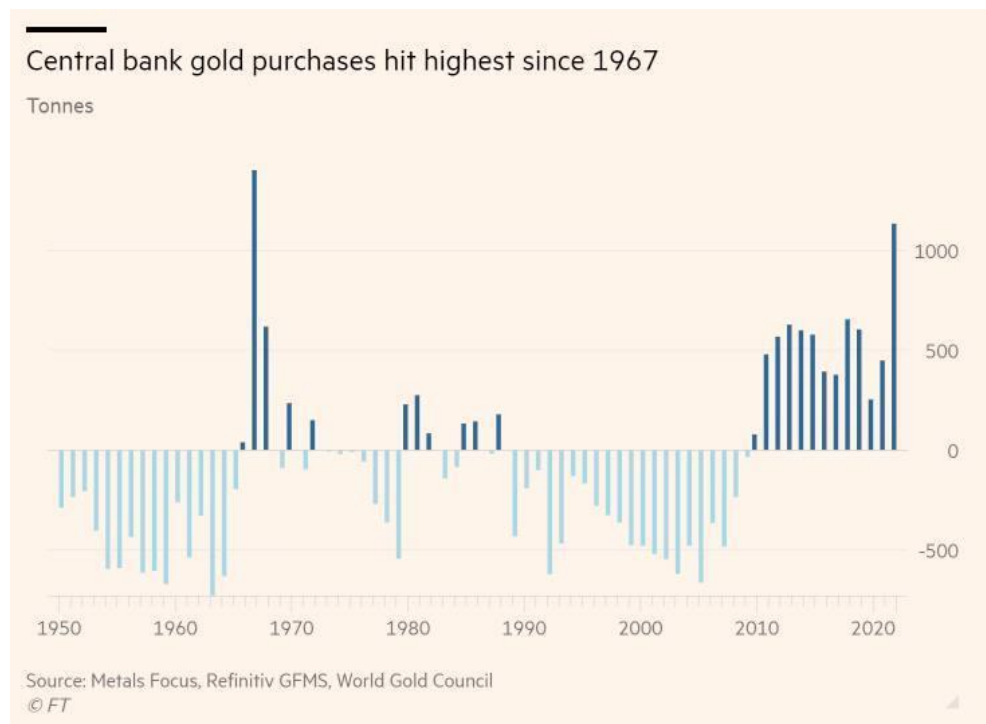
In previous periods, the Federal Reserve (Fed) periodically raised interest rates on the US dollar, which, in a world where everyone was confident that U.S. Treasury securities were the safest asset on the planet, led to capital holders quickly selling their 'domestic' assets (bonds, currency) to buy U.S. dollars and, in turn, U.S. Treasury securities.

After 2022, due to complex geopolitical and geo-economic situations, the trend towards risk hedging has intensified. Instead of buying U.S. Treasury securities, countries such as China, India, Turkey, Russia, and others (as well as hedge funds, (U)HNWIs, and their 'family offices,' etc.) are primarily buying physical gold rather than U.S. government bonds.

In 2022-2024, the Fed's interest rates are high (and so are the yields on Treasury securities), which should theoretically push the price of gold down since it does not generate 'current income' or pay coupons. However, the demand for physical gold and its price are still rising, even considering the further increase of Fed interest rate.

In 2009, central banks around the world transformed from sellers to buyers of gold (Fig. 2). Approximately 60% of central bank currency reserves are denominated in dollars, and another 20% in euros, while gold accounts for an average of only 14%. However, gold serves as a countercyclical asset, and its price rises when the dollar depreciates, allowing for currency risk hedging.

The purchase of gold by central banks represents an increase in the level of reserve hedging.



**Fig. 2.** Central Bank Gold Purchases 1950-2023

Source: [2].

It is important to note that the primary demand for physical gold is concentrated in Asia, as Chinese imports of investment gold have exceeded 2,800 tons over the course of two years. This amount is already greater than the holdings of all Western ETF (Exchange-Traded Fund) metal reserves [3].

There is also an opinion that informal purchases of physical gold are growing at a significant pace, both from individual central banks and individual investors. All of this indicates that gold is increasingly being considered by various institutions and individual investors as a "safe haven" from uncertainty and a wide range of risks, both for individual national economies and global geopolitical and geo-economic challenges of the modern world.

In these conditions, it is likely that the price of gold will continue to rise in the future. Significant price reductions could occur if new sources of raw material emerge, such as in near-space or underwater mining, resulting in an increase in the supply of the metal in the market.

### References

1. Trading Economics. (2024, April 26). Goldprice - chart - historical data - news. Gold - Price - Chart - Historical Data - News. <https://tradingeconomics.com/commodity/gold>
2. Mosolova, D. (2023, April 23). Central Banks load up on gold in response to rising geopolitical tensions. Financial Times. <https://www.ft.com/content/631003da-2bf0-4e08-aece-6a8ade9260d2>
3. Bloomberg News. (2024, April 21). China is front and center of gold's record-breaking rally. Bloomberg.com. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-21/china-is-front-and-center-of-gold-s-record-breaking-rally>

**Плешакова Наталія,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
**Яфінович Олена,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА КРАУДФАНДИНГУ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** нерухомість, краудфандинг у сфері нерухомості, боргова модель краудфандингу, регулювання краудфандингу, краудфандингові майданчики.

**Nataliia Plieshakova,**  
PhD in Economics, Associated Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
**Olena Iafinovich,**  
PhD in Economics, Associated Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **FOREIGN PRACTICE OF CROWDFUNDING IN REAL ESTATE: OPPORTUNITIES FOR UKRAINE**

**Key words:** real estate, real estate crowdfunding, real estate debt crowdfunding, crowdfunding regulation, crowdfunding platforms.

В умовах ведення війни, що безпідставно розв'язана проти України російською федерацією, питання залучення інвестицій до української економіки як ніколи набувають актуальності. Адже, станом на січень 2024 року агресором було завдано прямих збитків вітчизняній інфраструктурі на загальну суму 154,9 млрд \$ [1]. При цьому втрати від пошкодження та руйнування житлового фонду є найбільшими 38% від обсягу всіх збитків та оцінюються експертами на рівні 58,8 млрд \$. Наступні позиції антирейтингу за обсягами збитків належать втратам інфраструктури (36,8 млрд \$), промисловості та підприємств (13,1 млрд \$), а також енергетики (9 млрд \$) [1]. Такі масштабні збитки вимагають безпрецедентних обсягів фінансових ресурсів для відновлення й відбудови різних інфраструктурних об'єктів, а також спеціальних способів фінансування цих проєктів, одним з яким може стати краудфандинг у сфері нерухомості.

З 2015 р. розмір краудфандингових інвестицій у нерухомість у світі почав стрімко зростати, що й призвело до виокремлення в краудфандинговій індустрії окремого виду краудфандингу, який спеціалізується на проєктах з об'єктами нерухомості. Наразі лідерами виступають країни Європи та Сполучені Штати Америки, де протягом 2015-2020 рр. розмір краудфандингового ринку в секторі нерухомості зріс відповідно у 27,4 рази (з 30 млн \$ у 2015 р. до 822 млн \$ у 2020 р.) та 3,2 рази (з 470 млн \$ у 2015 р. до 1500 млн \$ у 2020 р.) [2, 3].

Краудфандинг у сфері нерухомості є об'єктом наукового інтересу серед дослідників у всьому світі. Проте на краудфандингових майданчиках України

проекти в секторі нерухомості непоширені, а отже виникає необхідність розгляду закордонного досвіду для розв'язання зазначеної проблеми. У цьому контексті слід звернути увагу на Францію та Норвегію – країни, де спостерігається сплеск розвитку краудфандингу в сфері нерухомості. Хоча обсяги французького ринку краудфандингу у секторі нерухомості за 2019-2022 рр. майже в 16 разів перевищують обсяги норвезького ринку, водночас останній демонструє за даний період стрімке нарощення свого обсягу – збільшення в 9,6 разів (табл. 1).

Таблиця 1.

**Динаміка розвитку ринку краудфандингу у сфері нерухомості  
Франції та Норвегії протягом 2019-2022 рр.**

Рік	Франція		Норвегія	
	Зібрана сума через краудфандинг у сфері нерухомості, млн євро	Питома вага краудфандингу у сфері нерухомості в загальному ринку краудфандингу країни, %	Зібрана сума через краудфандинг у сфері нерухомості, млн євро	Питома вага краудфандингу у сфері нерухомості в загальному ринку краудфандингу країни, %
2019	411	65	12	30
2020	555	54	28	35
2021	1146	61	80	47
2022	1607	68	115	56

*Джерело:* складено авторами на основі [4,5,6,7].

Особливістю французької та норвезької індустрії краудфандингу є домінування в її структурі моделі краудфандингу на основі кредитування, питома вага якої протягом 2019-2022 рр. у Франції сягає 70-89%, у Норвегії майже 70 %.

У Франції флагманські позиції боргової моделі краудфандингу посилися через виведенням на ринок краудфандингу під час COVID-19 кредитів під державні гарантії. Через цю модель краудфандингу акумулюються кошти як для реалізації екологічних ідей, задумів в економічному секторі, так і проєктів у сфері нерухомості. Слід відмітити, що останні в переважній більшості орієнтовані на житлове будівництво (71% – інвестиції саме в житлову нерухомість). При цьому темпи зростання ринку краудфандингу нерухомості у 2021-2022 рр. перевищують показники зростання ринку краудфандингу Франції в цілому. Так, обсяги краудфандингу нерухомості у 2021 та 2022 роках демонструють зростання щороку на 106,5 % та 40,2 % відповідно, тоді як зростання краудфандингового ринку в цілому – лише на 84 % та 25 % відповідно (табл. 1). Крім того, для багатьох французів пріоритетними для інвестування є саме проєкти з об'єктами нерухомості, т.я. останні виступають надійним рішенням для заощаджень.

Дані табл. 1 також свідчать про те, що на краудфандингових майданчиках Норвегії зростає зацікавленість до проєктів з кредитування нерухомості, в результаті чого краудфандинг у секторі норвезької нерухомості швидко займає лідируючі позиції. Так, протягом 2019-2022 рр. частка даного сегменту краудфандингового ринку збільшилась з 30 % у 2019 р. до 56% у 2022 р. і досягла обсягу зібраних коштів у 2022 році 1,3 млрд норвезьких крон (еквівалент  $\approx$  115 млн євро) (табл. 1).

Серед причин, які дозволяють пояснити такий тренд на норвезькому ринку краудфандингу, можна відмітити наступне:

- розвиток норвезького ринку нерухомості, що обумовлено особливістю норвезької культури, де придбання нерухомості цінується більше, ніж оренда;
- для інвесторів капіталовкладення в нерухомість є легшими для розуміння порівняно з інвестиціями в різноманітні стартапи, які характеризуються високим ризиком;
- кредитування нерухомості вважається менш ризикованим проєктом через конкретну та визначену ставку інвестування, а також заплановані дії щодо погашення.

Розуміння важливості розвитку краудфандингу підтверджує факт початку з 2014-2015 рр. децентралізованої історії встановлення правил для краудфандингових відносин у багатьох зарубіжних країнах, у т.ч. Франції та Норвегії. При цьому європейські країни не зупинилися на досягнутому і продовжили розв'язувати проблеми щодо питань регулювання краудфандингу шляхом прийняття Регламенту Європейських постачальників послуг краудфандингу (ECSP) для бізнесу, правила якого є єдиними для країн ЄС та набули чинності 10 листопада 2021 р. [8].

Таким чином, розвиток українського ринку краудфандингу в секторі нерухомості є наразі вкрай необхідним зважаючи на його можливості, потенціал та прояви все більшої децентралізації у вирішенні суспільно важливих ініціатив, у т.ч. у частині будівництва й реновації великої кількості різних за своїм призначенням об'єктів нерухомості. Успішність практики нарощення обсягів даного виду краудфандингу в зарубіжних країнах зумовлює необхідність її вивчення та дослідження можливостей імплементації в Україні.

#### **Список використаних джерел:**

1. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturii-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення: 25.03.2024 р.)
2. The 2nd Global Alternative Finance Market Benchmarking Report. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2021/06/ccaf-2021-06-report-2nd-global-alternative-finance-benchmarking-study-report.pdf>
3. Ziegler T., Zhang B.Z., Shenor R. The Global Status of the Crowdfunding Industry. URL: [https://www.researchgate.net/publication/343591907\\_The\\_Global\\_Status\\_of\\_the\\_Crowdfunding](https://www.researchgate.net/publication/343591907_The_Global_Status_of_the_Crowdfunding)
4. Baromètre du crowdfunding en France 2022. URL: [https://financeparticipative.org/wp-content/uploads/2023/02/BAROMETRE-CROWDFUNDING-2022\\_FPF-MAZARS.pdf](https://financeparticipative.org/wp-content/uploads/2023/02/BAROMETRE-CROWDFUNDING-2022_FPF-MAZARS.pdf)
5. Crowdfunding in Norway: Status Report 2022 Q1– Q4. URL: [https://www.crowdfunding-research.org/\\_files/ugd/390e49\\_d7aad62ea6ac4a8daebc12bb99857309.pdf](https://www.crowdfunding-research.org/_files/ugd/390e49_d7aad62ea6ac4a8daebc12bb99857309.pdf)
6. Crowdfunding in Norway: Status Report 2021 Q1– Q4. URL: [https://www.crowdfunding-research.org/\\_files/ugd/390e49\\_afcabe5ca373428e8720c93e2a6f2080.pdf](https://www.crowdfunding-research.org/_files/ugd/390e49_afcabe5ca373428e8720c93e2a6f2080.pdf)
7. Crowdfunding in Norway: Status Report 2020 – Q1-Q4. URL: [https://www.crowdfunding-research.org/\\_files/ugd/390e49\\_df792f47d77344a5a1ac2021f84bf7e0.pdf](https://www.crowdfunding-research.org/_files/ugd/390e49_df792f47d77344a5a1ac2021f84bf7e0.pdf)
8. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council of 7 October 2020 on European crowdfunding service providers for business, and amending Regulation (EU) 2017/1129 and Directive (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R1503>

**Olha Prokopenko,**  
Doctor of Economics Sciences, Professor,  
Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences, Estonia, EU

## **INNOVATIVE APPROACHES TO SUSTAINABLE ENTREPRENEURSHIP: INTEGRATING FINANCIAL STRATEGIES**

**Keywords:** sustainable entrepreneurship, financial strategies, innovation, impact investing, crowdfunding, sustainable financing, environmental sustainability, green ventures, case studies, economic viability

### **Abstract:**

This paper explores innovative approaches to sustainable entrepreneurship, with a focus on integrating financial strategies. In the context of growing environmental concerns and the need for sustainable development, entrepreneurs are increasingly adopting innovative models to address environmental challenges while ensuring profitability. The study examines various financial strategies employed by green entrepreneurs, including impact investing, crowdfunding, and sustainable financing mechanisms. It analyzes case studies of successful green ventures and evaluates the effectiveness of different financial approaches in achieving sustainability goals while maintaining economic viability. The research highlights the importance of financial innovation in driving sustainable entrepreneurship and offers insights into emerging trends and best practices in the field.

**Радченко Оксана**

канд. екон. наук, с.н.с.,

**Поліщук Павло**

аспірант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

## **РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** фінансові інструменти, контроль, оподаткування, ціноутворення, трансфертні ціни

**Oksana Radchenko**

Candidate of Economic Sciences (Ph.D.), Senior Researcher,

**Pavlo Polishchuk**

Postgraduate student,

National Science Center «Institute of Agrarian Economics»

## **DEVELOPMENT OF TRANSFER PRICING INSTRUMENTS IN UKRAINE**

**Keywords:** financial instruments, control, taxation, pricing, transfer prices

Світова фінансова практика оперує поняттями трансфертного ціноутворення (далі – ТЦУ) понад півстоліття. Дослідниками узагальнено, що ТЦУ відноситься до сфери ціноутворення на підприємствах, які перебувають у спільній власності та під контролем. Для корпорацій доцільність ТЦУ зумовлена потребами: економічними (ефективного розподілу ресурсів), функціональними (комунікації центрів прибутку, доходів та витрат), організаційними (інтеграція підрозділів) і стратегічними (взаємодія з фіскальними органами) [4]. Держави, зокрема в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [5] мають відповідні нормативні рамки, які жорстко регламентують процеси ТЦУ задля запобігання маніпуляцій в частині оптимізації оподаткування.

Для України ТЦУ є відносно новим поняттям. Усталеними є визначання, що ТЦУ виникає в процесі товарно-грошового обміну, є «ціною передавання», «операцією обліку руху товарів між підрозділами» [1], на законодавчому рівні регулюється ст. 39 Податкового кодексу [2] і визначається, як система, у рамках якої формується «справедлива ціна послуг і товарів, вартість інших об'єктів договірних відносин в контрольованих операціях, які визнаються таким податковим законодавством». До прийняття цього закону ТЦУ застосовувалось переважно на користь уникнення оподаткування і на даний час все ще потребує удосконалення як у нормативному регулюванні так і розвитку інструментарію.

Труднощі у регулюванні ТЦУ для податкової оптимізації посилились з введенням воєнного стану. Причиною цього є порушення балансу комунікацій між корпораціями та фіскальними органами, гостра потреба наповнення

Державного бюджету, що спричиняє значний тиск на діяльність корпорацій, особливо тих, що здійснюють експортну діяльність.

За даними Державної податкової служби (далі – ДПС) щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням [3] за період 2013-2022 рр. подано понад 24 тисячі звітів із задекларованими операціями ТЦУ на загальну суму понад 23 трлн грн (рис. 1).

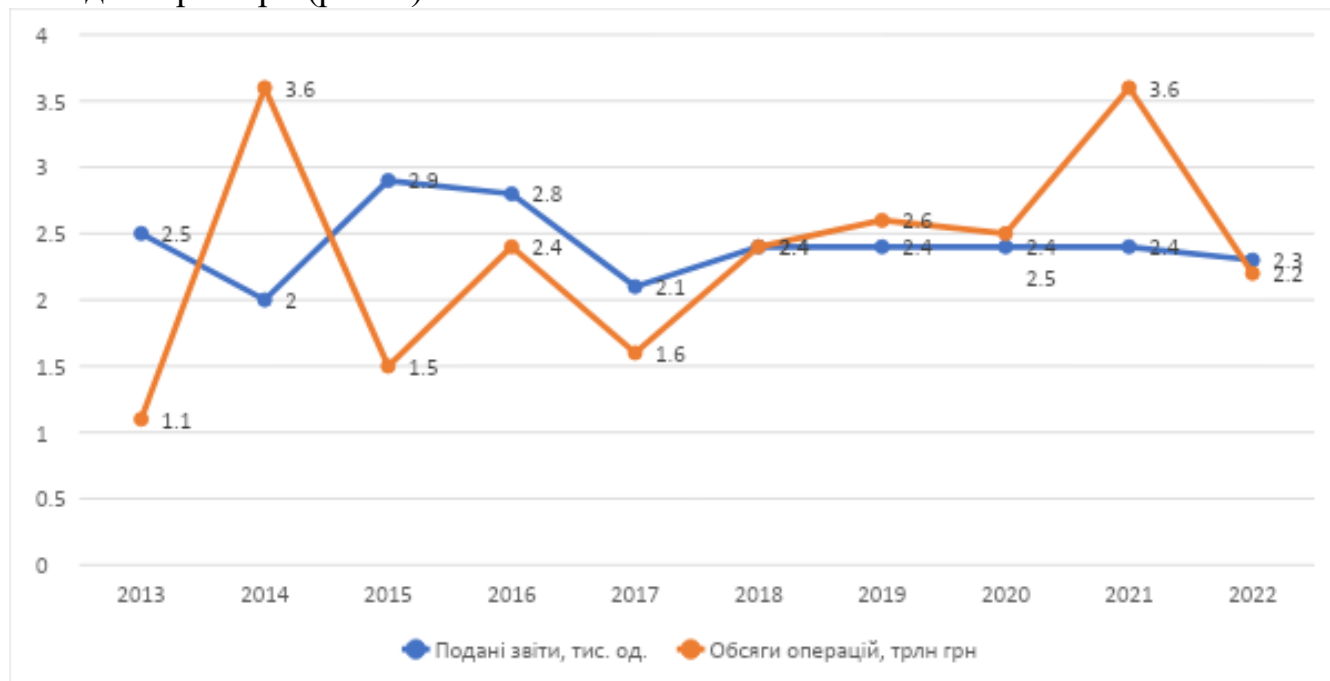


Рис. 1. Динаміка декларування контрольованих операцій за 2013-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [3]

Дані свідчать, що у 2020-2022 роки кількість поданих звітів практично стабільна, у 2022 році подано 2292 звітів проти 2318 за 2021 рік. Проте спостерігається зменшення обсягу контрольованих операцій, задекларованих платниками податків на 38,9%. Це скорочення, за даними ДПС, відбулось за рахунок зниження обсягів контрольованих операцій насамперед, за товарними позиціями.

Контрольовані операції у 2022 році проводились з нерезидентами за місцем реєстрації в Швейцарії (34%), ОАЕ, Німеччина, Польща, Кіпр по 6% США (4%) [3]. У обсягах операцій щодо банківських установ лідирує Австрія (44%), значний внесок мають Франція (19%), Нідерланди (8%). Підстави віднесення операцій до контрольованих у 2022 році на 89% стосуються пов'язаних осіб. Обсяги за предметами операцій на 52% стосуються товарів, 29% складають банківські послуги, 9% послуги, 7% фінансові послуги.

За час дії воєнного стану внесені зміни в Податковий кодекс України, які стосуються ТЦУ, зокрема щодо подання звітності, відповідальності за невиконання податкових обов'язків та проведення контрольних заходів. Окрім того, запроваджено Порядок встановлення відповідності умов контрольованої операції щодо сировинних товарів принципу «витягнутої руки», затверджених наказом Міністерства фінансів України від 18.01.2022 р. №19, до серпня 2023 року діяв мораторій на проведення окремих документальних перевірок ТЦУ.

Податковий контроль ТЦУ за актами перевірок у 2015-2024 рр. дав змогу встановити факти 1869 порушень, виставити штрафи на суму 446,9 млн грн.

Загалом за 2015-2021 роки за результатами контролю донараховано податок на прибуток у обсязі 1,5 млрд грн (в т.ч. основний платіж 1,3 млрд грн), зменшено збитки на суму 7,2 млрд грн. У часовому проміжку 2022-2024 рр. донараховано податок на прибуток у обсягах 2,83 млрд грн (в т.ч. основний платіж 2,3 млрд грн) та зменшено збитки на 1,93 млрд грн [3].

Розробка і впровадження дієвої політики ТЦУ в корпораціях передбачає [4]: вибір оптимальної моделі оцінки ТЦУ, побудову чіткої регламентації процесів ТЦУ по контрольованих операціях, аудит ефективності контрольованих операцій та обґрунтованості вибору методу оцінки. Впровадження обґрунтованої політики ТЦУ базується на загальному аналізі діяльності та цінової політики корпорації, частки її зовнішньоекономічної діяльності та аналізі пов'язаних суб'єктів, контролі застосування політики ТЦУ для його актуалізації, усунення ключових ризиків для платника податків тощо.

Таким чином, розвиток інструментів ТЦУ в Україні насамперед стосується приведення законодавчої бази і економічних передумов діяльності корпорацій до вимог, прийнятих для країн ОЕСР. На даний час через запровадження воєнного стану нововведення передбачають особливі умови подання звітності, відповідальність за невиконання податкових обов'язків та проведення контрольних заходів державними фіскальними органами щодо складових процесу ТЦУ. Вплив цих інструментів на загальний стан комунікацій корпорацій та фіскальних органів є об'єктом подальших наукових досліджень.

### Список використаних джерел:

1. Мискін Ю., Скорик М., Параниця Н. Трансфертне ціноутворення в контексті реалізації стратегії сталого розвитку. Український економічний часопис. 2024. №4. С. 25-29. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-4-5>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення. Закон України від 4 липня 2013 року № 408-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text>
3. Результати роботи ДПС щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. URL: [https://tax.gov.ua/data/material/000/636/756662/Dodatok\\_1\\_Rezultati\\_roboti\\_TTS\\_31.01.2024\\_1.pdf](https://tax.gov.ua/data/material/000/636/756662/Dodatok_1_Rezultati_roboti_TTS_31.01.2024_1.pdf) (дата звернення 24.03.2024).
4. Трансфертне ціноутворення в Україні. URL: <https://tco-audit.com.ua/ua/chto-takoe-transfertnoe-cenoobrazovanie/> (дата звернення 24.03.2024).
5. Kumar Satish, et al. What do we know about transfer pricing? Insights from bibliometric analysis. Journal of Business Research. 2021. №134. P. 275-287. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.05.041>
6. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2022. URL: <http://surl.li/thkvq> (дата звернення: 21.03.2024).

**Рак Роман,**  
канд. екон. наук, доцент,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

**Ключові слова:** бізнес-процеси, діджиталізація підприємств, платоспроможність підприємства, цифровізація економіки, цифрові рішення.

**Roman RAK**  
PhD, Associate Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **THE ROLE OF DIGITAL TRANSFORMATION IN ENSURING THE SOLVENCY OF THE ENTERPRISE**

**Keywords:** business processes, digitalization of enterprises, enterprise solvency, digitalization of the economy, digital solutions.

В сучасному світі, цифрові інновації набирають все більшого значення у всіх аспектах нашого економічного життя. Кожен день вони стають ключовими факторами у визначенні успіху підприємств. У зв'язку з цим, все більше компаній звертають увагу на концепцію цифрової трансформації, яка виявляється у постійних інноваціях, прискоренні бізнес-процесів та розширенні електронної комерції на міжнародному рівні. Актуальність цієї теми полягає також у тому, що цифрова трансформація підприємства передбачає не лише впровадження окремих технологій та перетворення процесів, але й зміну корпоративної культури, трудових відносин і менталітету працівників, що потребує ретельного аналізу та нових ініціатив у всіх сферах діяльності підприємства. Крім того, наявність передових технологій на підприємстві може вирішити питання його фінансової стійкості.

Діджиталізація підприємств та цифровізація економіки вже стали предметом дослідження для численних науковців, зокрема для Гуренка А.В., Гашутіної О.Е. [1], Гусєва О. Ю. [2], Жекало Г. І. [3], Марченка О. [5], Carl Dahlman [6], Dominic Mazzone [7] та інших. Проте, існує низка теоретичних і практичних аспектів, пов'язаних з роллю діджиталізації у платоспроможності підприємства, які залишаються недостатньо вивченими.

Для визначення процесів діджиталізації, які сприяють платоспроможності підприємства, важливо розглянути наступні фактори [1]:

1. Ефективне управління активами: включає наявність достатнього обсягу грошових коштів та майна, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань компанії. Це означає, що діджиталізація може впливати на управління фінансовими ресурсами підприємства, забезпечуючи їх оптимальне використання через цифрові інструменти та технології.

2. Ліквідність активів: оскільки платоспроможність підприємства також залежить від можливості швидко конвертувати активи в грошові кошти для погашення зобов'язань. Цифрові рішення можуть сприяти автоматизації процесів, що дозволить підприємству ефективніше управляти своїми активами та забезпечувати їх ліквідність.

Загалом, розвиток цифрових технологій може впливати на обидва ці аспекти, роблячи процес управління активами та забезпечення їх ліквідності більш ефективними та прозорими для підприємства.

У контексті визначення процесів діджиталізації та їх впливу на платоспроможність підприємства, можна виділити внутрішні фактори, що визначають ефективність його діяльності та є потенційними резервами для поліпшення фінансового стану. Ось деякі з цих факторів [4]:

1. Склад та структура продукції та послуг: різноманітність та якість асортименту можуть впливати на конкурентоспроможність підприємства та його здатність залучати клієнтів. Цифрові технології можуть допомогти оптимізувати процеси виробництва та управління асортиментом товарів та послуг.

2. Розмір капіталу підприємства: величина і структура капіталу впливають на фінансову стійкість та можливості розвитку підприємства. Ефективне управління капіталом може бути покращено за допомогою цифрових інструментів для аналізу та планування інвестицій.

3. Структура та величина витрат виробництва: ефективне управління витратами є ключовим аспектом забезпечення платоспроможності. Цифрові технології можуть допомогти виявити та оптимізувати витрати в різних сегментах виробництва та управління ними.

4. Стан майна підприємства та його фінансові ресурси: включає в себе запаси, резерви та інші активи, які можуть бути використані для забезпечення фінансової стійкості в разі потреби. Цифрові технології можуть допомогти в ефективному управлінні цими ресурсами та оптимізації їх використання.

Крім того, внутрішні фактори також можна розділити на дві категорії:

1. Виробничі фактори: відображають наявність та ефективне використання засобів виробництва, таких як обладнання, сировина, трудові ресурси та фінансові ресурси. Ефективне управління цими ресурсами є ключовим для забезпечення платоспроможності підприємства. Цифрові технології можуть допомогти автоматизувати та оптимізувати виробничі процеси, що покращує ефективність використання ресурсів та забезпечує більшу конкурентоспроможність.

2. Поза-виробничі фактори: пов'язані з іншими аспектами діяльності підприємства, такими як ланцюг постачання, збутова діяльність, діяльність з охорони довкілля, соціальні умови праці та побуту працівників. Управління цими аспектами також важливе для забезпечення стабільності та платоспроможності підприємства. Цифрові рішення можуть допомогти покращити управління ланцюгом постачання, зменшити витрати та оптимізувати діяльність з охорони довкілля, що впливає на загальну ефективність та платоспроможність підприємства.

Ці дві категорії факторів взаємодіють між собою і спільно впливають на платоспроможність підприємства. Розвиток цифрових технологій може впливати як на виробничі, так і на поза-виробничі аспекти, забезпечуючи підприємствам можливість оптимізувати процеси та забезпечувати конкурентоспроможність у сучасному економічному середовищі.

Також слід відзначити, що діджиталізація на підприємстві прямо спрямована на поліпшення фінансових показників та забезпечення його платоспроможності. Проте, важливо розуміти, що переваги від цього процесу зазвичай спостерігаються на довгостроковій основі. Це через те, що впровадження новітніх технологій та процесів діджиталізації часто пов'язане з великими витратами на підприємстві. Такий процес потребує комплексного підходу та ретельного аналізу перед прийняттям рішення щодо впровадження конкретних технологій. Це дозволяє підприємствам максимізувати користь від діджиталізації, забезпечуючи сталість та здатність конкурувати на ринку у майбутньому.

Слід відзначити, що сьогодні прискорення бізнес-процесів є одним із ключових аспектів діджиталізації. В сучасному світі оцінка ліквідності та платоспроможності лише на основі балансових даних втрачає свою актуальність через швидкі зміни в економічному середовищі. Пандемія COVID-19 викликала перегляд стратегій багатьох підприємств і підкреслила необхідність активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. У результаті більше підприємств звертають увагу на диверсифікацію бізнесу для зменшення ризиків, вдосконалення програмних продуктів, скорочення фінансового циклу та оптимізацію витрат. Ці стратегії допомагають підприємствам забезпечити більшу гнучкість та конкурентоспроможність у непередбачуваних умовах.

Отже, роль цифрової трансформації у забезпеченні платоспроможності підприємства полягає в ряді ключових аспектів. По-перше, цифрові ініціативи можуть підвищити ефективність виробничих процесів, зменшити витрати на виробництво та оптимізувати управління ресурсами. По-друге, вони сприяють покращенню якості продукції та послуг через впровадження передових технологій та аналітики даних. По-третє, цифрові рішення розширюють ринкові можливості підприємства, дозволяючи розвивати нові канали збуту та проникати на нові ринки. Крім того, вони сприяють покращенню спілкування з клієнтами та партнерами, що сприяє підвищенню лояльності та залученню нових клієнтів. Нарешті, цифрова трансформація дозволяє підприємствам бути більш гнучкими та адаптивними до змін у конкурентному середовищі, що є важливим чинником для збереження його платоспроможності в довгостроковій перспективі.

### **Список використаних джерел:**

1. Гуренко А.В., Гашутіна О.Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. Економіка і суспільство. 2018. №19. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-113>

2. Гусєва О. Ю. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. - Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2018. – №1. – С. 33-39.
3. Жекало Г. І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2020. – №26. – С. 56–60.
4. Зуб Ірина. Фактори впливу на ліквідність та платоспроможність підприємства URL: <https://naub.ua.edu.ua/2013/factory-vplyvu-na-likvidnist-taplatospromozhnist-pidpryjemstva/>
5. Марченко О. Цифрова економіка в Україні: основні тенденції та перспективи розвитку. - Галицький економічний вісник. – 2020. – №4. – С. 34–
6. Dahlman S., Mealy S., Wermelinger M. Harnessing the Digital Economy for Developing Countries. Paris: OECD, 2016.
7. Mazzone, DM (2014). Digital or Death: Digital Transformation – The Only Choice for Business to Survive Smash and Conquer. (1st ed.). Mississauga, Ontario: Smashbox Consulting Inc.

**Рожко Олександр**  
доктор екон. наук, професор,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У КРИЗОВИХ УМОВАХ**

**Ключові слова:** фіскальна політика, макроекономічна стабільність, антикризова політика, контрциклічна політика, дискреційна фіскальна політика, автоматична фіскальна політика, стабілізаційна фіскальна політика, національна фінансова система.

**Oleksandr Rozhko**  
Doctor of Science in Economics, Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **THE PROBLEM OF EFFICIENCY OF FISCAL POLICY IN CRISIS CONDITIONS**

**Key words:** fiscal policy, macroeconomic stability, anti-crisis policy, countercyclical policy, discretionary fiscal policy, automatic fiscal policy, stabilization fiscal policy, national financial system.

В умовах нестійкої макроекономічної динаміки в Україні, як і в інших країнах світу, проблема ефективної фіскальної політики набуває важливого практичного значення. Національні економічні системи можуть перебувати в депресивній стадії макроекономічного циклу протягом досить тривалого часу. На цьому етапі саме держава є єдиним інститутом, здатним діяти в колективних інтересах, щоб вивести з економічної депресії країну якомога швидше.

Макроекономічній стабілізації сприяє проведення антикризової і контрциклічної політики. При цьому антикризова політика реалізується виключно на стадії кризи, оскільки вона призначена для стимулювання економіки в період рецесії й спрямована на виправлення відхилень у стані економіки, що вже відбулися, тоді як контрциклічна політика спрямована на запобігання виникненню сильних циклічних коливань в економіці. Контрциклічна політика може включати в себе такі напрями (структурні елементи) [1]: монетарну (грошово-кредитну) політику, фіскальну (бюджетно-податкову) політику і політику макрофінансового регулювання (макропруденційну політику).

Існують різні погляди на причини циклічних коливань, проте, незважаючи на значні відмінності в поглядах на зміст контрциклічної політики, загалом можна виділити два напрями регулювання: посткейнсіанство і неомонетаризм. Прихильники посткейнсіанства більшу увагу приділяють бюджетній і податковій політиці. Це пов'язано головним чином зі збільшенням або зменшенням витрат держави, маніпуляціям з податковими ставками залежно від стану економіки тощо. Прибічники неомонетарного підходу приділяють значну увагу проблемам грошей і кредиту. В основному це питання обсягу грошової маси і його регулювання.

Макроекономічна стабільність для представників монетаризму розуміється насамперед як цінова стабільність [2]. Отже, основною проблемою грошово-кредитної політики є інфляція і контроль за нею. Звідси впливає акцент на забезпечення цінової стабільності, що має сприяти скороченню волатильності темпів економічного зростання і вирішити проблему циклічних коливань. Головним інструментом макроекономічного регулювання з боку центрального банку є короткострокова номінальна процентна ставка, що безпосередньо впливає на ціну запозичень і, отже, величину заощаджень та інвестицій в економіці. Фіскальній політиці монетаристи відводять другорядну роль, вважаючи істотним обмежувачем її фактичної результативності політичний фактор.

Нехтування забезпеченням макрофінансової стабільності в економіці (що розуміється, як стабільність її фінансового сектора в цілому) на користь контролю за темпами інфляції в якості єдиного орієнтира економічної політики стало одним з ключових пунктів критики монетаризму [3]. Фінансова криза показала, що вплив інструментів монетарної політики на макроекономічний цикл на стадії кризи не дав очікуваних результатів.

Можливості стимулюючої монетарної політики без координації з бюджетно-податковими регуляторами досить обмежені, коли економіка перебуває в «пастці ліквідності», тобто коли навіть теоретична можливість подальшого зниження процентної ставки нижча від нуля може не дати бажаних результатів.

Для представників посткейнсіанства фіскальна політика є одним з основних методів втручання держави в економіку для згладжування тенденцій економічного зростання і забезпечення економічної стабільності. Посткейнсіанці вважають бюджетно-податкову політику головним і ефективним контрциклічним інструментом. В аналізі бюджетної політики посткейнсіанці спираються на принцип «функціональних фінансів», сформульований ще в 1943 р. А. Лернером [4]. Відповідно до цього принципу, ефективність використання державних фінансів має оцінюватися залежно від того, як вони витрачаються на поточні потреби суспільства й економіки, тобто «працюють» чи «функціонують». Також концепція «функціональних фінансів» передбачає, що держава повинна турбуватися не про збалансованість бюджету, а про макроекономічну стабільність економіки в країні. Прибічники цієї концепції стверджують, що в період економічного зростання та підйому ділової активності податкова система автоматично стимулюватиме збільшення податкових надходжень (недискреційна фіскальна політика), що призведе до самоліквідації бюджетного дефіциту.

На нашу думку, активне використання інструментів фіскальної (бюджетно-податкової) політики можливе (залежно від цілей фінансової політики та ступеня впливу кризи на національну фінансову систему) через реалізацію:

1. Дискреційної фіскальної політики – свідомої маніпуляції урядовими витратами і доходами на підставі державних рішень з метою цілеспрямованого впливу на сукупний попит і реальний ВВП. Здійснюється двома шляхами:

- державними закупівлями (збільшення або зменшення);
- стягненням чистих податків (через податкові ставки і трансферти).

2. Автоматичної фіскальної політики – фіскальної політики, внаслідок реалізації якої бюджетний дефіцит та бюджетний профіцит виникають автоматично, внаслідок дії автоматичних стабілізаторів. Так, якщо податкові надходження коливаються в тому самому напрямі, що й ВВП, то дефіцити, які зазвичай автоматично з'являються під час спадів, допомагають подолати спад. І навпаки – бюджетні надлишки, які мають тенденцію автоматично з'являтися під час економічного піднесення, сприятимуть подоланню можливої інфляції [5, с.85].

3. Стабілізаційної фіскальної політики, яка може бути або стимулюючою (під час економічного спаду), або стримуючою (під час інфляції попиту). Основними заходами стимулюючої фіскальної політики є збільшення державних витрат, зменшення податків, одночасне збільшення державних витрат і зменшення податків.

Із застосуванням зазначених заходів сукупні витрати мають зрости, стимулюючи збільшення реального обсягу виробництва [6, с.104].

Якщо безпосередньою метою стабілізаційної фіскальної політики в період спаду є збільшення сукупних витрат, то в період інфляції попиту стабілізаційна фіскальна політика має бути націлена на обмеження зростання сукупних витрат. Відповідними мають бути й заходи стримуючої фіскальної політики: скорочення державних витрат; збільшення податків; одночасне зменшення державних витрат і збільшення видатків [7, с.140].

Оцінюючи досвід використання заходів стимулюючого характеру провідними зарубіжними країнами, можна виокремити такі інструменти державних фінансів:

- податкові (зниження ставок окремих податків; розширення податкових пільг, зміни в порядку нарахування податків і зборів);
- митні (множинні різноспрямовані зміни ставок митних зборів та акцизів);
- закупівлі для державних потреб (своєчасне розміщення державних замовлень, збільшення авансування, поширення принципів розміщення замовлень на поставку товарів для державних потреб на закупівлі суб'єктів природних монополій і державних компаній, установа преференцій для закупівель товарів національного виробника);
- бюджетні (субсидії на процентні ставки, надання державних гарантій, капіталізація спеціалізованих банків і фінансових інститутів розвитку для розширення кредитування реального сектора економіки, капіталізація окремих квазіструктур).

Отже, використання інструментів державних фінансів залежить від дискреційних заходів фіскальної політики, а також від фази економічного циклу. Наприклад, стимулююча фіскальна політика, збільшуючи державні витрати, може спрямовувати бюджет до дефіциту. Аналогічні наслідки виникають і під час циклічного падіння виробництва, в процесі якого відбувається автоматичне скорочення податкових надходжень і збільшення витрат, пов'язаних з трансфертними платежами. Стримуюча фіскальна політика та інфляційне зростання економіки викликають протилежні наслідки.

Сучасний стан економіки характеризується тенденціями циклічності та рецесійності, ускладнюється впливом глобальних волатильних факторів, що

потребує застосування комплексу регулюючих заходів, спрямованих на стабілізацію соціально-економічних процесів у державі. Підсиленню невизначеності сприяє також і дія суб'єктивних поведінкових факторів, які виражаються в схильності до різких коливань настроїв і поведінки економічних агентів на фінансових ринках. У результаті зростає значимість контрциклічного регулювання фінансів державою.

Отже, активне використання інструментів фіскальної політики можливе (залежно від цілей фінансової політики та ступеня впливу кризи на національну фінансову систему) через реалізацію дискреційної фіскальної політики, автоматичної фіскальної політики та стабілізаційної фіскальної політики. Здійснення аналізу контрциклічного впливу автоматичних фіскальних стабілізаторів та дискреційної політики уряду в Україні дає змогу оцінити обсяги фіскальних імпульсів, що спрямовуються урядом на коригування економічного циклу.

### Список використаних джерел :

1. Akerlof G. What Have We Learned: Macroeconomic Policy after the Crisis / G. Akerlof, O. Blanchard, D. Romer, J. Stiglitz (eds). Cambridge, Mass.: The MIT Press; International Monetary Fund, 2014. – 368 p.
2. Clarida R. The Science of Monetary Policy: A New Keynesian Perspective / R. Clarida, J. Gali, M. Gertler // Journal of Economic Literature. December 1999. –Vol. 37.– № 4. – P. 1661-1707.
3. Stiglitz J. Rethinking Macroeconomics: What Failed, and How to Repair It / J. Stiglitz // Journal of the European Economic Association. August 2011. Vol. 9. № 4. – P. 608-620.
4. Taylor J. B. Getting Back on Track: Macroeconomic Policy Lessons from the Financial Crisis / J. B. Taylor // Federal Reserve Bank of St. Louis Review. – May/June 2010. Vol. 9. № 3. P. 165-176.
5. Малиш Н.А. Макроекономіка : Навч. посібник / Н.А. Малиш – 2-ге вид., випр. – К, 2004. – 184 с.
6. Рожко О.Д. Використання інструментів державних фінансів у системі антикризового макропруденційного регулювання / О.Д. Рожко // Актуальні проблеми фінансової системи України. Матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф.: Черкаси, 6-7 травня 2014 р. Черкаси, 2014. С.103-105.
7. Отрошко О.В. Основи економічної теорії: макроекономічний аспект: Навч. посібник / О.В. Отрошко. К.: Знання, 2006. 222 с.

**Слатвінська Марина,**  
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів  
Одеський національний  
економічний університет

## **СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** індустриальні парки, інвестиції, інвестиційна діяльність, державне регулювання, податкове стимулювання.

**Marina Slatvinska,**  
Doctor of Economics Sciences, Professor, head of the finance department  
Odesa National economical University

## **PROMOTING THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE**

**Keywords:** industrial parks, investments, investment activities, state regulation, tax incentives.

В умовах сьогодення індустриальні парки стають невід'ємною частиною економічної системи і виступають як ефективний інструмент для стимулювання промислового виробництва, залучення інвестицій, зростання зайнятості населення та вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. Загалом їх функціонування дозволяє вирішувати низку проблем і запустити промислові потужності, стимулювати зростання суміжних галузей, розвиток людського капіталу та створення нових робочих місць. Наразі це є перспективним і економічно вигідним як у воєнний період, так і виступає пріоритетом повоєнного відновлення української економіки. Втім, як доводить досвід та емпіричні дослідження, лише мала частина проектів зі створення індустриальних парків вважається успішною.

Україна, як країна з великим потенціалом для розвитку промисловості та інновацій, активно розвиває індустриальні парки як один із способів стимулювання економічного зростання та залучення інвестицій. Проте, не дивлячись на певні досягнення, індустриальні парки в Україні стикаються з рядом проблем, що ускладнюють їхній розвиток та функціонування. Серед них є низка правових та економічних, організаційних та інституційних, техніко-технологічних та інформаційних факторів, які чинять вплив на розвиток індустриальних парків. Одним з ключових чинників негативного впливу є відсутність прагматичного та наукового підходу, аналізу чинного законодавства та розробки рекомендацій щодо його удосконалення з позиції підвищення дієвості регулювання в контексті стимулювання розвитку системи індустриальних парків. Окрім цього, діяльність індустриальних парків в Україні часто стикається з неоднозначністю у визначенні компетенції органів влади, а також відсутністю ефективних механізмів контролю за їхньою діяльністю, що потребує комплексного підходу та урахування сучасних викликів, потреб

розвитку економіки держави, а також активного впровадження міжнародного досвіду створення індустріальних парків.

Серед проблем розвитку індустріальних парків в Україні науковці виокремлюють [1]: недосконалу законодавчу базу, що сповільнює фінансування та інвестиційний аспект; низький рівень зацікавленості бізнесу у приєднанні до комплексу парку через нерозвиненість сфери в Україні; повільний розвиток парків, адже не у всіх використовуються сучасні технології; складна процедура реєстрації парку; необхідність залучення значних інвестицій для забезпечення роботи парку та недостатній рівень фінансування з боку держави; відсутність ефективної системи підтримки та співпраці між парками; недостатня увага до розвитку інноваційної екосистеми. Брак належної підтримки та стимулювання інноваційного середовища у парках обмежує здатність до розвитку новаторських ідей, досліджень та комерціалізації технологічних розробок.

Враховуючи виклики сьогодення та значні дисбаланси у розвитку окремих територій, що постраждали внаслідок військових дій та інфраструктура яких зазнала втрат, вважається за доцільне передбачити особливі умови щодо регулювання діяльності індустріальних парків та залучення ними інвестицій і загалом розвитку економіки держави. Це дозволить реалізувати функціональне призначення індустріальних парків щодо вирівнювання економічного розвитку регіонів та підвищення якості життя населення України, запровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць.

У цьому ключі пропонується: внести корективи до законодавчо-нормативної бази та дозволити органам місцевого самоврядування звільнити учасників індустріальних парків не лише від сплати земельного податку, а й від сплати транспортного податку; передбачити можливість органів місцевого самоврядування тих територій, які постраждали від війни, встановлювати ставки з єдиного податку для учасників індустріальних парків в розмірі, меншому за розмір цього податку, встановлений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування для певної категорії та групи суб'єктів господарювання, що сплачується на відповідній території; розробити законодавчі ініціативи щодо запровадження пільг (в частині зниження відсотку єдиного внеску, протягом дії воєнного стану та до 3 років після його завершення) для бізнесу, який працює у постраждалих від війни регіонах та є учасником індустріального парку й працює або працюватиме на таких територіях; звільнити від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих до них не лише для учасників індустріальних парків, а й для інших суб'єктів індустріального парку, якщо такі товари використовуються ними для облаштування цих індустріальних парків або для здійснення господарської діяльності у їх межах; скоротити регуляторні процедури і зменшити кількість перевірок; запровадити дієвий механізм страхування інвестицій від воєнних ризиків (де гарантом для приватних інвестицій в ІІ на територіях, які постраждали від війни є держава або органи місцевого самоврядування); в частині організаційно-технологічних заходів для

учасників індустріальних парків передбачити спрощення реєстрації ІІ; розробити систему фінансових винагород для учасників індустріальних парків, яка б стимулювала їх брати участь у відновленні фінансової спроможності держави; застосовувати чинну процедуру надання керуючим компаніям та ініціаторам створення – суб'єктам господарювання безвідсоткових кредитів (позик), цільового фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків; звільнення від екологічного податку на період військового стану; здійснення заходів з надання підтримки для релокації підприємств в індустріальні парки; зниження тарифів на комунальні послуги; створити інформаційно-аналітичну систему моніторингу статистичних та адміністративних показників розвитку індустріальних парків з метою забезпечення прозорості; безкоштовне приєднання до інженерних мереж за рахунок інвестиційної складової тарифу; спрощення регуляторних процедур та формування єдиного вікна; надання консультативної допомоги та підтримки органами місцевого самоврядування учасникам індустріального парку та керуючій компанії в питаннях залучення інвестиційних ресурсів, міжнародної технічної допомоги для відновлення зруйнованого майна та інфраструктури регіонів і громад; зміцнення співпраці з Агенціями регіонального розвитку, ОДА/ОВА та органами місцевого самоврядування для формування кращого бізнес-клімату для інвесторів; гарантоване обладнання інфраструктури та транспортних шляхів (облаштування доріг, водопровід, газопровід); спрощення процедури узгодження переліку товарів, які ініціатор створення, керуюча компанія або учасник індустріального парку хочуть ввезти без сплати мита; запровадження стимулів для реінвестування у промисловість та на науку - 200,0 % амортизація необоротних активів виробничого та наукового призначення для підприємств індустріальних парків; забезпечення прозорості в реалізації положень законодавства про індустріальні парки у частині держпідтримки; усунення бар'єрів і створення додаткових стимулів для тих, хто готовий вкладати кошти у виробничі проекти.

Крім того, варто визначити виключний перелік критеріїв до учасників індустріальних парків, що мають право на застосування стимулюючих особливостей оподаткування (мінімальна кількість робочих місць, види діяльності, середня заробітна плата по підприємству).

Такі пропозиції лежать в площині Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки щодо пріоритетних цілей - розвиток економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні; прискорення економічного зростання регіонів та територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку тощо. І знаходяться в рамках стратегічної цілі ІІ «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» та не суперечать «Стратегія розвитку індустріальних парків на 2023–2030 роки» [2].

Індустріальні парки відіграють важливу роль у забезпеченні інноваційної діяльності підприємств та залученні інвестицій в економіку України. Вони створюють сприятливе середовище для розвитку технологій, сприяють обміну досвідом і співпраці між підприємствами. Заходи, такі як оновлення законодавства, підтримка фінансування, спрощення процедур та розвиток

партнерства, є важливими для покращення функціонування парків. Все це сприятиме залученню інвестицій, розвитку інноваційних проєктів та підтримці сталого економічного зростання в Україні.

### Список використаних джерел:

1. Огренич Ю.О, Кармазіна В.С Роль технологічних та індустріальних парків у забезпеченні інноваційної діяльності підприємств і залучення інвестицій в економіку України. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка». Випуск 16, 2023. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/376/353>

2. Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023–2030 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 № 176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-p#Text>

**Сова Олена,**

к.е.н., доц.,

Інститут демографії та проблем якості життя  
Національної академії наук України

## **ФАКТОРИ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** безпека, соціальні відносини, громадянська активність, демографічні проблеми, економічний розвиток, суспільство.

**Olena Sova,**

PhD in Economics, Assistant Prof.,

Institute for Demography and Life Quality Problems of the  
National Academy of Sciences of Ukraine

## **FACTORS OF UKRAINE'S SOCIETAL PROGRESS**

**Keywords:** security, social relations, civic engagement, demographic challenges, economic development, society.

У сучасному світі динаміка соціально-економічних процесів є ключовим фактором, що визначає розвиток країни та добробут її громадян. Різноманітні аспекти, такі як рівень доходів, зайнятість, прозорість державного управління, доступ до освіти та охорони здоров'я, відображають складні взаємозв'язки в суспільстві. Аналіз кількісних і якісних показників допомагає зрозуміти його потенціал, виявити проблемні аспекти та розглянути можливості для подальшого зміцнення людського капіталу.

Громадянська активність відображає рівень свідомості, зацікавленості та відповідальності громадян перед своєю країною та спільнотою, сприяє зміцненню демократії, розвитку громадянського суспільства та покращенню якості життя. Важливою складовою громадянської активності є участь зацікавлених осіб у прийнятті публічних рішень, залучення до дебатів і формування громадської думки з метою підтримки ціннісних орієнтирів у суспільстві. Проте рівень поінформованості мешканців про перелік запланованих місцевих проєктів залишається низьким.

Ризики воєнного стану в Україні помітно впливають на всі сфери життєдіяльності суспільства, включаючи економіку, безпеку, соціальні відносини та культурний розвиток. Нерівність у доступі мешканців до суспільних послуг на певних територіях України (наприклад, ТОТ) поглиблює соціальний дисбаланс й обмежує можливості розвитку кожного індивіда. Території навколо метрополій швидко забудовують, зростає чисельність населення, яке нерідко не забезпечено необхідними соціальними послугами. Типовою в українських реаліях є ситуація, коли плани з розбудови соціальної інфраструктури в нових житлових комплексах залишаються на папері [1, с. 147].

Підвищений рівень стресу й тривоги чинить вплив на якість життя та працездатність громадян. Крім того, військові дії спонукають фізичних та юридичних осіб спрямовувати свої ресурси на потреби збройних сил України, що може відволікати увагу від фінансування соціальних та екологічних проєктів. Наявність тіньової економіки та низький рівень захищеності прав власності ускладнюють ефективне функціонування бізнесу та погіршують інвестиційний клімат в країні.

Зважаючи на вищезгадане, можна виокремити такі проблемні питання сучасного етапу розвитку українського суспільства, розв'язання яких стане основою для прогресивного руху:

1. Диференціація нерівності розподілу доходів населення. Офіційна статистика свідчить про доволі помірний, відповідний європейським стандартам, ступінь нерівності, а в дійсності українські дослідники переконані в тому, що населення дуже розшароване. Це явище може мати різні причини, такі як рівень освіти та кваліфікації, доступ до робочих місць і можливостей для розвитку кар'єри, наявність власності та інше. За даними соціологічного моніторингу з'ясовано, що в лютому 2023 року середній бал показника «ставлення українців до ситуації нерівності доходів» становив 4,18 при максимумі 10 (проти 4,5 у 2019 році). Тобто інтенсивність відчуття роздратування серед українців, яка і в довоєнний час була доволі помірною, за рік війни стала ще меншою [2].

2. Адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО). В умовах затяжної війни строки перебування громадян в статусі ВПО збільшуються і серед переселенців зростає частка тих, хто не планує повертатися до місць попереднього проживання і надалі будуватиме своє життя в новому місці [3]. Перед територіальними громадами постає завдання забезпечення психологічної підтримки, допомоги домогосподарствам у пошуку житла та працевлаштуванні. Через збільшення числа мешканців додаткового фінансування потребуватимуть місцеві системи охорони здоров'я та освіти, модернізація інфраструктури певних регіонів.

3. Безробіття. Розрахований за методикою Міжнародної організації праці рівень безробіття в Україні в 2023 році сягнув 19%. Це майже в два рази більше, ніж було в довоєнному 2021 році (10,3%). Важливими кроками підвищення трудового потенціалу населення є розвиток системи освіти, яка б відповідала потребам ринку праці та забезпечувала кваліфікованою робочою силою, а також створення механізмів співпраці між навчальними закладами та підприємствами. Оскільки за межами Батьківщини знаходиться майже 6,5 млн українців, потрібно активніше впроваджувати програми, що сприятимуть їхньому поверненню додому через надання соціальних пільг, розвиток можливостей для бізнесу, а також забезпечення правового захисту.

Результати опитувань підприємств свідчать про відновлення попиту на робочу силу в 2023 році, хоча загалом очікування щодо нарощування зайнятості залишалися стриманими, а зростання кількості працівників має місце лише в торгівлі та сфері послуг [4]. Структурні зміни та посилення диспропорцій на ринку праці посилюються через брак кваліфікованих

спеціалістів, мобілізацію, скорочення зайнятості серед пенсіонерів і жінок. Триває відчутне зниження економічної активності населення (табл. 1).

Таблиця 1

Економічна активність домогосподарств України, 2021-2023 рр., % [4]

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
Зайняті	58	49,2	46,4
Неактивні (поза робочою силою)	36	39,7	44,5
Безробітні	6	11,1	9,1

Попит на робочу силу надалі зростатиме, особливо при підвищенні адаптивності до безпекових ризиків. Це сприятиме деякому зниженню рівня безробіття, але він не знизиться до порогового природнього значення через довгострокові наслідки війни.

4. Неefективний публічний менеджмент. Організація роботи державних інститутів, органів влади має спрямовуватися на розробку довгострокових стратегій розвитку, визначення пріоритетних напрямків повоєнного відновлення країни та подолання наслідків війни в короткостроковому періоді. Потребують вдосконалення механізми взаємодії та комунікації між державними органами та громадськістю, забезпечення відкритості в діяльності всіх інституцій. Корупційні схеми та недоліки в антикорупційній політиці знижують довіру суспільства до влади. Оновлення законодавства з врахуванням міжнародного досвіду, підвищення прозорості державних процесів і зміцнення механізмів контролю та відповідальності влади сприятимуть розвитку демократії та громадянського суспільства.

Наявна ситуація потребує комплексного підходу та ефективних кроків представників органів влади для подолання викликів, зокрема забезпечення національної безпеки, відновлення економічної стабільності, соціального прогресу та динамічного розвитку громадянського суспільства.

### Список використаних джерел:

1. Заяць Т., Романюк С., Краєвська Г., Дяконенко О., Сова О. Пріоритетні напрями формування спроможних територіальних громад в Україні. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 10, No 1. P. 135-164. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.01.06>

2. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред Є. Головахи, С. Makeєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с. С. 126. URL: [https://isnasu.org.ua/assets/files/books/2023/Makeet\\_Ukr\\_suspilstvo\\_2023.pdf](https://isnasu.org.ua/assets/files/books/2023/Makeet_Ukr_suspilstvo_2023.pdf)

3. Малиновська О.М., Яценко Л.Д. Соціальні наслідки вимушеного внутрішнього переміщення населення в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-07-01>

4. Національний банк України. Інфляційний звіт, січень 2024 р. С. 19. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2024-roku>

**Терещенко Ганна,**  
канд. екон. наук, с.н.с.,  
ДНУ «Інститут освітньої аналітики»  
**Дмитренко Тетяна,**  
канд. екон. наук,  
ДННУ «Академія фінансового управління»

## **ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ НА КРИПТОРИНКУ**

**Ключові слова:** фінансова освіта, фінансова грамотність, цифрова грамотність, кібербезпека, кібергігієна, крипторинки, альтернативні фінанси, віртуальні активи.

*Hanna Tereshchenko*  
Ph. D. (Economics),  
SSI «Institute of Educational Analytics»  
**Tetiana Dmytrenko**  
Ph. D. (Economics),  
Academy of Financial Management

## **INCREASING FINANCIAL AND DIGITAL LITERACY AS A FACTOR OF RISKS REDUCTION IN THE CRYPTO MARKET**

**Keywords:** financial education, financial literacy, digital literacy, cyber security, cyber hygiene, crypto market, alternative finance, virtual assets.

Прискорення розвитку цифрових технологій виявило невідповідність громадян до життєдіяльності в цифровій реальності, що підтверджується фактами залучення населення до шахрайських схем на ринку віртуальних активів. Адаже відсутність фінансової грамотності не зупиняє людей у прийнятті рішення про здійснення криптотрансакцій та інвестицій в сумнівні віртуальні активи.

Основною проблемою в Україні в окресленій галузі залишається низький рівень фінансової грамотності й обізнаності споживачів фінансових та інвестиційних послуг щодо захисту своїх прав та інвестицій від шахраїв. Їм бракує знань про альтернативні фінанси, які відносяться до фінансових каналів, процесів та інструментів, що виникли поза традиційною фінансовою системою. Ризики потрапити до шахрайських схем з криптовалютою посилюються нерегульованістю крипторинку в Україні. Суттєвою проблемою, зокрема, є відсутність ліцензування діяльності фінансово-інвестиційних консультантів. Більшість таких «консультантів» не мають нічого спільного з цивілізованим ринком, і втягують необізнаних громадян до шахрайських схем (фінансових пірамід, схем відмивання коштів, фінансування злочинних операцій тощо). У той же час європейське законодавство передбачає ліцензування фінансово-інвестиційних консультантів, що посилює їхню відповідальність перед споживачами фінансово-інвестиційних послуг.

Так, поряд із необхідністю імплементації стандартів ЄС щодо урегулювання діяльності крипторинку для українських державних регуляторів (центральных органів виконавчої влади) актуальним є розвиток програм фінансової та цифрової грамотності, у т. ч. із питань кібербезпеки.

Здійснення трансакцій на ринку віртуальних активів (криптовалюти) передбачає для учасників поєднання навичок фінансової й цифрової грамотності. Тож нагальним питанням є фінансова та цифрова інклюзія населення.

За останні роки альтернативні фінанси переросли в чималу світову галузь, але в більшості пересічних громадян відсутні знання про цю сферу діяльності. Інвестори часто стають жертвами шахраїв, які під виглядом інвестиційних проєктів обкрадають вкладників, пропонуючи єдиний варіант оплати через криптогаманці, тимчасом як відслідкувати платежі через них і встановити, куди саме було переказано кошти, для недосвідчених осіб практично неможливо.

До прикладу, з початку 2021 р. близько 46 тис. осіб повідомили про втрату криптовалюти на суму понад 1 млрд дол. США через шахрайство – це приблизно один із кожних чотирьох втрачених доларів, більше, ніж будь-який інший спосіб оплати. Найпопулярнішими криптовалютами, якими люди платили шахраям, були Bitcoin (70 %), Tether (10 %) та Ethereum (9 %). За словами майже половини тих, хто повідомив про втрату криптовалюти через шахрайство у 2021 р., усе починалося з реклами, публікації чи повідомлення в соціальних мережах (Instagram – 32 %, Facebook – 26, WhatsApp – 9 і Telegram – 7 %). Зареєстровані збитки мають тенденцію до збільшення [1].

Слід також наголосити, що в Україні проблема низької фінансової й цифрової грамотності загострюється в умовах широкомасштабної збройної агресії росії проти України, коли громадян «наосліп» залучають до злочинних схем фінансування тероризму. Наразі існує понад 600 криптовалютних платформ, що діють у межах юрисдикцій рф і білорусі або принаймні пов'язані з ними. Крім того, росія має напрочуд велику кількість підтверджених незаконних утворень, таких як сервіс обміну криптовалют BTC-e/WEX; довготривало діючий маркет Hydra в темній мережі Darknet, сервери якої тільки в квітні минулого року були арештовані німецькою поліцією; десятки «пірамідних» схем, як-от PRIZM; найбільші атаки програм-вимагачів та інші кіберзлочини, котрі експерти вважають діяльністю, що частково спонсорується державою [2]. Як приклад такої підтвердженої незаконної діяльності можна навести діяльність російського неліцензованого провайдера послуг, пов'язану з обігом віртуальних активів, Konvert.im, близько 70 % трансакцій котрого мають мітки щодо походження коштів, які надходять із нещодавно санкціонованого Hydra Darknet Marketplace.

Держфінмоніторингом спільно з командою Мінцифри, а також із ключовими криптоекспертами України проведено роботу щодо ідентифікації переліку російських криптообмінників, які пов'язані з російськими підсанкційними банками, із метою обходження санкцій і виведення капіталу в інші юрисдикції [3].

Департамент кіберполіції Національної поліції України має вагомі докази того, що в рф зростає кількість криптовалютних операторів (постачальників

послуг віртуальних активів), які допомагають конвертувати гроші, що зберігаються у фінансових установах під санкціями, у криптоактиви з метою виведення капіталу з російської федерації та обходження санкцій Європейського Союзу й окремих держав.

Також є факти залучення підлітків до шахрайських схем із використанням криптоактивів. Таких схем досить багато, серед основних – шахрайство в соціальних мережах, шахрайства соціальної інженерії, афери під час обміну криптовалюти, шахрайство з використанням розсилок електронною поштою, шахрайство з ICO (Initial Coin Offering – первинне розміщення токенів), шахрайські криптоінвестиційні фонди, шахрайство в хмарному майнінгу (щодо підтримки роботи мережі біткоїна чи іншої криптовалюти за винагороду у вигляді токенів) [4].

Зазначене дає підстави стверджувати, що для підвищення фінансової й цифрової грамотності доцільно розпочинати вже зі школи. На нашу думку, доцільно запровадити курс для учнів 5–9-х класів базової середньої освіти, спрямований на вивчення особливостей крипторинку, напрямів інвестування в криптоактиви, шляхів оцінки інвестиційних ризиків, методів захисту від шахрайства, що в результаті допоможе здобути базові знання про альтернативні фінанси. Імплементация в освітній процес закладів загальної середньої освіти України навчального курсу із фінансової грамотності, цифрових компетентностей і кібербезпеки допоможе учням: критично й системно мислити під час прийняття фінансових та інвестиційних рішень, що забезпечить майбутній добробут і фінансову стійкість домогосподарства; розв'язувати проблеми широкого спектра із застосуванням різних цифрових технологій; оцінювати ризики роботи в кіберпросторі, широко використовуючи навички з кібербезпеки, набуті під час проходження курсу; підвищувати рівень отриманих знань у дорослому житті в контексті розвитку освіти впродовж життя. Окремо варто підкреслити, що необхідним є і забезпечення освіти дорослих у цій сфері.

Підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності забезпечить зниження ризиків розвитку шахрайських (злочинних) схем на крипторинку.

### Список використаних джерел

1. Fletcher E. Data Spotlight: Reports show scammers cashing in on crypto craze. Federal Trade Commission. 2022. URL: <https://www.ftc.gov/news-events/data-visualizations/data-spotlight/2022/06/reports-show-scammers-cashing-crypto-craze>.
2. Global Ledger Protocol: Digital assets tracking and AML Compliance. *Global Ledger Protocol*. 2021. URL: <https://glprotocol.com/>.
3. Щодо міжвідомчої координації системи фінансового моніторингу / Державна служба фінансового моніторингу України. 2022. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-mizhvidomchoji-koordinaczi-sistemi-finansovogo-monitoringu.html>.
4. Стадник М. Популярні шахрайські схеми з криптовалютою. Як уберегти свою інвестицію. *Вісник МСФЗ*. 2021. № 8. URL: [https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine\\_article/FZ002526](https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ002526).

**Тропіна Валентина,**  
доктор економ. наук, професор,  
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

## **ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Ключові слова:** інновації; інноваційна співпраця; інноваційний простір; міжнародна інтеграція; Європейський союз

**Valentyna Tropina**  
Doctor of Economics, Professor  
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

## **INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES**

**Keywords:** innovation; innovation cooperation; innovation space; international integration; European Union

В умовах глобалізації та посилення конкуренції між країнами інноваційний розвиток стає ключовим фактором забезпечення стійкості та конкурентоспроможності країни на світовій арені. Україна прагне до інтеграції в європейський економічний простір, який надає унікальні можливості для обміну знаннями, технологіями та інноваціями. Інтеграція до Європейського Союзу спонукає країну до прийняття нових стандартів та технологічного розвитку. Інноваційні технології можуть збільшити економічне різноманіття країни, сприяючи диверсифікації економіки. Розвиток інноваційних секторів зменшують залежність від традиційних галузей, що є важливим питанням для стабільного та сталого розвитку. Інноваційні зміни не лише сприяють економічному зростанню, але й можуть суттєво покращити якість життя населення. Розвиток нових технологій у медицині, освіті та соціальній сфері призводить до значних позитивних змін у суспільстві. Інноваційні підходи дозволяють більш ефективно управляти ресурсами. В умовах обмеженості ресурсів, інновації стають інструментом покращення їх використання, що особливо актуально для країн, які перебувають у процесі структурних змін.

Значення інновацій зростає через посилення їхнього впливу на глобальний соціально-економічний розвиток. Про це йдеться у дослідженнях відомих міжнародних та міжурядових організацій. Починаючи з 2022 р. збільшується кількість публікацій, головна тема яких – вплив повномасштабного російського вторгнення в Україну на інноваційне середовище країни та обґрунтування тези: інноваційний розвиток економіки України є ключовим напрямом економічної політики та інструментом повоєнної відбудови економіки України.

Незважаючи на досить велику кількість змістовних наукових праць та аналітичних матеріалів із досліджуваної проблеми, слід зазначити, що питання інноваційної співпраці України з ЄС залишається актуальним, що зумовлено новими глобальними викликами і загрозами, у тому числі і повномасштабною агресією РФ проти України, і потребує подальших наукових розвідок.

Важливість європейської інтеграції для інноваційного розвитку України є значною, оскільки цей процес може суттєво посилити інноваційну спроможність України в різних секторах. Інтеграція з Європейським Союзом

відкриває Україні доступ до одного з найбільших ринків у світі. Це заохочує український бізнес впроваджувати інновації та адаптувати свої продукти та послуги до стандартів ЄС, які часто є високими та вимагають складних технологічних рішень. Крім того, європейська інтеграція може залучити більше іноземних інвестицій, у тому числі з країн-членів ЄС, що має вирішальне значення для інноваційних проєктів. До того ж, Україна може отримати право на участь у різних програмах фінансування ЄС, спрямованих на підтримку досліджень та інновацій, таких як Horizon Europe (2021) [1]. Тісніші зв'язки з ЄС сприяють обміну технологіями та ноу-хау. Українські компанії та науково-дослідні установи можуть брати участь у спільних проєктах з європейськими партнерами, отримуючи вигоду від спільного досвіду та передових технологій. Інтеграція сприяє також співпраці у сфері освіти та досліджень. Українські студенти та дослідники отримують кращий доступ до європейських університетів та дослідницьких центрів, що призводить до обміну знаннями та розвитку кваліфікованої робочої сили, яка може стимулювати інновації вдома. Європейська інтеграція часто вимагає гармонізації законів та нормативно-правових актів зі стандартами ЄС. Цей процес може призвести до створення більш сприятливого правового середовища для інновацій, включаючи кращий захист інтелектуальної власності, що має вирішальне значення для стимулювання креативності та технологічного прогресу. Належність до європейського співтовариства дозволяє Україні отримати доступ до розгалуженої мережі інноваторів, підприємців та експертів. Ця мережа сприяє обміну інформацією, кращими практиками та можливостями для співпраці, що є життєво важливими для інновацій. Ознайомлення з європейськими культурними та соціальними нормами також може вплинути на інноваційне мислення. Це сприяє створенню більш відкритого, різноманітного та творчого середовища, яке сприяє інноваціям.

Хоча європейська інтеграція відкриває багато можливостей для інновацій, вона також ставить перед українським бізнесом певні виклики. Українським підприємствам та установам, доведеться суттєво адаптувати свою діяльність та стратегії, щоб конкурувати на європейському ринку. Цей процес сам по собі може стимулювати інновації, оскільки вимагає нових рішень і підходів. Таким чином, європейська інтеграція є важливою для інноваційного розвитку України, оскільки вона забезпечує доступ до нових ринків, інвестицій, технологій та знань. Вона також заохочує вдосконалення нормативно-правової бази та сприяє розвитку культури інновацій через різноманітні обміни та співпрацю. Однак для того, щоб повною мірою скористатися цими перевагами, необхідно адаптуватися та подолати певні виклики. Суттєвою проблемою, яка впливає на здатність України до технологічного та економічного розвитку, є недостатнє фінансування та інвестиції в інновації в країні. Витрати на R&D в Україні у 2021 р. становили 0,41% від ВВП [2], що значно нижче, ніж в інших економічно розвинених країнах, серед яких лідирує Ізраїль з показником 5,44% [3]. Ця проблема зумовлена кількома факторами: економічні обмеження, обмежена державна підтримка, схильність інвесторів до ризику, відсутність науково-дослідницької інфраструктури, труднощі з доступом до капіталу недостатньо розвинена інноваційна екосистема.

Для вирішення цих проблем слід докласти зусиль у різних сферах: покращення регуляторного та бізнес-середовища, адже створення більш

стабільного та прозорого бізнес-середовища може залучити більше інвесторів; збільшення державних інвестицій, адже уряд може виділяти більше ресурсів на науково-дослідні роботи та інновації; розвиток інфраструктури, адже інвестиції в сучасні науково-дослідні установи та технологічні парки можуть забезпечити необхідну базу для інновацій; сприяння державно-приватному партнерству, адже співпраця між урядом, науковими колами та приватним сектором може призвести до більш ефективних інноваційних стратегій; заохочення венчурного капіталу та ангельського інвестування, адже розвиток сектору венчурного капіталу та мереж ангельських інвесторів для забезпечення необхідного фінансування для стартапів; збереження інтелектуального капіталу країни.

Розвиток інновацій в Україні в контексті євроінтеграції може бути сфокусовано на кількох ключових напрямках. Вони включають в себе структурні зміни в економіці, підтримку інноваційних стартапів, розвиток наукових досліджень, адаптацію до європейських стандартів і активну участь у міжнародних дослідницьких програмах. Розвиток інновацій в Україні має бути комплексним, охоплюючи не лише економічні та технологічні аспекти, а й освіту, науку, культуру та законодавчу базу. Стратегія має бути гнучкою, щоб адаптуватися до мінливих умов і потреб ринку.

Отже, шлях України до інноваційного розвитку в контексті європейської інтеграції – це шлях балансування між можливостями та викликами. Країна зіткнулася зі значними політичними та економічними викликами, зумовленими повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну. Достатньо повільно відбувається процес приведення нормативно-правової бази України у відповідність до стандартів ЄС. Конкурентним і складним є доступ до європейських фондів, значною проблемою є «відтік мізків» та еміграція кваліфікованих фахівців, корупція та бюрократія, технологічний розрив з більш розвиненими країнами ЄС.

Щоб подолати ці виклики та скористатися перспективами, Україна повинна, зміцнити політичну та економічну стабільність, продовжувати реформування нормативно-правової бази відповідно до стандартів ЄС, інвестувати в розвиток інфраструктури, особливо в технології та цифровізацію, удосконалити механізми доступу до європейського фінансування та підтримки, розробити стратегії утримання та залучення талантів, боротися з корупцією та зменшувати бюрократичні бар'єри, зосередитися на подоланні технологічного розриву через партнерства та інвестиції, підготувати свій бізнес до конкуренції на європейському ринку шляхом підвищення якості та впровадження інновацій.

### Список використаних джерел

1. Horizon Europe (2021). Retrieved from <https://ms.nauka.gov.ua/portal/gorizont-ievropa/>.
2. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України (2020). Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Official website of the United Nations Economic Commission for Europe (2022). Retrieved from <https://unece.org/>.

**Харабара Віолетта**

кандидат економічних наук, доцент,  
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

## **ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ОБЛІГАЦІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ**

**Ключові слова:** зелене фінансування; зелені облигації; післявоєнна відбудова

**Violetta Kharabara**

PhD in Economics, Associate professor  
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

## **PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN BOND FINANCING**

**Keywords:** green financing; green bonds; post-war reconstruction

Віднині 796 днів Україна веде героїчну боротьбу з широкомасштабним вторгненням російської армії, зазнаючи щоденних людських та матеріальних втрат. Збитки, завдані доквіллю, є безпрецедентними. Після перемоги постане завдання масштабного відновлення: промисловості, енергетики, закладів охорони здоров'я та освіти, житла та інфраструктури, а також доквілля. Поглиблена модернізація економіки потребуватиме значних фінансових ресурсів та нових бізнес-рішень, орієнтованих не лише на отримання прибутку, але й на досягнення соціальних та екологічних цілей, тобто на інвестиції у сталий розвиток. Фінансовий ринок може допомогти досягнути цих цілей, направляючи фінансові потоки до проектів, які підтримують зменшення викидів вуглецю: від громадського транспорту до джерел відновлювальної енергії. Окрім традиційного банківського кредитування та корпоративного фінансування, альтернативним джерелом фінансування є емісія зелених облигацій [2].

Зелена облигація відрізняється від звичайної через зобов'язання використовувати зібрані кошти виключно для фінансування або рефінансування зелених проектів, активів або господарської діяльності. Подібно до інших облигацій, зелена облигація - це фінансовий інструмент з фіксованим доходом для залучення капіталу від інвесторів через ринок боргового капіталу [3]. Світовий Банк визначає зелену облигацію як борговий цінний папір, що випускається для залучення капіталу спеціально для підтримки екологічних проектів чи проектів, пов'язаних зі зміною клімату [1].

Науковці погоджуються із трактуванням зелених облигацій як боргових інвестицій, за допомогою яких емітенти позичають кошти на певний період за фіксованою чи змінною процентною ставкою з метою фінансування екологічних проектів чи заходів [4].

Виходячи з вищезазначеного, можна зауважити, що зелені облігації - це цінні папери, кошти від розміщення яких спрямовуються на фінансування проектів, що відповідають принципам сталого розвитку.

Зелені облігації є ефективним інструментом для залучення інвестицій у проекти зеленого будівництва, відновлювальної енергетики та інфраструктури сталого розвитку. Їх випуск дозволяє компаніям та урядам залучати кошти на сприяння екологічним ініціативам, що сприяють зменшенню викидів парникових газів та покращенню стану навколишнього середовища. Зелені облігації стають все більш популярними серед інвесторів, які прагнуть не лише отримати фінансовий прибуток, але й сприяти сталому розвитку суспільства.

Глобальні тенденції на ринку “зелених” облігацій протягом останніх років виявилися неоднозначними, адже їм довелося зіткнутися з низкою викликів, пов'язаних з геополітичною невизначеністю, інфляційним тиском та зростаючими процентними ставками. За даними BloombergNEF, у 2023 році обсяг випуску зелених облігацій досяг рекордних \$1.2 трлн, що на 42% більше, ніж у 2022 році. Головні покупці зелених облігацій розміщені в США, Японії, Європі.

До інвестування в зелені облігації все активніше долучаються нові групи інвесторів, такі як роздрібні інвестори та інвестиційні фонди, що свідчить про зростання популярності та довіри до цього інструменту.

В Україні ринок зелених облігацій перебуває на початковій стадії розвитку, проте вже демонструє значний потенціал. Війна завдала Україні жахливих руйнувань, але водночас вона відкриває вікно можливостей для створення кращого майбутнього. Використання інструментів "зеленого" фінансування, таких як зелені облігації, може стати ключовим фактором на шляху до відбудови стійкої, інклюзивної та екологічно відповідальної економіки України. Випуск зелених облігацій може стати потужним інструментом для післявоєнної відбудови та модернізації країни, сприяючи не лише економічному зростанню, але й покращенню довкілля та соціальному добробуту.

Перевагами використання зелених облігацій для післявоєнної відбудови:

- зелені облігації можуть бути спрямовані на фінансування проектів з модернізації енергетичної інфраструктури, транспортної системи, будівель та інших об'єктів, сприяючи їх екологічності та енергоефективності;
- інвестування в “зелені” проекти стимулює розвиток нових галузей економіки та створює нові робочі місця, що сприяє покращенню соціально-економічного становища населення.
- “зелені” проекти сприяють зменшенню викидів парникових газів, покращенню якості повітря та води, а також збереженню природних ресурсів, що є критично важливим для післявоєнної відбудови України;
- використання зелених облігацій демонструє прихильність України принципам сталого розвитку та підвищує її імідж на міжнародній арені, що може сприяти залученню додаткових інвестицій.

Важливо зазначити, що для успішного використання зелених облігацій для післявоєнної відбудови України необхідні:

- розробка чіткої стратегії розвитку ринку зелених облігацій з визначенням пріоритетних напрямків інвестування та механізмів залучення коштів;
- створення прозорого та сприятливого законодавчого та регуляторного середовища, яке стимулюватиме випуск та інвестування в зелені облігації;
- створення ефективної інфраструктури для оцінки та сертифікації “зелених” проектів, а також забезпечення доступу до інформації про “зелені” інвестиції;
- проведення інформаційних кампаній та освітніх програм для популяризації зелених облігацій серед потенційних інвесторів та емітентів.

Беззаперечно зелені облігації мають значний потенціал стати потужним інструментом для післявоєнної відбудови та модернізації України. Їх використання може сприяти не лише економічному зростанню, але й покращенню довкілля та соціальному добробуту, а також допомогти Україні стати лідером у сфері сталого розвитку. Важливо, щоб всі зацікавлені сторони - уряд, бізнес, громадськість та міжнародні партнери - об'єднали зусилля для розвитку ринку зелених облігацій в Україні та максимально використали його потенціал для створення кращого майбутнього для країни.

#### Список використаних джерел:

1. Кондрат І.Ю., Ярошевич Н.Б. Зелені облігації, як інструмент фінансування проектів екологічного спрямування: досвід для України. Наукові перспективи. 2022. №10(28). Сс. 142-152. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2777/2790>
2. Зінчинко О.А. Світові тренди “зеленого” інвестування. Економічний простір. 2022. №177. Сс. 31-34. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1049/1013>
3. OECD (2017), Mobilising Bond Markets for a Low-Carbon Transition, Green Finance and Investment, OECD Publishing, Paris. URL: [https://www.oecdlibrary.org/environment/mobilising-bond-markets-for-a-low-carbon-transition\\_9789264272323-en](https://www.oecdlibrary.org/environment/mobilising-bond-markets-for-a-low-carbon-transition_9789264272323-en)
4. Chygryn, O. et.al. Green Bonds like the Incentive Instrument for Cleaner Production at the Government and Corporate Levels: Experience from EU to Ukraine. Journal of Environmental Management and Tourism, [S.l.], v. 9, n. 7, p. 1443-1456, mar. 2019. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/2738>

**Чеберяко Оксана,**

доктор історичних наук, кандидат економічних наук, професор  
Київський національний університет ім. Т. Шевченка /  
Національна академія Служби Безпеки України

**Герус Дарія,**

здобувач першого рівня вищої освіти  
Київський національний університет ім. Т. Шевченка

## БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ЗАГРОЗИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

**Ключові слова:** бюджетна система; бюджетна безпека; державні фінанси; загрози; напрями зміцнення

**Oksana Cheberyako,**

Doctor of Historical Sciences, PhD in Economics, Professor  
Taras Shevchenko National University of Kyiv / National Academy of the Security  
Service of Ukraine

**Dariia Herus,**

Applicant for the First Level of Higher Education  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## BUDGET SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF A LARGE- SCALE WAR: THREATS AND DIRECTIONS OF ITS STRENGTHENING

**Key words:** budget system; budget security; public finance; threats; directions of strengthening.

Широкомасштабна війна має значний вплив на бюджетні процеси та фінансову систему. В умовах нових викликів, бюджетна система стає ключовим інструментом для забезпечення фінансової стійкості та виконання стратегічних завдань держави. Військові видатки, реконструкція постраждалих територій, соціальна підтримка громадян та інші непередбачені видатки вимагають ефективного управління державним та місцевими бюджетами і вдосконалення механізму фінансової безпеки.

Бюджетна безпека є критично важливою складовою економічної та фінансової безпеки держави; це умова, яка забезпечує платоспроможність держави шляхом збалансованості доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, а також ефективного використання бюджетних коштів. Вона визначається як здатність країни ефективно управляти фінансовими ресурсами та забезпечувати стабільність фінансової системи в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів.

У 2024 році основні складнощі будуть зосереджені, насамперед, у сфері управління дефіцитом державного бюджету, державним боргом, діяльності позабюджетних фондів сектору державного управління, що вимагатиме

покращення механізмів управління бюджетними коштами та інструментів формування доходів бюджету. Події 2000-2023 років в політиці та економіці стали деструктивними факторами, які підірвали стабільність економіки України в цілому і фінансової системи держави зокрема. Оскільки бюджетна система є відображенням соціально-економічних процесів у державі у мирний час, її показники відзначаються високою волатильністю та непередбачуваністю динаміки. Це вимагає нових підходів до аналізу стану та розвитку бюджетної системи, враховуючи якісно різні важелі впливу на стан бюджетної безпеки [5].

Від початку повномасштабної війни, уряд України вкладає величезні ресурси у проведення військових операцій проти агресора та фінансування соціально-економічних потреб країни. З лютого 2022 року видатки державного бюджету та розмір бюджетного дефіциту відображають збільшення частки коштів, спрямованих на військові потреби, та переорієнтацію фінансування у першу чергу на військові цілі.

У державних фінансів України з 2022 року окреслилися такі тенденції:

- суттєве зростання загальних видатків державного бюджету (41,5% реального зростання) та частки фінансування з бюджету сектору безпеки і оборони;
- номінальне зменшення бюджетних надходжень через звуження економічної діяльності та надання податкових пільг українському бізнесу;
- активне залучення державних позик та зростання державного боргу з метою компенсації втрати податкових надходжень внаслідок збільшення державних витрат;
- надання грантової та кредитної підтримки зовнішніми офіційними кредиторами як форма солідарності з Україною з боку провідних країн світу;
- припинення доступу до зовнішніх приватних джерел фінансування уряду на невизначений термін.

За визначеними об'єктивними обставинами доходи від податків до державного та місцевих бюджетів, з одного боку, істотно зменшились внаслідок припинення економічної активності суб'єктів господарювання в Україні через військові дії та руйнування, а з іншого боку, витрати на ведення війни, включаючи видатки з державного бюджету, значно зросли. Емісія державних цінних паперів є важливим елементом фінансової діяльності держави, що дозволяє своєчасно забезпечити покриття дефіциту державного бюджету і виконати основні цілі та завдання державної військової чи соціально-економічної політики.

Одним із дієвих та ефективних способів залучення коштів на забезпечення проведення пріоритетних видатків державного бюджету України в умовах воєнного стану є придбання військових облігацій (рішення про емісію ухвалив КМУ 25 лютого 2022 року, а у березні 2022 року розпочалися аукціони з їх продажу). Вони є різновидом ОВДП - цільові боргові цінні папери, інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету, доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів, спрямований на обслуговування потреб Збройних Сил України та держави під час військового часу. Отже, в

умовах війни та зниження кредитного рейтингу України активізація внутрішнього ринку боргових цінних паперів залишається пріоритетною [6].

Якщо говорити про реформи, то основними змінними аспектами будуть заходи щодо реформування податкової політики та податкового адміністрування. Серед них є дві ключові реформи, які зосереджені на безпеці використання даних та доступ до інформації про обсяг та обіг коштів платників податків на їх рахунках у банках та управління податковими ризиками [4]. Також, протягом 2023-2030 років передбачається забезпечення попередження та усунення корупційних ризиків в діяльності Державної податкової служби.

Для швидкого відновлення України після завершення або припинення воєнного стану, а також для забезпечення економічного зростання в середньостроковій перспективі та реалізації європейського курсу, країні слід вживати ряд заходів. Серед них важливими є виважена фіскально-бюджетна політика, підвищення ефективності витрат, оптимізація податкового та митного адміністрування, а також удосконалення структури податків та пільг. Ключовими напрямками є розвиток партнерських відносин між бізнесом і державою, поліпшення інвестиційного клімату з урахуванням соціального та екологічного виміру [6]. Це вимагатиме впровадження прозорих та справедливих механізмів контролю, а також здійснення конструктивного діалогу між державним сектором і підприємницькою громадськістю [4].

Встановлено, що впродовж дії воєнного стану, а саме з 2022 року, урядом України затверджено більше, ніж 160 змін до Бюджетного та Податкового кодексів [3, с. 140]. Дані зміни спрощують бюджетні процедури на державному та місцевому рівнях з метою забезпечення функціонування бюджетної складової, дотримання на належному рівні бюджетної безпеки та життєвонеобхідних потреб населення у період дії воєнного стану.

Значна увага має приділятися ефективному управлінню державним боргом. Урядом розроблена Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки для оптимізації структури державного боргу з точки зору співвідношення вартості обслуговування та ризиків для відновлення прийняттого рівня боргового навантаження в умовах неспровокованого повномасштабного військового вторгнення росії в Україну, яке розпочалося у 2022 році. Стратегія визначає 4 основні цілі управління державним боргом: збільшення частки державного боргу у національній валюті, продовження середнього строку до погашення і забезпечення рівномірного графіка погашення державного боргу, залучення довгострокового пільгового фінансування та продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та подальше удосконалення політики управління державним боргом. Містить аналіз прогностичних боргових показників та висновки щодо боргової стійкості [5].

У контексті оздоровлення державних фінансів, зокрема бюджетної системи, важливо звертати увагу на розвиток діджиталізації. Цей підхід ґрунтується на тезі, що впровадження прозорих цифрових рішень може в подовженій перспективі зменшити ризики корупції, а використання інноваційних технологій стає потужним інструментом для максимізації користі в умовах обмежених ресурсів. Розвиток ІТ-сектору впливає на експортну

спроможність у сфері послуг, створює додаткові можливості для працевлаштування та є однією з ключових стратегічних конкурентних переваг економіки. Для подолання можливих загроз та підвищення рівня бюджетної стабільності України важливо, щоб бюджетна стратегія держави спрямовувалася на сприяння соціально-економічному та фінансовому розвитку країни [1, с. 24].

Отже, через триваючу широкомасштабну війну із значними руйнуваннями та відчутними втратами в економіці та бюджетній системі, Україна знаходиться в складному фінансовому становищі. Подолання негативних наслідків війни буде можливим лише після завершення воєнних дій. Проте вже зараз уряду країні треба розробити стратегію повоєнного розвитку, яка визначить цілі та заходи, розрахує ресурси та джерела їхнього надходження. Стійка бюджетна політика сприяє ефективному управлінню ресурсами та стимулює економічний розвиток. Інвестиції в ключові галузі, підтримка підприємств малого і середнього бізнесу та інновацій допоможуть зміцнити економіку країни. Бюджетна безпека важлива для опору зовнішнім викликам, таким як економічні санкції, торговельні конфлікти та інші економічні тиски. При цьому, важливо створити передумови для швидкого відновлення, включаючи створення прозорої, сучасної та стійкої бюджетної системи, що підтримується кваліфікованими фахівцями.

### Список використаних джерел

1. Буй Т., Ковальчук О. Фінансова децентралізація та фіскальна незбалансованість місцевих бюджетів в Україні. Наукові праці НаУКМА. Економіка. 2020. 5(1), С. 21–26. URL: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.20205.1.21-26>
2. Джигора О. Особливості бюджетного процесу та бюджетної безпеки в умовах воєнного стану в Україні. Економічний вісник. 2022. 2, С. 136-147. URL: [doi: 10.33271/ebdut/78.134](https://doi.org/10.33271/ebdut/78.134).
3. Про Національну стратегію доходів до 2030 року: Розпорядження КМУ від від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: [https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro\\_natsionalnu\\_strategiiu\\_dokhodiv\\_do\\_2030\\_rok\\_u-4369](https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro_natsionalnu_strategiiu_dokhodiv_do_2030_rok_u-4369)
4. Піддубний І. Як змінилися бюджети громад під час війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539>
5. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024 -2026 роки: Постанова КМУ від 27 жовтня 2023 р. № 1117. URL: <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>
6. Чеберяко О., Закрушевський Р. Державні цінні папери в забезпеченні боргової безпеки України в умовах повномасштабної війни. Економічний вісник університету. 2023. Випуск №57. С.142-151. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-57-142-151>

**Шаров Олександр,**  
Професор, док. екон. наук,  
головний науковий співробітник  
Інституту економіки та  
прогнозування НАН України

## **ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ**

**Ключові слова:** повоєнне відродження, міжнародна допомога, Київський клуб кредиторів, Київський консенсус

**Oleksandr Sharov,**  
Professor, Doc.hab. (Econ),  
Chief Researcher, Institute for  
Economics and Forecasting (National  
Academy of Science of Ukraine)

## **POST-WAR UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY: FINANCIAL ASPECTS**

**Key words:** post-war recovery, international aid, Kyiv Club of creditors, Kyiv Consensus

Незважаючи на продовження війни, питання повоєнного економічного відродження України фактично знаходиться в порядку денному влади та суспільства. Важливим елементом такої програми є її фінансові складові: джерела фінансування, інституційна структура, порядок контролю та моніторингу тощо. В той же час, створення дієвого фінансового механізму вимагає попереднього вирішення низки питань теоретичного, організаційного та юридичного характеру. Зокрема, йдеться про розподіл роботи щодо відбудови зруйнованої інфраструктури та відродження економіки (яке розуміється як створення якісно нової економічної бази національного розвитку за принципом «build back better»). В подальшому слід визначитися стосовно оптимального розподілу фінансових коштів між централізованим фондом у розпорядженні уряду та регіональними фондами, якими користуватимуться органи місцевої влади. Важливим організаційним питанням буде створення спеціальної фінансової установи, або використання існуючих фінансових інститутів (в тому числі, міжнародних банків – наприклад, ЄБРР).

До юридичних питань можна віднести необхідність повоєнної реструктуризації зовнішніх боргів України (створення Київського клубу кредиторів), замороження та спрямування на фінансування відродження України російських фінансових активів за кордоном тощо.

Нарешті, необхідно враховувати, що фінансування повоєнного відродження не може відбуватися лише за рахунок зовні фондів, а отже суспільство повинно бути готовим до концентрації значних бюджетних, корпоративних та індивідуальних коштів резидентів для цілей повоєнного відродження.

Відбудова України коштуватиме (за різними оцінками і з урахуванням того, що руйнування її економіки російськими агресорами все ще продовжується) близько трильйона доларів.[1] Необхідна термінова масштабна інвестиційна програма, як у державному, так і в приватному секторах, щоб дати

старт відродженню країни. Сам український платник податків не зможе профінансувати таку реконструкцію.

Оскільки власних резервів в Україні немає, країні доведеться позичати кошти, хоча, на жаль, через війну кредитоспроможність суверенної України низька: кредитні рейтинги країни знижені до перед-дефолтного рівня і ринкові запозичення стають занадто дорогі (якщо, взагалі, можливі).[2] Крім того, проблема полягає в тому, що західні уряди не зможуть просто перерахувати перші 100 мільярдів, оскільки їхні фінанси все ще страждають від Covid-19 і нещодавно усвідомленого розуміння, що їхні оборонні бюджети потрібно збільшити [3]. А прямі іноземні інвестиції (ПІІ) можуть профінансувати лише невелику частину реконструкції. А втім, гроші потрібні, як тільки можна буде розпочати реконструкцію.

В частині широкої міжнародної допомоги Україні, безумовно, було б бажано мати абсолютну підтримку з боку ООН. Тоді було б можливо розраховувати на компенсаційні механізми та виплати на кшталт тих, які були задіяні для компенсації втрат Кувейту, які він поніс внаслідок вторгнення Іраку на початку 1990-х років. Але такий сценарій вимагає одноголосних рішень Ради безпеки ООН, на що сьогодні не можна розраховувати через позицію та дії країни-агресора. Це, безсумнівно, не означає, що Україна не має апелювати до міжнародних судів. Проте самі такі звернення та потенціал рішень ООН вряд чи зараз можуть бути основою для розробки відповідних фінансових механізмів.

Повоєнна економічна політика впливатиме з воєнної економічної політики. Це повністю стосується і питань зовнішнього фінансування.

У зв'язку з цим, перш за усе, основним завданням повинно бути списання боргів та зміна структури фінансової допомоги (зменшення її боргової частки і збільшення частки грантів та субсидій), у зв'язку з цим бажано дипломатичними методами досягти того, щоб наші партнери в МВФ офіційно поставили питання про списання Фондом боргів України. В подальшому повинна бути здійснена реструктуризація інших зовнішніх боргів України, для чого доведеться провести переговори з широким колом позичальників (умовно, «Київським клубом кредиторів»).

Таким чином, в наступні роки можна буде досягти дві цілі: зменшення існуючого боргового навантаження та залучення додаткових фінансових неборгових коштів, які будуть використовуватися для фінансування згаданої вище програми економічного відновлення України. Таку комбінацію заходів та їх фінансового забезпечення можна умовно назвати "планом Маршалла для України". При підготовці якого необхідно врахувати досвід як класичного «плану Маршалла», так і інших випадків повоєнного відродження.[4]

Розробка фінансової частини програми повоєнного відродження економіки України вимагатиме вирішення таких принципових питань, як 1) знаходження оптимального співвідношення між централізацією та регіоналізацією залучених коштів; 2) вибором між варіантами створення нової спеціальної фінансової установи та використанням вже існуючих установ (як в Україні, так і за кордоном); 3) забезпечення адекватного залучення зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування.

Все це повинно відбуватися в контексті євроінтеграційного процесу (з можливим створенням в Києві міжнародного фінансового центру регіонального значення).

Отож, у якості фінансової основи «плану Маршалла для України» може бути використаний спеціальний фонд підтримки України, який вже створили Велика Британія, Данія, Литва та Ісландія. [5] (Паралельні фонди, які створили Японія і Швеція також можуть бути приєднані до єдиної програми). Звісно, що основні суми повинні поступити за рахунок заморожених резервів країни-агресора. Значні суми можуть бути запропоновані міжнародними фінансовими установами та Сполученими Штатами Америки. Зрозуміло, що проведення переговорів стосовно цієї проблеми вже зараз повинно розглядатися у якості одного з основних завдань для Міністерства закордонних справ за участі відповідних органів виконавчої влади ( міністерств фінансів та економіки) та Національного банку України.

При цьому, міжнародні фінансові організації (МВФ, Світовий банк, ЄБРР, Європейський інвестиційний банк тощо) можуть скласти основу групи міжнародних фінансових донорів для Програми повоєнного економічного відродження України. Можна очікувати, що до неї приєднаються також уряди країн ЄС, США, Великої Британії та, можливо, деяких інших країн (Австралії, Японії тощо).

Враховуючи усталену практику, робота фонду фінансування відбудови України потребуватиме експертних оцінок МВФ. Тому розбудова дієвих робочих відносин з Фондом вимагатиме від України спеціальної уваги.

Програма та фінансовий механізм повинні бути в стані stand-by – «готові на вимогу». При цьому, принцип Think Globally – Act Locally and Globally – матиме вплив на глобальну економіку за умови використання Win-Win Strategy.

З практичної точки зору, необхідно знайти нового «Джорджа Маршалла», організувати Kyiv Club кредиторів та вивчити можливість створення Київського МФЦ.

Стосовно пріоритетів повоєнного відродження необхідно досягти «Київський консенсус». Більш детальний документ (Road Map, Business Plan) повинен бути результатом більш широкого обговорення і наша конференція може розпочати цей процес.

#### **Список використаних джерел**

1. Ukraine reconstruction may cost \$1.1 trillion // UkraineInvest – URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/27-06-22-1/>
2. Ukraine FC Rating Lowered To 'CC' With Negative Outlook On Expected Debt Restructuring; 'CCC+/C' LC Ratings Affirmed // S&P Global Ratings, March 8, 2024 – URL: <https://disclosure.spglobal.com/ratings/en/regulatory/article/-/view/type/HTML/id/3136282>
3. Djokic A. Europe's defence dilemma: How much more money needs to be spent?//Euronews.Business,17.04.2024-URL:<https://www.euronews.com/business/2024/04/17/europes-defence-dilemma-the-difficulties-of-weighing-up-the-costs-and-benefits>
4. Шаров О.М. Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. Економіка України, №4, 2015 , с.12-18
5. International Fund for Ukraine // Gov.UK – URL: <https://www.gov.uk/guidance/international-fund-for-ukraine-ifu>

**Акопян Дарина,**  
аспірантка кафедри фінансових  
технологій та підприємництва,  
Сумський державний університет  
Науковий керівник: д.е.н., професор Школьник Інна

## **ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ AI У РОБОТУ БАНКІВ**

**Ключові слова:** діджиталізація банків, штучний інтелект в банках,  
штучний інтелект.

**Darina Akopian,**  
Sumy State University  
PhD student, educational program “Finance, Banking and Insurance”  
Supervisor: Doctor of Economics, Professor Inna Shkolnyk

## **IMPLEMENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) TECHNOLOGIES IN BANKING**

**Keywords:** digitization of banks, artificial intelligence in banks, artificial intelligence.

Сфера інформаційних технологій стрімко розвивається, надаючи можливість іншим галузям, в тому числі банківській сфері, використовувати їх розробки для власного розвитку. FinTech використовує інноваційні технології для надання фінансових послуг, створюючи певну конкуренцію для банківських установ. Тому з метою збереження конкурентних позицій на ринку банки також активно впроваджують технологічні інновації для оптимізації бізнес-моделей та задоволення потреб споживачів.

Штучний інтелект є «підривною» (disruptive) технологією, яка дозволяє оптимізувати бізнес-процеси всередині банку та покращити якість клієнтського обслуговування.

Інноваційні рішення на основі штучного інтелекту можуть бути інтегровані в різні аспекти роботи банківської установи. Так, штучний інтелект у банку може використовуватися в таких сферах [1,2]:

- оцінка ризиків та здійснення кредитного скорингу;
- ризик-менеджмент банку;
- аналіз виконання регуляторних вимог та формування звітності;
- запобігання відмиванню грошей та шахрайству (для виявлення та аналізу підозрілих операцій);
- трейдинг.

Для забезпечення якісного банківського обслуговування штучний інтелект може бути інтегрований у такі процеси як [1, 2]:

- клієнтська підтримка;

- аналіз даних для формування персоналізованих сервісів та рекомендацій;
- робо-едвайзери та надання послуг з управління капіталом.

Рейтинг найбільших банків світу за ступенем зрілості штучного інтелекту Evident AI Index був розроблений та представлений у 2023 році компанією Evident. Рейтинг включає 50 найбільших банків світу, що мають більше 200 млрд. дол. загальних активів. Методологія рейтингу базується на оцінці близько 100 показників, узятих з відкритих джерел та об'єднаних у 4 групи з різною вагою значущості [3]:

1. Талант (45%) – включають показники, що відображають якість кадрових ресурсів, задіяних у інтеграції штучного інтелекту у бізнес-процеси (кількість співробітників, їх освіта та професіоналізм), а також заходи, що вживаються банком для підвищення кваліфікації відповідного персоналу.

2. Інновації (30%) – показники стосуються довгострокових інвестицій банку, проведених досліджень та патентів, придбання та партнерства, що пов'язані з технологіями штучного інтелекту, а також участь у розвитку проектів з екосистемою відкритого коду.

3. Лідерство (15%) – показники, що вимірюють зосередженість керівництва на активне впровадження штучного інтелекту в роботу банку та фокус зовнішніх комунікацій на штучний інтелект.

4. Прозорість (10%) – передбачають показники з застосування банком відповідального штучного інтелекту (RAI) у сферах розвитку кадрового потенціалу банку, інвестицій у штучний інтелект та лідерства. Ця група показників відповідає за розбудову довіри суспільства до використання систем штучного інтелекту.

Базуючись на рейтингу Evident AI Index у ТОП-5 банків за ступенем зрілості штучного інтелекту входять : JP Morgan Chase (США), Capital One (США), Royal Bank of Canada (Канада), Wells Fargo (США), UBS (Швейцарія).

JP Morgan Chase має власну команду розробників в сфері штучного інтелекту і реалізує відповідні технологічні рішення в своїй роботі. Зокрема, штучний інтелект використовується для виявлення та протидії шахрайству, забезпечення клієнтського сервісу [4], а внутрішня платформа Omni AI використовується для обробки даних у різних аспектах роботи установи [5].

В Україні банки також активно використовують штучний інтелект в своїй діяльності. У «Monobank» технологічні рішення на основі штучного інтелекту дозволяють прийняти рішення щодо надання позики клієнту, а також існуюча служба клієнтської підтримки банку розроблена на основі штучного інтелекту [6].

«Отрбанк» використовує штучний інтелект для аналізу ефективності роботи клієнтської підтримки та її вдосконалення [7]. Розмова клієнта та менеджера інформаційного центру перетворюється на текст та аналізується штучним інтелектом на предмет оптимального вирішення проблеми клієнта та за необхідності внесення змін в роботу системи клієнтської підтримки.

В «Alliance bank» за допомогою штучного інтелекту здійснюється оцінка кредитоспроможності та приймається рішення щодо кредитування фізичних та юридичних осіб на основі аналізу понад 200 характеристик клієнта [8]. Крім

того, штучний інтелект допомагає розпізнати текст на документах та сформувати кредитне досьє у цифровому форматі. Такі процеси спрощують та пришвидшують процес кредитування та дозволяють оптимізувати операційні витрати.

Інтеграція штучного інтелекту в роботу банківських установ дозволяє підвищити ефективність бізнес-процесів, зменшити витрати часу на виконання окремої операції, покращити клієнтський досвід через персоналізацію пропонувань сервісів, аналізувати великі обсяги даних та зменшити роль людського чинника при прийнятті рішень.

Отже, для банківських установ штучний інтелект відкриває широкі можливості для адаптації існуючих бізнес-моделей до сучасних ринкових умов, всебічної діджиталізації діяльності банку, покращення клієнтського досвіду, запровадження інноваційних послуг.

### Список використаних джерел:

1. Temelkov Z. Overview of artificial intelligence (AI) application in the banking industry. *International Journal of Economics, Management and Tourism*. 2023. Vol. 3, no. 2. P. 43–51. URL: <https://doi.org/10.46763/ijemt2332043t> (date of access: 06.04.2024).
2. Muhammad T., Ness S. Exploring AI and Machine Learning Applications in Banking: A Comprehensive Review of Literature. *International Journal of Advanced Scientific Research & Development (IJASRD)*. 2024. Vol. 9, no. 2. P. 1057–1062. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10707332> (date of access: 07.04.2024).
3. Evident - Evident AI Index. Evident. URL: <https://evidentinsights.com/ai-index/> (date of access: 13.04.2024).
4. Applied AI & Machine Learning. J.P. Morgan | About us. URL: <https://www.jpmorgan.com/technology/applied-ai-and-ml> (date of access: 10.04.2024).
5. Omni Means “All”. J.P. Morgan | About us. URL: <https://www.jpmorgan.com/technology/news/omni-ai> (date of access: 10.04.2024)
6. Олег Гороховський прогнозував, як буде розвиватись ШІ і що стане “проривом”. *Bibliotech*. URL: <https://bibliotech.com.ua/tehnika/oleg-gorohovskyjsprognozuvavyakbuderozvyvatysshiihostaneporyvom> (дата звернення: 12.04.2024).
7. ШІ у банківській сфері. ОТП Банк. URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/news/454338/> (дата звернення: 14.04.2024)
8. Як Alliance bank змінюється разом зі штучним інтелектом. Банк Альянс. URL: <https://bankalliance.ua/articles/yak-alliance-bank-zminyuetsya-razom-zi-shtuchnim-intelektom> (дата звернення: 14.04.2024).

**Алханішвілі Давид-Сослан Іраклійович,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
Студент 2 курсу магістратури, ОП «Фінанси публічного сектору»,  
Науковий керівник: д.е.н., проф.. Варналій З.С.

## **МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ**

**Ключові слова:** податкова безпека, міжнародний досвід, економічна безпека, законодавство, політика.

**David-Soslan Alkhanishvili,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
II year Master's degree, educational program «Public Sector Finance»  
Supervisor: Doctor of Economics, Prof. Zakharii Varnalii

## **INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING TAX SECURITY**

**Keywords:** tax security, international experience, economic security, legislation, policy.

Все починається з правильної теорії, концепції, ідеї (наприклад, Конституція США, Декларація прав людини чи Статут ООН), особливо у наш час безпрецедентної глобалізації та інтеграції. Існує чимало інституцій на світовому та регіональному, зокрема європейському, рівнях, які можуть надати цінні рекомендації. Інтеграція до таких структур може принести користь як державі, так і українському суспільству в цілому (наприклад, ЄС з його стандартами захисту податкової безпеки) [1, С. 260].

Звісно, беручи до уваги міжнародний досвід, необхідно пристосувати його до українських реалій та менталітету народу. Слід зазначити, що не існує монолітного Заходу, єдиної романо-германської чи англосаксонської правових систем чи систем адміністрування. Правова система Великої Британії та функціонування її державного апарату кардинально відрізняються від французької системи (хоча обидві країни є географічними сусідами, і 60% англійської мови походить з французької), не кажучи вже про Польщу. Україна отримала виклик, який є питанням життя або смерті для держави, тому кожне слово та кожне рішення, які мають забезпечити податкову безпеку у воєнний час, мають бути ретельно зважені та прийняті максимально швидко [2, С. 78–86].

В Україні є добре розроблені нормативно-правові акти, як, наприклад, Стратегія національної безпеки, де окреслені напрямки дій держави та суспільства. З цього документа можна вичерпати такі висновки: 1) необхідність створення такого законодавства та бізнес-середовища, в яких тінізація економіки стане не вигідною, а легальна діяльність буде простішою, зручнішою та дешевшою; 2) потреба зменшити бюрократизацію в Україні, щоб полегшити проходження процедур громадянами (наприклад, через сервіс "Дія") та зробити державні органи більш ефективними [3].

Економічна безпека має два аспекти: макро- та мікрорівні. Покращення умов на одному рівні автоматично впливає на інший. Звісно, ідеально, коли зміни відбуваються гармонійно та одночасно, забезпечуючи гармонію та баланс. Наразі головною проблемою є фінансова та податкова безпека, які є "кров'ю" держави [4, С.72].

Податкова безпека тісно пов'язана із безпечним надходженням інвестицій, впровадженням інновацій, зовнішньоекономічною стабільністю, продовольчою та енергетичною безпекою. Це – єдина державна система, де кожен елемент залежить від іншого. Від зовнішніх загроз Україну захищають Збройні сили України (ЗСУ), а від внутрішніх – державна система, яка повинна бути на рівні з нашими захисниками, аби Україна встояла [5, С. 13 – 23].

Україні як ніколи раніше необхідний ефективний державний апарат загалом і в сфері забезпечення податкової безпеки зокрема. У критичній ситуації логіка "коней на переправі не міняють" не застосовується. В нашій країні є необхідна законодавча база, хоча і з недоліками, але при правильному кадровому відборі система гарантовано запрацює набагато краще. Правильний вибір кадрів не є достатнім, але дуже вагомим. Щоб справді забезпечити ефективність впровадження податкової безпеки, необхідно також проводити постійне навчання та професійний розвиток посадовців (підвищувати їм кваліфікацію), залучати до управління експертів з приватного сектору, використовувати сучасні технології для автоматизації процесів і зниження корупції. Важливо також забезпечити прозорість роботи державних органів, щоб громадяни могли спостерігати за їх діяльністю, вносити пропозиції до рішень, що впливають на їхнє життя. Посилення міжнародної співпраці з країнами в яких можна повчитись, обмін досвідом та його подальша інтеграція/адаптація у вітчизняну податкову систему - це також величезний плюс. Фактором успіху такого підходу має бути політична воля (готовність і відкритість до реформ), здатність уряду гнучко реагувати на умови і виклики, що змінюються.

#### Список використаних джерел

1. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення. Київ: Знання України, 2011. 299 с.
2. Резнік В.С. Приватна власність та економічна ментальність українців: Захід чи Схід? (Формулювання гіпотези соціологічного дослідження). Укр. соціум. 2005. № 5–6. С. 78–86.
3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. Київ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran7#n7> (дата звернення 15.04.2024).
4. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. 2001, 224 с.
5. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави. Стратегічне управління національним економічним розвитком : колективна монографія / за заг ред. О.В. Кендюхова. В 2 т. Донецьк, 2013. Т.2. С. 13 –23.

**Гончаренко Ярослав**  
аспірант,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **КОНЦЕСІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ**

**Ключові слова:** концесії, економічний розвиток, інвестиції, державно-приватне партнерство, інфраструктурні проекти, Україна.

**Yaroslav Honcharenko**  
Ph.D. Candidate,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **CONCESSIONS AS A TOOL FOR FOREIGN INVESTMENT ATTRACTION**

**Keywords:** concessions, economic development, investments, public-private partnerships, infrastructure projects, Ukraine.

З огляду на сучасні виклики, Україна стикається з потребою в значних інвестиціях та модернізації у різних галузях національної економіки. Концесійні механізми можуть стати ключовим інструментом для досягнення цих завдань, беручи до уваги як приватні, так і публічні інтереси. Особливо важливим виявляється роль концесії у контексті подолання наслідків поточної війни, де вона набуває ще більшої значущості для відновлення та стабілізації економіки України.

Процес розробки концесійного законодавства в Україні розпочався у 1999 році з прийняття Закону України "Про концесійні угоди", положення якого з часом було розширено та конкретизовано на основі прийняття Закону України "Про державно-приватне партнерство" у 2010 році, а також інших нормативних документів, що регулюють концесії у різних галузях, таких, як будівництво автомобільних доріг, тепло- та водопостачання. Концесійне законодавство продовжує розвиватися з метою створення більш сприятливих умов для приватних інвесторів.

У багатьох країнах світу законодавство у сфері концесійної діяльності постійно розвивається, адаптуючись до нових соціально-економічних вимог та потреб підприємницького сектора. Однак, у вітчизняній практиці ці зміни відстають від необхідності надання гнучких умов управління проектами.

У жовтні 2019 року набрав чинності новий Закон України "Про концесію", який дозволив збалансувати інтереси всіх учасників концесій.[1]

З одного боку, цей закон створив сприятливі умови для розширення обсягу інвестицій, зокрема, на основі залучення іноземного капіталу для модернізації та формування сучасної інфраструктури та надання якісних та суспільно важливих послуг у державі. З іншого боку, закон забезпечує належні

умови для отримання прибутків інвесторами від участі в державно-приватному партнерстві.

Підготовка концесійних контрактів вимагає опрацювання термінології відповідно до положень Закону України "Про концесію" та Директиви ЄС 2014/23, враховуючи, що законодавство України розроблено з урахуванням правової бази ЄС для поліпшення інвестиційного клімату та усунення адміністративних перешкод.

Крім того, концесія є важливим інструментом надання інфраструктурних та стратегічних послуг на довгостроковій основі, сприяючи розвитку конкуренції та створюючи можливості для отримання переваг від взаємодії з приватними партнерами. Цей підхід відображений у Директиві Європейського Союзу від 26.02.2014 року [2]. Концесія є широко поширеною формою державно-приватного партнерства в багатьох країнах світу, тому в Україні вдосконалення концесійного законодавства відіграє важливу роль у створенні сприятливого бізнес-клімату.

Порівнюючи Директиву 2014/23/ЄС та Закон України «Про концесії», можна зробити наступні висновки. Закон України «Про концесії» детальніше визначає процедуру оцінки конкурсних пропозицій та включає додаткові показники для вибору претендентів порівняно з Директивою ЄС [1, 2]. Так, в Законі України [1] визначено два етапи оцінки: перший - перевірка технічної відповідності, другий - оцінка фінансово-економічної частини. Критерії вибору та якісна оцінка претендентів відповідно до Директиви ЄС включають ціну або вартість пропозиції, якість та технічні характеристики, досвід та репутацію, фінансову стабільність, строки виконання, системи якості та сертифікацію, інноваційність. У Законі України «Про концесії» визначені такі критерії, як технічна відповідність, результативність за основними критеріями (IRR, NPV), термін концесії, надійність фінансування та інші, які можуть бути застосовані за рішенням концесієдавця. Цей закон вимагає встановлення питомої ваги кожного критерію для учасників, а також чітких вимог до розрахунку показника середньозваженої вартості капіталу (WACC).

Проведений аналіз Закону України "Про Концесію" та Директиви 2014/23/ЄС Європейського Союзу підтверджує, що обидва документи регулюють концесійні відносини, але мають свої особливості. Закон України детальніше визначає процедуру оцінки конкурсних пропозицій та містить додаткові показники для вибору претендентів порівняно з Директивою ЄС. Ця відмінність має бути врахована при розробці концесійних угод з огляду на міжнародну практику та для забезпечення відповідності законодавства і підвищення економічної ефективності партнерства між державою та бізнесом. Глибоке розуміння обох правових документів сприятиме розвитку та покращенню концесійної практики, сприяючи стабільному залученню інвестицій та реалізації важливих інфраструктурних проектів.

Україна активно розглядає можливості впровадження концесійної політики в галузі автомобільних доріг. У багатьох країнах світу ця практика вже добре поширена. Наприклад, в Австрії 96% автодоріг є платними, у Франції - 78%, а в Іспанії - 40% [3].

На жаль, в Україні поки що немає жодної автодороги, побудованої на концесійних умовах. Навіть проект Львів-Краковець, який був спланований як перша платна дорога в країні, так і не був реалізований через відсутність державної підтримки та надійних виконавців, які могли б відповідати вимогам концесійного договору [3].

Незважаючи на це, у 2021 році було заплановано передати у концесію шість ділянок доріг, які залишаються безкоштовними для водіїв, а також дві платні ділянки [4][5]. Однак, існує декілька причин, які є визначальними для прискорення розвитку державно-приватного партнерства в Україні [6, с.162] та потребують вдосконалення концесійної політики. Серед них - дефіцит бюджету, недосконалість концесійного механізму, недостатня державна підтримка та нездатність потенційних заявників відповідати вимогам договору і т.д.

### Список використаних джерел

1. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-IX#Text>.
2. Directive 2014/23/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the award of concession contracts URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2014/23/contents>
3. Канур В. Г. Сучасний стан та особливості будівництва доріг в Україні на умовах концесії. Ефективна економіка. 2017. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5488>
4. Шість доріг у URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3208478-sist-dorig-u-koncesiu-do-proektu-planuut-zaluciti-ponad-17-milarda-investicij.html>
5. Петрик С. Перспективи концесійних доріг в URL: <https://finance.ua/ua/saving/perspektivy-koncessionnyh-dorog-v-ukraine>
6. Науменкова С. Проектне фінансування. 2022. К., Знання України. 217 с.

**Жук Катерина,**  
студентка 4 курсу спеціальність «Фінанси і кредит»,  
КНУ імені Тараса Шевченка  
Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів  
КНУ імені Тараса Шевченка **Лютий І.О.**

## **ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ**

**Kateryna Zhuk,**  
Bachelor's degree, 4 year,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
Supervisor: Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance  
Taras Shevchenko National University of Kyiv **Lyuty I. O.**

## **SOURCES OF FINANCING THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE**

**Ключові слова:** повоєнна відбудова, джерела фінансування, грантово-кредитна підтримка, фонди відбудови, «Облігації відновлення», державні запозичення.

Повномасштабна війна в Україні призводить значними втратами та руйнуваннями. Збитки від військових дій включають у себе руйнування житлового фонду, критичні пошкодження інфраструктурних об'єктів, знищення економічної бази та середовища для підприємництва, а також значні втрати людських ресурсів. Після перемоги перед урядом стоятиме питання побудови ефективної стратегії відбудови незалежної, самодостатньої, європейської України. Із урахуванням масштабів руйнувань. уже зараз актуальності набуло питання пошуку джерел фінансування відновлення.

Вченими було проведено комплексний аналіз та розглянуто питання джерел фінансування та перспектив повоєнної відбудови постраждалих територій. Зокрема, вивченню цього питання свої дослідження присвятили Кудряшов В. [1], Лютий І. [2], Медведкова Н. [2].

Є очевидним, що завдання повоєнної відбудови України буде не з легких та потребуватиме величезних ресурсів. Попередні оцінки вже досягають 486, млрд. дол. США [5]. Сьогодні до бюджету надходить значний обсяг допомоги від міжнародних партнерів, яка спрямовується на покриття першочергових видатків в умовах воєнного стану (рис. 1). Водночас, для відбудови недостатньо лише коштів, наданих урядами та міжнародними організаціями.

Для акумуляції значних сум коштів, що спрямовуються саме на відновлення пошкодженої інфраструктури, реалізації стратегій комплексної відбудови та розвитку, необхідно використовувати різноманітні фінансові інструменти та механізми залучення капіталу. До потенційних джерел фінансування включаються видатки державного бюджету, запозичення на внутрішньому і зовнішньому ринках (державний кредит), фінансова підтримка та грантова допомога партнерів.

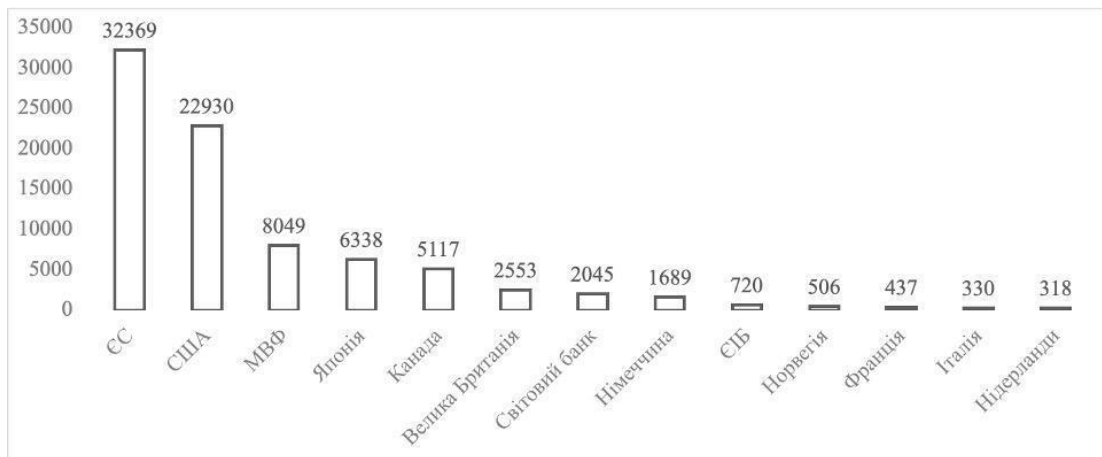


Рис. 1. Обсяг фінансування від міжнародних партнерів, 2022-2024 рр., млн. дол. США

*Джерело: створено автором на основі даних [3]*

Маємо враховувати, зменшення обсягу податкових надходжень та потреба у значних поточних видатках породжують високі фіскальні ризики для державного бюджету та спричиняють збільшення його дефіциту, що унеможливує покриття потреб відбудови за рахунок бюджетних коштів. Зовнішні запозичення можуть стати одним із основних джерел фінансування відбудови. Для допомоги Україні у зусиллях з відновлення, відбудови й модернізації держави-партнери обіцяють надавати необхідну підтримку, але такі надходження є нестабільними. Також розглядаються проекти щодо залучення коштів заморожених російських активів та упровадження аналога Плану Маршалла, однак наразі відсутній розроблений механізм використання таких джерел фінансування.

Використання внутрішніх запозичень дасть змогу перетворити грошові кошти фізичних і юридичних осіб у довгостроковий інвестиційний ресурс для повоєнного відновлення України [2]. Саме тому з позицій внутрішнього ринку є доцільним випуск нових інструментів як на рівні держави, так і на рівні окремих територіальних громад, з метою акумуляції коштів для повоєнної відбудови.

Так, у Франції після Першої світової війни (1920-1921 рр.) було здійснено випуск «Reconstruction bonds». Вони мали цільовий характер та були спрямовані на відновлення різних галузей економіки, відбудову цілих міст або конкретних об'єктів. Наприклад, для відбудови міста Альбер було випущено облігації в обсязі 25 млн франків, номіналом 500 франків за ставкою 6% річних [4].

Виходячи із цього, вважаємо доцільною емісію «Облігацій відновлення» в Україні. Такі цінні папери мають випускатися як на державному, так і на місцевому рівні (облігації місцевих рад), бути довгостроковими (15-20 років) та мати цільовий характер. Залучені фінансові ресурси шляхом емісії облігацій нададуть можливість фінансувати відновлення соціальної інфраструктури, дорожніх мереж та інших об'єктів, які є важливими для забезпечення життєдіяльності громадян. Як вже зазначено, для позичальників такі облігації є довгостроковим ресурсом, але термін запозичення обов'язково повинен корелювати з об'єктом відновлення.

На рівні держави слід спрямовувати залучені кошти на відновлення різних сфер економіки та критичної інфраструктури національного значення. Натомість, на місцевому рівні - на відновлення інфраструктури міст та на реконструкцію житлових та промислових об'єктів. Застосування таких інструментів вимагає специфічного підходу, оскільки вони повинні відповідати унікальним завданням індивідуального розвитку для кожної конкретної території.

Правова основа випуску «Облігацій відновлення» має бути визначена в Бюджетному кодексі із чітко зазначеними умовами розміщення та погашення. Розробки потребує законодавчий механізм мінімізації ризиків з боку потенційних інвесторів, дієвим рішенням можуть стати фонди гарантування вкладів.

Таким чином, наразі є необхідним продовження проведення роботи з мобілізації зовнішнього позикового фінансування та залучення якомога більшої кількості ресурсів від внутрішніх та зовнішніх кредиторів. На нашу думку, пріоритетним завданням є активізація доходів фізичних і юридичних осіб всередині країни. «Облігації відновлення» можуть стати джерелом фінансування дефіциту бюджету, яке дозволить реалізувати інвестиційний потенціал резидентів та нерезидентів (як фізичних, так і юридичних осіб). При купівлі таких цінних паперів, кредитори, виявляючи підтримку державі та патріотизм, роблять свій внесок у відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури, реалізацію планів комплексної відбудови та розвитку громад.

### **Список використаних джерел:**

1. Кудряшов В. П. Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни. Фінанси України, 2022. - №4. – С. 46-66.
2. Лютий І., Медведкова Н. «Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України». Світ фінансів. №6 2023. С. 61-74.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 19.04.2024).
4. BNP. 1918: Banks Mobilise For The Liberation Bond And Continue With The Reconstruction, 2022. – URL: <http://surl.li/suldm> (дата звернення: 19.04.2024).
5. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3). The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations, 2024. – URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

**Жуков Андрій Якович**

2 курс аспірантури, ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Науковий керівник: завідувач кафедри фінансів,  
д.е.н., проф. Лютий І.О.

## **ПЕРСОНАЛЬНІ ФІНАНСИ В МЕХАНІЗМІ ВНУТРІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** персональні фінанси, державний борг, ОВДП, державні запозичення

**Andriy Zhukov**

2nd year of postgraduate studies, EP "Finance, banking and insurance"  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
Supervisor: Head of the Department of Finance,  
Doctor of Economics, Prof. Lyuty I.

## **PERSONAL FINANCES IN THE MECHANISM OF INTERNAL STATE BORROWING OF UKRAINE**

**Keywords:** personal finance, government debt, Domestic Government bonds, government borrowing

На сьогодні економічна нестабільність посилює зв'язок між персональними фінансами громадян та ринком внутрішніх державних запозичень, при цьому особливого значення набуває роль персональних фінансів як одного з значимих джерел покриття бюджетного дефіциту та фінансування важливих секторів, таких як оборона. Результат залежить від ступеня активності громадян на цьому ринку та рівня довіри до державної фінансової системи. Умови нестабільності на зовнішньому фінансовому ринку можуть змусити державу активніше звертатися до внутрішніх джерел фінансування, включаючи персональні фінанси громадян, для забезпечення безпеки та стійкості України: в умовах війни, геополітичних викликів та фінансової нестабільності. В (табл.1) представлено елементи зв'язку, для реалізації інвестиційного потенціалу країни, між персональними фінансами та ринком внутрішніх державних запозичень.

Таблиця 1

### **Елементи зв'язку між персональними фінансами та ринком внутрішніх державних запозичень**

№	Елемент	Роз'яснення
1	Облігації	Громадяни можуть інвестувати свої гроші в державні облігації як спосіб збереження та отримання доходу, що також сприяє фінансуванню держави
2	Процентні ставки	Рівень процентних ставок на державні облігації може впливати на загальний рівень банківських відсоткових ставок, що може вплинути на вартість кредитів, іпотеки та інших фінансових продуктів для громадян країни

3	Економічна стабільність	Успішне внутрішнє запозичення держави може сприяти економічній стабільності, що в свою чергу може позитивно вплинути на особисті фінанси, зменшуючи ризики безробіття та інфляції
4	Інвестиції	Персональні фінанси відіграють важливу роль в реалізації інвестиційного потенціалу країни, створюючи основу для впевненості в майбутньому та забезпечуючи необхідні правові, економічні та соціальні умови для ефективного інвестування. Це проявляється через надання правових гарантій державою; через сприяння політичній стабільності; через стимулювання економічної стабільності, а також завдяки довірі та фінансовій грамотності, які підтримують доступність і безпеку інвестиційного процесу через наявність відкритих інститутів посередників.

*Джерело: складено автором за [1;2]*

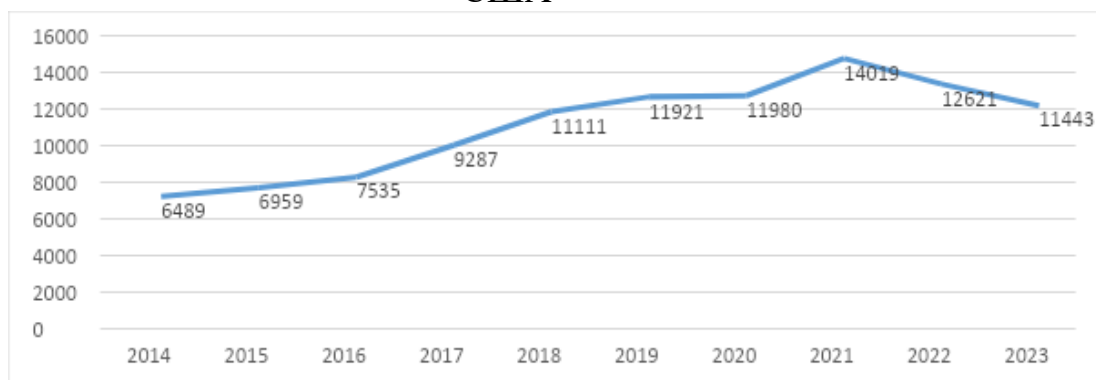
Формою залучення для покриття дефіциту державного бюджету і фінансових потреб ЗСУ стали військові облігації ОВДП [2], тому що вони дають змогу Мінфіну залучати потрібні ресурси на ринку внутрішніх державних запозичень на умовах держави з метою фінансування різних проектів та витрат.

За останні 5 років спостерігається зростання попиту фізичних осіб на ринку ОВДП. На кінець 2019 року обсяг портфелю ОВДП власників фізичних осіб склав 9,8 млрд грн, у 2020 році ця цифра зросла до 11,1 млрд грн., а перед війною загальний портфель гривневих та валютних облігацій у громадян становив 25,1 млрд грн на кінець 2021 року. У 2022 році портфель виріс до 30,2 млрд грн, а в першій половині 2023 року взагалі досягнув рекордних 41,5 млрд грн, що становить зростання на 35% за пів року. Станом на 18.04.2024 р. портфель досягнув 60,76 млрд грн., частка фізичних осіб в структурі власників ОВДП складає 3,7 %. Інвестиції в гривневі облігації зросли на 40%, перевищуючи інвестиції в облігації ОВДП в іноземній валюті[3].

Також варто зазначити що держава зацікавлена в усіх формах покриття дефіциту бюджету, у цьому контексті ресурсна база коштів, така як депозити фізичних осіб (більше 1 трлн грн) та особливо грошові перекази оstarбайтерів з-за кордону(тільки в 2023 р. обсяг склав 11443 млн долл.США)(Рис. 1) [4] може бути важливим стабільним джерелом персональних фінансів громадян, зокрема через розміщення в ОВДП.

Рис. 1

Грошові перекази в Україну з-за кордону з 2014-2023 рр., млн. долл. США



*Джерело : складено автором на основі[4]*

На нашу думку, зв'язок персональних фінансів з ринком внутрішніх державних запозичень було розглянуто через призму інвестиційної активності населення в державні облигації. Стабільне зростання вкладень в ОВДП, наявність ресурсної бази коштів, зокрема грошових переказів оstarбайтерів, свідчить про необхідність державі розробляти та впроваджувати ефективні стратегії управління фінансовими ресурсами, залученими з персональних фінансів громадян та інших джерел. Отже, можна зробити висновок, що персональні фінанси мають важливе значення як джерело фінансування в умовах нестабільності зовнішнього фінансування та потреб фінансування Збройних Сил України в умовах війни.

### Список використаних джерел:

1. Лютий І.О, Василик О.Д. Новітні тенденції розвитку фінансової системи держави. Фінанси України. 2004. №5С.24-29 40
2. Лютий І.О. Теоретичні засади та перспективи розвитку грошово-кредитного ринку. Наукові записки КНУ ім.. Т.Шевченка, КПВД "Педагогіка"К: 2004. С. 79-83
3. Бегаль, І. Інвестиції громадян в ОВДП зросли на 40% за пів року. Що треба знати, щоб правильно купити державні цінні папери і заробити на них. Гід Forbes. 2023. Режим доступу: <https://forbes.ua/money/investitsii-gromadyan-v-ovdp-zrosli-na-40-za-pivroku-shcho-treba-znati-shchob-pravilno-kupiti-derzhavni-tsinni-papery-i-zarobiti-na-nikh-gid-forbes-16062023-14171>
4. Грошові перекази в Україні. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>

**Залужна Зоряна,**  
Аспірантка 2 року навчання  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **АДАПТИВНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ НА ШЛЯХУ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ**

**Ключові слова:** бюджетування, адаптивність, економічне зростання, економічні реформи, відновлення, міжнародна допомога, стратегічне планування, економічна стійкість.

**Zoriana Zaluzhna,**  
Postgraduate student of the second year of study,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **ADAPTIVE BUDGETING IN WARTIME CONDITIONS TOWARDS THE ECONOMIC RESILIENCE OF THE STATE**

**Keywords:** budgeting, adaptability, economic growth, economic reforms, recovery, international aid, strategic planning, economic resilience.

Після 2022 року, у відповідь на воєнні виклики, українська економіка демонструє приклади надзвичайної стійкості та адаптивності. Особливо це проявляється у процесах бюджетування державних органів, які змушені балансувати між короткостроковими потребами та довгостроковими розвитковими інвестиціями. Великомасштабна міжнародна фінансова допомога, у поєднанні з внутрішніми реформами для підвищення бізнес-клімату та інвестиційної привабливості, поклала основу для подальшого відновлення та розвитку. Ці зусилля допомогли Україні підтримувати відносну економічну стабільність та закласти фундамент для майбутнього зростання незважаючи на виклики, пов'язані з військовою агресією.

З 24 лютого 2022 року Україна стикається з безпрецедентними викликами, що включають не тільки відновлення масштабних руйнувань внаслідок війни, але й переосмислення підходів до бюджетування та економічної адаптації попри численні перешкоди. Забезпечення перемоги та деокупація територій залишається пріоритетом, що вимагає об'єднаних зусиль всього суспільства.

В контексті воєнних умов бюджетні механізми органів державної влади набувають критичного значення для забезпечення стабільного виконання державою важливих функцій та підтримки економічної стійкості.

Аналіз, проведений І. О. Лютим та Н. С. Медведковою [1, с. 64], виявив, що основними викликами для фінансової політики, особливо в аспекті бюджетування, є касові розриви та макроекономічні дисбаланси, які виникають через збільшення витрат на оборону та безпеку при одночасному скороченні доходів державного бюджету. Ю. Д. Радіонов [2, с. 31] акцентує увагу на необхідності адаптації фінансового управління до нових умов, з особливим

наголосом на здатність до швидкого реагування та пріоритизації важливих витрат, щоб підтримати внутрішню стабільність і зміцнити обороноздатність.

Ефективне досягнення цих цілей можливе через оптимізацію витрат, прозоре розподілення ресурсів, інтеграцію міжнародної допомоги [3, 4, 5], а також за допомогою стратегічного планування, яке має бути спрямоване на поступове відновлення та модернізацію критичної інфраструктури і соціальних програм.

До невідкладних заходів адаптації бюджетних процесів в умовах війни слід віднести:

1) оптимізацію видатків бюджету, що передбачає:

- *реалокацію ресурсів* – підвищення фінансування військових витрат, підтримку внутрішньо переміщених осіб та відновлення інфраструктури;

- *скорочення некритичних витрат* – тимчасове зупинення або скорочення менш важливих проектів для перенаправлення ресурсів на невідкладні потреби, що може включати відтермінування деяких інвестиційних проектів або скорочення видатків на публічні заходи та культурні ініціативи;

- *залучення додаткових ресурсів* – активізацію внутрішніх і зовнішніх запозичень та зусиль для отримання міжнародної допомоги, зокрема через залучення приватного сектору за допомогою воєнних облігацій чи інших фінансових інструментів;

2) цільове спрямування фінансової політики, що передбачає:

- *стратегічне бюджетування* – всі бюджетні ресурси мають бути орієнтовані на підтримку військових та безпекових потреб країни, а також на допомогу цивільному населенню, що постраждало від конфлікту.

- *міжнародну інтеграцію і співпрацю* – залучення фінансової та політичної підтримки для посилення відновлювальних зусиль, формування стійких міжнародних коаліцій;

- *прозорість і відповідальність* – забезпечення чіткої документації та доступності інформації про бюджетні алокації для підтримки довіри громадськості та забезпечення громадського контролю.

Ці стратегічні напрямки не тільки відповідають на актуальні потреби під час війни, але й формують міцну основу для довгострокового відновлення та сталого розвитку України. Вони сприяють створенню стійкої економіки, готової до швидкого відновлення після завершення конфлікту.

У контексті дослідження бюджетування органів державної влади необхідно вивчити роль різних державних установ у формуванні бюджетних стратегій та їх реакцію на виклики воєнного стану. Зокрема, інституції, які займаються бюджетним плануванням і розподілом фінансових ресурсів, мають бути здатні прогнозувати різні сценарії адаптації бюджетних процесів для забезпечення гнучкості в умовах нестабільності. Це включає зменшення бюрократичних перешкод і впровадження інструментів для збору та аналізу даних про вплив воєнних подій на економіку.

Для забезпечення інклюзивності в процесах бюджетування важливо підвищити участь громадянського суспільства та різних зацікавлених сторін через публічні консультації та використання платформ електронного урядування. Залучення громадськості не тільки збільшує довіру до уряду, але й

допомагає врахувати потреби різних груп населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інші вразливі категорії.

Адаптивність у бюджетуванні органів державної влади, особливо в умовах війни, вимагає впровадження декількох ключових стратегій, які дозволять не тільки підтримувати стійкість держави, але й підготувати її до швидкого відновлення після завершення конфлікту. Ці стратегії включають гнучку систему бюджетування, здатну оперативно реагувати на зміни воєнних та економічних умов, розробку різних сценаріїв, які враховують потенційні зміни в воєнних обставинах та їхній вплив на економіку, створення та підтримку резервних фондів для критичних потреб, використання сучасних технологій для управління бюджетом та регулярні консультації з економічними та фінансовими експертами для розробки ефективних стратегій адаптації.

У контексті поствоєнного відновлення, уряд України має зосереджувати зусилля на розробці бюджетних заходів, що включають:

- *відновлення критичної інфраструктури* – відновлюються ключові сфери, такі як транспорт, енергетика та комунальні послуги, що спрямовані на прискорення економічної активності та покращення якості життя громадян;

- *підтримку бізнесу* – впровадження податкових пільг, грантів та доступу до кредитів, що стимулюють економічне зростання та сприяють забезпеченню зайнятості;

- *соціальні програми* – реінтеграція ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп через комплексні програми, які надають освіту, психологічну підтримку та допомогу в працевлаштуванні.

Бюджетування органів державної влади відіграє вирішальну роль у зміцненні економічного ландшафту, забезпеченні стабільного зростання країни після кризи та сприянні швидкому відновленню, яке часто описується як "економічне диво".

Економічне зростання, до якого прагне Україна, впливає на бюджетні процеси в кілька способів.

- *збільшення доходів* – економічне зростання збільшує доходи державного бюджету через зростання податкових надходжень, зменшуючи залежність від зовнішнього фінансування та надаючи більше можливостей для інвестицій у важливі сектори;

- *підвищення кредитного рейтингу* – поліпшення макроекономічних показників та доходів підвищує кредитний рейтинг країни, знижуючи вартість залучення капіталу;

- *створення нових можливостей* – зростання економіки відкриває нові можливості для розвитку бюджетних процесів, сприяючи відновленню та підвищенню добробуту населення;

- *стратегічне планування* – ретельний аналіз бюджетних пріоритетів і ефективне управління фінансами є фундаментом для забезпечення економічної стійкості та сталого розвитку [6, с. 5].

Бюджетування в умовах війни в Україні підкреслило критичну важливість адаптивності та інноваційності в державному управлінні. Завдяки імплементації гнучких бюджетних механізмів, посиленню інституціональних можливостей та забезпеченню високого рівня інклюзивності в процесі

бюджетування, Україна змогла підтримати економічну стійкість навіть під час великих викликів. Ці заходи не лише сприяли негайному відновленню та розвитку країни, але й заклали основу для подальшого сталого економічного зростання. Важливим для уряду є продовження розробки бюджетних стратегій, які ґрунтуються на принципах прозорості, ефективності та відкритості, із залученням суспільства до процесу прийняття фінансових рішень. Активне використання інноваційних підходів та технологій у бюджетному процесі відіграватиме ключову роль у зміцненні економіки України та підвищенні її міжнародного іміджу як стійкої та прогресивної держави.

### Список використаних джерел:

1. Лютий І. О. Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України / І. О. Лютий, Н. С. Медведкова // Світ фінансів. - 2023. - № 6/2023. - С. 61-74.

2. Радіонов Ю. Д. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану / Ю. Д. Радіонов // Економіка та суспільство. 2023. - № 53/2023. - С. 20-43.

3. Допомога групи Світового банку Україні у період війни та відновлення країни. [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень: [сайт]. – Електрон. дані // – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/dopomoha-hrupy-svitovoho-banku-ukrayini-u-period-viyny-ta>.

4. Економіка України у 2023 році: головне. [Електронний ресурс] // Центр економічної стратегії: [сайт]. – Електрон. дані // – Режим доступу: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>.

5. Міжнародна фінансова допомога Україні у 2023 році від США, G7, ЄС, МВФ та інших. [Електронний ресурс] // The Page: [сайт]. – Електрон. дані // – Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/economy/mizhnarodna-finansova-dopomoga-ukrayini-u-2023-roci>.

6. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. [Електронний ресурс] // The world bank: [сайт]. – Електрон. дані // – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.

**Камардіна Дар'я,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
студентка 1 курсу магістратури, ОП «Корпоративні фінанси»,  
Науковий керівник: к.е.н., доцент Демиденко Людмила

## **ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА НАПРЯМІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** митна політика, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт.

**Daria Kamardina,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
I year master's degree, educational program «Corporate Finance»  
Supervisor: PhD in Economics, Associate Professor Liudmyla Demydenko

## **INTERRELATION OF CUSTOMS POLICY AND DIRECTIONS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE**

**Key words:** customs policy, foreign economic activity, export, import.

Важливим елементом діяльності будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку є митна політика, а саме – формування та реалізація даної політики на державному рівні. Тому на сьогоднішній день активізація державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання, зокрема, набувають все більшого-і-більшого значення в умовах глобальної конкуренції та захисту національних економічних інтересів. Адже, у всьому світі митно-тарифне регулювання є так званим «локомотивом» економічного регулювання та відповідає вимогам розвитку ринкових відносин та і ринкової економіки.

Та як показує історичний досвід розвитку багатьох розвинутих країн, то саме митна справа є неодмінним елементом високоефективної організації життя суспільства і, перш за все, функціонування його економіки. Вирішуючи цілу низку важливих завдань, митна система стає значним важелем підтримки рівноваги та створення у суспільному виробництві найсприятливіших умов для розвитку власної економіки.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми взаємозв'язку митної політики та напрямів зовнішньоекономічної діяльності розглянуто в працях І. Бережнюка, О. Борисенко, Г. Воронцової, Є. Гармаша, Л. Івашової, Т. Крушельницької. Вагомий внесок у розвиток державного управління як науки, зокрема державного регулювання економіки, забезпечення інституційних трансформацій, містять наукові праці сучасних українських дослідників таких, як О. Даций, А. Дегтяр, І. Драган, О. Ігнатенко, В. Козаков, І. Розпутенко, В. Ребало, В. Тертичка, В. Юрчишин, П. Пашко, Ю. Петруня, Д. Приймаченко, Д. Скрябіна, С. Терещенко, О. Ткачова, Т. Тоцька, В. Ченцов та ін.

Мета статті полягає в розкритті взаємозв'язку митної політики та напрямів зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Адже стратегічний курс України до Європейського Союзу та до світового співтовариства актуалізує перед органами державного управління удосконалення механізмів здатних забезпечити успішну реалізацію державної митної політики, що спрямована на створення сприятливих умов для зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності, підвищення її ефективності з одного боку, та спрощення митної процедури, митних формальностей пов'язаних зі здійсненням митного контролю товарів і транспортних засобів, що перетинають митний кордон нашої країни, – з іншого боку.

Але, на жаль, нині система державного управління в Україні не відповідає потребам країни у проведенні комплексних реформ у різних сферах державної політики та європейським стандартам належного управління державою. Лише за умови наявності зваженої та далекоглядної митної політики можливо досягти ефективного державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, спрямованого на забезпечення належних зовнішньоекономічних умов для розширеного відтворювального процесу в Україні.

Сьогодні Україна переживає найважчі часи за всю свою історію. Та це впливає на всі сфери розвитку країни, у тому числі на зовнішньоекономічну діяльність. За підсумками 2023 року в Україні зросли обсяги експорту та склали майже 100 млн тонн товарів, а це на 112 тисяч тонн більше, ніж у 2022 році. Але у вартісному вимірі показник впав на 18,7% або \$35,8 млрд доларів.

Попри загальний спад експорту українських товарів, позитивні тенденції спостерігаються на ринку меблів. Торік, порівняно з 2022 роком обсяги зросли на 11%, а грошові надходження на 7%. Також минулого року Україна в 1,7 рази більше експортувала цукру.

Як зазначено, за більшістю експортних статей українська економіка у 2023 році втратила у виручці. Наприклад, наймасовіший за обсягом експортний товар, кукурудза, при фізичному зростанні на 5% у грошах приніс на 16,8% менше, ніж роком раніше. Минулого року з України вивезли 26,2 млн тонн цієї зернової культури.

На відміну від експорту, імпорт у грошовому вимірі торік зріс та склав \$62,2 млрд доларів. Найбільше Україна завозила палива на \$7,8 млрд, «різне» на \$3,7 млрд, лікарські засоби на \$1,7 млрд доларів, БПЛА на \$681 млн доларів. Також у чільних позиціях імпорту – автомобілі, добрива та засоби захисту рослин. Про це повідомляє Міністерство економіки України [1].

На рис. 1 можемо побачити показники зовнішньоекономічної діяльності, які Україна досягла у 2023 році за даними Державної митної служби України [2].

На сьогоднішній день Україна активно співпрацює з митними адміністраціями багатьох країн світу (є членом Ради митного співробітництва, Всесвітньої митної організації) та продовжує процес приєднання міжнародних конвенцій з питань митної справи у напрямі гармонізації із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами та стандартами.

Основна робота при вдосконаленні митної політики має бути спрямована на оптимізацію митного тарифу шляхом зниження податкового навантаження за різною номенклатурою товарів, імпорт яких є економічно недоцільним. Існуюча диференціація ставок митних зборів (мінімальні ставки мита на

матеріали, сировину, комплектуючі; максимальні – на готові вироби) створює більш привабливі умови для виготовлення товарів в Україні порівняно з їх імпортом і сприяє перенесенню виробництва на територію України. Однак обмеженням для застосування диференційованих ставок мита в залежності від призначення товарів є правова та економічна невизначеність статусу окремих товарів [3].

На наш погляд, більш доречною є позиція держави, за якої застосування знижених ставок мита повинно застосовуватися не до всіх без винятку груп товарів, а тільки для тих, які будуть в подальшому задіяні у розвитку вітчизняної промисловості. Запровадження такого підходу дасть змогу, з одного боку, забезпечити сприятливі умови для збільшення ввезення товарів, а з іншого – значно знизить кількість порушення митних правил.

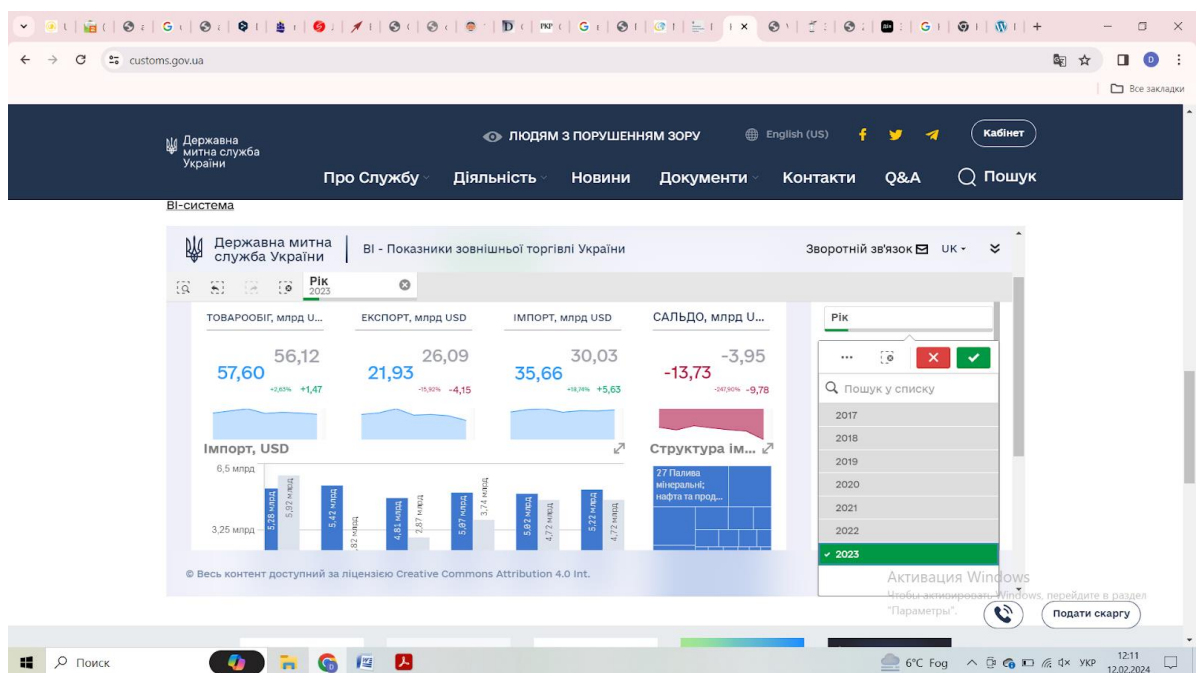


Рис. 1. Показники зовнішньої торгівлі України за 2023 рік. Джерело: за даними [2].

Також, важливо зазначити, що з 7 листопада 2023 року, умови митного контролю та оформлення імпорتنих та експортних вантажів суттєво змінилися.

Так, скасовано імпорتنі декларації типу ЕА, а також виключено положення, що дозволяли не пред'являти експортний вантаж митниці. Тому, компанії, що не отримали статусу Авторизованого Економічного Оператора (АЕО) та/або митних спрощень, тепер зобов'язані пред'являти товари на митницю для митного оформлення.

20 листопада 2023 року Державна митна служба (ДМС) України повідомила, що Україна успішно завершила всі етапи тестування та готова перейти до використання Нової комп'ютерної транзитної системи (NCTS) Фаза 5 вже з 1 грудня 2023 року.

За словами представників ДМС України, ця нова версія електронної транзитної системи відповідає вимогам Генерального директорату з питань оподаткування та митного союзу Єврокомісії (DG TAXUD) і позначає важливий крок в розвитку митної інфраструктури.

Система NCTS була вперше введена в Європейському Союзі для заміни паперової документації та полегшення процесу транзиту через кордони. Впровадження NCTS Фаза 5 покликане полегшити та удосконалити процес транзиту товарів між країнами. Це також свідчить про високий рівень виконання Україною своїх зобов'язань перед Конвенцією про процедуру спільного транзиту.

Ще одним позитивним моментом є те, що 3 листопада 2023 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 1149, якою затверджено Порядок ввезення товарів, звільнених від оподаткування ПДВ, для використання у власній виробничій діяльності суб'єктами переробної діяльності [2].

Маємо абсолютне право стверджувати, що Україна «йде» за вектором до покращення митної політики та митної співпраці. Авжеж, в період війни спостерігаються знижені показники ефективності зовнішньоекономічної діяльності, але, варто зазначити, що ці показники є і для даного, воєнного, етапу – показники дивовижні. І це робота державних органів, у тому числі в сфері митного регулювання.

На основі проведеного аналізу встановлено, що останніми десятиліттями, які відзначаються динамічними структурними трансформаціями суспільного життя, підвищується торгово-політична роль державної митної політики щодо розвитку міждержавних інтеграційних зв'язків і відносин для створення у довгостроковій перспективі умов досягнення провідних позицій України у світовій економіці, забезпечення її глобальної конкурентоспроможності та дасть змогу суттєво змінити ставлення до оцінювання діяльності митної системи України і до країни в цілому.

### Список використаних джерел:

1. Міністерство економіки України. Електронний ресурс: <https://www.me.gov.ua/>
2. Єдинак В. Ю. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств / В. Ю. Єдинак, Н. М. Плешкова, С. П. Ніжніченко // Електронний журнал «Ефективна економіка». – Дніпро: Академія митної служби України, 2020. – № 11. – doi:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3581>.
3. Державна митна служба України. Електронний ресурс: <https://customs.gov.ua/>

**Кіров Богдан,**  
аспірант,  
Одеський національний економічний університет

## **ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ**

**Ключові слова:** боргова безпека, державний борг, економічна безпека, фінансова стабільність.

**Kirow Bohdan,**  
postgraduate student,  
Odessa National Economic University

## **THE EVOLUTION OF THEORETICAL RESEARCH ON DEBT SECURITY**

**Key words:** debt security, economic security, sovereign debt, financial stability.

Нині забезпечення фінансової безпеки держави стає одним з ключових завдань, яке стоїть перед урядом, задля забезпечення сталого розвитку та суверенітету кожної країни. У наш час, зростання боргового навантаження є одним з найвпливовіших чинників, що гальмують соціально-економічний розвиток будь-якої держави. Саме забезпечення фінансової безпеки та її підвиду – боргової безпеки, відіграє провідну роль у визначенні напрямів та орієнтирів подальшого розвитку держави та впливає на прийняття урядом ефективних соціально-економічних рішень [1].

Боргова безпека є невід'ємною складовою фінансової безпеки, яка в свою чергу, є важливим елементом економічної безпеки держави. Здатність держави ефективно управляти своїм зовнішнім та внутрішнім боргом, та раціонально використовувати наявні фінансові ресурси на пряму впливає на соціально-економічний розвиток. Значний рівень боргової залежності та критичні обсяги державних запозичень є загрозою фінансовій та економічній безпеці, що в свою чергу призводить до зниження рівня боргової безпеки [2].

Поняття «боргова безпека» є складним і суперечним явищем. Серед науковців досі немає єдності щодо підходів до визначення сутності боргової безпеки. У зв'язку із цим існує значна кількість підходів до визначення її сутності.

Одним із перших українських науковців, який дав фундаментальне визначення поняттю «боргова безпека» став О. Барановський. Так, на думку вченого: «боргова безпека – це рівень внутрішньої і зовнішньої державної та гарантованої державою заборгованостей з урахуванням їх структури в часовому і валютному вимірі, вартості їх обслуговування, можливості реструктуризації та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб і поступального економічного і соціального розвитку країни, що забезпечує захист інтересів усіх учасників боргових відносин від внутрішніх і зовнішніх ризиків, викликів і загроз й не загрожує втратою суверенітету, руйнуванням вітчизняної фінансової системи, виникненням боргової кризи, оголошенням суверенного дефолту» [3].

У функціональному розумінні боргову безпеку можна трактувати як такий рівень внутрішньої і зовнішньої заборгованості, що може у повному обсязі обслуговуватися та своєчасно погашатися державою [4].

Т. Богдан визначає боргову безпеку, як: «досягнення такого рівня державного та зовнішнього сукупного боргу, співвідношення між структурними складовими боргу, вартості обслуговування боргу та цільової спрямованості запозичених коштів, які забезпечують вирішення нагальних соціально-економічних потреб держави і не створюють загроз для стабільності вітчизняної фінансової системи та поступального розвитку економіки країни» [5].

У той же час, відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку України від 29 жовтня 2013 року № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», боргова безпека держави: «відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі» [6].

Проаналізувавши підходу до визначення сутності боргової безпеки, які були запропоновані вітчизняними вченими, зокрема: О. Алімовим, О. І. Барановським, Т. Богдан, І. Бистряковим, С. Буковинським, З. Варналієм, А. Даниленко, О. Мицак, а також підходи до тлумачення даного поняття в нормативно-правових актах, ми пропонуємо під поняттям боргової безпеки розуміти – оптимальний рівень боргового навантаження, що дозволяє підтримувати сталий соціально-економічний розвиток держави, формуючи внутрішній попит та необхідний непохитний рівень фінансової незалежності держави.

Логіка формування саме такого визначення базується на необхідності врахування боргової безпеки, як загального стратегічного напрямку та як необхідної складової збереження незалежності та суверенності держави для забезпечення соціально-економічного розвитку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Чуй І. Р., Мицак О. В. Теоретичні засади дослідження категорії «Боргова безпека держави». Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 1. С. 822–827.
2. Галайко Н. В. Сутність і значення боргової безпеки в системі економічної безпеки держави. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. Вип. 2. ISSN 2311-844X. С. 24–33.
3. Барановський О. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 1 (47). Т. 1. С. 327–337.
4. Маренич А. І., Мехеда Н. Г. Про вплив боргової безпеки на фінансову безпеку України. Вісник університету банківської справи НБУ. 2014. № 3 (12). С. 84–86.
5. Богдан Т. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності. Вісник національного банку України. 2012. № 4. С. 8–15.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономрозвитку від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: [http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/category/main?cat\\_id=38738](http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738) (дата звернення: 16.04.2024).

**Коваленко Володимир,**  
аспірант,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **МІЖНАРОДНА ОФІЦІЙНА ТА ПРИВАТНА ДОПОМОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

**Ключові слова:** офіційна фінансова допомога, приватна фінансова допомога, територіальні громади, приватні інвестиції, міжнародні інвестиції

**Volodymyr Kovalenko,**  
PhD student,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **INTERNATIONAL OFFICIAL AND PRIVATE AID AS AN INSTRUMENT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

**Key words:** official financial aid, private financial aid, territorial communities, private investments, international investments

Руйнування інфраструктури, ділової активності та житлового сектору територіальних громад в Україні, спричинені військовими діями, є масовими та суттєвими. Це означає, що звичайні механізми фінансування місцевих бюджетів більше не здатні ефективно діяти. Територіальні громади фактично втратили можливість використовувати традиційні способи наповнення бюджету за рахунок податків, зборів, плати за надані послуги, а також залучення місцевих приватних інвестицій і випуск муніципальних цінних паперів. Це пов'язано з фактично повним припиненням ділової активності в окремих громадах внаслідок руйнування інфраструктури, виїзду робочої сили та постійними атаками, які ставлять під загрозу життя та здоров'я населення, що залишилося на цих територіях.

Серед інших чинників, що перешкоджають використанню ринкових механізмів, можна назвати такі:

1. тотальне руйнування бази оподаткування багатьох територіальних громад, тобто це джерело надходження до місцевих бюджетів не може бути основою для капітальних інвестицій;
2. потрібні величезні кошти на фінансування інфраструктурних проєктів, які до того ж здебільшого не є прибутковими, і період окупності інвестицій є достатньо тривалим;
3. неможливість залучення внутрішніх інвесторів;
4. відсутність ефективного національного фінансового ринку в Україні, що робить неможливим розміщення внутрішніх муніципальних облігацій;

5. використання міжнародних фінансових ринків на ринкових засадах також обмежене, оскільки облігації потребують міжнародного кредитного рейтингу та гарантій виплат [1].

Особливість ситуації в Україні зараз полягає в тому, що кожна територіальна громада повинна відбудовувати одночасно декілька сфер, причому окремі галузі не є прибутковими взагалі (освітня інфраструктура, охорона здоров'я), частина проєктів пов'язана з послугами, які традиційно надаються безкоштовно або фінансуються за рахунок непрямих податків (наприклад, дороги, адміністративні послуги тощо). Інші проєкти (наприклад, у сфері енергетики, постачання води тощо) мають дуже тривалий період окупності та потребують термінових капіталовкладень.

Фактично, це означає, що залучення боргових ресурсів з їх подальшим поверненням наразі не є реальним джерелом фінансування проєктів територіальних громад. Доступними джерелами коштів залишаються кредитні ресурси міжнародних фінансових організацій, офіційна допомога та приватна фінансова допомога, тобто донорство. Це дозволить отримувати кошти міжнародних донорів на повоєнну відбудову, і хоча існує ймовірність їх повернення у далекому майбутньому після відновлення бази оподаткування та нормального функціонування бізнесу, це не є обов'язковою умовою, тому знімає обмеження на цілі використання отриманих ресурсів [2].

Ще одним інструментом наповнення бюджетів окремих територіальних громад є налагодження локального партнерства між конкретними муніципалітетами, коли більш успішна громада допомагає своєму партнеру, який має нестачу ресурсів. Такі партнерства можуть бути між громадами в різних країнах, коли закордонні партнери надаватимуть певну допомогу українським громадам у певних галузях, виходячи з наявних у них ресурсів. Така допомога може бути не лише фінансовою, але й у натуральній формі [3]. Також можливим шляхом залучення коштів є пожертви від філантропічних організацій, які відразу надають кошти на основі неповернення [4].

Однак слід враховувати, що отримання фінансової допомоги як на міждержавному, так і на приватному рівні може бути пов'язано з додатковими вимогами й обмеженнями. Це викликано декількома факторами, на яких наголошуються сучасні дослідження:

1. Міжнародна фінансова допомога завжди має політичний підтекст, тобто її отримання залежить від політичних відносин між країнами. Не варто розраховувати на допомогу без політичної підтримки, у такої допомоги можуть бути додаткові неоголошені умови.

2. Міжнародна допомога зазвичай буде цільовою, тобто виділяється на конкретні потреби. Це означає, що певні сфери можуть залишитися без уваги, оскільки міжнародні партнери вважатимуть їх неважливими, нецікавими або неперспективними з їхньої точки зору.

3. Міжнародна приватна допомога від філантропічних організацій також буде обумовлена політичними поглядами їх донорів, спрямована на просування своїх наративів і залежить від «політичного капіталу», який вони можуть отримати як результат виділення коштів. Це також означає, що певні сфери можуть залишитися поза увагою.

4. Допомога від великих корпорацій є можливою, але вона напевно буде мати додаткові умови та вимагатиме від місцевих органів влади певних поступок для таких компаній. Наприклад, отримання дозволів на ведення бізнесу в цій громаді, надання певних пільг і привілеїв тощо [5].

Безумовно, для ефективного відновлення економіки територіальних громад потрібно залучати міжнародні ресурси, особливо від державних і приватних донорів, але в кожному окремому випадку проводити аналіз необхідних проєктів, потреб у коштах на їх реалізацію та чіткого розуміння, чи варті ці кошти тих поступок, на яких доведеться піти заради них.

Таким чином, руйнування численних об'єктів інфраструктури та поточна економічна ситуація в Україні не дозволяють фінансувати їх відбудову за рахунок внутрішніх ресурсів і традиційних джерел фінансування. Основними джерелами відновлення стають кошти міжнародних державних і приватних донорів, а також міжнародних інвесторів, які готові на високий ризик неповернення та тривалий термін окупності.

### Список використаних джерел:

1. Jimenez B. S. Municipal government form and budget outcomes: Political responsiveness, bureaucratic insulation, and the budgetary solvency of cities. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2020. № 30(1). P. 161-177. <https://doi.org/10.1093/jopart/muz020>
2. Thesari S. S., Lizot M., Trojan F. Municipal public budget planning with sustainable and human development goals integrated in a multi-criteria approach. *Sustainability*, 2021. № 13 (19). P. 10921. <https://doi.org/10.3390/su131910921>
3. Zambrano-Gutiérrez J. C., Avellaneda C. N. (2023). Inter-municipal vs. Inter-governmental cooperation: Their impact on International Aid. *Public Organization Review*, 2023. № 23(3). P. 861-881. <https://doi.org/10.1007/s11115-022-00676-z>
4. MacKenzie M.K. Democratic philanthropy. *Contemp Polit Theory*, 2021. № 20. P. 568–590. <https://doi.org/10.1057/s41296-020-00431-3>
5. McCarty S., Sumner J. L. The political consequences of corporate donations for public service provision. *Business and Politics*, 2024. № 26(1). P. 27-46. <https://doi.org/10.1017/bap.2023.27>

**Кожушко Еліна,**  
Аспірант,  
Інститут економіки промисловості НАН України  
Науковий керівник: кандидат економічних наук, Вієцька Олеся,  
Інститут економіки промисловості  
НАН України

## **КОНЦЕПЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

**Ключові слова:** концепція дослідження, пільгове оподаткування, оподаткування прибутку підприємств, цифровізація

Kozhushko Elina,  
Postgraduate student,  
Institute of Industrial Economics of  
National Academy of Sciences of Ukraine  
Supervisor: PhD in Economics, Olesia Viyetska,  
Institute of Industrial Economics of  
National Academy of Sciences of Ukraine

## **THE CONCEPT OF RESEARCH ON PREFERENTIAL TAXATION OF CORPORATE PROFITS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION**

**Keywords:** research concept, preferential taxation, taxation of corporate profits, digitalization

Дослідження проблем пільгового оподаткування прибутку підприємств в умовах цифровізації має важливе теоретичне та практичне значення. На сьогодні уряди країн світу витрачають значні ресурси на впровадження податкових пільг та преференцій для підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології [1], [2].

Попри те, що наслідки впровадження податкових стимулів рідко можна гарантувати, вони можуть стати значним тягарем для податкових систем країн світу, особливо країн з економікою, що розвивається.

По-перше, пільгове оподаткування може призводити до необґрунтованих втрат доходів державного бюджету без суттєвих змін у бажаній поведінці платників податків.

По-друге, за своєю природою податкові пільги та преференції є вибірковими і часто можуть спричиняти додаткові економічні викривлення.

По-третє, впровадження в податкову систему податкових пільг та преференцій може стимулювати прояв шахрайських та корупційних схем [1].

По-четверте, хоча податкові стимули певною мірою можуть впливати на інвестиційні рішення підприємств, домінуючими в цьому процесі залишаються такі фактори, як інвестиційний клімат та ринкові можливості конкретної країни.

І нарешті, по-п'яте, цифровізація економіки та системи податкового адміністрування, зокрема, можуть суттєво вплинути на ефективність чинних податкових пільг, як в позитивному, так і негативному аспекті [2].

Як результат, актуальним напрямом дослідження є аналіз теоретичних та прикладних аспектів пільгового оподаткування прибутку підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології, з урахуванням умов цифровізації економіки та податкового адміністрування, зокрема, а також пошук оптимального підходу до оцінювання наслідків впровадження пільг з податку на прибуток таких підприємств.

Метою такого дослідження є обґрунтування теоретичних положень, розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології, методами пільгового оподаткування прибутку в Україні.

Для досягнення поставленої мети буде вирішений комплекс задач на теоретичному, аналітичному, науково-методичному та практичному рівнях дослідження (Рисунок).



Рис. Концепція дослідження пільгового оподаткування прибутку підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології, з урахуванням умов цифровізації

Наукове значення такого дослідження полягатиме у подальшому розвитку науково-теоретичних положень, розробці та реалізації науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку вітчизняних підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології, методами пільгового оподаткування прибутку підприємств з урахуванням особливостей економічного розвитку та інституційного середовища України, в тому числі умов цифровізації.

Практичне значення одержаних результатів полягатиме в тому, що використання розробленого науково-методичного підходу до оцінювання наслідків пільгового оподаткування прибутку підприємств та впровадження сформульованих за результатами дослідження рекомендацій сприятиме вирішенню актуальної задачі розвитку вітчизняних підприємств, які розробляють та впроваджують інноваційну техніку та технології, з урахуванням умов цифровізації економіки та системи податкового адміністрування, зокрема.

### **Список використаних джерел:**

1. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки URL: [https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2021/Conf\\_26.03.2021/Conf\\_26.03.21\\_11.pdf](https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2021/Conf_26.03.2021/Conf_26.03.21_11.pdf) (дата звернення: 20.02.2024).

2. Костинець Ю.В. Цифрова економіка та четверта промислова революція: можливості та загрози для інноваційного розвитку України. Випереджаючий інноваційний розвиток: теорія, методика, практика: монографія / за ред. к.е.н., доцента Ілляшенко Н.С. – Суми : Триторія, 2018. – 484 с. (підрозділ 1.5).

**Кошелєв Ілля,**  
аспірант,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІКРО, МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** альтернативне фінансування, краудфандинг, кредити, мікро, малі та середні підприємства, фінансові послуги, фінансова інклюзія, фінтех, облікова ставка

**Ilia Koshelev,**  
postgraduate student,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **FINANCIAL INCLUSION: IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF OF MICRO, SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE**

**Keywords:** alternative financing, crowdfunding, loans, micro, small and medium-sized enterprises, financial services, financial inclusion, fintech, discount rate

Фінансова інклюзія стає особливо актуальною для мікро, малих та середніх підприємств (ММСП) в Україні, які складають майже увесь бізнес-ландшафт країни, виробляють значну частину валової доданої вартості та створюють більшість робочих місць. Зіткнувшись із викликами повномасштабного вторгнення, ММСП продемонстрували здатність до відновлення, однак все ще стикаються із серйозними перешкодами для розвитку через обмежений доступ до фінансових ресурсів та високу вартість кредитування. Ініціатива Національного банку України знизити облікову ставку є кроком до поліпшення ситуації, проте ще багато залишається зробити для зменшення вартості капіталу та сприяння економічному відновленню.

Альтернативне фінансування, включаючи однорангове кредитування, краудфандинг, факторинг, лізинг, венчурний капітал, інвестори-ангели, а також державні гранти та позики, може зіграти ключову роль у наданні ММСП можливостей для розширення їхньої діяльності. Такі механізми забезпечують ширший доступ до капіталу, особливо на ранніх етапах розвитку бізнесу та в умовах підвищеного ризику, що є характерним для воєнного стану в країні.

Технологічні інновації та розвиток цифрової економіки відіграють суттєву роль у підвищенні фінансової доступності, дозволяючи альтернативним фінансовим інститутам ефективніше обслуговувати клієнтів.. Впровадження інноваційних методів оцінки кредитоспроможності допомагає вирішувати проблеми традиційного банківського кредитування, надаючи можливості для ММСП, які раніше були виключені з фінансового ринку.

Зусилля держави, регуляторів та фінансового сектору повинні бути спрямовані на створення умов для розширення доступу до різноманітних фінансових інструментів, що сприятиме стабільності, інноваційному розвитку та економічному зростанню України.

Концепція фінансової інклюзії відіграє ключову роль у забезпеченні мікро, малих та середніх підприємств (ММСП) в Україні доступом до різноманітних фінансових інструментів та продуктів. Оскільки ММСП складають 99,98% усіх бізнес-структур країни, створюють 74% робочих місць і виробляють 64% валової доданої вартості, їхній вплив на економіку є вирішальним [3, с. 2]. Незважаючи на виклики, спричинені військовим конфліктом, ці підприємства продовжують демонструвати стійкість, адаптуючись до нових умов.

Після початку повномасштабного вторгнення 64% ММСП було змушено тимчасово призупинити або скоротити свою діяльність, проте більшість з них змогли відновитися [2]. Станом на жовтень 2023 року лише 9,6% цих компаній зіткнулися з ризиком повної зупинки діяльності. Бізнес-спільнота в Україні зберігає обережний оптимізм, незважаючи на непередбачуваність економіки, обмежений внутрішній попит, нестачу кваліфікованих робітників та обмежені пропозиції позикового капіталу. Експорт залишається складною сферою, з лише 17,9% малих і середніх підприємств, що експортують, при цьому продукція часто має низьку рентабельність [3, с. 9]. Згідно з даними Світового банку, інвестиції українських ММСП у дослідження та розробки значно менші, ніж у європейських, через обмеження ресурсів та недостатню співпрацю між науковими установами та реальним сектором [3, с. 20].

Обмежений доступ до фінансування ускладнює для ММСП розширення діяльності. Вартість кредитних ресурсів у першому кварталі 2024 року залишалася на рівні 20,5% річних, що майже не змінилося з початку 2023 року. Високі процентні ставки за кредитами в комерційних банках продовжують посилювати цю проблему, незважаючи на рішення правління Національного банку України (НБУ) знизити облікову ставку на 0,5 відсоткових пунктів до 14,5% з 15 березня 2024 року. У контексті інфляції на рівні 4,3%, рішення НБУ про зниження облікової ставки виглядає не тільки логічним і очікуваним, а й критично важливим. В ситуації, де облікова ставка центрального банку втричі перевищує інфляцію, економічне відновлення без таких заходів стає недосяжним. Навіть при ідеальних умовах безпеки та інших позитивних факторах, висока вартість кредитування може перешкоджати динамічному економічному зростанню. НБУ сформував свою політику таким чином, що вона відповідає інтересам осіб з надлишком коштів, при цьому не приділив достатньої уваги тим, хто потребує кредитів, включаючи більшість бізнесу. В першу чергу ринок орієнтується на ставку за депозитними сертифікатами НБУ. Саме ця ставка визначає вартість грошей в нашій економіці, і вона становить 17,5%. Відповідно банки не почнуть кредитувати реальний сектор під нижчий відсоток, оскільки при ставці в 17,5% вони можуть без ризику, проходження комплаєнс-перевірок та оцінки застав позичати гроші НБУ.

Політичні лідери та регулюючі органи повинні гарантувати доступність засобів, відмінних від традиційних банків, альтернативного фінансування для мікро, малих та середніх підприємств без виключення, незалежно від їх розміру, галузі чи місцезнаходження. Це може включати різноманітні джерела, такі як однорангове кредитування, краудфандинг, факторинг або оплата частинами, лізинг, венчурний капітал, інвестори-ангели, а також державні

гранти та позики [5]. Альтернативне фінансування може надати ММСП можливості для залучення капіталу як на ранніх етапах, так і для розвитку інноваційних проектів. Доступність та універсальність є основою альтернативного фінансування, акцентуючи на необхідності розширення фінансових послуг для ширшого кола клієнтів.

Традиційні фінансові інституції можуть бути недостатньо ефективними у задоволенні потреб усіх потенційних позичальників, особливо тих, хто знаходиться за межами формального фінансового сектору. Альтернативні фінансові установи відіграють ключову роль у забезпеченні більшого доступу та інклюзивності, пропонуючи різноманітні фінансові продукти та послуги для задоволення потреб різних категорій позичальників. Наприклад, вони можуть надавати кредити особам без кредитної історії або тим, хто працює у високоризикованих секторах. Застосування технологій та інновацій альтернативними фінансовими інституціями сприяє покращенню доступності фінансування, включаючи використання цифрових платформ, мобільного банкінгу та інших технічних рішень, які дозволяють обслуговувати клієнтів в географічно або економічно ізольованих районах. Розвиток інноваційних фінансових моделей для бізнесу залежить від таких факторів, як економічний стан, інновації, доступ до капіталу, розвиток цифрової економіки, підвищення фінансової освіти серед населення та підприємців, а також регуляторний вплив та конкуренція з традиційними фінансовими установами.

Починаючи з 2008 року розпочався стрімкий розвиток інноваційного фінансування, коли банківський сектор, сильно вражений кризою, скоротив кредитування бізнесу. Це викликало дефіцит кредитних ресурсів і стимулювало пошук альтернативних шляхів фінансування. Фінтех-платформи, використовуючи ефективніші процеси прийняття рішень, могли швидше оцінювати заявки на фінансування, відмовляючи або схвалюючи їх значно оперативніше, ніж традиційні банки, які часто відхиляли малі позики через великі витрати і мінімальний прибуток. Водночас фінтех-платформи пропонували гнучкі умови кредитування, заохочуючи заявки від ММСП на різні суми позик, що сприяло швидшому доступу до фінансування. Експлуатаційні витрати фінтех-платформ були знижені завдяки використанню цифрових технологій. Важливим аспектом розвитку альтернативного фінансового ринку, який сприяє більшому доступу ММСП до фінансування, стали інноваційні методи оцінки кредитоспроможності. Фінтех-компанії поєднують традиційні підходи до кредитного скорингу з альтернативними, використовуючи нестандартні джерела інформації для оцінки кредитоспроможності. Ці альтернативні методи можуть включати дані про продажі на маркетплейсах або історичну ефективність фінансової та бізнес-моделі, що є особливо актуальним, наприклад, для франшиз [4]. Відповідно, такі фінансові інституції оцінюють бізнес-моделі ММСП, враховуючи їх ринковий потенціал і інноваційність, а не ліквідність забезпечення.

У підсумку, фінансова інклюзія є критично важливою для підтримки та розвитку мікро, малих та середніх підприємств в Україні, які є основою економічного зростання. Альтернативні джерела фінансування відіграють ключову роль у подоланні бар'єрів, з якими стикаються ММСП, надаючи їм

можливість масштабувати діяльність, розробляти інноваційні рішення та створювати нові робочі місця. Це, в свою чергу, сприятиме економічному відновленню та зміцненню економіки України в умовах непередбачуваності та викликів. Тому зусилля держави, регуляторних органів та фінансового сектору мають бути спрямовані на розширення доступу до різноманітних форм фінансування та створення таким чином сприятливого середовища для розвитку підприємництва.

### Список використаних джерел:

1. Веб-сайт Національного банку України: URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-145>
2. Програма розвитку ООН в Україні, 2022 рік. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspres-otsinka-vplyvu-viyny-na-mikro-mali-ta-seredni-pidpryemstva-v-ukrayini#>
3. Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>
4. Jagtiani Julapa A. and Lemieux Catharine. Fintech Lending: Financial Inclusion, Risk Pricing, and Alternative Information (2017-07-18). FRB of Philadelphia Working Paper. URL: <https://ssrn.com/abstract=3005260>
5. Peterhoff Daniela, et. al. Towards better capital markets solutions for SME financing, Oliver Wyman, 2014. URL: [https://www.oliverwyman.de/content/170dam/oliver-wyman/global/en/files/insights/financial-services/2014/July/FINAL3\\_BetterCapitalMarketMechanismsSMEs.pdf](https://www.oliverwyman.de/content/170dam/oliver-wyman/global/en/files/insights/financial-services/2014/July/FINAL3_BetterCapitalMarketMechanismsSMEs.pdf).

**Красьоха Ольга**

Студентка 4 курсу, ОП «Фінанси і кредит»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів

КНУ імені Тараса Шевченка Лютий І.О.

## **ОБЛІГАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОЗИК ЯК ДЖЕРЕЛО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД**

**Ключові слова:** муніципальні облигації, місцевий бюджет, відбудова постраждалих територій.

**Olha Krasokha**

Bachelor's degree, 4 year,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Supervisor: Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance

Taras Shevchenko National University of Kyiv Liutyi I.

## **THE MUNICIPAL BONDS AS A SOURCE OF POST-WAR RECOVERY TERRITORIAL COMMUNITIES**

Повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року та початок нею загарбницької війни проти України став головним викликом сучасності для суспільства та економіки країни. Попередні підрахунки збитків свідчать про їх катастрофічний характер. За даними Київської школи економіки збитки, завдані інфраструктурі та житловим будинкам за даними на січень 2024 року склали 157,2 млрд дол. США.[1] Тому залучення додаткового фінансування для відбудови інфраструктури та відновлення населених пунктів є одним з головних завдань органів місцевої влади. Одним із дієвих та ефективних інструментів в цьому механізмі може виступати залучення коштів через облигації місцевої позики.

В Україні питання муніципальних запозичень досліджують Л. Бенюк, Л. Бенч, Л. Васютинська, В. Дем'янишин, О. Кириленко, І. Луніна, О. Рожко, Н. Спасів та інші.

У Бюджетному кодексі України визначено поняття бюджетного запозичення, як операції з отримання позик, головною метою якої є фінансування бюджету розвитку. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевої влади беруть участь у фінансово-кредитних відносинах. [5] В контексті децентралізації, місцеві органи влади мають можливість використовувати додатковий фінансовий інструмент для розширення своїх інвестиційних можливостей - місцеві облигації. Чіткого та єдиного трактування дефініції «Облигації місцевих позик» у нормативних документах немає, але загальні положення та механізм емісії муніципальних боргових цінних паперів регулюється положенням НКЦПФР про порядок емісії облигацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу від 14.06.2018.

Аналіз літератури з досліджуваної проблематики, дозволяє сформулювати власне визначення боргового інструменту. Таким чином, облигації місцевих позик - це боргові цінні папери, які емітуються місцевою

владою, з метою запозичення фінансових ресурсів серед юридичних та фізичних осіб, для виконання цільових програм населеного пункту на об'єктах місцевого значення та на умовах повернення, платності, строковості.

В Україні цей інструмент фондового ринку ще не набув належного поширення, хоча деякий досвід у цьому напрямку було закладено ще у 1995 році. Першу місцеву позику було здійснено Київською міською владою на забудову житла, загальна сума якої становила 2,3 млн. грн.

Впродовж 2018–2023 рр. НКЦПФР зареєструвала лише 16 випусків облігацій внутрішньої місцевої позики, які здійснювалися чотирма фінансово-спроможними містами, а саме: Київською, Львівською, Івано-Франківською та Харківською міськими радами. При цьому Харківська міська рада почала випускати облігації лише у 2019 р. Так у 2020 році загальна залучена сума Київською міською радою становила 770 тис. грн., із ставкою запозичення у 11% та строком менше ніж на 6 місяців. В залежності від терміну залучення та від розташування області ставка дохідності цінних паперів може коливатися.

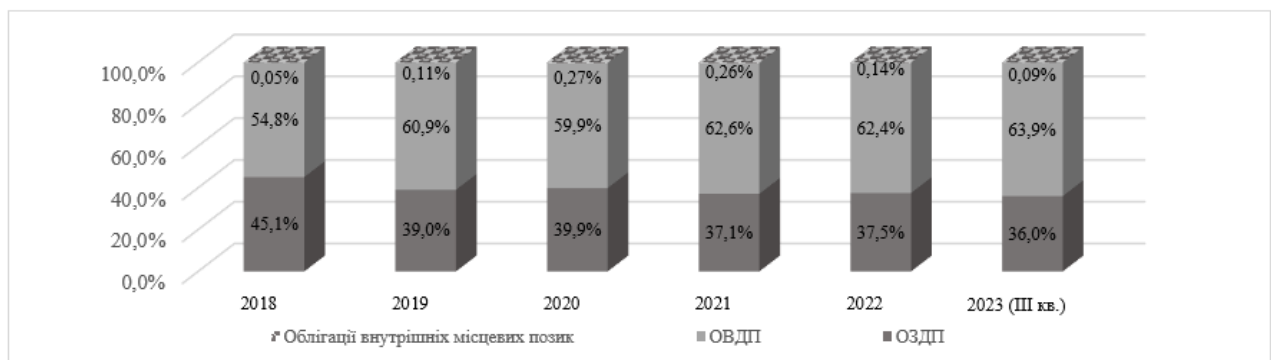


Рис.1. Державні боргові цінні папери випущені у 2018–2023рр.,%  
Джерело: створено автором на основі даних НБУ [2]

Для відбудови міст, які зазнали руйнувань внаслідок військових дій, випуск муніципальних облігацій є життєздатною альтернативою традиційним банківським позикам і може бути особливо вигідним для фінансування великомасштабних проектів, таких як відбудова транспортних мереж, відновлення комунальних послуг і реконструкції громадських будівель. Оскільки грантова чи звичайна фінансова підтримка не буде здійснюватися на постійній основі, влада має піклуватися про забезпечення територій достатніми ресурсами для налагодження функціонування місцевої інфраструктури.

В умовах військового стану особливого значення почав набувати розвиток ринку внутрішніх державних запозичень. Так лише за січень - лютий 2023 р. через первинні розміщення ОВДП було залучено більше ніж 100 млрд. грн (за аналогічний період 2024 року ця сума становить вже 74 млрд. грн). При цьому, окремим інструментом на ринку внутрішніх державних запозичень можуть стати «облігації відновлення», які за своєю сутністю є муніципальними облігаціями. Окремі територіальні одиниці, наприклад, міста Буча, Гостомель, Ірпінь, Чернігів та інші. Їх емісія дасть змогу перетворити грошові кошти фізичних та юридичних осіб у довгостроковий інвестиційний ресурс для повоєнного відновлення країни. [4] З позиції діючого законодавства,

інструмент облігацій відновлення потребує розгляду та узаконення, для реалізації плану відновлення із залученням інвестиційної складової.

Складність муніципальних облігацій створює багатогранний виклик для інвесторів, насамперед через складність муніципальних запозичень шляхом випуску облігацій. Муніципальні облігації служать основним механізмом для місцевих органів влади для забезпечення фінансування, однак ефективний розвиток ринку таких облігацій стикається з постійними проблемами, які перешкоджають прогресу та привабливості для інвесторів.

Таким чином, облігації внутрішніх місцевих позик є додатковим інструментом в системі фінансово-кредитних відносин міст, які зазнали руйнувань у ході повномасштабного вторгнення. Купуючи, муніципальні цінні папери, юридичні та фізичні особи сприяють розвитку окремих населених пунктів, виявляють довіру до влади. Муніципалітети, випускаючи облігації, можуть внести значний капітал у місцеву економіку. Це сприяє створенню робочих місць, підтримці малого бізнесу та відродженню ключових галузей. Таке вкрай потрібне фінансове вливання не лише прискорює економічний розвиток, але й сприяє довгостроковій стабільності та стійкості в умовах повоєнного відновлення.

### Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. URL: [https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24\\_Damages\\_Report.pdf](https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf)
2. Статистика фінансових ринків НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 21.04.2024)
3. Звіти про діяльність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/>
4. Лютий І.О., Медведкова Н.С., Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України. Фінанси України. 2023. № 6. С. 61-74. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.06.061>
5. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

**Лещенко Ірина,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
студентка 4 курсу, ОП «Фінанси і кредит»,  
Науковий керівник: д.і.н., к.е.н., професор Чеберяко Оксана

## **СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Ключові слова:** соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальна напруженість, широкомасштабна війна, бюджетне фінансування, видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення.

**Iryna Leshchenko,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
III year bachelor's degree, educational program «Finance and Credit»  
Supervisor: Doctor of Historical Sciences, PhD in Economics, Professor  
Oksana Cheberyako

## **SOCIAL PROTECTION AND SOCIAL SECURITY OF THE POPULATION UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

**Keywords:** social protection, social security, social tension, large-scale war, budget financing, social protection spending and social security.

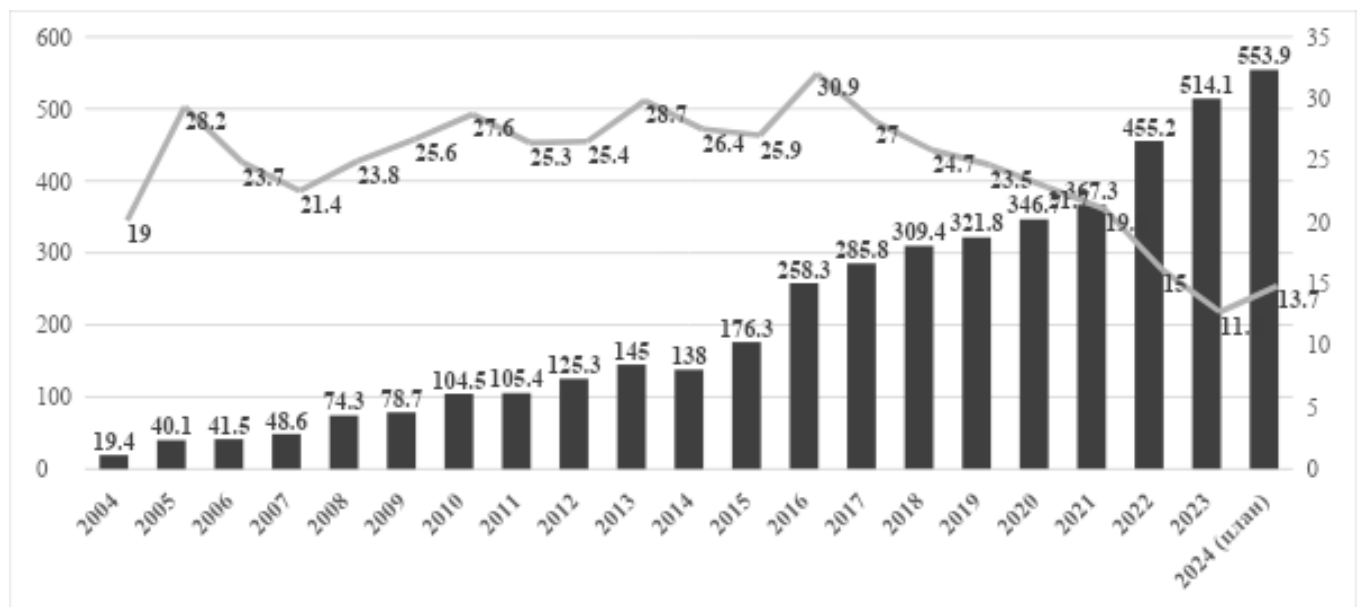
На сьогодні соціальна сфера в Україні стикається із значними викликами, зокрема зниженням ВВП на душу населення, значним соціальним розшаруванням, включаючи територіальні дисбаланси, та високий рівень тіньової економіки. Воєнний стан в Україні створює надзвичайні обставини, які впливають на всі сфери життя населення, включаючи систему соціального захисту та соціального забезпечення. Широкомасштабна війна на території України призвела до значного зростання кількості українців, які потребують від держави соціальної підтримки та рішучих дій. Особливості забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення в умовах широкомасштабної війни включають збільшені витрати на військові потреби, допомогу внутрішньо переміщеним особам, реконструкцію пошкоджених інфраструктурних об'єктів та надання медичної допомоги постраждалим. Бойові дії спричинили збільшення витрат на соціальну допомогу й надалі прогнозується тільки збільшення цієї статті видатків. У післявоєнні роки видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення будуть тільки зростати через значне збільшення ветеранів війни, осіб з інвалідністю, ВПО, постраждалих внаслідок воєнного конфлікту, а також громадян, які будуть потерпати від економічних труднощів та соціальних викликів спричинених війною. Тому сьогодні важливим завданням для держави є забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення протягом такого кризового стану, як війна, а в перспективі – комплексне упорядкування системи соціального захисту України. В умовах сучасної війни соціальний захист та соціальне забезпечення

відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні безпеки, захисту та допомоги вразливим групам населення, що постраждали від військових дій, тому дослідження даної теми дозволить зрозуміти, як воєнний конфлікт впливає на фінансові можливості забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення для населення України, виявляти проблемні аспекти та шукати ефективні стратегії фінансування у таких умовах.

Уряд України приділяє значну увагу системі соціального захисту та соціального забезпечення, яка є одним з основних джерел забезпечення матеріальних потреб різних соціальних груп населення, таких як ветерани праці, пенсіонери, інваліди, малозабезпечені сім'ї, військовослужбовці, ВПО та інші.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення є одними з найважливіших елементів Держбюджету. Фінансування цих видатків регулюється відповідно до статей 87-91 Бюджетного кодексу України, з використанням коштів з державного та місцевих бюджетів.

Відтак, видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення значно зросли з 19,4 млрд. грн у 2004 р. до 553,9 млрд. грн у 2024 р., проте їх частка зменшилась з 19% у 2004р. до 13,7% у 2024 р. (Рис. 1)



**Рис. 1 Динаміка видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення впродовж 2004-2024 рр.**

*Джерело: створено автором на основі даних [1].*

Питання соціальної безпеки людини особливо актуалізувалися з початком 24 лютого 2022 року нового етапу війни росії проти України, враховуючи вимушене переміщення мільйонів осіб, необхідність організації їх евакуації, втрату житла, майна, роботи та засобів до існування, фізичного та психологічного здоров'я тощо. Належне функціонування системи соціального захисту та підтримка постраждалих від війни осіб – один з викликів для України в умовах надзвичайно складної економічної ситуації. З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну перед вітчизняною системою соціального захисту поставало фактично два основних завдання: підтримання передбачених чинним законодавством соціальних виплат, допомог

та пенсій, забезпечення надання соціальних послуг, а також надання підтримки внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від збройної агресії [8].

Широкомасштабна війна призвела до значних руйнувань та великої кількості жертв у численних населених пунктах України, спричинивши масові міграційні потоки. Понад 3,6 млн осіб були змушені залишити державу в пошуках безпеки, тоді як мільйони інших стали внутрішньо переміщеними особами на території України. Більшість секторів економіки стикнулися з фінансовими труднощами через зруйновані об'єкти інфраструктури, ускладнену логістику, зменшений попит та зростання цін на ресурси.

Важливою складовою соціального захисту та соціального забезпечення в умовах війни є підтримка військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та їх сімей. Варто відзначити, що цей аспект соціального захисту виникає внаслідок особливостей професійних обов'язків цих осіб і не залежить від їх доходів або наявності фінансування з бюджету; він є обов'язковим. Громадяни України, що захищають державу, її незалежність та територіальну цілісність, виконують важливі конституційні обов'язки, тому країна має надавати їм та їх родинам особливий соціальний статус та забезпечувати додаткові державні гарантії соціального захисту відповідно до статті 17 Конституції України [3].

Війна в Україні вплинула на зниження рівня доходів населення України. Зафіксовано зменшення зарплат та збільшення частки населення з доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму, який у 2024 році для працездатних осіб становить 2 920 грн. Доля населення з такими доходами може досягти 70% у 2024 р. (порівняно з 18% у 2021 р.). З початку війни майже у всіх секторах економіки спостерігається зниження рівня заробітних плат. Протягом першого року повномасштабного російського вторгнення на територію України середня зарплата (за даними українського сервісу працевлаштування Work.ua) зменшилася на 11% з 15035 грн. до 13736 грн. У той же період середня заробітна плата, за даними Державної служби зайнятості, знизилася з 9371 грн. на початку війни до 10140 грн. на 1 лютого 2023 року [7].

У аналітичній доповіді Інституту економічного прогнозування та політичних консультацій [6] відзначається, що унаслідок ускладнень роботи бізнесу, спричинених війною, середня номінальна заробітна плата в Україні суттєво знизилася у перші місяці 2022 року. Однак вона дещо відновилася після того, як підприємства адаптувалися до нових умов функціонування. Водночас реальна заробітна плата значно зменшилася через високий рівень інфляції.

Таким чином, за останні два роки сфера соціального захисту та соціального забезпечення зазнала численних змін як інституційного, так і нормативного характеру, що покращило її відносну стійкість та адаптивність до викликів воєнного періоду.

Загалом, сферу соціального захисту регулюють більше ніж 100 законів та інших нормативних актів [4]. Однак широкомасштабна війна у 2022 році та пов'язані з нею нові соціальні ризики викликали необхідність у вдосконаленні існуючої системи соціального захисту, перш за все, на рівні нормативно-правового забезпечення. Важливим кроком у цьому процесі є прийняття та

підписання Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях" [5], який передбачає зміни до таких законів, як "Про соціальні послуги" та "Про правовий режим воєнного стану", зокрема:

- визначається середньомісячний сукупний дохід громадян з урахуванням попереднього кварталу, що передує місяцю, який передує місяцю звернення, а не шести останніх місяців, як це було передбачено раніше;

- розширюються повноваження обласних, Київської міської державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад шляхом надання їм можливості визначати особливості прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану;

- надається право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо надавачам соціальних послуг, що забезпечить негайне надання допомоги людям;

- встановлюється, що соціальні послуги, надані під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної / комунальної форми власності, особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання / перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [2].

Одна з основних проблем соціального захисту та забезпечення в Україні полягає в обмеженості фінансових ресурсів, особливо з боку державного бюджету, що ускладнює повноцінне виконання вимог чинного законодавства. Діяльність держави у фінансуванні соціальної сфери є важливою для українського суспільства, особливо в умовах значного зниження доходів більшості населення та їх залежності від державної підтримки під час воєнного стану.

Удосконалення системи соціального захисту потребує впровадження структурних змін у бюджетно-податковій політиці країни, удосконалення державного управління та підвищення якості прогнозування соціально-економічного розвитку суспільства на середньострокову перспективу. Реформи у сфері соціального захисту в Україні вимагають невідкладних дій від держави для зміцнення ролі недержавних інститутів, що допоможе зменшити тиск на державу. В той же час необхідно розробити концепцію соціальної політики України, яка стане основою для подальшого реформування системи соціального захисту, включаючи фінансове забезпечення; перегляд кількості бюджетних соціальних програм і їх відповідність сучасним реаліям та глобальним викликам у фінансовому забезпеченні; удосконалення нормативів соціальних видатків; розробку заходів для стимулювання недержавного сектора у фінансовому забезпеченні окремих напрямків системи соціального захисту; удосконалення процесу планування бюджетних видатків на соціальну сферу.

### Список використаних джерел:

1. Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/>
2. Головка В.В. Особливості державної політики соціального захисту /населення в умовах воєнного стану в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2022. №2(17). С. 65-73.
3. Конституція України. Верховна Рада України. 1994-2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Нормативно-правова база Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/?t=6&from=&till=&g=0&cat=1&dn=>
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 року № 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>
6. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022-2023 роки : аналітична доповідь. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій; Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. URL: [http://www.ier.com.ua/ua/publications/policy\\_briefing\\_series?pid=7302](http://www.ier.com.ua/ua/publications/policy_briefing_series?pid=7302)
7. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А. НАН України, Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ, 2023. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/>
8. Чеберяко О.В., Варналій З.С., Медведкова Н.С. Інституційно-правове та фінансово-економічне забезпечення соціальної безпеки людини в умовах війни // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2023. № 10 (311). С.37-52. DOI:10.32680/2409-9260-2023-10-311-37-52

**Лялькін Олександр**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
студент 1 курсу магістратури, ОП «Фінанси публічного сектору»  
Науковий керівник: д.е.н., професор Лютий Ігор

## ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ВИВЕДЕНОГО КАПІТАЛУ

**Ключові слова:** податкова система, податок на виведений капітал, фінанси підприємств.

**Oleksand Lialkin**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
I year master's degree, educational program «Public sector finance»  
Supervisor: Doctor of Economics, Professor Liutyi Ihor

## THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TAXATION OF DISTRIBUTED PROFITS

**Keywords:** tax system, distributed profit tax, corporate finance.

Теоретичним і практичним аспектам фіскальної політики приділено увагу в роботі представників неокласичної теорії ринкової економіки Дж. Ст. Мілля, А. Маршалла, Ф. Еджворта та дослідників державної економічної політики Дж. Кейнса, В. Ойкена, Я. Тінбергена [4, с. 28]. Питання впливу оподаткування на структуру капіталу фірм є одним із центральних аспектів досліджень взаємозв'язку податків та фінансів підприємств в академічній літературі. Однією з фундаментальних праць у цьому науковому напрямі є робота Modigliani, F. & Miller, M. H. (1963), присвячена аналізу впливу корпоративних податків на формування оптимальної структури капіталу компанії [3].

Автори дійшли висновку, що фактор корпоративного оподаткування спонукає фірми надавати перевагу фінансуванню за рахунок боргових зобов'язань (збільшувати леверидж) в силу того, що витрати на процентні платежі зменшують розмір прибутку до оподаткування [3, с. 442]. Таким чином, згідно з цією теорією рівень корпоративного оподаткування має позитивно впливати на коефіцієнт фінансового левериджу.

Окрім фактору власне корпоративного оподаткування, згодом для аналізу впливу оподаткування на структуру капіталу фірм були включені також і чинники, пов'язані з персональним оподаткуванням, зокрема оподаткування приросту капіталу / дивідендів та процентних доходів (Miller, 1977) [1]. Перевага від левериджу за даних умов розраховується за такою формулою:

$$G_L = \left[ 1 - \frac{(1-\tau_C)(1-\tau_{PS})}{1-\tau_{PB}} \right] \times B_L \quad (1)$$

$G_L$  – перевага від левериджу (“gain from leverage”);  $\tau_C$  – ставка корпоративного податку;  $\tau_{PS}$  – ставка персонального податку на доходи від звичайних акцій (у т. ч. на дивіденди) (“income from common stock”);  $\tau_{PB}$  –

ставка персонального податку на доходи від боргових цінних паперів;  $B_L$  – ринкова вартість боргу левериджованої фірми [1, с. 267].

Таким чином, оподаткування процентних доходів зменшує перевагу від левериджу, яка має місце за рахунок специфіки корпоративного оподаткування. Це пояснюється тим, що внаслідок посилення оподаткування процентних доходів попит інвесторів на утримання цінних паперів зменшиться / ставки за облігаціями зростуть із часом (зросте вартість запозиченого капіталу для фірми). Фактично, згідно з рівнянням (1) оподаткування не матиме впливу на структуру капіталу, якщо  $(1 - \tau_C)(1 - \tau_{PS}) = 1 - \tau_{PB}$  ( $G_L = 0$ ).

Однак, в умовах запровадження податку на виведений капітал (податку на розподілений прибуток) замість класичного корпоративного податку логіка теорії Modigliani, F. & Miller, M. H. (1963) та рівняння (1) (Miller, 1977) докорінним чином змінюється.

За таких умов  $S$  стає ставкою податку на операції з виведення капіталу, який сплачує фірма. Очевидно, що в умовах оподаткування виведеного капіталу перевага від левериджу за рахунок зменшення прибутку до оподаткування на процентні витрати втрачає актуальність. У такому випадку будуть оподатковуватись, зокрема, дивіденди, виплачені фірмою на користь неплатників податку на виведений капітал. Однак, процентні витрати за такого режиму оподаткування, як правило, оподатковуються у тому разі, якщо вони здійснюються на користь нерезидентів з держав з низькими корпоративними ставками податку або нерезидентів, які є пов'язаними особами з фірмою.

Зауважимо, що подвійне оподаткування прибутків (на корпоративному / персональному рівні), як правило, не застосовується при оподаткуванні виведеного капіталу. А отже,  $\tau_{PS}$  буде фактично рівна 0 у частині оподаткування доходів від дивідендів. За умови коли  $\tau_{PS} < \tau_{PB}$ , інвесторам буде більш вигідно здійснювати інвестиції у власний капітал фірм, ніж купляти боргові цінні папери компаній. Однак, якщо фірма буде нездатною мотивувати інвесторів купляти та утримувати її акції без виплати значних сум дивідендів з регулярною періодичністю, їй буде більш вигідно збільшити леверидж *ceteris paribus*.

З іншого боку, якщо фірма буде здатна залучити інвестиції інвесторів за умови, що дивіденди будуть виплачувати «з відстрочкою», обґрунтовуючи це тим, що реінвестування вільних коштів може збільшити ринкову вартість фірми, фінансування діяльності за рахунок власного капіталу є більш оптимальним.

В умовах запровадження податку на виведений капітал теорія Modigliani, F. & Miller, M. H. зазнає істотних змін: ключовий акцент теорії переноситься з можливості фірм зменшити розмір прибутку до оподаткування за рахунок процентних витрат на ступінь здатності фірми залучати інвестиції залежно від певного рівня виплати дивідендів.

Якщо компанія буде здатна залучити кошти інвесторів за умови, що дивіденди будуть виплачуватись «з відстрочкою» у перші роки після реформи, аргументуючи це тим, що реінвестування вільних коштів може збільшити її ринкову вартість, фінансування діяльності за рахунок власного капіталу є більш оптимальним.

### Список літератури:

1. Miller, M. H. (1977). Debt and Taxes. *The Journal of Finance*. 32(2), 261–275. URL: <https://doi.org/10.2307/2326758>
2. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1958). The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. *The American Economic Review*. 48(3), 261–297. URL: <http://www.jstor.org/stable/1809766>
3. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1963). Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction. *The American Economic Review*. 53(3), 433–443. URL: <http://www.jstor.org/stable/1809167>
4. Лютий І. О., Осецька Д. В. Соціальні пріоритети фіскальної політики в посткризовий період. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. № 1 (154)/2014. URL: <https://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/154.pdf>

**Мацур Сергій Миколайович,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
3 курс аспірантури, ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Науковий керівник: д.е.н., проф. Варналій З.С.

## **ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОБРОБКИ ВЕЛИКИХ МАСИВІВ ДАНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ ІЗ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ**

**Ключові слова:** трансфертне ціноутворення, контрольовані операції, податкова політика, ризик-орієнтовані стратегії, BigData TP, Національна стратегія доходів, податковий контроль, автоматизація даних, фіскальна безпека.

**Serhii Matsur,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
3d year PhD student, EP "Finance, banking and insurance"  
Supervisor: Doctor of Economics, Prof. Zakharii Varnalii

## **IMPLEMENTATION OF AN AUTOMATED SYSTEM FOR PROCESSING LARGE AMOUNTS OF DATA TO ANALYZE FISCAL RISKS IN TRANSFER PRICING IN UKRAINE**

**Keywords:** transfer pricing, controlled transactions, tax policy, risk-based strategies, BigData TP, National Revenue Strategy, tax control, data automation, fiscal security.

Сучасний стан контролю трансфертного ціноутворення в Україні свідчить про активний розвиток нормативної бази та пристосування її до міжнародних стандартів. Це підкреслює зусилля держави щодо забезпечення прозорості та справедливості в регулюванні цін на трансфертні операції, що має зміцнювати внутрішню і міжнародну економічну безпеку.

Поглиблений аналіз статистики контрольованих операцій дозволяє визначити тенденції та ключові фактори, що впливають на трансфертне ціноутворення в країні. Зокрема, вивчення динаміки обсягів та структури контрольованих операцій може слугувати основою для прогнозування майбутніх змін в податковій політиці та стратегії управління ризиками.

За результатами 2022 року Державна податкова служба України отримала 2 292 звіти про контрольовані операції. Сума контрольованих операцій, вказана платниками податків, досягає 2,2 трлн грн, що на 1,5 трлн грн менше порівняно з 2021 роком. У зв'язку з цим, Державна податкова служба України рекомендувала платникам податків ретельно перевіряти умови контрольованих операцій на відповідність принципу "витагнутої руки" і самостійно коригувати податкові зобов'язання до початку офіційних перевірок.

За даними Департаменту трансфертного ціноутворення Державної податкової служби України було оприлюднено найбільш актуальні відомості щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні.



**Рис. 1. Динаміка подання звітів та обсягу контрольованих операцій за 2013-2022 роки**

*Джерело: складено авторами на основі [1]*

На рисунку 1 можемо побачити, що в період з 2013 до 2022 року динаміка подання звітів в Україні демонструє коливання: від початкових 2,5 тис. у 2013 році до мінімуму 2,0 тис. у 2014 році, після чого вона стабілізувалася біля 2,3 тис. до 2022 року. Щодо обсягу контрольованих операцій спостерігається постійне зростання від 1,1 трлн грн у 2013 році до піка 3,6 трлн грн у 2021 році, із найбільшим стрибком у 2014 році. Однак через військові дії і різке падіння зовнішньоекономічних операцій в 2022 році обсяг контрольованих операцій впав до 2,2 трлн грн.

При аналізі даних можна також звернути увагу на середній обсяг операцій на один поданий звіт. В періоді з 2013 до 2021 року середній обсяг операцій на звіт збільшився, свідчаючи про зростання інтенсивності та об'єму діяльності, яка підлягає звітуванню. Наприклад, у 2013 році один звіт в середньому відповідав 0,44 трлн грн операцій, у той час як у 2021 році ця величина становила вже приблизно 1,5 трлн грн на звіт. Таке зростання може свідчити про збільшення економічної активності або про підвищення ефективності контролю і звітування в країні. Знову таки ж в 2022 році середній обсяг операцій на один поданий звіт значно скоротився у зв'язку з скороченням міжнародної торгівлі з Україною через військовий стан.

Звітів про контрольовані операції специфічні тим, що містять інформацію про кожну поставку окремо, а відповідно і ринкові діапазони цін зазначаються окремо. Так як, кількість рядків практично не обмежена, ймовірні ситуації наявності у окремому звіті сотень тисяч рядків даних, що при мультиплікації на загальну кількість звітів зводить практично до нуля фізичні можливості ручного перегляду та аналізу таких звітів податківцями.

У офіційному повідомленні, оприлюдненому 16 січня 2024 року, Державна податкова служба України оголосила про подовження розробки "Автоматизованої системи аналізу великих обсягів даних для виявлення ризиків у сфері трансфертного ціноутворення". Головною метою цього програмного забезпечення є забезпечення більш ефективного аналізу ризиків, пов'язаних з трансфертним ціноутворенням, що відзначається спеціалістами у сфері оподаткування. [2]

Розробка вищевказаної системи є одним із завдань, що зазначені в Національній стратегії доходів до 2030 року (надалі - НСД або Стратегія), що була затверджена розпорядженням уряду №1218-р від 27 грудня 2023 року. [3] Зазначена програма містить в собі широкий спектр заходів, спрямованих на досягнення установлених цілей, що дозволить країні отримати стійкий

економічний розвиток та збільшення доходів у перспективі. Ця ініціатива є значущою складовою частиною вищезазначеної стратегії та здійснюється з метою покращення соціально-економічного становища країни та забезпечення її стабільності.

Дане ІТ-рішення повинно мати широкий функціонал, що включатиме в себе моніторинг ризикових операцій, аналіз даних та забезпечення доступу до необхідних інструментів управління даними програми.

У травні 2023 року Державна податкова служба України ініціювала важливий крок у вдосконаленні податкового контролю, уклавши міжнародну угоду для розробки програмної системи, званої як BigData TP. Цей проект покликаний трансформувати підходи до аналізу трансфертного ціноутворення, автоматизуючи ключові процеси та застосовуючи принцип "витягнутої руки" до контрольованих операцій. Завдяки BigData TP очікується [4]:

- Запровадження ризик-орієнтованих стратегій.
- Підвищення точності, швидкості та ефективності податкового нагляду.
- Мінімізація податкових порушень і юридичних спорів.
- Зменшення впливу людського фактору.

Варто зауважити, що дане ІТ-рішення не єдине засіб цифрового податкового адміністрування в галузі міжнародного оподаткування, затвердженого Стратегією. Крім того, Стратегія передбачає розроблення та введення в дію іншого ІТ-рішення для автоматизації обміну інформацією з іноземними компетентними органами, яке використовуватиметься при проведенні податкового контролю в галузі міжнародного оподаткування (зокрема, щодо контролю за ТЦ, виплатою пасивних доходів, контролю контрольованих іноземних компаній тощо).

Платникам податків, які здійснюють або планують здійснювати значні зовнішньоекономічні операції, варто своєчасно зрозуміти та готуватися до зростання обсягів наданої інформації, появи нових методик та використання ІТ-рішень, які будуть використовуватися податковими органами для виявлення податкових ризиків, зокрема у сфері ТЦ та багато інших. Ця ініціатива вирішує проблеми, як-от складність ідентифікації ризиків та неструктурованість даних, сприяючи більш ефективному та прозорому податковому адмініструванню.

#### **Список використаних джерел:**

1. Результати кампанії декларування контрольованих операцій за 2022 рік. Пресслужба Державної податкової служби України, опубліковано 18 жовтня 2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/720000.html>
2. Трансфертне ціноутворення: триває розроблення ІТ-системи «Big data» для Державної податкової служби, опубліковано 16 січня 2024 року. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/746408.html>
3. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27 грудня 2023 року № 1218-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>
4. Кругляк В., Курілов Є., Продовжується створення ІТ-рішення для здійснення державною податковою службою України аналізу ризиків із трансфертного ціноутворення, опубліковано 16 січня 2024 року. URL: <https://azones.law/en/news/prodovzhuyetsya-stvorennia-it-rishennya-dlya-zdijsnennya-derzhavnoyu-podatkovoyu-sluzhboyu-ukrayiny-analizu-ryzykiv-iz-transfertnogo-tsinoutvorennia/>

**Мельник Наталія Володимирівна**  
аспірантка, ОНП «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Науковий керівник: д. е. н., проф. Рожко О. Д.

## **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ, ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ**

**Ключові слова:** ризик, управління ризиками, бюджетний процес, внутрішній контроль, система внутрішнього контролю, механізм внутрішнього контролю, бюджетне законодавство.

**Nataliia Melnyk**  
PhD student,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
Supervisor: Doctor of Science in Economics, Professor Oleksandr Rozhko

## **THEORETICAL ASPECTS OF RISK MANAGEMENT IN PUBLIC SECTOR INSTITUTIONS OF UKRAINE AS A COMPONENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM**

**Keywords:** risk, risk management, budget process, internal control, internal control system, internal control mechanism, budget legislation.

Управління ризиками стає критично важливим для забезпечення стійкості та ефективності роботи установ державного сектору України у сучасному динамічному та невизначеному середовищі, в якому вони функціонують. Сучасний світ характеризується швидкими змінами, появою нових технологій, загостренням геополітичних та економічних проблем, що робить управління ризиками більш складним завданням. Наслідком неконтрольованого впливу ризиків може стати зниження ефективності функціонування установ державного сектору, нераціональне використання бюджетних коштів, державного майна та інших ресурсів, недосягнення цілей та результатів, передбачених метою, завданнями та планами діяльності державних органів. Впровадження ефективної системи управління ризиками покликане мінімізувати їх вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання, забезпечити раціональне використання державних ресурсів, підвищити стійкість установ до щоденних викликів тощо.

Управління ризиками в бюджетному процесі – це здійснення систематичного аналізу та виявлення «потенційно-небезпечних» подій, які можуть безпосередньо або опосередковано справляти вплив на діяльність установ державного сектору та призводити до відхилень запланованих бюджетних показників. Даний процес передбачає здійснення ефективних та відповідальних управлінських дій з метою забезпечення фінансової

стабільності бюджетних організацій, підтримання безперервності процесів всередині установ, вчасного виявлення потенційних ризиків та відповідного реагування на них. Система внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів забезпечує здійснення даного процесу.

Категорію «внутрішній контроль» (далі – ВК) визначено пунктом 3 частини другої статті 26 Бюджетного кодексу України. Мовиться про «комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління». [1]

Основні принципи ВК в установах державного сектору України визначено у постанові Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 року № 1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001» (далі – Постанова). Так, відповідно до статті 3 Постанови система ВК ґрунтується на «наступних принципах:

- безперервності;
- об'єктивності;
- делегування повноважень;
- відповідальності;
- превентивності;
- розмежування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту;
- відкритості». [3]

Зауважимо, що статтею 4 Постанови визначено, що «керівник установи організовує та забезпечує здійснення внутрішнього контролю відповідно до цих Основних засад та актів законодавства, що регулюють питання планування діяльності установи, бюджетного процесу, управління бюджетними коштами, об'єктами державної власності та іншими ресурсами, організації та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності, надання адміністративних послуг, здійснення контрольних-наглядних функцій, здійснення закупівель товарів, робіт і послуг, проведення правової роботи, роботи з персоналом, діяльності із запобігання та виявлення корупції, забезпечення режиму секретності та інформаційної безпеки, захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, організації документообігу, в тому числі електронного документообігу та управління інформаційними потоками, взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю, вирішення інших питань, пов'язаних із функціонуванням установи». [3]

Говорячи про систему ВК суб'єктів господарювання необхідно приділити увагу елементам такої системи. До зазначеної системи включено: внутрішнє середовище (фундамент, на якому будується система внутрішнього контролю), управління ризиками (діяльність з ідентифікації та оцінки ризиків, а також визначення способів реагування на них), заходи контролю (управлінські дії для впливу на ризики), інформаційний та комунікаційний обмін (процес збору та

аналізу інформації щодо ефективності застосованих методів впливу на ризики шляхом аналізу динаміки показників щодо досягнення стратегічних та інших цілей, виконання завдань та планів, визначених планом діяльності установи), моніторинг (проведення аналізу ефективності проведених заходів реагування на ідентифіковані ризики). Елементи ВК пов'язані між собою та стосуються усієї діяльності установи.

Детальніше розглянемо таку важливу складову системи ВК як управління ризиками. Зазначимо, що аналіз та управління ризиками має здійснюватися безперервно на кожному етапі бюджетного процесу суб'єктів господарювання з метою уникнення нецільового та неефективного використання бюджетних коштів, майна та інших ресурсів державних органів.

Зазначений процес складається з наступних етапів:

1. Ідентифікація ризиків (визначення «потенційно-небезпечних» подій);
2. Оцінка ризиків (аналіз ідентифікованих ризиків на предмет ступеня впливу на кінцевий результат діяльності суб'єкта господарювання);
3. Вибір способу реагування (вибір форми реагування на ідентифіковані та оцінені ризики);
4. Моніторинг (відстеження стану системи ВК для вжиття, у разі необхідності, коригуючих заходів) та перегляд (коригування, у разі необхідності, впроваджених політик, правил та заходів). Моніторинг та перегляд є взаємодоповнюючими видами діяльності;
5. Документування управління ризиками (обмін інформацією, з метою швидкого реагування та вчасного прийняття управлінських рішень);
6. Фінансування ризиків (проактивне планування (не просто резервування коштів, а системний процес) та виділення ресурсів для протидії потенційним загрозам)).

Механізм організації та здійснення ВК визначається внутрішніми документами суб'єктів господарювання, згідно з вимогами чинного законодавства України, для оптимізації управлінських процесів як в цілому, так і з управління ризиками, забезпечення досягнення результатів відповідно до визначених цілей, дотримання виконавської дисципліни, з метою запобігання нецільового та неефективного використання бюджетних коштів, державного майна та інших ресурсів.

Важливим моментом в організації ефективного управління ризиками є налагодження ефективної співпраці та спілкування між усіма зацікавленими сторонами цього процесу, а саме: керівником та працівниками суб'єкта господарювання. Це передбачає створення робочих груп для обміну інформацією та визначення планів та цілей роботи, проведення регулярних зустрічей між зацікавленими учасниками даного процесу з метою коригування поставлених завдань щодо управління ризиками у зв'язку із виявленням нових або уточненням вже ідентифікованих та оцінених ризиків.

Отже, управління ризиками є одним з ключових аспектів управління в установах державного сектору України. Формальне відношення, відсутність чіткої стратегії управління ризиками, а також несистематичність здійснення зазначеного процесу провокують фінансові втрати та репутаційні збитки, підвищення корупції та шахрайства і як наслідок зниження довіри громадян до

влади, а також впливають на ефективність та результативність установ в частині неефективного та нераціонального використання бюджетних коштів, державного майна та інших ресурсів.

Для впровадження ефективної системи управління ризиками, серед іншого, необхідно запровадити наступні заходи:

- систематично підвищувати обізнаність персоналу установ державного сектору щодо важливості управління ризиками;
- постійно вдосконалювати методологію управління ризиками, відповідно до специфіки і потреб конкретних суб'єктів господарювання;
- забезпечувати достатнє фінансування для реалізації ефективної стратегії управління ризиками як на рівні держави, так і на рівні кожного суб'єкта господарювання;
- використовувати кращий досвід та світові практики у цій сфері тощо.

### **Список використаних джерел:**

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

2. Наказ Міністерства фінансів України від 14 вересня 2012 року № 995 «Про затвердження Методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0995201-12#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

3. Наказ Міністерства фінансів України від 12 грудня 2018 року № 1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0646-20#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

4. Лютий І. О., Боринець С. Я., Варналій З. С. та ін. Фінанси. Підручник / за ред. д. е. н., проф. І. О. Лютого. Київ : Видавництво «Ліра-К», 2017. 728 с.

**Придворницька Вікторія,**  
студентка 4 курсу, спеціальність «Фінанси і Кредит»,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Науковий керівник: завідувач кафедри фінансів, д.е.н., проф. Лютий І.О.

## **ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** Державний бюджет, сектор безпеки і оборони, видатки бюджету, бюджетна та фінансова політики.

**Viktoriia Prydvornytska,**  
Bachelor's degree, 4 year,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
Supervisor: Head of the Department of Finance, Doctor of Economics, Professor  
Liutyi I.O.

## **PRIORITIZATION OF FUNDING FOR THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE**

**Key words:** State budget, security and defense sector, budget expenditures, finance and budget policies.

Сектор безпеки і оборони України є абсолютним пріоритетом та найвагомішою статтею видатків Державного бюджету з моменту повномасштабного вторгнення рф. Метою функціонування сектору є забезпечення військової спроможності країни протистояти агресії.

Згідно з інформації від Міністерства фінансів України Державний бюджет 2023 року було виконано із вкрай високим рівнем дефіциту у сумі 1 336,8 млрд грн [1]. Тому, існують пріоритетні цілі бюджетної політики, що потребують «повноцінного» фінансування, які реалізують стратегію перемоги України і врегульовують макроекономічні дисбаланси, та «необхідного» фінансування, які забезпечують виконання функцій держави.

Покриття значного дефіциту держбюджету, де-факто, неможливе без фінансової допомоги наших західних партнерів. Згідно з останніми дослідженнями Kiel Institute For The World Economy станом на 15 січня 2024 року за період повномасштабного вторгнення рф в Україну найбільша фінансова допомога є від європейських інституцій та сягає суми 77,2 млрд євро, а донорство військового характеру є на суму у понад 42,22 млрд євро, яке надана США [2].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» фінансування складових сектору безпеки і оборони здійснюється за рахунок коштів, що визначені у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік. Більше того, обсяг видатків на фінансування цього сектору має становити не менше 5% від запланованого обсягу ВВП, з яких не менше 3% - фінансування сил оборони [3].

Видатки на оборону у структурі Державного бюджету України в період з 2018 по 2023 рр. визначаються волатильністю, що пояснюється політичними та соціально-економічними проблемами певного періоду. Таку ж тенденцію мають видатки на забезпечення національної безпеки (табл.1).

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
<b>В структурі видатків ДБ,%</b>					
Оборона	9,9	9,3	8,6	42,2	52,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	13,1	12,2	11,7	16,4	14,3
<b>У відсотках до ВВП,%</b>					
Оборона	2,7	2,9	2,3	21,8	32,1
Громадський порядок, безпека та судова влада	3,5	3,7	3,2	8,5	8,8
<b>Зміна обсягів видатків,%</b>					
Оборона	9,9	12,9	5,9	796,2	83,5
Громадський порядок, безпека та судова влада	19,9	12,5	10,6	154,2	29,6

Рис.1. Видатки сектору безпеки і оборони у 2019-2023 роках

Джерело: розраховано та складено автором на основі даних веб-порталу Open Budget та Державної служби статистики України [4,5]

Співвідношення видатків на оборону до ВВП у 2022-2023 рр. є характерними для країни у стані війни. Як факт, у країнах НАТО нормою асигнувань на оборону держави є більше ніж два відсотки до ВВП. Більше того, нещодавно президент Республіки Польща Дуда офіційно запропонував лідерам країн НАТО збільшити таку норму як мінімум до 3% ВВП на тлі загрози від РФ [6]. Проте, наприклад, в Україні видатки на оборону до першого етапу гібридної війни, а саме до 2014 року, становили у межах лише 1% до ВВП, що опісля відчулось у неповній бойовій здатності та готовності армії[4].

Згідно з програмної класифікації видатки на забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їх сімей є найбільшими та на кінець 2023 року складають 1,2 трлн грн.(загальні видатки на військову оборону-понад 2 трлн грн.) , 2022 р.- 857 млрд грн., 2021 р.-94 млрд грн. Видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання на кінець 2023 року склали у понад 833 млрд грн, а на кінець 2021 року у 31,6 разів менше- 26 млрд грн. Проте видатки за програмою будівництво житла для військовослужбовців ЗСУ зменшились з 722 млн грн у 2021 р. до 255 млн грн у 2023 р.[2].

Нещодавно Рада національної безпеки і оборони України прокоментувала, що згідно з плану на I квартал 2024 року було профінансовано сектор безпеки і оборони в обсязі 465,2 млрд грн., що становить 100% виконання плану [7]. Більше того, восени минулого року міністр фінансів України С. Марченко зазначив, що початковий річний план Державного бюджету України на 2024 рік на військову кампанію складатиме понад 40,7 млрд доларів США, в той час коли країна-агресор запланувала 115 млрд доларів США [8]. Саме це свідчить, що важливо якісно забезпечити оптимізацію видатків з метою забезпечення постійного фінансування ЗСУ.

Отже, оптимізація видаткової частини Державного бюджету України станом на сьогодні є важливим завданням. Так, обираючи пріоритетність витрат, можливо стабілізувати фінансову систему від низки шоків. Необхідність фінансування вітчизняних підприємств військового характеру з метою розробок та швидкого налагодження виробництва озброєнь зумовлена нагальними потребами сьогодення.

### Список використаних джерел:

1. Бюджет 2023 року. Міністерство фінансів України. URL: [https://mof.gov.ua/uk/budget\\_2023-582](https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582) (дата звернення: 15.04.2024).
2. Ukraine Support Tracker. Kiel Institute For The World Economy. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
4. Видатки державного бюджету. Open Budget-Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table> (дата звернення: 17.04.2024).
5. Державна служба статистики України <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.04.2024).
6. А. Дуда офіційно запропонував країнам НАТО збільшити витрати на оборону до 3% ВВП. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/04/04/novyna/polityka/duda-oficijno-zapropnuvav-krayinam-nato-zbilshyty-vytraty-oboronu-3-vvp> (дата звернення: 19.04.2024).
7. Підсумки I кварталу 2024 року. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6840.html> (дата звернення: 19.04.2024).
8. Сергій Марченко: Військовий бюджет росії більш ніж у два рази перевищує військовий бюджет України у 2024 році. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 19.04.2024).
9. Лютий І., Рожко О., Лютий Св. Оптимізація видатків державного бюджету України в умовах війни. Світ Фінансів. №4 (73) 2022. С. 45-55. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1557>.
10. Лютий І., Медведкова Н. Сучасна парадигма фінансової політики та особливості її реалізації в умовах війни на території України. Фінанси України, №6 2023. С.61-74. URL: [https://finukr.org.ua/?page\\_id=774&lang=en&aid=4973](https://finukr.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=4973).

**Ракович Юлія Іванівна**

КНУ імені Тараса Шевченка

2 курс аспірантури, ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Науковий керівник: д.е.н., проф. Любка Олена Вікторівна

## **ЦИФРОВІ ПОДАТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** цифрові податки, BEPS, ОЕСР, Pillar 1, Pillar 2

**Iuliia Rakovych**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

2d year PhD student, EP "Finance, banking and insurance"  
Supervisor: Doctor of Economics, Professor Olena Liubkina

## **DIGITAL TAXES AS A SOURCE OF BUDGET REVENUES: DOMESTIC EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

**Key words:** digital taxes, BEPS, OECD, Pillar 1, Pillar 2

Проблема наповнення державного бюджету в Україні має довгу історію та перманентний характер, особливо актуалізується під час війни через дефіцит фінансових ресурсів. Останнім часом більш гучно звучать дискусії щодо необхідності оновлення податкової стратегії. Окрім того, під впливом вимог Міжнародного валютного фонду та європейських партнерів була розроблена Національна стратегія доходів України [1]. Серед потенційних кроків і окремі напрями, спрямовані на прийняття викликів цифрової економіки.

Ініціатива щодо необхідності впровадження цифрових податків бере початок від презентації плану BEPS у 2015 році Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі - ОЕСР) [2]. Станом на сьогодні ОЕСР продовжує активно працювати в напрямі вирішення проблем щодо розмивання податкової бази, серед яких дослідження напрямів вирішення проблем цифрової економіки, які розглядалися у Кроці 1 – Вирішення податкових викликів цифрової економіки. Країнами-учасниками було досягнуто домовленості щодо прояву спільних зусиль, зокрема, у напрямі:

- Розробки нової концепції до визначення цифрового постійного представництва, а також визначення допоміжної і підготовчої діяльності;
- Впровадження звітності щодо контрольованих іноземних компаній.

Серед інструментів подолання викликів було запропоновано декілька ініціатив, реалізація яких надає можливість:

1. Продовжити послідовну гармонізацію вітчизняного податкового законодавства до європейського та
2. Сформуванню додаткової податкової бази.

Для України відповідно обидва питання є критично актуальними, оскільки:

1. Україна вже тривалий час тримає курс на повноправне членство в Європейському Союзі і євроінтеграція є невідворотною, та
2. існує нагальна потреба фінансування хронічного бюджетного дефіциту.

Так, у 2022 році в Україні запроваджено непрямий податок на цифрові послуги, зокрема, ПДВ. Як відомо, оскільки ПДВ – це непрямий податок, то тягар по його сплаті ліг саме на плечі кінцевих споживачів. Слід зауважити, що запровадження цього податку в Україні позиціонувалось як впровадження податку «на Google», однак, природа цього податку інша, оскільки цей податок є непрямим. Тобто, для користувачів електронних сервісів вартість останніх здорожчала на 20% із 01 січня 2022 року. Динаміку надходжень від запровадження згаданого податку подано в таблиці 1.

Таблиця 1

## Динаміка надходжень ПДВ на цифрові послуги, 2022-2023 рр.

Рік	Квартал	Надходження від непрямого податку, млрд.грн
2022	x	4,3
2023	I	1,75
	II	2,05
	III	2,09
	IV	2,51
Всього		8,41

Джерело: складено автором за даними [3]

Серед інших цифрових податків, що вже успішно запроваджені у Франції, Австрії та Великій Британії, є справжній податок «на Google», тобто податок, які сплачують великі цифрові гіганти (транснаціональні компанії), що пропонують товари чи послуги онлайн. Логіка утримання податку полягає в тому, що генерування доходів без бізнес-присутності в країні формує податкову базу і відповідні доходи підлягають оподаткуванню.

Станом на жовтень 2023 року 38 країн світу або запровадили, або розглядали можливість запровадження цього податку. Серед них Австрія (5%), Франція (3%), Італія (3%), Іспанія (3%) та Велика Британія (2%) [4].

Водночас ОЕСР працює над міжнародною угодою, яка передбачатиме оподаткування цифрових гігантів централізовано з наступним розподілом надходжень між різними країнами, усуваючи потребу в окремих, односторонніх цифрових податках. Згадані ініціативи мають назву Pillar 1 та Pillar 2. Однак, зважаючи на те, що імплементація відповідного законодавства може розтягнутися на невизначений час та Україна не є членом ОЕСР, особливо, в умовах війни, коли щодня руйнується реальний сектор економіки і наповнення бюджету є критичним, варто невідкладно оцінити потенційну податкову базу та розглянути можливість введення податку на Google.

**Список використаних джерел:**

1. Національна стратегія доходів до 2030 року [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України: [сайт]. - Режим доступу: [https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy\\_2030\\_.pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf)
2. Action 1 Tax Challenges Arising from Digitalisation [Електронний ресурс] // <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action1/>
3. Податок на Google [Електронний ресурс] // <https://t.me/s/getmantsevdanil>
4. Taxation in the Digital Economy: Digital Services Taxes, Pillar One, and the Path Forward, 2023 [Електронний ресурс] // <https://bipartisanpolicy.org/blog/taxation-in-the-digital-economy-digital-services-taxes-pillar-one-and-the-path-forward/>

**Скрипка Анна,**  
Студентка 5 курсу,  
Одеський національний економічний університет  
Науковий керівник: д.е.н., проф. Слатвінська Марина

**МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК КЛЮЧОВІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ  
БЮДЖЕТУ**

**Ключові слова:** державний бюджет, доходи бюджету, митні платежі, ввізне мито, податок на додану вартість, акцизний податок.

**Anna Skrypka,**  
5th year student,  
Odesa National University of Economics  
Supervisor: Doctor of Economics, Prof. Marina Slatvinska

**CUSTOMS PAYMENTS AS KEY SOURCES OF BUDGET FORMATION**

**Keywords:** state budget, budget revenues, customs payments, import duties, value added tax, excise tax.

Податкові надходження, зокрема митні платежі, не лише забезпечують фіскальну функцію бюджету, але й впливають на захист вітчизняного виробника та ефективність зовнішньоекономічних відносин, що є ключовим для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку країни.

Протягом останніх років Державний бюджет України затверджується з дефіцитом, що вказує на переважання видаткової частини над дохідною частиною бюджету. В умовах воєнного стану, враховуючи необхідність збільшення видаткової частини через зростання актуальної ролі оборонних витрат, необхідно розглянути питання наповнення дохідної частини бюджету, його фінансування та державного боргу. Особливу увагу в цих умовах потрібно звернути на митні платежі, які є не лише інструментом митної політики, але й важливою складовою податкових надходжень доходної частини бюджету.

Метою дослідження є аналіз митних платежів як ключової складової доходної частини Державного бюджету України в контексті сучасних умов. Проведення теоретичного огляд основних засад складових доходної частини бюджету та аналіз їхньої динаміки протягом 2021-2023 року.

Бюджет – (згідно пункту 1 статті 2 Бюджетного кодексу України) документально затверджений план щодо формування та подальшого використання фінансових ресурсів, які акумулюються задля забезпечення завдань та функцій, що здійснюються органами влади. В Україні, яка є унітарною державою, бюджетна система складається Державного бюджету та місцевих бюджетів [2]. Державний бюджет відіграє важливу роль як у системі фінансового регулювання та бюджетного забезпечення, так і в діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств.

Складовими частинами бюджету є статті доходів та видатків, а також кредитування та фінансування бюджету за загальним та спеціальним фондами. Відповідно до законодавчо затвердженої бюджетної класифікації, доходами вважаються: податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, а також трансферти [2]. Вагому частку доходів бюджету складають саме податкові надходження, які включають загальнодержавні та місцеві податки та збори, у тому числі митні платежі.

Митна політика, окрім забезпечення захисної та регулятивної функцій, здійснює свою головну функцію – фіскальну, яка полягає у наповненні Державного бюджету через митні платежі [5].

Митні платежі – це обов'язкові платежі, які справляються з юридичних та фізичних осіб при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон та установлені митним та податковим законодавством [7].

Основні функції митних платежів: захисна, регулююча, фіскальна та політична [1]. Відповідно до пункту 27 статті 4 Митного кодексу України, до митних платежів належать: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів та податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів [6].

Порівняння частки надходжень митних платежів до Державного бюджету за попередні періоди та за умов воєнного стану.

Таблиця 1

Аналіз надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2021–2023 рр.

Вид митного платежу	Надходження за 2021 р., млн. грн	Надходження за 2022 р., млн. грн	Надходження за 2023 р. млн. грн
Мито (ввізне)	36 854	23 311	39 628
Акцизний податок	79 592	41 653	74 762
Податок на додану вартість	380 714	253 052	366 158

Джерело: розраховано за даними [4]

Аналіз таблиці 1 показує, що у 2022 році спостерігалось зменшення відсотку надходжень, порівняно з 2021 роком. Аналізуючи надходження до бюджету митних платежів у 2023 році спостерігається значне збільшення. На зменшення надходження митних платежів у 2022 році вплинули умови воєнного часу та особливості створення пільгових та спрощених умов ввезення товарів на митну територію України.

Враховуючи зміни до затверджених нормативних та підзаконних актів, із середини 2023 року відбулось скасування більшості пільг воєнного часу та повернення до довоєнної системи оподаткування та ввезення товарів на територію України. Отже, у 2023 року надходження митних платежів до державного бюджету зросли та змогли компенсувати втрати 2022 року.

Митні платежі є важливим джерелом доходів Державного бюджету, яке зазнало змін у період воєнного стану. Для забезпечення зростання митних надходжень у 2023 році прийнято комплекс заходів, що включає скасування більшості митних та податкових пільг, введених у період конфлікту, та підвищення митних ставок на деякі імпорتنі товари. Ці заходи спрямовані на

відновлення стабільності митних надходжень та створення бази для їх сталого зростання у майбутньому.

### Список використаних джерел:

1. Абрамова А., Савчук Т., Жаворонок А. Митні платежі як складова доходів державного бюджету. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4(4). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/76740> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
3. Гребельник О. Митна справа : підручник. 5-те вид. Київ : Центр уч. літ., 2021. 400 с.
4. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 17.04.2024).
5. Кийда Л., Шевченко Н. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: [http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4\\_2020/68.pdf](http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/68.pdf) (дата звернення: 19.04.2024).
6. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 04.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
7. Оніщик Ю. Митні платежі як системо-утворювальні категорії митного законодавства України та Європейського Союзу. Нове українське право. 2022. Т. 2. № 6. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/397/351> (дата звернення: 19.04.2024).
8. Семенова М. Податкові та митні пільги воєнного часу для бізнесу. Liga zakon. URL: [https://biz.ligazakon.net/analytics/210884\\_podatkov-ta-mitn-plgi-vonnogo-chasu-dlya-bznesu](https://biz.ligazakon.net/analytics/210884_podatkov-ta-mitn-plgi-vonnogo-chasu-dlya-bznesu) (дата звернення: 18.04.2024).

**Тимошицька Анастасія,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
студентка 4 курсу, ОП «Фінанси і кредит»,  
Науковий керівник: д.і.н., к.е.н., професор Чеберяко Оксана Вікторівна

## **ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

**Ключові слова:** фінансування охорони здоров'я, COVID-19, видатки на охорону здоров'я, медична реформа.

**Anastasiia Tymoshytska,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
IV year bachelor's degree, educational program «Finance and Credit»  
Supervisor: Doctor of Historical Sciences, PhD in Economics, Professor Oksana Cheberyako

## **FINANCING HEALTH CARE IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES**

**Key words:** health care financing, COVID-19, health care expenses, medical reform.

Охорона здоров'я є однією з найважливіших галузей, яка забезпечує збереження та покращення здоров'я населення, надання їм висококваліфікованої лікувально-профілактичної допомоги, що в свою чергу підвищує добробут громадян, і це є рушійною та будівною силою для зростання та економічного розвитку кожної країни.

Право на охорону здоров'я є одним з найважливіших соціальних прав людини, без реалізації якого не можливе її нормальне життя в сучасному світі, а забезпечення цього права безпосередньо впливає на тривалість та якість життя [5].

Особливо значного впливу відчула галузь охорони здоров'я під час пандемії коронавірусу та широкомасштабної війни росії проти України, де суттєво збільшились видатки на медицину, погіршився соціальний та фінансовий стан громадян.

Проте, охорона здоров'я – це сфера, яку не можна уникнути в нашому житті, вона повинна бути відкритою для всіх громадян. Тому важливо підвищувати загальну доступність населення до медичних послуг, обов'язково гарантованих державою, та якість їх надання за рахунок фінансових ресурсів, що надходять у розпорядження галузі.

Україна з часів здобуття незалежності бореться з проблемами фінансування охорони здоров'я. Можна згадати медичну реформу, яка спричинила певний переворот та нову адаптацію галузі, пандемія коронавірусу, за якої пріоритетним напрямом видаткової частини бюджету стала медицина, а також широкомасштабна війна, яка не просто внесла зміни у фінансування галузі, а категорично змінила стратегію функціонування, фінансування та розподілу коштів.

Свою історію перевтілень галузь охорони здоров'я почала ще у 2017 році під час проведення реформи системи охорони здоров'я, головними цілями якої були: зміна підходів до фінансування; впровадження інформаційних технологій в управління та надання медичних послуг; забезпечення рівного доступу до якісних послуг всім громадянам; зміна акценту з лікування на профілактику та раннє виявлення захворювань й наближення системи охорони здоров'я до європейських стандартів. Це задало позитивні тенденції у розвитку галузі, тому для детального аналізу варто розглянути певні показники її фінансування, зокрема видатки на охорони здоров'я та їх частку у ВВП.

Таблиця 1.

**Видатки на охорону здоров'я та їх питома вага у обсязі ВВП (2018-2024 рр.)**

Роки	Зведений бюджет, млрд. грн.	Державний бюджет, млрд.грн	Місцевий бюджет, млрд грн	Питома вага видатків на охорону здоров'я у обсязі ВВП,%
2018	115,5	22,6	92,9	4,4
2019	128,4	38,6	89,8	9,1
2020	175,8	124,9	50,9	11,0
2021	203,6	170,5	33,1	11,4
2022	215,3	187,2	28,1	11,5
2023	208,5	179,3	29,2	12,7
2024(план)	231,4	198,8	32,6	12,3

*Джерело: складено автором на основі [1]*

Аналіз динаміки видатків на охорону здоров'я в Україні свідчить про те, що починаючи з 2018 до 2024 рр. спостерігається тенденція до їх збільшення. Особливо помітно прослідковується це у 2020 році в порівнянні з 2019 роком, проте таке стрімке зростання пояснюється пандемією коронавірусу. Завдяки змінам до Закону України «Про Державний бюджет на 2020 рік» було збільшено асигнування на функціонування установ Національної служби здоров'я України (НСЗУ) (видатки становили 15,8 млрд грн, у порівнянні - 0,4% від загального обсягу ВВП за даний рік) та формування та забезпечення Фонду боротьби з Covid-19 (видатки становили 64,7 млрд грн, у порівнянні - 1,6% від загального обсягу ВВП), що повністю покрило додаткові витрати на медичну допомогу, а також додаткові заходи із соціального захисту.

Широкомасштабна війна є сучасним викликом, яка продовжує вносити свої корективи у фінансування галузі охорони здоров'я. Ще на початку 2022 року спостерігалось зниження доступності медичних послуг та ліків у країні, особливо для людей, які проживають у регіонах, що знаходяться поблизу лінії фронту, та в районах, які повністю не контролюються Урядом України, а також для внутрішньо переміщених осіб. Ця проблема залишається не вирішеною і по сьогоднішній день, проте питання вже стоїть не у коштах, а у можливості потрапити на непідконтрольні території. Щодо питання фінансування, то можна прослідкувати, що у 2024 році планові показники бюджету на охорону

здоров'я в порівнянні з фактичними за 2022 р. знизилась в середньому на 10%, що цілком пояснюється збільшенням фінансування безпеки та оборони.

Найбільшою статтею в Державному бюджеті на охорону здоров'я є Програми медичних гарантій. На їх реалізацію в Державному бюджеті у 2023 р. припадає 142,7 млрд грн, що в порівнянні з 2022 р. (157,3 млрд грн) менше на 14,6 млрд грн. Це обумовлено тим, що у 2022 р. знизилось споживання послуг програми медичних гарантій через військову агресію РФ, відбулася міграція населення за кордон та зміна поведінки споживачів послуг на тимчасово окупованих територіях, а також внутрішньо переміщених осіб [2].

Щодо питомої ваги видатків на охорону здоров'я у ВВП, то варто відзначити, що вона є в середньому меншою за показники країн Європи, США та Японії (по Європі середній показник 12-13%, США – 17%, Японія – 12%). Проте, порівнюючи, варто враховувати, що різні країни мають різні системи охорони здоров'я та різний рівень розвитку, що також впливає на обсяг видатків [4].

Отже, на підставі вищезазначеного можна констатувати, що головним пріоритетом реформування системи охорони здоров'я в Україні в умовах широкомасштабної війни та світової пандемії COVID-19 має стати модернізація системи фінансування галузі на основі розподілу ресурсів залежно від кількості наданих медичних послуг та результатів лікування. Тобто в пріоритеті має бути фінансування якості, а не генерації кількості послуг. Крім того, проведення будь якої реформи є неможливим без вивчення, наукового обґрунтування та адаптації окремих практик та кейсів розвинених країн світу.

### Список використаних джерел:

1. Видатки на охорону здоров'я: Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>
2. Держбюджет-2023: видатки на охорону здоров'я в бюджеті воєнного часу. № 45/46 (1366/1367). 2022 р. URL: <https://www.apteka.ua/article/651969>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Статистичні дані Євростат. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. Чеберяко О. Фінансування охорони здоров'я: моделі та зарубіжний досвід. URL: [https://www.efbm.org/wp-content/uploads/2021/09/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8\\_%D0%A4%D0%86%D0%9D.pdf](https://www.efbm.org/wp-content/uploads/2021/09/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8_%D0%A4%D0%86%D0%9D.pdf)

**Ткаченко Дмитро,**  
Сумський державний університет,  
аспірант, кафедра фінансових технологій і підприємництва,  
Науковий керівник: д.е.н., доцент Семеног Андрій

## ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ТА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

**Ключові слова:** фінансова система, державні фінанси, фінанси підприємств, фінансовий ринок, фінанси домогосподарств, міжнародні фінанси

**Dmytro Tkachenko,**  
Sumy State University,  
PhD student, Department of Financial Technologies and Entrepreneurship,  
Supervisor: Doctor of Economics, Associate Professor Andrii Semenog

## THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENCE AND ANALYSIS OF THE FINANCIAL SYSTEM

**Keywords:** financial system, public finance, corporate finance, financial market, household finance, international finance

Не дивлячись на те, що фінансова система є досить усталеним поняттям фінансової науки, існують різні підходи до тлумачення цього поняття.

Нормативно-правові акти України хоча і не містять окрему дефініцію поняття «фінансова система», проте це поняття зустрічається у деяких законах. Зокрема відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» нагляд на консолідованій основі – це нагляд за фінансовими групами з метою забезпечення стабільності фінансової системи та обмеження ризиків, на які наражається фінансова установа внаслідок участі у фінансовій групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків фінансової групи [1, ст. 161].

У Законі України «Про Національний банк України» безпосередньо про фінансову систему йдеться, проте йдеться про фінансову стабільність як специфічний стан фінансової системи. Так, згідно цим законом фінансова стабільність – стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку [2, ст. 1]. Також до функцій Національного банку вказаний закон відносить здійснення аналізу стану фінансової системи щодо фінансової стабільності.

У наукових колах серед вчених-економістів та вчених-юристів можна зустріти різноманітні визначення вказаного поняття.

Деякі автори, визначаючи фінансову систему, роблять акцент на діяльності виключно держави. Авторіві такий підхід видається дещо обмеженим. На його переконання, заслуговує на увагу позиція Василика О.Д.

та Павлюк К.В., які стверджують, що державні фінанси – складова частина фінансової системи, її центральна підсистема, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток країни [3, с. 3]. При цьому державні фінанси, будучи структурним елементом фінансової системи, мають у своїй структурі свої елементи (підсистеми), зокрема, бюджетну систему, державний борг і кредит, фінанси державних установ, державні цільові фонди тощо. Кожна така підсистема виконує властиві їй функції та забезпечує здійснення відповідної політики, спрямована на вирішення певних проблем [4, с. 19]. Отже, державні фінанси є хоча і центральною, але при цьому лише частиною фінансової системи і жодним чином не охоплюють її цілком.

Ще однією особливістю зазначених вище дефініцій фінансової системи є те, що більшість з них розкривають зміст цього поняття виключно через централізовані та децентралізовані фонди грошових коштів. Слід зазначити, що таке розуміння більше розкриває суть тих елементів фінансової системи, які віднесені до державних фінансів. Натомість характерною особливістю сфери фінансів підприємств є їх потоковий, а не фондочий характер, вказана сфера відображає рух грошових потоків підприємств [5, с. 25].

Традиційним підходом до структури фінансової системи є виділення у її складі таких сфер як державні фінанси, фінанси підприємств, фінансовий ринок, фінанси домогосподарств та міжнародні фінанси.

Найпоширенішим статистичним інструментарієм для аналізу того чи іншого явища чи процесу є використання статистичних показників. Статистичні показники поділяються на абсолютні і відносні, які, у свою чергу, бувають показниками динаміки, структури, порівняння та координації.

Для аналізу бюджетної системи як ланки державних фінансів можуть бути використані такі абсолютні показники як обсяг доходів, видатків, дефіциту (профіциту), податкових надходжень, неподаткових надходжень, видатків на оборону, видатків на охорону здоров'я, видатків на освіту, видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення. Ці показники можна розрахувати у розрізі Зведеного бюджету України, Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Окрім відносних показників структури доходів та видатків, можна обчислити низку показників: частка податкових надходжень у доходах, частка неподаткових надходжень у доходах, частка видатків на оборону у видатках, частка видатків на охорону здоров'я у видатках, частка видатків на освіту у видатках, частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у видатках, частка доходів у ВВП, частка видатків у ВВП, частка дефіциту (профіциту) у видатках (доходах), частка дефіциту (профіциту) у ВВП.

Функціонування державного боргу як ланки державних фінансів може бути оцінене на основі таких абсолютних показників як державний та гарантований державою борг, внутрішній борг у складі державного та гарантованого державою боргу, зовнішній борг у складі державного та гарантованого державою боргу, позики міжнародних фінансових організацій у складі зовнішнього боргу у складі державного та гарантованого державою боргу, зовнішній державний та гарантований державою борг, державний борг у складі зовнішнього державного та гарантованого державою боргу,

гарантований борг у складі зовнішнього державного та гарантованого державою боргу. Окрім відносних показників структури державного боргу широко використовується відносна величина боргу – частка державного боргу у ВВП.

Фінанси підприємств можна проаналізувати на основі як абсолютних показників – оборотні активи, оборотні активи, поточні зобов'язання і забезпечення, власний капітал, обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), чистий прибуток (збиток), так і відносних – коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, рентабельність власного капіталу, рентабельність активів, «золоте правило економіки» та ін.

Стан і розвиток фінансового ринку може бути визначений на основі активів фінансових посередників та обсягів надання фінансових послуг. Поширеною практикою є обчислення наступних показників порівняння: співвідношення активів банків та ВВП, співвідношення активів небанківських фінансових установ та ВВП, співвідношення активів банків та небанківських фінансових установ, співвідношення обсягу торгів на ринку цінних паперів та ВВП, співвідношення капіталізації лістингових компаній та ВВП.

Для аналізу фінансів домогосподарств можуть бути використані такі абсолютні показники як валовий наявний дохід інституційного сектору домогосподарств, кінцеві споживчі витрати інституційного сектору домогосподарств та валове заощадження інституційного сектору домогосподарств, а також відносні показники – норма споживання і норма заощадження.

Розвиток міжнародних фінансів можна оцінити за допомогою таких показників як експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг, а також показників міжнародної інвестиційної позиції країни (активи, пасиви, прямі інвестиції у активах, портфельні інвестиції у активах, прямі інвестиції у пасивах, портфельні інвестиції у пасивах і т. ін.). Окрім того, можна обчислити такі відносні показники як експортна квота країни, імпортна квота країни, зовнішньоторговельна квота країни, рівень міжнародної фінансової інтегрованості країни, рівень фінансової інтегрованості з фокусом на інструментах участі в капіталі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III : станом на 7 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : станом на 1 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

3. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України. Київ : 1997. 383 с.

4. Фінанси (теоретичні основи) : підручник / ред.: М. В. Грідчина, Л. Л. Осіпчук, В. Б. Заходжай. 2-ге вид. Київ : МАУП, 2004. 312 с.

5. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.

**Чеберяко Оксана,**

докт.істор.наук., канд. екон. наук, професор,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

**Чеберяко Євгеній,**

студент 2 курсу магістратури, спеціальність «Фінанси публічного сектору»,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

## **СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ФІНАНСОВОЇ ВІДБУДОВИ<sup>1</sup>**

**Ключові слова:** широкомасштабна війна, план Маршала 2, фінансова відбудова, фонди відбудови

**Oksana Cheberyako**

Doctor of Historical Science, Ph.D. in Economics, Professor,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Yevgenii Cheberiako,**

student of the 2nd year of the master's degree, specialty «Public sector finance»,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **GLOBAL EXPERIENCE OF POST-WAR FINANCIAL RECONSTRUCTION**

**Key words:** large-scale war, Marshall Plan 2, financial reconstruction, reconstruction funds

Повномасштабна війна росії проти України стала масштабним системним шоком для України, зокрема, для її економічної, фінансової, екологічної, соціальної та інших систем. Світовий досвід свідчить, що країни, які були учасниками бойових дій, страждають від руйнівних наслідків, розрухи, виснаження економіки. Подальший розвиток країни залежить від ефективної та успішної відбудови, яка, зазвичай, при відсутності ресурсів для самостійного відновлення здійснюється за допомогою інших держав та МФО. Прикладом такого успішного повоєнного відновлення є відбудова Європи після Другої світової війни за планом Маршалла. Наявні в Україні масштабні руйнування актуалізують питання її фінансового відновлення шляхом створення фондів відбудови. Це виклик не лише для України, але й для усього світу, оскільки відновлення потребує і потребуватиме міжнародних зусиль, значної координації між урядами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями, підприємствами та іншими заінтересованими сторонами, а також створення механізмів, інституцій, альянсів для фінансової відбудови України.

Фінансова відбудова України – це комплекс заходів з фізичного відновлення всього зруйнованого росією в Україні за час війни (житловий фонд, комерційна нерухомість, промислові підприємства, об'єкти соціальної

<sup>1</sup> Тези підготовлено в межах виконання проекту НФД України «Нові геостратегічні загрози соціальної безпеки людини в умовах гібридної війни та шляхи їх запобігання» реєстраційний номер 2021.01/0239.

сфери, сільського господарства, інфраструктура тощо) для забезпечення життєдіяльності суспільства, досягнення довоєнного обсягу ВВП, а також відновлення економічного, соціального і демографічного характеру для забезпечення фінансової безпеки у повоєнний період. Загалом процес успішної відбудови має включати фізичний, економічний, соціальний та інституційний виміри [1].

Щоб вирішити всі ці завдання, варто творчо враховувати і використовувати досвід минулого. У ХХ столітті Європа і Україна щонайменше двічі здійснювали велику повоєнну відбудову. В історичному контексті існує III покоління надання фінансової допомоги. I покоління - це відбудова європейських країн за планом Маршалла після Другої світової війни. II покоління сформувалося після "холодної війни" та падіння соціалістичного блоку - Боснія, Косово, Хорватія, Македонія. III покоління пов'язується з подіями 11 вересня 2001 р. і наступними воєнними діями на Близькому Сході (Ірак, Афганістан) [2].

Цілком очевидно, що для забезпечення швидкого відновлення економічної діяльності та покращення фінансової безпеки України в процесі здійснення повоєнної відбудови необхідно творчо використати наявний історичний досвід повоєнного відновлення деяких країн світу: Європейська програма відновлення (European Recovery Program, ERP) (План Маршала), Економічне диво Західної Німеччини, Італійський бум, Економічна експансія Японії, Південнокорейське диво, Програми реконструкції Боснії та Герцеговини (відбудова Балкан), Ізраїльське відновлення, відродження, Афганістану, Грузії.

Таблиця 1.

### Світовий досвід повоєнної фінансової відбудови.

Європейська програма відновлення (European Recovery Program, ERP) (План Маршала)	Чотирьохрічна програма широкомасштабної економічної допомоги США країнам Європи, розореним Другою світовою війною (п'ять мільйонів зруйнованих будинків, голод) шляхом надання фінансової допомоги на відбудову економіки, створення найбільш сприятливих умов для імпорту американських товарів та заохочення державних та приватних американських інвестицій. Почала реалізовуватися лише через 3 роки після закінчення війни, 4 квітня 1948 року як відповідь на значні економічні та соціальні виклики. Мала дві складові: продовольча допомога та кредитування поставок обладнання для відновлення промислового та аграрного виробництва.
Економічне диво Західної Німеччини (1948–1960)	Це швидке та ефективне економічне відновлення становить приклад успішного виходу з гострої кризи в результаті виважених дій політичного керівництва на основі створення бази для швидкого розвитку економіки в поєднанні із зовнішньою економічною підтримкою США (лібералізація економіки за збалансованої участі держави в економічному житті).
Італійський бум (1953 – 1973) ( <i>im</i> al. <i>il miracolo economico</i> , або <i>boom economico</i> )	Це швидке економічне зростання в Італії шляхом модернізації економіки, в ході якого економіка країни з аграрно-індустріальної перетворилася в одну з найбільш індустріалізованих у світі й увійшла до світових лідерів за рахунок допомоги США.
Економічна експансія Японії (1948–1962)	Японія з 1945 -1952 роки перебувала під повним контролем США, відбувалася демілітаризація та лібералізація. 1952–1962 роки - побудова планової економіки по-японськи з визначенням пріоритетних галузей. Ключовим елементом успішного відновлення економіки країни стала ставка на високотехнологічне виробництво, скуповування патентів по всьому світу.
Південнокорейське диво (1945-1980)	В історії Південної Кореї головним фактором зростання стала допомога США. Проте за ефективністю використання зовнішньої фіндопомоги до 1960-х років Південна Корея - приклад того, як не треба робити: основну інфраструктуру відновили, в іншому гроші США активно розкрали та

	<p>використала на політичні цілі політична еліта. Економічні реформи в Кореї розпочалися у 1961 році, коли до влади прийшла нова команда реформаторів. Диктатура дозволяла використовувати абсолютно неринкові методи: п'ятирічки, націоналізацію банків та ставити держзавдання для всіх великих бізнес-конгломератів.</p>
Програми реконструкції Боснії та Герцеговини	<p>Після великих повоєнних руйнувань були відновлені за допомогою втручання США та західноєвропейських держав, особливо Німеччини, Великої Британії, Франції. Пул міжнародної допомоги наповнювався фінансами від держав-донорів, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та низки філантропічних ініціатив.</p> <p>Основними помилками, які були допущені під час відновлення Боснії і Герцеговини, є: брак стратегії розвитку економіки; відсутність єдиного центру координації для програм реконструкції; дублювання зусиль різних донорів та їхні слабкі комунікації; низький управлінський потенціал органів влади.</p>
Становлення Ізраїлю (1948–1962)	<p>Додатковими ресурсами для відбудови стали: кредити та гранти США, репарації від Західної Німеччини і випуск держоблігацій (Позика незалежності), які розміщувалися в інших країнах (це єдина країна, якій США для повоєнного відновлення дозволили розмістити свої облігації). З 1952 року запроваджена Нова економічна політика - лібералізація економіки, через скасування розподільчої системи та держрегулювання цін, відмова від емісії грошей на покриття витрат, великі інфраструктурні проєкти - будівництво Національного ізраїльського водопроводу, енергетичних заводів і портів, інвестиції в аграрний сектор та легку промисловість.</p>
Афганістан	<p>У 2002 році був створений багатосторонній донорський Трастовий фонд реконструкції Афганістану (ARTF), який координує міжнародну допомогу для покращення життя мільйонів афганців. Цей фонд підтримувався за рахунок 34 донорів та адмініструвався Світовим банком. Та наразі у зв'язу з приходом до влади Талібану, таке фінансування набуває тенденції до зменшення.</p> <p>У 2021 році програма розвитку ООН заснувала спеціальний цільовий фонд для надання фінансової допомоги населенню Афганістану.</p>
Грузія "Грузинський тигр" (від середини 2000-х до сьогодні)	<p>В результаті "революції троянд" партія, що прийшла до влади, за рахунок кредитів МФО почала відновлювати економіку. Зокрема, була здійснена емісія ларі і штучно утримувався курс, розпочалася боротьба з корупцією, було спрощено адміністрування податків, стало реформуватися виробництво (виробники підвищили якість, пройшли сертифікацію, вийшли із своєю продукцією на західні ринки, а також Китаю і Південно Східної Азії). Туреччина стала найвагомим торговельним партнером. Паралельно Грузія почала інтенсивно розвивати туризм, МВФ, Світовий банк і Євросоюз надали кредити та гранти.</p>

**Джерело: складено авторами за даними [3-10].**

Іншими позитивними прикладами повоєнної відбудови можуть бути: "Рекордні роки" Шведської економіки (1945–1973); "Віртшафтсвундер", або "Рейнське диво" - економічне відродження Австрії та Західної Німеччини; "Славне тридцятиліття" - економічне відродження Франції (1945–1975); Грецьке економічне диво (1950–1970-і); Японське економічне диво (1950–1975); Іспанське економічне диво (1959–1973); Бразильське економічне диво (1968–1973, від 2000-х до сьогодні).

За всіх жахів російської війни проти України, яка продовжується і ламає людські долі, негативно впливає на інші країни, перед Україною вже сьогодні стоїть завдання чіткого визначення стратегії та практичних кроків по відбудові країни після закінчення війни. При цьому, враховуючи світовий досвід повоєнної фінансової відбудови, варто розуміти, що у кожній країні він значною мірою залежав від її економічних, геополітичних, культурних особливостей навіть у довоєнний час. Тому жодні попередні успішні приклади

інших країн не можуть повністю братися як готовий інструмент. Але є низка спільних інструментів для всіх успішно відбудованих після війни країн: лібералізація економіки, створення державою великої кількості робочих місць, експортноорієнтована економіка, значне вливання зовнішніх фінансових ресурсів. Проте, навіть маючи у своєму розпорядженні всі інструменти для зростання економіки, важливо ефективно їх використовувати. Від цього залежить чи досягне країна успіху, чи поповнить величезний список невдалих прикладів, таких як Афганістан чи Ірак.

Після беззаперечної перемоги України у війні, розв'язаній росією, та повернення кордонів 1991 року, країна має стати на шлях швидкого відновлення та інноваційного розвитку.

### Список використаних джерел

1. Oksana Cheberyako, Zakharii Varnalii, Viktor Kolesnyk, Nataliia Miedviedkova. Recovery Funds in the System of Ensuring the Financial Security of Ukraine // 13th International Scientific Conference BUSINESS AND MANAGEMENT 2023 May 11–12, 2023, Vilnius, Lithuania. P. 285-292. DOI: <https://doi.org/10.3846/bm.2023.1046>
2. Богдан Т. Як світ надавав фінансову допомогу Іраку на відновлення після війни та чому це не допомогло диверсифікувати економіку країни? URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/2/687733/>
3. Afghanistan Reconstruction Trust Fund. URL: <https://www.wb-artf.org/who-we-are/about-us>
4. The World Bank. Support program of Afghanistan. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/12/05/afghanistan-will-need-continued-international-support-after-political-settlement>
5. Reuters. U.N. sets up trust funds for people's economy in Afghanistan. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/un-sets-up-trust-fund-peoples-economy-afghanistan-2021-10-21/>
6. Семенюк І.В. Особливості історичної традиції Південнокорейського суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2013. № 55. С. 45–55. URL: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK\\_55\\_45.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_55_45.pdf)
7. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6678/1/Економічне%20відновлення%20і%20розвиток%20країн%20після%20збройних%20конфліктів%20та%20воєн%20невтрачені%20можливості%20для%20України.pdf>
8. Железняк Я. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. URL: [https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199\\_5\\_istoriy\\_ekonomichnogo\\_uspihu\\_pislya.html](https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html)
9. Barakat Sultan and Charles Cockburn. "Reviving War Damaged Settlements." The Third International York Workshop on Settlement Reconstruction Post-War. York: Institute of Advanced Architectural Studies, University of York: 1991.
10. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії та Герцеговини: уроки для України. URL: [https://lb.ua/blog/bogdan\\_danylysyn/510994\\_yak\\_vidnovlyuvati\\_ekonomiku\\_pislya.html](https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/510994_yak_vidnovlyuvati_ekonomiku_pislya.html)

**Чубін Дмитро,**  
Аспірант,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

## **МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Ключові слова:** Фінансова стійкість, ліквідність, баланс, воєнний стан

**Dmytro Chubin,**  
PhD student,  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **METHODOLOGY FOR ASSESSMENT OF THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE**

**Key words:** Financial sustainability, liquidity, balance sheet, martial law

Оцінка фінансової стійкості підприємства є комплексним та багатогранним процесом, що вимагає аналізу різних внутрішніх та зовнішніх факторів. У сучасному динамічному бізнес-оточенні, де фінансові ризики можуть виникнути як через внутрішні характеристики підприємства, так і через зовнішні економічні та політичні умови, оцінка рівня фінансової стійкості стає ключовим інструментом для виживання та розвитку організації. Розуміння та аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість, дозволяють підприємствам приймати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії, спрямовані на мінімізацію ризиків та забезпечення стабільності їхнього фінансового стану у довгостроковій перспективі.

В сучасних умовах в Україні, ускладнених повномасштабним військовим конфліктом, спостерігається низка нових зовнішніх факторів, які значно впливають на фінансову стійкість підприємств. Ці фактори включають не лише безпосередні наслідки воєнних дій, такі як руйнування інфраструктури, втрату ринків збуту та порушення постачання сировини, але й ширші економічні та політичні змінні, такі як зміни в інвестиційному кліматі, валютні коливання та зміни в законодавстві та податковій політиці. Ці нові виклики вимагають від підприємств не лише адаптації до нових реалій, а й розробки стратегій, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості за умов військової кризи.

Оскільки, зовнішні чинники, як військовий конфлікт, політична нестабільність чи економічні кризи, перебувають поза прямого контролю підприємств, раціональнішим підходом задля забезпечення фінансової стійкості є вивчення внутрішніх чинників. Внутрішні фактори, такі як ефективність управління ресурсами, структура капіталу, якість управлінських рішень та операційна ефективність, значною мірою піддаються впливу бізнесу. Розуміння їхнього впливу на фінансову стійкість підприємства дозволяє виявити сильні та слабкі сторони бізнесу та розробити конкретні стратегії для покращення

показників фінансової стійкості. Шляхом аналізу внутрішніх чинників та пошуку шляхів їх оптимізації підприємство може покращити свою конкурентоспроможність та готовність до подолання зовнішніх викликів та ризиків.

Для повного розуміння впливу внутрішніх факторів на фінансову стійкість підприємства необхідно провести оцінку низки ключових індикаторів, які можуть зазначити проблемні місця в управлінні організацією. Ці індикатори можуть включати показники фінансової структури, такі як коефіцієнти заборгованості та ліквідності, а також показники ефективності управління, такі як оборотність активів, рентабельність інвестицій і маржинальність. Оцінка цих індикаторів дозволяє виявити вразливі місця в управлінні підприємством та ідентифікувати області, які потребують додаткової уваги та покращення. Такий аналіз допомагає більш точно визначити стратегії та тактики, спрямовані на підвищення фінансової стійкості та покращення результативності бізнесу в цілому.

Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах звичайної (передбачуваної) діяльності традиційно здійснюється шляхом аналізу [1]:

- структури майна;
- динаміки зміни активів та джерел їх формування;
- показників ліквідності;
- показників фінансового стану;
- показників ділової активності;
- показників рентабельності
- показників платоспроможності

Одним із основних показників, що характеризують фінансове становище підприємства, є його ліквідність. Ліквідність підприємства - це здатність підприємства до своєчасного виконання фінансових зобов'язань, тобто. до погашення боргів та зобов'язань у встановлені терміни без шкоди для поточної діяльності та фінансового здоров'я організації. Чим вища ліквідність підприємства, тим менша ймовірність виникнення фінансових проблем та ризиків для бізнесу. На практиці розрізняють декілька рівнів ліквідності [2]:

- Низька (Нездатність своєчасно погашати зобов'язання у певні терміни)
- Нормальна (Здатність підприємства своєчасно покривати свої зобов'язання протягом року)
- Обмежена (У підприємства обмежена свобода у виборі прийнятних фінансових і виробничих рішень)

Для демонстрації індикаторів фінансової стійкості підприємства існує ряд стандартних коефіцієнтів, які характеризують поточний стан балансових показників [3]:

- Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)
- Коефіцієнт фінансової залежності
- Коефіцієнт маневреності власного капіталу
- Коефіцієнт фінансового ризику
- Коефіцієнт залучення довгострокових позик та кредитів і позик залучення позикових коштів
- Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел

- Коефіцієнт фінансової стабільності
- Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами

Слід зазначити що абсолютна більшість коефіцієнтів мають різні норми для всіх секторів економіки. Всі зазначенні вище показники не є виключними для оцінки фінансової стійкості підприємства.

### **Висновки**

Процес оцінки фінансової стійкості підприємства є унікальним і багатогранним аналітичним підходом, який вимагає індивідуального підходу до кожної конкретної організації. У цьому процесі використовуються різні методи та підходи, включаючи аналіз фінансових показників, оцінку ризиків, а також врахування особливостей галузі та бізнес-моделі підприємства. Крім того, оцінка фінансової стійкості включає численні коефіцієнти та індикатори, кожен з яких надає певну інформацію про фінансовий стан і управління компанії. Незважаючи на різноманітність методів та підходів, метою оцінки фінансової стійкості є виявлення ключових факторів, що визначають здатність підприємства успішно функціонувати у змінних економічних умовах та ефективно реагувати на фінансові ризики та виклики.

### **Список використаних джерел**

1. Юрій Костенко, Ольга Короленко, Михайло Гузь. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану // Економіка та суспільство, Випуск №43/2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>
2. Коваль О.А., Літус П.Р. Управління фінансовою стійкістю підприємства. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» №12,2020. 24.12.202. DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8402>
3. Тетяна Сак. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування. Економічний журнал Одеського політехнічного університету, Випуск №4(26), 2023. DOI: <https://doi.org/10.15276/EJ.04.2023.5>

**Шевченко Софія**Магістр Інституту міжнародних відносин  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: д.е.н. професор Рожко О.Д.

## ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КЛІМАТИЧНИХ ФІНАНСІВ

**Ключові слова:** глобальні ризики, кліматичні фінанси, конференція ООН з питань зміни клімату (COP28), військові конфлікти, геополітична боротьба між країнами, розвиток штучного інтелекту, США

**Sofia Shevchenko**Master of the Institute of International Relations  
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Supervisor: Doctor of Economics, Professor Oleksandr Rozhko

## GLOBAL RISKS AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF MODERN CLIMATE FINANCE

**Keywords:** global risks, climate finance, UN climate change conference (COP28), military conflicts, geopolitical struggle between countries, development of artificial intelligence, USA

На сьогоднішній день однією з основних проблем, з якою стикається міжнародне суспільство, є зміна клімату. А відтак особливої актуальності набуває кліматичне фінансування, як один із дієвих способів вирішення цього питання. Проте розвиток кліматичних фінансів гальмується глобальними ризиками, які щороку видозмінюються. І хоча 13 грудня 2023 року в Об'єднаних Арабських Еміратах відбулася конференція ООН з питань зміни клімату (COP28), на якій було акумульовано понад 85 мільярдів доларів США кліматичних фінансів на підтримку дій щодо зміни клімату, проте зобов'язання щодо залучення щороку 100 млрд доларів США досі залишається невиконаним. І, в першу чергу, це можна пояснити саме негативним впливом глобальних ризиків.

Дана робота побудована на основі аналітичних звітів міжнародних організацій, наукових праць та загальнодоступних офіційних звітів, котрі пов'язані з кліматичними фінансами. Використовуючи методи теоретичного узагальнення та порівняння, було досліджено теоретичні аспекти проблеми. На основі використання методів зведення, групування та статистичного аналізу виявлено найсуттєвіші глобальні ризики для кліматичних фінансів.

Згідно Global Risks Report 2024 «глобальним ризиком» прийнято вважати «можливість виникнення події або умови, за яких відбувається негативний вплив на значну частку світового ВВП, населення чи природних ресурсів» [1]. Іншими словами, у звіті про глобальні ризики досліджуються одні з найсерйозніших ризиків на тлі швидких технологічних змін, економічної невизначеності, проблеми потепління та конфліктів.

У дослідженнях прийнято розглядати глобальні ризики в розрізі трьох періодів: одного року, двох років та десяти років (табл. 1)

Таблиця 1

## Глобальні ризики згідно Global Risks Report 2024

№	2024 рік[2]	2024-2025 рр.	2024-2033 рр.
1	США проти самих себе	Хибна інформація та дезінформація	Екстремальні погодні умови
2	Події на Близькому Сході	Екстремальні погодні умови	Критичні зміни клімату на планеті
3	Розділена Україна	Соціальна поляризація	Втрата біорізноманіття та колапс екосистеми
4	Некерований ШІ	Кіберзагрози	Скорочення природних ресурсів
5	Нова «вісь зла» (Росія, Північна Корея та Іран)	Міждержавні збройні конфлікти	Хибна інформація та дезінформація
6	Нестабільність у Китаї	Дефіцит економічних можливостей	Несприятливі наслідки розвитку технології ШІ
7	Боротьба за ресурси	Інфляція	Міграція
8	Наслідки глобального інфляційного шоку	Вимушена міграція	Кіберзагрози
9	Повернення кліматичного явища Ель-Ніньо	Рецесія	Соціальна поляризація
10	Ризики для бізнесу	Забруднення	Забруднення

Розглядаючи глобальні ризики, які виокремив журнал «Time» у 2024 році, варто зазначити, що вони, на нашу думку, складені дещо нелогічно. Наприклад, «події на Близькому Сході» та «розділена Україна» це одні й ті самі глобальні ризики – ризики, пов’язані з військовими конфліктами. Аналогічно «ризики для бізнесу», «боротьба за ресурси» та «нова вісь зла» - це наслідки геополітичної боротьби тощо. Тому, доцільно глобальні ризики дещо систематизувати та виділити в контексті впливу на кліматичні фінанси наступним чином: США проти самих себе; військові конфлікти; геополітична боротьба між країнами; розвиток штучного інтелекту.

Політична криза в США також може негативно позначитися на кліматичних фінансах, адже США вважаються ключовим гравцем на даному ринку. Наприклад, проведене дослідження компанії «Rhodium Group» показує, що у США у 2023 році обсяг інвестицій саме у новітні кліматичні технології досягли позначки 9,1 мільярда доларів США (+38% у порівнянні з 2022 роком)[3]. За розрахунками аналітиків BloombergNEF, інвестиції, пов’язані з енергетичним переходом, у 2023 році у США досягли позначки 303 млн дол. США, що є третім показником у світі після Китаю (676 млн дол. США) та ЄС (341 млн дол. США)[4]. Тому перемога Дональда Трампа на виборах президента США загрожує кліматичним зусиллям США, насамперед, скасуванням кліматичного закону Дж. Байдена «Green New Deal». Навіть у виданні «The Economist» зазначається, що саме Дональд Трамп становитиме найбільшу небезпеку для світу в 2024 році. Одним із ризиків саме залишатиметься питання клімату, адже «стверджуючи, що США не несе

глобальної відповідальності за боротьбу зі зміною клімату, пан Трамп зруйнує зусилля, спрямовані на її уповільнення»[5].

Військові конфлікти/війни теж негативно позначаються на кліматичних фінансах, адже змушують перерозподіляти фінанси на обороноздатність країн та військові потреби. А це, в свою чергу, погіршує інвестиційні можливості для підтримки дій щодо зміни клімату. Крім того, військові конфлікти погіршують цілі досягнення декарбонізації світової економіки. Свідченням цього, зокрема, може слугувати війна в Україні. Наприклад, 120 млн тон додаткових викидів – стільки додаткового вуглекислого газу спровокувала російська збройна агресія проти України за перший рік повномасштабного вторгнення. З них 50 - непрямі викиди на повоєнну відбудову України, 39 - викиди безпосередньо від бойових дій та пожеж[6]. Наприклад, досить цікавою є наукова праця «Кліматичні фінанси та конфлікт: адаптація в умовах нестабільності» [7], де автори зазначають, що «лише зрозумівши закономірності локальних конфліктів, можна запровадити ефективні заходи адаптації до змін клімату». Відповідно найефективнішою адаптацією до зміни клімату через війну виступають рішення технологічного характеру та співпраця в періоди кліматичного стресу.

Третім глобальним ризиком для кліматичних фінансів виступає геополітична боротьба між цивілізованим світом (США, ЄС) та Росією, Північною Кореєю та Іраном, які у 2024 році діятимуть все більш скоординованіше на глобальній арені. При чому, цей вплив відбувається як жорсткими методами (безпосереднє забруднення довкілля через війни), так і м'якими методами (наприклад, дезінформація і маніпуляція суспільною думкою). Наприклад, даний ризик проявився на конференції COP 28 у 2023 році, де, Росія, як один із найбільших виробників вуглеводнів та забруднювачів довкілля, поставила під сумнів кліматичні порядки, до яких прагнуть провідні держави світу.

Досить неоднозначним глобальним ризиком для кліматичних фінансів можна вважати штучний інтелект, який здійснює двоякий вплив на кліматичні фінанси. З одного боку, штучний інтелект створює передумови для негативного аспекту кліматичних фінансів. Зокрема, передбачається, що до 2040 року викиди від інформаційно-комунікаційних технологій досягнуть 14% від світового обсягу парникових викидів [8]. Крім того, як прогнозує Всесвітній економічний форум, до 2050 року щорічний обсяг електронних відходів збільшиться більш ніж у двічі та досягне значення 120 мільйонів тон на рік [9]. В той же час варто згадати наукове напрацювання колективу авторів на чолі з Девідом Ролніком [10], в якому детально розглядається 13 сфер, у яких штучний інтелект може стати у нагоді та допомогти людству у протидії кліматичним змінам. Іншими словами, у даній науковій праці розкриваються не тільки ризики штучного інтелекту, а й його можливості, які можуть мінімізувати насамперед глобальні викиди шляхом спрощення механізму ланцюгів постачання, вдосконалення якості продукції, оптимізувати поломки та системи опалення і охолодження.

Таким чином, кліматичні фінанси останні роки демонструють недостатній рівень зростання згідно заявлених цілей конференції ООН з питань зміни клімату (COP28). Насамперед, це пов'язано з поляризацією геополітичної

боротьби між країнами, які орієнтуються на декорбанізовані економіки та країнами, що й досі лобіюють викопну енергетику. Крім того, у 2024 році особливий ризик викликає внутрішньополітична боротьба в США та війни в Україні і на Близькому Сході, котрі ризикують суттєво погіршити стан фінансування кліматичних потреб.

Також хочу виокремити кілька важливих висновків: по-перше, необхідність взаємодії, так як зміна клімату - глобальна проблема, яка потребує взаємодії та спільних зусиль всіх країн та секторів суспільства. По-друге, важливість адаптації, а саме: потрібно активно інвестувати у заходи адаптації до зміни клімату, щоб зменшити вразливість населення та інфраструктури до її наслідків. По-третє, кліматичне фінансування грає важливу роль у здійсненні переходу до стійкого та низьковуглецевого розвитку. Потрібні інвестиції у проекти з адаптації та мінімізації викидів парникових газів. Також, варто відзначити важливість глобального керівництва та співпраця між країнами для розв'язання проблеми зміни клімату та зменшення ризиків для фінансової стійкості та економічного розвитку.

#### Список використаних джерел

1. The Global Risks Report 2024. World Economic Forum 2024. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024>
2. The Top 10 Global Risks for 2024. <https://time.com/6552898/top-10-global-risks-for-2024/>
3. Next-Generation Climate Technology Sees Surge in US Spending. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-02-29/us-climate-tech-spending-surges-in-2023-rhodium-group-report?srnd=green>
4. Global Clean Energy Spending Surges to \$1.8 Trillion. It's Not Enough. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-30/china-leads-global-clean-energy-spending-which-record-1-8-trillion-in-2023>
5. Donald Trump poses the biggest danger to the world in 2024. [https://www.economist.com/leaders/2023/11/16/donald-trump-poses-the-biggest-danger-to-the-world-in-2024?itm\\_source=parsely-api](https://www.economist.com/leaders/2023/11/16/donald-trump-poses-the-biggest-danger-to-the-world-in-2024?itm_source=parsely-api)
6. Кліматична криза. <https://ceobs.org/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BA%D0%BE/>
7. Clionadh Raleigh, Andrew Linke, Sam Barrett, Elham Kazemi, Climate finance and conflict: adaptation amid instability, *The Lancet Planetary Health*, Volume 8, Issue 1, 2024 : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2542519623002565>
8. Nordgren, A. (2023), "Artificial intelligence and climate change: ethical issues", *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, Vol. 21 No. 1, pp. 1-15. <https://doi.org/10.1108/JICES-11-2021-0106>
9. World Economic Forum, & Platfotm for Accelerating the Circular Economy (PACE) (2019). A New Circular Vision for Electronics: Time for a Global Reboot. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/32762>.
10. Rolnick, David, et al. "Tackling Climate Change with Machine Learning." *ACM Computing Surveys*, vol. 55, no. 2, Feb. 2022, pp. 1–96. Crossref, <https://doi.org/10.1145/3485128>.

**Щербак Ярослав,**  
КНУ імені Тараса Шевченка  
студент 1 курсу магістратури, ОП «Міжнародна економіка»,  
Науковий керівник: к.е.н., асистент Бутко Богдан

## **ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ**

**Ключові слова:** artificial intelligence, financial system, banks, AI models, fintech.

**Scherbak Yaroslav,**  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
I year master's degree, educational program «International economics»  
Supervisor: PhD, assistant Butko Bohdan

## **PROSPECTS AND THREATS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN GLOBAL FINANCIAL SYSTEM**

**Keywords:** artificial intelligence, financial system, banks, AI models, fintech.

Abstract:

This paper aims to study the impact of the intense development of artificial intelligence technologies on the global financial system.

The global financial system is the worldwide structure of legal institutions, agreements, and economic actions that accelerate flows of capital. Artificial intelligence is a revolutionary technology that continues to transform the global economy, society, and the environment. With the implementation of AI facilities, financial institutions, and banks are not left behind in the Fourth Industrial Revolution, which has already begun.

It is impossible to underestimate the impact of artificial intelligence on the global financial system, but we still need to analyze both the advantages and risks of this «game-changing» innovation. Artificial intelligence spreads its influence on the following three components of the global financial system: governments, the private sector, and public customers.

The government is represented both as a regulatory and as a financial institution via the national banks. National central banks are in charge of implementing monetary policies to maintain economic stability. Authorities are responsible for applying laws that, among other things, regulate AI usage in general and especially in the financial industry.

The private sector is the most significant driver of the implementation of artificial intelligence tools in banks and financial applications. Financial companies invest billions of dollars into research and development of the latest artificial intelligence models.

Public customers are the final beneficiaries, and they feel the genuine impact of AI on finances. Every day, the number of online bank users rises, and this tendency is clearly correlated with the quality of services provided by modern banking systems that use artificial intelligence. It is vital to analyze the impact of this fast-developing technology on global financial systems because while we will definitely see positive outcomes, we will also face a wide range of risks.

Thesis:

Artificial intelligence has become a key priority for financial businesses, as numerous investment projects have already been announced. According to the International Data Corporation, sales of software, hardware, and services for artificial intelligence systems grew by 29% in 2023, up to \$116 billion, and it is forecasted that this amount will increase up to \$400 billion in 2027 [3]. This tendency shows the significant interest that financial companies have in AI development.

As mentioned before, the prospects and threats of implementing artificial intelligence in the global financial system must be analyzed in three dimensions: government, private sector, and public customers.

#### 1. *Government*

National central banks play a crucial role in national policies, and they are beginning to apply AI to their internal processes. The European Central Bank uses machine learning for faster and more accurate data classification, while natural language processing models are trained to provide better feedback on any issues. However, the European System of Central Banks is still very cautious about further implementing AI tools into its operations [2].

The Federal Reserve System began analyzing the potential of generative AI in solving real problems in its system. FRS started to gather specialists from different divisions, such as legal, compliance, security, and risk, to maximize the potential and minimize the mitigating threats of generative AI.

Director of Data Science at the Bank of Canada shares positive thoughts about the implementation of AI into the national banking system [3]:

*«This is an example of where AI can really shine for central banks. It's something rather tedious, and it's something that you can train AI to do well and do better and faster than humans.»*

Governments are also responsible for creating laws and regulations on AI, which is why it is vital to analyze their impact on the whole AI implementation in the global financial system. In the near future, we may see new regulatory documents that show more strict attention to artificial intelligence in finance.

#### 2. *Private sector*

According to McKinsey data, generative artificial intelligence in banking provides a possibility to generate from 200 billion to 340 billion dollars a year. This significant rise is possible due to diverse types of AI implementation, the four most vital of which are the following [1]:

- Customer engagement: *Generative* artificial intelligence systems provide efficient connections with consumers.
- Content synthesis: Generative artificial intelligence models can create analytical papers based on the most new and reliable data.
- Content generation: Generative artificial intelligence has the opportunity to upgrade personalization in content creation.
- Coding and software: Generative artificial intelligence constantly improves its coding abilities, which are valuable for bank software.

Despite the bright predictions, the highest results for banking can be achieved only if financial institutions combine good strategy (road map + operating model), proficient people (talented specialists + management), the newest technologies (data and AI models), and will approach AI with awareness (risk evaluation + control).

Fintech is the next area of finances, in which artificial intelligence plays a vital and game-changing role. According to the World Economic Forum insight report «*The Future of Global Fintech: Towards Resilient and Inclusive Growth*» artificial intelligence will become the most relevant topic for fintech industry development in the next five years. There are several reasons for this profound trend [4].

First of all, artificial intelligence technologies can significantly improve the relationship between customers and financial companies. Artificial intelligence allows companies to personalize recommendations for each customer and provide 24/7 support.

For companies, managing AI applications will generate not only additional revenues but also cost reductions due to process automation. The following «big thing» for the fintech industry is data-driven decision-making. There is no need to explain the importance of data in finance. With the help of AI tools, fintech companies will be able to improve significantly and fasten the analyzing process, which will increase the correctness of decisions.

From the other perspective, there are several risks associated with implementing AI technologies into the fintech industry. Firstly, cybersecurity is probably one of the most significant problems of the 21st century. However, loss of personal privacy and weaknesses of the regulatory system are identified as one of the main mitigated risks.

### 3. *Public customers*

Consumers of financial tools will also benefit from AI implementation in financial institutions. First, decisions and services will be provided faster, which will save time for all operations, and customers will be able to react to any market changes.

What is more, a lower level of bureaucracy is another advantage for customers, especially from European countries. Additional paperwork slows the processes and may increase the level of corruption. Finally, the personalization mentioned above will also be an essential feature for each customer. On the contrary, customers may face certain risks. For instance, disclosure of private information and the threat of financial losses are emerging threats associated with AI implementation.

In conclusion, it is important to remember that artificial intelligence, like any technology, has both its prospects and threats for global financial systems. The Ukrainian financial sector must be prepared for dramatic changes, as we have the potential to become one of the most digitalized and AI-adapted financial systems in the world.

### **List of references**

1. Capturing the full value of generative AI in banking / V. Kamalnath et al. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/capturing-the-full-value-of-generative-ai-in-banking> (date of access: 18.04.2024).

2. Careful embrace: AI and the ECB. European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230928~3f76d57cce.en.html> (date of access: 18.04.2024).

3. Kearns J. AI'S REVERBERATIONS ACROSS FINANCE. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/12/AI-reverberations-across-finance-Kearns> (date of access: 18.04.2024).

4. The Future of Global Fintech: Towards Resilient and Inclusive Growth. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-global-fintech-towards-resilient-and-inclusive-growth/> (date of access: 18.04.2024).

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. БІЗНЕС. УПРАВЛІННЯ  
ВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДО ЗРОСТАННЯ**

**EFBM 3.0**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОГО  
ФОРУМУ

Комп'ютерна верстка:  
Чеберяко О.В.  
Красьоха О.В.

Обкладинка: Свиридюк Т.В.

Електронна версія збірника доступна за посиланням:

